

MAIRE LATVALA

Koguduslik hingehoid
Eesti nelja konfessiooni näitel

Usuteaduskonna nõukogu otsusega 26. juunil 2012 on lubatud Maire Latvala doktoritöö „Koguduslik hingehoid Eesti nelja konfessiooni näitel“ (Congregational pastoral care according to the example of four Estonian denominations) kaitsmisele TÜ usuteaduskonna nõukogus filosoofiadoktori (usuteadus) kraadi saamiseks.

Juhendaja: prof Tõnu Lehtsaar, PhD, Tartu Ülikool
Eelretsensendid: Külli Tõniste, PhD, Houghton College, USA
Hannele Päiviö, PhD, Helsingi Ülikool
Oponent: Hannele Päiviö, PhD, Helsingi Ülikool

Kaitsmine toimub 2. novembril 2012 kell 14.15 TÜ senati saalis.

ISSN 1406–2410
ISBN 978–9949–32–120–9 (trükis)
ISBN 978–9949–32–121–6 (PDF)

Autoriõigus: Maire Latvala, 2012

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee
Tellimuse nr. 452

SISUKORD

EESSÕNA	8
SISSEJUHATUS	9
1. Uurimisprobleemid	11
2. Eesmärk	12
3. Uurimisülesanded	12
4. Meetod	12
5. Eelnevad uurimused ja kirjandus	14
6. Väitekirja struktuur	15
I HINGEHOID	16
1. Mis on hingehoid	16
1.1. Võimalusi hingehoiu tähenduse mõistmiseks	16
1.2. Hingehoiu mudelid	20
1.3. Hingehoiu eesmärk	22
1.4. Hingehoiu mõiste piiritlemine	23
2. Hingehoiu roll muutuvus ühiskonnas	23
2.1. Muutuv hingehoid	23
2.2. Hingehoiu positsioon muutuvus ühiskonnas	26
3. Usuline aspekt hingehoius	29
3.1. Usuline aspekt sekulaarsel abistamisel	31
3.2. Usuline aspekt hingehoius	36
3.3. Vaimulik juhendamine	41
4. Hingehoid kogudustes	43
4.1. Suhtevõrgustik kui kogudusliku hingehoiu alus	43
4.2. Hingehoidlik suhe	45
4.3. Koostöövõimalustest teiste abistajatega	48
5. Hingehoidja	51
5.1. Hingehoidja roll ja omadused	51
5.2. Vaimulikud ja nende perekonnad keset usukogukonda	53
6. Lühidalt Eesti protestantlike koguduste hingehoiust	59
6.1. Koguduseliikme hingehoidlikud vajadused	59
6.2. Millest saab koguduseliige hingehoidlikku tuge ja keda on ta valmis toetama	60
6.3. Tõkkeid pastori töös	63
7. Kokkuvõte	63
II KVALITATIIVNE UURIMUS: EESTI NELJA KONFESSIOONI VAIMULIKUD RÄÄGIVAD HINGEHOIUST	66
1. Meetod ja uurimisprotsess	66
1.1. Andmete kogumine	66
1.2. Valim	67
1.3. Andmete analüüs	69
2. Uurimistulemused	70
2.1. Mis on hingehoid?	70

2.2. Hingehoid kogudusetöö praktikas	77
2.3. Abivajajad	94
2.4. Hingehoidja roll	102
2.5. Probleemid ja võimalused kogoduslikus hingehoiutöös	116
2.6. Koostöö vajadusest ja võimalikkusest teiste professionaalsete abistajatega	127
2.7. Võrdlus konfessioonide lõikes	132
3. Kokkuvõtte ja arutelu	143
3.1. Hingehoiu mõiste	144
3.2. Hingehoid kogudusetöö praktikas	144
3.3. Abivajajad	147
3.4. Hingehoidja roll	148
3.5. Probleemid ja võimalused hingehoiutöös	150
3.6. Koostöö vajadusest ja võimalustest teiste professionaalsete abistajatega	152
3.7. Võrdlus konfessioonide lõikes	152
III KVANTITATIIVNE UURIMUS: HINGEHOID EESTI NELJA KONFESSIOONI ILMIKLIIKMETE PILGU LÄBI	
1. Meetod ja uurimisprotsess	155
1.1. Valim	155
1.2. Andmete kogumine	160
1.3. Ankeedi tutvustus	161
1.4. Andmete analüüs	162
2. Uurimistulemused	163
2.1. Probleemid, millega on pöördutud abi järele	163
2.2. Probleemid, mille suhtes tahetaks pöörduda abi järele	168
2.3. Takistused abi otsimise teel	171
2.4. Milline on hea hingehoidja	174
2.5. Millest on olnud abi keerulises olukorras	177
2.6. Teised professionaalsed abistajad	185
2.7. Millised võimalused on kättesaadavad	187
2.8. Mida on inimesed ise valmis tegema	194
3. Kokkuvõtte ja arutelu	197
3.1. Milliste probleemidega vajatakse hingehoidja abi	197
3.2. Takistused abi järele pöördumisel	199
3.3. Hea hingehoidja	202
3.4. Millest on raskel hetkel abi olnud	203
3.5. Millised võimalused on kättesaadavad	206
3.6. Suhtumine teiste abistajate maailmavaatesse	209
3.7. Respondentide endi valmidus aidata	209
IV ÜLDISTUSED JA SOOVITUSED	
1. Üldisi tähelepanekuid kogoduslikust hingehoiust	211
2. Hingehoidjatest	213
3. Abivajajatest ja nende probleemidest	214

4. Tähelepanekuid hingehoidlike vahendite kättesaadavusest	215
5. Hingehoiu probleeme ja arenguvõimalusi.....	215
6. Koostööst teiste professionaalidega	216
7. Konfessionaalseid eripärasid.....	216
8. Soovitused, mis on koondatud kahest uurimusest.....	217
8.1. Koguduslikust hingehoiust üldiselt.....	217
8.2. Hingehoidja.....	220
8.3. Hingehoiu arendus ja tulevik	223
KOKKUVÕTE.....	224
KASUTATUD KIRJANDUS	228
SUMMARY	233
LISA 1 – INTERVJUU KÜSIMUSED.....	242
LISA 2 – INTERVJUUDE VASTUSED TABELINA	243
LISA 3 – ANKEET	250
1. Eestikeelne ankeet.....	250
2. Venekeelne ankeet.....	256
LISA 4 – KVANTITATIIVSE UURIMUSE TULEMUSED	
TABELITENA	263
1. Taustainfo respondentide kohta	263
2. Respondentide probleemid.....	265
3. Takistused abi otsimise teel.....	273
4. Hingehoidja omadused.....	275
5. Millest on olnud abi keerulises olukorras.....	276
6. Samade väärtuste olemasolu teistel abistajatel.....	286
7. Millised võimalused on kättesaadavad.....	288
8. Mida on respondendid teinud ja valmis tegema.....	299
9. Respondentide praegune hõivatus kogudusetöös	303
ELULOOKIRJELDUS.....	304
CURRICULUM VITAE	306

EESSÕNA

Kindlasti on nõnda, et väitekiri ei valmi, kui autor ei kirjuta, kuid märkimisväärne osa sellel, kui ladusalt töö sujub, on Jumala armul ning inimestel ja olus-
tikul selle arenemisprotsessi ümber.

Väitekiri on valminud Briti Metodisti Kiriku stipendiumiprogrammi Scholarship And Leadership Training (SALT) toel, mis võimaldas külastada Birminghami The Queen's Foundation'i raamatukogu Inglismaal, Garrett-Evangelical teoloogilise seminari ja Asbury teoloogilise seminari raamatukogusid USA-s. Tänu reisile, mis toimus seoses tööga Eesti Evangeelsete Üliõpilaste Ühenduses ning kokku juhitud võimalusele viibida Tyndale'i teoloogilise seminari dekaani Janet Clarki kodus Kanadas, võisin ühe päeva viibida ka sealses raamatukogus. Need reisid on varustanud mind kirjandusega, aga veelgi enam võimalustega viibida eemal ja koguda mõtteid.

Kuna kirjutamisprotsess on toimunud peamiselt palgatöölt vabal ajal, olen südamest tänulik oma tööandjatele ja kaastöölistele Eesti Evangeelsete Üliõpilaste Ühenduses, Eesti Metodisti Kiriku haridustoimkonnas ja EMK Pärnu Agape Koguduses, kellel on olnud kannatlikkust ning mõistmist kõigil neil kuudel, mil olen eemal viibinud ning minu ülesanded on olnud nende kanda. Teisalt on just eelnimetatud töökohad ning kokku kasvamine sealsete inimestega kujundanud minu arusaamasid ning suunanud nägema probleeme ja otsima lahendusi hingehoiu valdkonnas. Mitmete aastate pikkune kogemus koguduse vaimuliku-
na ja üliõpilastöö tegijana, kus on rohkelt ette tulnud hingehoidlikke situat-
sioone, on juhtinud mu tähelepanu hingehoiu kitsaskohtadele ja selle arenda-
mise vajadusele. Olen seega väga tänulik kõigile vaimulikele ja ilmikutele, kes
on andnud oma nõusoleku kahes uurimuses osalemiseks ning kõigile neile kaas-
ränduritele usuteel, kellega vestlemine on lisanud uut indu edasiminekuks.

Eraldi soovin tänada oma juhendajat Tõnu Lehtsaart meeldiva koostöö, sisu-
kate nõuannete ning jätkuva julgustamise eest ka neil hetkedel, kui olin valmis
alla andma. Juhendaja mõistmine ja järjekindel toetus olid need, mis kandsid
ning aitasid finišijooneni jõuda.

Töö erinevates etappides on abiks olnud veel mitmed inimesed. Sotsioloogia
meetodite osas on asjalikku nõu andnud Ave Roots, Judit Strömpl ja Rein
Murakas. Ave Roots'i abi kvantitatiivse uurimuse andmete töötlemisel on olnud
hindamatu, kuid vähem oluliseks ei saa pidada sõprust ja palvetuge, mis on
minu jaoks alati olemas olnud. Selleks, et väitekiri oleks sujuvalt loetav, on
tõhusa panuse andnud Edna Tuvi. Inglisekeelset teksti on korrigeerinud Daniel
Radice. Kvantitatiivse uurimuse ankeedi tõlkis vene keelde Nelli Jaanimägi.

Eriliselt tänulik olen abikaasa, kõigi sõprade ja lähedaste eest, kes kogu pika
protsessi vältel kõrval viibides on väsimatult julgustanud ja palvetanud mu eest.
Suurim tänu kuulub Jumalale.

SISSEJUHATUS

Hingehoid on koos praktilise abi andmisega olnud kristliku kiriku olemuslikuks osaks tema algusest peale. Piiblis on rohkelt hingehoidlikke nõuandeid, ehkki puudub hingehoiu kui mõiste defineerimine. Ligimesearmastus ja praktilise abi andmine puudustkannatajatele on väärtused, mida juba Vana Testament rõhutab ning millele Uus Testament omakorda kaalukust juurde annab. 1Ms 4:9 on küsimus: „Kas ma olen oma venna hoidja?“ ning ehkki jutustus ei anna Jumala vastust, on jaatav vastus siiski sisse loetav. Rohkelt leiab Piiblist manitsusi, et vaeslapsi ja lesknaisi tuleb hästi kohelda (nt 2Ms 22:21; 5Ms 24:20 jne). Iiobi sõbrad on praktiline näide kannatajale kaasaelamisest, kui nad, nähes Iiobi vaeva, vaikivad seitse päeva tema kõrval istudes (Ii 2:12–13). Jesaja raamat seostab Jumalale meelepärase paastumise ülekohtu vastu seismise, näljaste toitmise ning kodutute ja vaeste abistamisega (Js 58:6–7). Üks tugevamaid pilte sellest, kuidas hingede eest peab hoolitsema, leidub Jumala noomituses Iisraeli karjastele Hs 34:2–4. Siin on hiljem ka kristlusesse üle võetud pilt preestritest, kes peaks toitma, ravima ja suunama oma karja kuuluvaid lambaid. Ühtlasi peitub selles kuvand Jumalast kui heast karjast (Ps 23), mille Jeesus hiljem endaga seostab (Jh 10:11, 14).

Jeesus kiidab Mäejutluses õndsaks halastajad, rahutegijad ning need, kel on nälj ja janu õiguse järele (Mt 5:6–7, 9). Ta rõhutab, et meeldivate inimeste armastamine pole midagi erilist, kuid armastades vaenlasi ning palvetades nende eest, oleme taevase Isa sarnased (Mt 5:44–48). Jeesus mitte ainult ei õpeta, vaid kohtub ja vestleb ise paljudega. Mitmed inimesed tulevad tema juurde vaimulike küsimustega, nt Nikodeemos (Jh 3. ptk). Jeesus seostab inimeste aitamise otseselt Jumala teenimisega (Mt 25:31–46). Kirjas roomlastele soovitatakse rõõmustada rõõmsatega, nutta nutjatega (Rm 12:15). Pastoraalkirjades on rohkelt nõuandeid vagaks eluviisiks ning kristlikuks toimimiseks kogudusena, nt 1Tm 5. peatükis on detailsed soovitusel, kuidas käituda vanemate ja nooremate meeste ja naistega ning millise kriteeriumi järgi liigitada lesknaisi, kes peaks kogudusest abi saama. Kiri heebrealastele julgustatab külalislahkusele, öeldes, et nii võib enda teadmata ingleid võõrustada (Hb 13:2). Jk 2:14–17 seostatakse usk praktiliste armastusetegudega. Õpetust ja eeskuju leiab Piiblist veelgi.

Kiriku algusaastail toimus hingehoid lisaks sotsiaalsele toetamisele ennekõike patukahetsuse ja ristimiseks ettevalmistava nõustamise kaudu, mis kestis kolm aastat. Katehumeenidel olid ristivanemad, kes toetasid neid ning vastutasid selle eest, et nende usk oleks siiras. Lisaks praktiseeriti regulaarseid eksortsisme. Alates 4. sajandist hakkasid tekkima kloostrid vastureaktsioonina kiriku ilmalikustumisele, kus praktiseeriti lihasuretamist ja regulaarseid hingelisi harjutusi, mis pidid viima sügavamasse vaimulikkusesse. Askeetidest munkasid austati ja neilt otsiti tihtipeale hingehoidlikku nõu. (Puonti 2005: 16–18)

Hingehoidlikke teemasid on käsitletud mitmed kirikuisad: Cyprianus kirjutab kannatlikkusest, kadedusest ja armukadedusest; Tertullianus hingest (Oden 1988: 18). Aleksandria Kleemens ja Origenes rõhutasid, et patusel peab kõrval

olema hingehoidja, kes teda toetab vaimulike probleemide lahendamisel. Augustinuse „Pihtimusi“ on aga peetud lausa kaasaegse psühholoogia aluseks, kuna ta mõtiskleb enda arengu ja motiivide üle. (Puonti 2005: 17–18) Näiteks „Pihtimuste“ 8. raamatus analüüsib Augustinus tagasivaatavalt tegureid, mis hoidsid teda tagasi end täielikult Jumalale pühendamast, kuni ta sisemise agoonia kulmineerudes kuulis sõnu: „Võta ja loe!“ ning avades Piibli, leidis rahu (Augustinus 1993: 152–177). Augustinus on kirjutanud paljudel teemadel nagu vaba tahe, kannatlikkus, hing, õnn, manitsemine ja leinajate abistamine. Gregorius Suur on kirjutanud pastoraalsest hoolitsusest, öeldes, et pastoraalne hoolitus tähendab, et inimhingi tuleb kindlalt juhtida kiriku moraalsete ja vaimulike reeglite järgimisse. (Oden 1988: 18, Puonti 2005: 17–18)

Keskajal oli vaimulike juhendajatena suur roll vaimulikel ja munkadel, aga ka nunnadel, suunamaks kristlasi voorusliku iseloomu arendamisel. Teiste suunamise eelduseks oli küpsus ja areng isiklikus usuelus. Vaimulike poolt läbi viidud hingehoiu sisuks oli tihtipeale kohustuslik pihtimine ja kahetsemise märgiks tehtavad heated. (Puonti 2005: 18; Benner 2004: 30)

Martin Luther oli mungana harjunud sisemise enesevaatlusega, praktiseerides pihtimist igapäevaselt või veelgi tihemini. Hiljem mõistis ta siiski nii sagedase pihtimise hukka ning arvas, et pihtimist ei pea tingimata vastu võtma preester, vaid üldise preesterluse põhimõtte kohaselt võivad seda teha ka ilmi-kud. Samuti arvas ta, et inimene võib oma patud otse Jumalale üles tunnistada ja leida andestust, mistõttu ei pea alati teisele inimesele pihtima. Luther rõhutas, et koguduseliikmed peaks omavahel suhtlema ja hoidma üksteise hinge. Luteliku õpetuse järgi ei asenda välised kahetsusteod sisemist meeleparandust. Praktikas tähendas see pihtimise osatähtsuse vähendamist. Edaspidi leidis patutunnistus üha enam aset vaid jumalateenistusel. Patuseid juhiti vooruslikkusele jutluste ja avalikku häbiposti panekuga. (Kiiski 2009: 25–26; Puonti 2005: 18; Augsburgi usutunnistus 1980: 29)

Ristijateliikumine rõhutas tihedalt kokku hoidva usukogukonna vajalikkust. Moraalilt elavaid koguduseliikmeid ähvardas kogudusest väljaheitmine. Ristijaid peetakse tänapäevaste vabakoguduste (baptistid, adventistid, nelipühilased) eelkäijateks. Nendes denominatsioonides tähendab hingehoid endiselt kogukondlikku toetamist ja juhtimist. (Puonti 2005: 19)

Pietism ja metodism väärtustasid samuti usukogukonna toetust isikliku usu süvendamisel. Üksteise hinge eest oli vastutus ilmikutel. Oluliseks töövormiks olid väikegrupid, mis andsid võimaluse isiklikult ja lähedaselt omavahel suhelda. (Puonti 2005:19) John Wesley kirjutab: „Üksteise talumine armastuses ei tähenda üksnes halvaks panust hoidumist, kättemaksu vältimist, mitte kahjustamist, haavamist või kurvastamist, vaid tõepoolest ka üksteise koormate kandmist (vrd Gl 6:2) ning nende vähendamist igal viisil, mis on meie võimuses. See tähendab neile kaasa tundmist nende kurbuses, hädades ja nõrustes; mitte lastes neil meelt heita, kui nad meie abita võiks uppuda oma koormate alla, püüe tõsta nende uppuvaid päid ja tugevdada nõtkuvaid põlvi (vrd Js 35:3; Hb 12:12).“ (Wesley, Sermon 74 – Of The Church: 26)

Ehkki tegu on vaid piiratud koguse näidetega, võib selgelt märgata, kuivõrd tihedalt on hingehoid kaasatud kristlikku usupraktikasse algusaegadest alates. Autorid ja ajastud on rõhutatud erinevaid tahke, kuid kesksel kohal on ikka olnud eesmärk olla ligimesele toeks ning aidata teda elu- ja usurännakul.

Kuidas rakendada aga seda, mis on kristliku usu põhiväärtuseks, tänases päevas Eesti kontekstis? Lisaks üldisele suunale, et ligimesi tuleb tähele panna ja aidata, on vaja mõista, millised on probleemid, mis leevendamist vajavad. Tõenäoliselt on teemasid, mis läbi aja jäävad kõigi inimeste puhul samaks: elu mõte, kannatus, suhted. Küllap on aga probleeme, mis on eriomased just käesolevale keskkonnale ja ajaperioodile. Samuti saab läbi põlvkondade levinud teemadele vaadata värskema pilguga tänu mitme distsipliini, nagu psühholoogia, meditsiin ja sotsiaalteadused, arengule. Sellest mõttekäigust ajendatuna sündiski käesolev töö oma kahe uurimusega, et analüüsida Eesti protestantlike kirikute poolt tehtavat hingehoiutööd ja võrrelda vaimulike ja ilmikute nägemust sellest.

I. Uurimisprobleemid

Üldisest teadmisest, et inimestel esineb hingehoidlikke probleeme, ei piisa, et neid aidata. Tuleb teada, mis on need teemad, aga ka seda, kas kirikud Eestis suudavad üldse pakkuda sellist hingehoidlikku abi, mida inimesed vajavad. Konfessiooniti ja paiguti on hingehoiu praktika tõenäoliselt erinev, mistõttu ei piisa üldistest oletustest.

Siiani on Eestis mulle teadaolevalt tehtud väga vähe uurimusi, mis kas või osaliselt kajastavad hingehoiu olukorda protestantlikes kirikutes. Võib arvata, et isegi praktiseerivatel hingehoidjatel on oma kogudusest ja konfessioonist väljaspool toimuva hingehoiutöö kohta teavet lünklikult.

Siiani pole uuritud, kuivõrd vastab Eesti protestantlike kirikute hingehoiutöö praktika kirikuskäijate tegelikele vajadustele. Seetõttu ei ole olnud infot, kas kirik on muutuva ühiskonna tingimustes suutnud inimeste vajadustele vastata.

Siiani pole uuritud, kuivõrd langeb vaimulike ja ilmikute arvamus hingehoiutöö olemusest ja tulemuslikkusest kokku. Seetõttu on olnud võimatu prognoosida, millise hinnangu annavad vaimulikud ja koguduseliikmed Eesti protestantlikes kirikutes tehtavale hingehoiutööle.

Siiani pole uuritud, kuivõrd on Eestis tegutsevad hingehoidjad oma töö tegemiseks koolitatud. Eestis on pikka aega nappinud emakeelset erialast kirjandust ja ligipääsu hingehoiukursustele. Viimastel aastatel on olukord kirjanduse ja koolituste osas muutumas, kuid peab arvestama, et vaimulikud ja koguduse töötajad on asunud tööle erinevatel aegadel; samuti on sõltuvalt konfessioonist vaimulikukandidaatidel tõenäoliselt olnud erinevad haridusnõuded ning õppimisvõimalused. Ametis olevate vaimulike jätkuv enesetäiendamine sõltub ilmselt nende motiveeritusest ja võimalustest.

Seega on uurimisprobleemideks, et Eestis pole tehtud protestantlike kirikute hingehoiu praktikat puudutavat uurimust, vaadeldes, kas see vastab tegelikele

vajadusele; samuti ei ole võrreldud vaimulike ja ilmikute arvamusi hingehoiust ega uuritud, kas Eestis tegutsevatel hingehoidjatel on vajaminev ettevalmistus nende tööks või milliste teemade osas nad vajaksid täiendkoolitust.

2. Eesmärk

Uurimisprobleemide lahendamisel on töö eesmärgiks võrrelda Eesti nelja protestantliku konfessiooni, Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK), Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu (EEKBKL-i), Eesti Metodisti Kiriku (EMK) ja Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku (EKNK), vaimulike ja ilmikute nägemust hingehoiust ja pakkuda välja uurimuslikult põhjendatud Eesti protestantlike kirikute¹ vajadusi arvestav soovitude nimekiri, mis aitaks tõhustada juba olemasolevat hingehoiutööd Eesti protestantlikes kirikutes.

Uuritud neli konfessiooni on liikmeskonnalt suuremad protestantlike kirikute ja koguduste ühenduste seas, mis kuuluvad Eesti Kirikute Nõukogusse: 01.01.2010 seisuga kuulus EELK-sse 180 000 liiget, kogudusi oli 165 ning vaimulikke 225; EEKBKL-i liikmeskond ulatus 6047-ni, kogudusi oli 83 ja vaimulikke 91; EKNK liikmeskond oli 4500 ja jagunes 31 koguduse vahel, vaimulikke oli 83; EMK oli uuritavatest konfessioonidest väikseim: liikmeid 1709, kogudusi 24 ja vaimulikke 44. (Siseministeeriumi kodulehekülj 2011)

3. Uurimisülesanded

Väitekirja uurimisülesanneteks on:

1. Analüüsida nelja uuritava konfessiooni vaimulike ja ilmikliikmete hinnangute põhjal, millised vajadused on EELK, EEKBKL-i, EMK ja EKNK koguduste hingehoiutöös.
2. Pakkuda välja soovitusi hingehoiu arenguvõimalusteks Eesti protestantlikes kirikutes.

4. Meetod

Väitekirja algab teoreetilise ülevaatega hingehoiu mõistest ja positsioonist kaas-aegses ühiskonnas, hingehoidja, sh vaimuliku, rollist ja mõnedest näidetest kogudusliku hingehoiutöö kohta, kus meetodiks on kirjanduse analüüs. Valdavalt on tegemist ingliskeelse kirjandusega. Hingehoiu mõiste lahtimõtestamisel olen kõige enam tuginenud David Bennerile, võrreldes tema nägemust klassikute Howard Clinebelli ja Gary Collins'i ning pisut uuemate autorite, David Lyalli ja Howard Stone'i tõlgendustega. Tuginedes Jouko Kiiskile, olen

¹ Siin ja edaspidi on mõiste „kirik“ all silmas peetud ka koguduste liitu, nagu seda on EEKBKL.

esitlenud ka Tor Johan Grevbo hingehoiu liigitust. Olulisemate autoritena, keda olen kasutanud, tasuks veel mainida H. Newton Malony't, kes on kas üksi või kaaslastega (nt Shafranske ja Augsburgi) läbi viinud mitmeid uurimusi religioonipsühholoogia valdkonnas. Kui Malony ja tema kaaslaste uurimused puudutavad Ameerika Ühendriike, siis Brian Thorne on sarnaseid uurimusi läbi viinud Suurbritannias. Kindlasti väärib mainimist veel abistaja rollist üldisemalt kirjutanud Soome autor Martti Lindquist. Üks vähestest Eesti autoritest, kes on hingehoiust kirjutanud, on Tõnu Lehtsaar, keda täiendavad uurimused, mille mõned aspektid puudutavad hingehoidu. Nendeks on Einike Pilli uurimused, millele ta viitab oma doktoritöös „Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis“ (2005) ning religioonisotsioloogilise uuringu „Elust, usust ja usuelust 2010“ põhjal erinevate Eesti autorite panusega kogumik „Astu alla rahva hulka“. Inglisekeelsest kirjandusest toon esile veel Fraser Watts'i, Rebecca Nye ja Sara Savage'i „Psychology for Christian Ministry“, mis lisaks siin viidatud materjalile pastorite perekondade kohta pakub tervikuna sisukat lugemist mitmetel teemadel, mida käesolev väitekiri ei kata. Need on vaid mõned näited autoritest, kellele teooria osa tugineb.

Leidmaks vastust küsimusele, kas hingehoius tehtav vastab abivajajate ootustele ja vajadustele, on läbi viidud kaks uurimust: kvalitatiivne uurimus, mis on nelja konfessiooni vaimulike fookusgrupi intervjuude analüüs, ja kvantitatiivne uurimus, mille sisuks on koguduseliikmetele saadetud ankeetküsitluse analüüs. Täpsem meetodi kirjeldus mõlema uurimuse puhul eelneb vastava uurimuse tulemuste esitamisele.

Kvalitatiivne uurimus oli läbiviimise järjekorras esimene. Selle uurimuse eesmärk oli vaadelda hingehoiu temaatikat vaimulike kui n-ö ekspertgrupi silme läbi sügavamalt, leida vastuseid küsimustele, mis on hingehoid, milline on hea hingehoidja, kes on kõige tüüpilisemad abivajajad ja milliste probleemidega nad tulevad, milline on vaimulike valmidus teha koostööd teiste professionaalsete abistajatega ning millisena näevad vaimulikud hingehoiu olukorda tulevikus. Kvalitatiivne uurimus oli aluseks kvantitatiivsele uurimusele, aidates formuleerida küsimusi ankeedi jaoks, mida täitsid koguduseliikmed. Kvantitatiivne uurimus andis võimaluse sarnaste teemade kohta laiema hulga respondentide käest infot saada. Võrdlemaks vaimulike ja ilmikute vastuseid, olid mitmed küsimused samasugused: milline on hea hingehoidja, milliste probleemidega pööratakse abi järele, kas ja kuidas teevad kirikute hingehoidjad koguduseliikmete arvates koostööd teiste professionaalsete abistajatega. Ilmikutel oli võimalus vastata, mis on neile mõjunud keerulises olukorras abistavalt, millised hingehoiu võimalused on neile kättesaadavad ja mis takistab / on takistanud neid abi otsimast. Küsimus, kas ilmikud oleks ise valmis teisi abistama, oli otseselt ajendatud kvalitatiivsest uurimisest ja vaimulike väitest, et vajadus ilmikutest hingehoidjate järele on suur.

Niisiis on väitekiri üles ehitatud esmalt kirjanduse analüüsile, seejärel ekspertintervjuude kvalitatiivsele analüüsile ning viimaks ankeetküsitluse statistilisele analüüsile.

5. Eelnevad uurimused ja kirjandus

Eestikeelset kirjandust hingehoiu teemal veel napib, kuid seda on viimastel aastatel siiski tasapisi juurde tulnud. Kõige üldisem ja ühtaegu laiahaardelisem on klassikaks saanud Tõnu Lehtsaare „Hingepilk. Kriisiolukordade pastoraalpsühholoogia“, mis annab selge ja konkreetse ülevaate mitmest hingehoiu teemast ning esitleb pisut 1993. aastal läbi viidud kolme konfessiooni (EELK, EEKBKL ja EMK) vaimulikke puudutanud uurimuse tulemusi. Nimetatud uurimuse käigus küsitleti ankeedi abil kokku 67 pastorit, kes said vastata, millised on hingehoiu teravamad probleemid nende arvates, milliste probleemidega pöörduvad inimesed abi järele ning millest võiks olla abi hingehoiutöö tõhustamisel. Täiendavat infot hingehoiu teemal pakub 2012. aastal välja antud kogumik „Astu alla rahva hulka. Artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist“. 2010. aastal läbi viidud ja 1009 inimest hõlmanud uurimus, mida kogumik käsitleb, puudutas väga laia teemaderingi, mistõttu olen viidanud vaid üksikutele tulemustele, mis hingehoiuga seonduvad.

Käesoleva töö temaatikaga haakuvalt võib veel esile tuua, et Lea Altnurme on 2005. aastal Tartu Ülikoolis kaitsnud doktoriväitekirja „Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel“. Lea Altnurme uurimus näitab eestlaste suhtumist religiooni ja uskumise enda muutumist. Märkimisväärne on, et tema valimi seas oli nii kristlasi kui mittekristlasi, mis heidab pilgu Eesti inimeste religioossusele laiemalt. Einike Pilli on Tartu Ülikoolis 2005. aastal kaitsnud väitekirja „Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis“. Selle töö kaudu on püütud pakkuda vastust, kuidas tõhustada Eesti protestantlike koguduste tööd elukestva õppimise arendamise kaudu. Omakorda on haridussuunalise väitekirja „Täiskasvanute leeritöö Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus ja selle arengustrateegia koostamine“ kaitsnud Kaido Soom (Tartu Ülikoolis 2007. aastal), kes keskendub leeritööle EELK-s.

Ajapikku, nii nagu üldse on suurenenud eesti keeles ilmunud psühholoogia/populaarpsühholoogia rubriiki kuuluvate väljaannete hulk, on ilmunud kristlikust maailmavaatest lähtuvaid raamatuid, mis tegelevad mõne konkreetse teemaga, nagu suhted ja abielu², depressioon³, hirmud⁴, kannatus ja lein⁵ jne.

² Näiteks W. Trobisch, „Ma abiellusin sinuga,“ Tallinn, Logos, 1992/2003; J. John, „Kõiges su kõrval,“ Tallinn, Logos, 2003, J. Dobson, „Armastuse pikk meel“, Tallinn, Logos, 2001; J. McDowell „Armastuse saladus: kuidas saavutada kestvat lähisuhet,“ Tallinn, Logos, 2004/Allika, 2008; S. Kinnunen, „Leivad ühes kapis: püsivat paarisuhet ehitamas,“ Tallinn, Allika, 2009. G. Chapman, „Armastuse viis keelt,“ Tallinn, Allika, 2010. Nimekiri ei ole lõplik.

³ F. Minirth, „Õnn on enda teha: depressiooni põhjused, tunnused ja tagajärjed,“ Tallinn, Logos, 2000.

⁴ W. Müller, „Ära põgene hirmu eest. Hirmude tunnistamine ja võitmine,“ Tartu, Johannes Esto Ühing, 2005.

Paraku ei saa sama väita veel üldiste hingehoiuteemaliste käsitluste kohta: vajadus teaduslike emakeelsete teoste järele on jätkuv, rääkimata sellest, et isegi võõrkeelset hingehoiualast kirjandust on minu subjektiivsel hinnangul Eesti kõrgemate õppeasutuste raamatukogudes veel üsna vähe.

Eelnevat kokku võttes võibki tõdeda, et kuigi ajapikku on erinevaid hingehoidu puudutavaid väljaandeid juba eesti keeles ilmunud, on jätkuv vajadus mõne emakeelse hingehoiu käsiraamatu või põhjalikuma ülevaate järele, mis kataks suuremaid teemasid hingehoiu vallas ja mida võiks õpikuna kasutada hingehoidjate koolitamisel. Võõrkeeles on taolist kirjandust ilmunud üsna rohkest, kuid see ei pruugi olla kättesaadav; samuti sõltub nende kasutamine praktiseerivate hingehoidjate poolt nende keeleoskuse tasemest. Kindlasti on küllaga tööpõldu uurimaks ja avaldamaks materjali Eestis tehtava hingehoiu kohta.

6. Väitekirja struktuur

Väitekirjal on sissejuhatus, kokkuvõte ja neli sisulist osa:

1. teoreetiline osa,
2. kvalitatiivse uurimuse esitlus,
3. kvantitatiivse uurimuse esitlus,
4. üldistused ja soovitused.

Teoreetiline osa käsitleb hingehoiu mõistet ja rolli muutivas ühiskonnas. Ühtlasi arutletakse, kuid võrd peab usuline mõõde esinema hingehoius ning kas ja miks võiks sellega arvestada sekulaarse abistamise kontekstis. Eraldi pööratakse tähelepanu hingehoidja isikule ning vaimulikele ja nende perekondadele kui kõige tõenäolisematele hingehoidjatele kogudusetöö kontekstis.

Teine osa sisaldab endas nelja konfessiooni (EELK, EEKBKL-i, EMK ja EKNK) pastoritega tehtud fookusgrupi intervjuude kvalitatiivset analüüsi koos järeldustega hingehoiutöö parendamiseks.

Kvantitatiivne uurimus sisaldab nelja konfessiooni (EELK, EEKBKL-i, EMK ja EKNK) ilmikliikmete seas läbi viidud ankeetküsitluse analüüsi. Seegi osa lõpeb järeldustega hingehoiutöö parendamiseks.

Viimaks lõimib üldistuste ja järelduste osa kokku eelneva, tuues esile uurimuste ja teooria baasil olulisema, mida Eesti protestantlike kirikute hingehoiutöös võiks arvestada. Lähtuvalt töö eesmärgist võrrelda nelja konfessiooni vaimulike ja ilmikute nägemust hingehoiust ning pakkuda uurimuslikult põhjendatud soovituste nimekiri, mis aitaks tõhustada juba olemasolevat hingehoiutööd Eestis, on väitekirja lõpus ära toodud mitmed soovitused, mida võiks edaspidi silmas pidada nii vaimulikud kui kirikujuhid, teoloogiliste õppeasutuste ainekavade koostajad, koguduste ilmihtöötajad kui ka need, kes võiks edaspidi sama teemat uurida.

⁵ C. S. Lewis, „Mõtteid kannatusest,“ Tallinn, Logos, 1998; R. Dunn, „Kui taevast vaikib,“ Tallinn, Logos, 1998; A. Y. Hsu, „Suitsiidist haiget saanud,“ Tallinn, Kentaur, 2005.

I HINGEHOID

I. Mis on hingehoid

Hingehoid on mitmetahuline mõiste, millel on sõltuvalt keeleruumist oma tähendusväljad. Ühtlasi mõjutab hingehoiust kui nähtusest rääkimist see, milline praktika on eri paikades levinud. Esimeses peatükis peatun seetõttu esmalt terminoloogia juures. Hingehoidlikud vajadused on mingil määral ajastu-omased, mistõttu on lühidalt toodud välja mõned kaasaegset inimest mõjutavad tegurid, samuti on vaadeldud usulise ainese osatähtsust nii sekulaarsel kui kristlikul abistamisel.

Kuna käesolev töö keskendub hingehoiule koguduse kontekstis, puudutavad peatüki viimased alajaotused suhteid koguduseliikmete vahel kui hingehoiu alust, hingehoidlikku suhet, koostööd teiste abistajatega ning ilmikute ja vaimulike rolli hingehoidjana.

1.1. Võimalusi hingehoiu tähenduse mõistmiseks

Hingehoid on erinevates keeltes mitmeti kasutatav sõna ning selle all võib mõista erinevaid tegevusi. Ladinakeelne väljend hingehoiu kohta on *cura animarum*, mis tähendab ühtlasi nii hoolt kui tervendamist hingedele. Sõna „hing“, mis on tõlgitud heebreakeelsest sõnast *nephesh* ja kreekaakeelsest sõnast *psychē*, tähendab Piibli kontekstis mitte lihtsalt hinge, vaid isikut, inimese olemust, kus hing pole osa inimesest, vaid tema tõeline olemus. Seega hinge eest hoolitsemine tähendab inimese kui terviku eest hoolitsemist, võttes arvesse inimese sügavaimat olemust. Hingehoid on tihedalt seotud inimese vaimuliku ja psühholoogilise abistamisega. (Benner 2003: 14–15)

Kuna käesoleva töö teoreetilise osa aluseks on suuresti ingliskeelne kirjandus, toetun järgnevalt mõiste defineerimisele just selle keele põhjal. Inglise keeles on hingehoid niivõrd laia tähendusväljaga, et selle erinevate aspektide täpsustamiseks kasutatakse mitmeid termineid, sealjuures tuleb märkida, et ehkki paljude terminitega üldiselt nõustutakse, esineb mõningast segadust terminoloogia kasutamisel. Enne kui minna mõistete konkreetsema esitamiseni, väike pilguheit defineerimise keerukusse ja kriitikasse.

Stephen Pattison heidab ette, et paljud autorid Inglismaal välja antavas sarjas „SPCK New Library of Pastoral Care“ ei seleta, mida nad peavad silmas väljendiga *pastoral care* ehk pastoraalne hoolekanne. Põhjuseks peab ta mõtteviisi, et pastoraalne hoolekanne on pigem tegemine kui mõtlemine. Pastoraalse hoolekande sildi all toimub väga erinevaid tegevusi ja kui hakata piiritlema, mis see täpselt on, võivad mõnel puhul mingid aspektid definitsioonist välja jääda. (Pattison 1988: 5)

Carol Deinhardt toob esile, et mõistete „kristlik nõustamine“ ja „psühhoteraapia“ vahel ei tehta Põhja-Ameerika kontekstis selget vahet. Tegevus, mida silmas peetakse, võib olla sarnane: ühetunnised sessioonid kord nädalas või kahe nädala tagant, mis on tasustatavad ning mille käigus tegeletakse isiksuse

sügavate probleemidega. Deinhardt kritiseerib kristliku nõustamise osutajaid, kes ei kasuta psühhoterapia meetodeid (sh ei ole neid õppinud), kuid siiski reklaamivad oma tegevust kui psühhoterapiat. Ta ütleb, et isegi sekulaarses erialakirjanduses on nõustamist ja psühhoterapiat üha vähem selgelt eristatud, kuigi neis esineb mõningasi erinevusi. (Deinhardt 1997: 11–13) Need on mõned näited, kuidas segane on mõistete süsteem ingliskeelses keeleruumis, kus võiks eeldada, et aastate jooksul on välja kujunenud sügavamad traditsioonid inimeste hinge eest hoolitsemisel.

Klassikud Howard Clinebell ja Gary Collins näevad hingehoiu puhul kolme tasandit: 1. pastoraalne hoolekanne (ingl *pastoral care*), 2. pastoraalnõustamine (ingl *pastoral counseling*⁶) ja 3. pastoraalne psühhoterapia (ingl *pastoral psychotherapy*). (Clinebell 1984: 25–26, Collins 1989: 16–17)

Gary Collins ütleb, et pastoraalne hoolekanne hõlmab kiriku tegevuse kõige üldisemalt, milleks on jutlustamine, õpetamine, distsipliin, sakramentide jagamine, inimeste vajaduste eest hoolitsemine ja nende toetamine. Selle kõige läbiviijateks on kiriku töö eest vastutavad inimesed, ennekõike vaimulikud. (Collins 1989, 16) Alistair Ross täiendab Collinsi nägemust, viidates pastoraalse hoolekande puhul algele metafoorile lambakarja hoidmisest, kus karjase (ld *pastor*) ülesanne on vaadata, et kõigi karja liikmete vajaduste eest on hoolitsetud (Ross 2003: 3). Clinebell seevastu ütleb, et tegu on usukogukonna-sisese üksteise toetamise, kasvamise ja tervenemisega läbi erinevate eluetappide (Clinebell 1984: 25). Nii on Collinsi rõhuasetus ühe või mõne isiku vastutusel kogu karja eest, Clinebellil aga vastastikune kogukonnasisene vastutus üksteise eest.

Pastoraalnõustamine on nii Clinebelli kui Collinsi järgi osa pastoraalsest hoolekandest, kus kasutatakse mitmesuguseid meetodeid ja Piiblile tuginemist inimeste abistamiseks kriiside puhul. Traditsiooniliselt on pastoraalnõustamine olnud ordineeritud vaimuliku pädevuses, kuid ei pruugi seda tingimata olla. (Clinebell 1984: 26; Collins 1989: 17)

Pastoraalne psühhoterapia on pikaajaline süvitsi minev abistamisprotsess, mis püüab tuua põhimõttelisi muutusi abistatava isiksusse, vaimulikesse väärtustesse ja mõttelaadi. Pastoraalset psühhoterapiat on tarvis olukorras, kus isiksuse kasv on tõsiselt või krooniliselt vähenenud varajase lapse vajadustele mittevastamise või täiskasvanuea korduvate kriiside tõttu. (Clinebell 1984: 26; Collins 1989: 17)

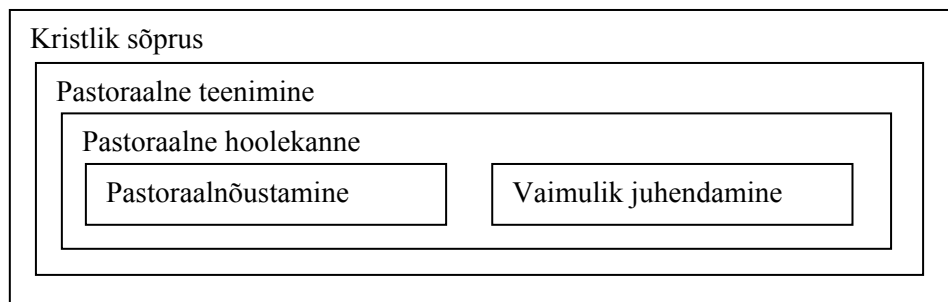
Pattison mõistab hingehoiu kui inimese hinge tervendamist, toetamist, lepitamist ja juhutamist (Pattison 1988: 6). Mõiste „pastoraalne hoolekanne“ on Pattisoni jaoks tegevus, mida viivad läbi eeskätt kristlust esindavad isikud ja mille eesmärk on patu ja ängi kõrvaldamine või kergendamine ning kõigi inimeste seadmine Jumala ette täiuslikena (Kl 1:28) (Pattison 1988: 13). Pastoraalne hoolekanne kui mõiste pole iseenesest Pattisoni sõnul üldse kristlusekeskne mõiste. Pattison viitab Michael Taylor'ile (Pattison 1988: 9), kes peab vajalikuks eristada mõisteid „pastoraalne hoolekanne“ ja „kristlik pastoraalne

⁶ Võimalik ka kirjalpilt *counseling* (Briti inglise keeles).

hoolekanne“. Erinevus on selles, kes on abi andev isik: kristlane või mitte-kristlane. Samas ei näe Pattison vajadust mittekristliku hoolekande puhul lisada terminit „pastoraalne“. Kokkuvõtvalt ütleb Pattison oma definitsiooni juurde, et pastoraalne hoolekanne ei tohi kaotada oma kristlikku perspektiivi, muidu võiks seda nimetada lihtsalt „hoolekandeks“. (Pattison 1988: 9)

Mõned autorid defineerivad pastoraalset hoolekannet kui ordineeritud vaimuliku pärusmaad. Selles tähenduses on pastoraalne hoolekanne väga piiratud inimgrupi käes, kuid kõik, mida nad teevad – ahju kütmisest kirikus kuni vaimuliku juhendamiseni, on käsitletav pastoraalse hoolekandena. Mõistet on võimalik tõlgendada veel lähtuvalt sellest, milline on abistaja haridus, kas kasutatakse kindlaid meetodeid või on abistamine pigem juhuslikku laadi. Veel üks viis tõlgendada on nii, et määravaks on kontekst või motivatsioon – nt kui abistamise sisuks on arendada inimese usu elu, siis võib rääkida pastoraalsest hoolekandest. (Pattison 1988: 9–10)

David Benneri hingehoiu mõiste alajaotus on eelnevatest mitmetahulisem, kuid samal ajal kindlapiirilisem: kõige üldisem tasand on „kristlik sõprus“ (ingl *Christian friendship*), sellele järgneb „pastoraalne teenimine“ (ingl *pastoral ministry*), millest omakorda kitsam mõiste on „pastoraalne hoolekanne“ (ingl *pastoral care*). Pastoraalne hoolekanne jaguneb kaheks: pastoraalnõustamine (ingl *pastoral counseling*) ja vaimulik juhendamine (ingl *spiritual direction*). (Benner 2003: 16)

Benneri sõnul on igasuguse hingehoiu kõige üldisem vorm kristlik sõprus, mille raames pakutakse üksteisele toetust ja julgustust. Ideaaljuhul pakuvad just perekondlikud ja sõprussuhted hea pinnase isiksuse küpsemiseks, psühholoogiliseks ja vaimulikuks kasvamiseks. (Benner 2003: 16–17)

Pastoraalne teenimine on Benneri käsitluses üsna laialdane mõiste, mis hõlmab endas lisaks pastoraalsele hoolekandele ja nõustamisele jutlustamist, õpetamist, jumalateenistuste pidamist, tegevussamme administratiivses plaanis (nt uute koguduse töövaldkondade juhtide, sh hingehoidjate, leidmine ja koolitamine). Eriti olulisel kohal hingede eest hoolitsemise puhul laias tähenduses on jutlustamine, õpetus ja jumalateenistus, mille eesmärk on tuua inimesed kontakti Jumalaga. See on põhjus, miks jumalateenistusel on kristlikus usupraktikas keskne osa. (Benner 2003: 18)

Mõiste „pastoraalne hoolekanne“ alla haarab David Benner igasuguse abi, mida osutavad vaimulikud ja teised kiriku kaastöölised. Selleks võib olla haigete külastamine, leinajate lohutamine, tülisolijate lepitamine, raskustes olijate julgustamine, usulise kasvamise toetamine, õpetamine, juhendamine, eestpalvete tegemine, sakramentide jagamine. (Benner 2003: 19–20)

Kui Clinebelli järgi on pastoraalnõustamine erinevate teraapiate rakendamine, et tegeleda probleemide ja kriisidega, keskendudes isiksuse kasvamisele ja seeläbi võimaldada tervenemist (Clinebell 1984: 26), siis Benneri kontseptsioonis on pastoraalnõustamine mitte niivõrd probleemidega tegelemine, kui-võrd keskendumine kogemustele, mis vajavad teoloogilist lahtimõtestamist ja Jumala kohalolu teadvustamist. (Benner 2003: 15)

David Lyall eristab mõisteid „pastoraalne hoolekanne“ ja „pastoraalnõustamine“ selle kaudu, kes hingehoidlikku suhet alustab. Pastoraalse hoolekande puhul teeb seda pastor oma tööülesannete käigus, pastoraalnõustamise puhul pöördub inimene ise abistaja poole. Pastoraalnõustamine on struktureeritud ja ametlikum, sisaldab lepingut abistaja ja abistatava vahel. (Lyall 1995: 31) Samas ei ole pastoraalnõustamise mõiste sugugi üheselt tõlgendatav. Lyall toob pastoraalnõustamise mõistest esile neli vastandlikku aspekti.

1. Pastoraalnõustamist viib läbi ordineeritud vaimulik või ilmik – kui American Association of Pastoral Counselors eeldab kõigilt liikmetelt ordinatsiooni, siis Briti kontekstis on enamik pastoraalnõustajaks koolitatuid ilmi-
kud.
2. Erinevates käsitlustes on pastoraalnõustamine kas koguduses toimuv või aktsepteeritakse, et pastoraalnõustamine võib aset leida ka väljaspool koguduse konteksti.
3. Nõustamisel eeldatakse usulist aspekti ja abivajaja suhet Jumalaga või seda ei eeldata.
4. Pastoraalseks teeb nõustamise usuline aines, millest räägitakse, või ei ole tähtis, kas vestlus puudutab ka ilmalikke teemasid. (Lyall 1995: 36–37)

Mitmed autorid, sh David Benner ja Howard Stone, kasutavad eraldi mõistet „vaimulik juhendamine“. Benneri sõnul on vaimulikku juhendamist rakendatud anglikaani ja episkopaalkiriku kontekstis, kuid suuremale osale ingliskeelsetest protestantlikest kirikutest on see olnud pikka aega võõras. Sealjuures eristab Benner vaimulikku nõustamist (ingl *spiritual counseling*), mis on tema sõnul moraalne või mis tahes muud laadi juhatamine vaimuliku elu arendamiseks. Vaimulik juhendamine toimus Benneri arusaama järgi juba algkoguduse päevil. Vaimuliku juhendamise juures on keskne see, et nõuandja arvestab teadlikult Jumala Vaimu kui tõelise juhatajaga. Abistamine on seega tihedalt seotud palves juhtimise otsimisega. Sellises abistamisprotsessis on tähtsaim abistatava suhe Jumala, mitte abistajaga, mistõttu erineb see klassikalisest nõustamisprotsessist, kus peamiselt kohal on suhe abiandja ja -saaja vahel. Teine oluline erinevus vaimuliku juhendamise ja pastoraalnõustamise vahel on see, et kui pastoraalnõustamine keskendub probleemile, siis vaimulik juhendamine Püha Vaimu juhtimisele. Sellest tulenevalt on veel üks erinevus: kui

pastoraalnõustaja püüab empaatiliselt kuulata ja mõista abivajajat, on vaimuliku juhendaja eesmärk tabada, mida ütleb Jumala Vaim antud olukorras ning milliste probleemidega ta tegelema suunab. Pastoraalnõustamise eesmärk on inimese juhatamine küpse usu juurde, vaimuliku juhendamise eesmärk aga küpse usuga inimeste aitamine oma usulist kogemust sügavdada praktiliste tegude kaudu igapäevaelus, kuna üldjuhul tulevad vaimulikule juhendamisele pigem küpsema usuga inimesed. (Benner 2003: 21–24; Stone 1996: 85)

Mitmed autorid kasutavad väljendit „pastoraalnõustamine“ ja „kristlik nõustamine“ üpris samas tähenduses, mistõttu on siinses töös need kasutatavad sünonüümidena. Mõnest hingehoiu valdkonnast spetsiifilisemalt rääkides on vastava mõiste abil täpsustatud, mida silmas peetakse.

1.2. Hingehoiu mudelid

Alternatiivne viis hingehoidu määratleda on mudelite abil. Norra professor Tor Johan Grevbo (viidanud Kiiski 2009: 36) on loonud ülevaatliku hingehoiu klassifikaatori, mille järgi jaguneb hingehoid kaheksasse käsitlusse:

1. kerügmaatiline,
2. Piiblile tuginev,
3. karismaatiline,
4. spirituaalne,
5. koguduslik,
6. süvapsühholoogiline,
7. ligimesekeskne ja
8. sotsioliitiline hingehoid.

Jouko Kiiski sõnul ei välista Grevbo käsitlused üksteist ning neil on üksteisega võrreldes ühisjooni. (Kiiski 2009: 36) Järgnevalt vaatlen igat käsitlust pisut lähemalt.

Kerügmaatilise hingehoiu peamine eesmärk on kuulutada Jumala Sõna. Abistamisel on keskseteks vahenditeks Piibel, palve ja pihtimine. Abistatavale antakse nõu ning õpetust Piiblile tuginedes. Hingehoidja on abistatava jaoks autoriteet, sest ta on Jumala esindaja, kes sõnastab õige ja vale käitumise. Hingehoidlik kontakt toimub tavaliselt vaid ühe korra. Selle hingehoiu mudeli probleemina näeb Kiiski autoritaarsust ning jõu kasutamist, mistõttu hingehoidja ja abistatava vahel ei ole võrdset koostöö suhet. Soome konteksti kohta kirjutab Kiiski, et sealse kiriklikus töös kerügmaatilist hingehoidu praegusel ajal palju ei kasutata, v.a mõningates äratus- või vabakoguduslikes liikumistes. (Kiiski 2009: 37)

Piiblipõhine hingehoid sarnaneb kerügmaatilise hingehoiuga selle poolest, et keskseks ülesandeks on õpetada Piibli põhimõtteid. Pühakirja alusel pakutakse nii lohutust kui praktilisi tegevusjuhiseid ja keelde. Piiblit tõlgendatakse konservatiivselt ning eeldatakse, et abisaaja võtab omaks talle pakutava tõlgenduse. Probleemide lahenemist on selle käsitluse järgi loota siis, kui abistatav

muudab oma eluviisi hingehoidja näidatud suunas. Piiblipõhise hingehoiu puhul on oluline hingehoidja toimiv Jumala-suhe. Kiiski peab selle käsitluse probleemiks sarnaselt kerügmaatilise hingehoiuga hingehoidja isiklike usuliste veendumuste rõhutamist ning kliendikeskse lähenemise välistamist. (Kiiski 2009: 37)

Karismaatiline hingehoid tõstab esile Püha Vaimu ja armuandide kesksust abistamises ning hingehoiu eesmärk on seesmine ja/või füüsiline tervenemine. Hingehoidja on vaimne abistaja, juhendaja ja nõuandja, kes vahendab Jumala sõnumit abistatava olukorra suhtes, kasutades selleks palvet ning vaimuande. (Kiiski 2009: 37–38)

Spirituaalne hingehoid tähendab vaimulikku juhendamist. See on tervikuna oma usuvalu vaatlus hingehoidja juhendamisel. Hingehoidlike töövahenditena kasutatakse palvet, meditatsioone ja Piibli tekste. Kesksel kohal on ligimesearmastus. Juhendaja on abistatava suhtes mingil määral autoriteetsel positsioonil, sest ta annab juhiseid ja nõu. Vaimulik juhendamine on mõeldud kristlastele, kes tahavad eesmärgist juhitud edendada oma suhet Jumalaga. (Kiiski 2009: 38)

Kõige mitmekesisema tähendusväljaga Grevbo eristatud käsitlustest tundub olevat kogoduslik hingehoid. Kogodusliku hingehoiu alla liigitub koguduseliikmete omavaheline suhtlemine, vastastikune abi ja toetus, koguduse diakooniatöö, mitmed grupitöö liigid ja laiemas mõttes ligimese abistamine. Kesksel abistamisviisideks on piht, Piibel ja armulaud. Kogoduslik hingehoid tugineb lisaks teoloogiale ka teistele teadusdistsipliinidele. Kiiski leiab, et Grevbo on paigutanud kogodusliku hingehoiu alla nii palju erinevaid abistamisviise, et seda kategooriat oleks võinud jagada omakorda alagruppideks. (Kiiski 2009: 39)

Süvapsühholoogilise hingehoiu puhul eeldatakse abistajalt spetsiaalset koolitust, et kasutada psühhodünaamilist teraapiat. Grevbo võtab selle käsitluse alla Freudi ja Jungi teoreetilised vaatlused inimhingest ja selle struktuurist. Lisaks paigutab Grevbo siia alla pastoraalse-arstiteadusliku hingehoiu, mille kohaselt inimest nähakse terviklikult ning tegeletakse nii tema psüühilise, füüsilise kui vaimse aspektiga. (Kiiski 2009: 39)

Ligimesekeskse hingehoiu lähtekohaks on abivajajate aktiivne kuulamine. Hingehoidja peab olema huvitatud sellest, mida abivajaja tahab rääkida ning vestlus kulgeb abivajaja tõstatatud teemade baasil. Abivajajal ei ole tarvis osata kiriklikku keelt, vaid töötajal tuleb rääkida viisil, mis oleks mõistetav abivajajale. Otsused oma elu kohta teeb abivajaja ise. Ligimesekeskse hingehoiu arengut on mõjutanud Anton Boisen, Paul Tillich ja Carl Rogers. Soome hingehoidja Irja Kilpeläinen on õpetanud spiraalse vestluse mõistet, mille kohaselt abistaja oma sõnavõttus kasutab abivajaja sõnu ning peegeldab öeldut tagasi. Kiiski sõnul on Kilpeläineni ligimesekeskne abistamisviis mõjutanud palju Soome koguduse hingehoiutööd. (Kiiski 2009: 39–40)

Sotsioliitiline hingehoid on oma loomult väga teistsugune eelnevalt toodud käsitlustest. Siin pööratakse tähelepanu ühiskonna ebavõrdsetele struktuuridele ning püütakse neid mõjutada. Sotsioliitilise hingehoiu sisu on

mõjutanud palju vabastusteoloogiat. Selle liikumise raames on hingehoidu kritiseeritud ja peetud keskklassi eripäraks, sest hingehoidjad ise on tihti keskklassist. (Kiiski 2009: 40)

Grevbo mudelid kirjeldavad, kuidas erinev võib olla hingehoid ning selle määratlemine. Mitmekülgsetest meetoditest ja lähenemisnurkadest olenemata on hingehoiu ülesanne siiski laias laastus sama: olla inimestele abiks ja toeks nende kriisihetkedel ning paremal juhul tegeleda ka ennetustööga.

1.3. Hingehoiu eesmärk

Teinud peatuse terminoloogial, vaatlen järgnevalt hingehoiu olemust: mis on hingehoid oma sisu poolest? Kõige üldisemalt on hingehoid inimese aitamine. Abituks jäädes vajab inimene abinõusid iseenda ja oma elu mõistmisel, oma olukorraga leppimisel ja toimetulemisel.

Martti Lindquist sõnastab, et aitamise eesmärk on toetada inimesi nende elukaare muutuse- ja murdepunktides, mida Lindquist nimetab „aja tihendumiskohtadeks“. Need tihenemiskohad on perioodid, mis toovad kindlal hetkel jõuliselt esile protsessid, mis on märkamatu toimunud juba mõnda aega. (Lindquist 2008: 17–18, 143) Sellistel hetkedel on abistamise eesmärk aidata inimesel olla oma elu subjekt ja leida üles oma peidetud jõuressursid, et ta suudaks tegeleda oma mineviku ja olevikuga ning otsida tulevikku. See tähendab, et inimesel aidatakse olla võimalikult aus oma olukorra suhtes ja juhitakse teda võtma vastutus tehtu eest. Aitaja toetab tõe otsa vaatamist, isegi kui see tähendab esmalt tugevate negatiivsete emotsioonidega tegelemist, juhib inimest ära tundma, kes ta on isiksusena ja kuidas ta võiks areneda kriisihetkedest edasi, ning toetab inimest selle elu ja kogukonna taasavastamisel, kuhu ta kuulub. Aitamise keskne eesmärk on abistatava täiskasvanuks muutumine. Täiskasvanuks muutumise all peab ta silmas, et inimene vastutaks oma tegude eest, kasutamata ettekäandeid ja eneseõigustust, et ta suudaks õppida ja tajuda olukordi realistlikult ka siis, kui need on ebamugavad, võimet teistega arvestada ja mõista enda piiratust, sh võimet loobuda. (Lindquist 2008: 126, 129–130)

Laiemas plaanis on abistamise üheks eesmärgiks negatiivsete ahelreaktsioonide katkestamine. Põlvest põlve antakse edasi põhiväärtusi, olgu need positiivsed või negatiivsed. Tihtipeale toodab samasugune samasugust: ausus ausust, minnalaskmine minnalaskmist jne. Lisaks toimub ahelreaktsioon vastandumiste kaudu: rõhutuist saavad rõhujad, vihatutest vihkajad. Aitamise eesmärk on seega elu positiivsete ahelreaktsioonide tugevdamine ja negatiivsete peatamine. Sekkumise eesmärgiks on läbi lõigata vägivalda ja meelega kinni- seid ringe. (Lindquist 2008: 133)

Hingehoiu eesmärk on niisiis julgustada abivajajat vastutama oma elu ja tegevuse eest, teda toetades kriiside tagajärjel tekkinud emotsioonidega tegelemisel ning vajadusel ka uue struktuuri ja mõtestatuse leidmisel oma elus. Ideaalis võiks hingehoiu protsess olla niivõrd abivajaja isiksusse ja olukorda süvenev, et see aitaks avastada ja muuta eelnevalt põlvkonnalt teadlikult või

teadvustamata üle võetud hävitavaid mõtte- ja käitumismudeleid ning toetada abivajajat püüdluses juurutada positiivseid mustreid. Tegelikuses ei pruugi see alati võimalik olla, sõltudes mitmetest teguritest, nt hingehoiukontakti ajalisest kestvusest, abistaja pädevusest või kitsamast eesmärgist.

1.4. Hingehoiu mõiste piiritlemine

Eestikeelse mõiste „hingehoid“ kasutamine on käesolevas töös väga laia tähendusväljaga ning sarnaneb kõige enam Tor Johan Grevbo pakutud kogodusliku hingehoiu määratlusega. Hingehoiu all pean silmas inimeste toetamist praktilisel, psühholoogilisel või vaimulikul tasandil, kasutades selleks vestlust, palvet, armulaua jagamist, pihti, kodukülastust, kirja või telefonikõnet, praktilist (majanduslikku või informatiivset) abi, täiendõppe-, sh kirjandusesoovitusi vms, kusjuures abi vahendajaks võivad olla nii vaimulikud kui ilmikud (sõltuvalt konfessioonist võib eelnevalt pühitsetud armulauaelemente jagada vaimuliku volitusel ka ilmik). Käesolev väitekirj keskendub kogoduslikule hingehoiule, mistõttu on valdavalt mõisteid „hingehoid“ ja „kogoduslik hingehoid“ kasutatud samatähenduslikena. Käesolevas töös ei kata need mõisted hingehoidu haiglas, armees, (üli)koolis, vanglas või mujal.

Võimalusi, kuidas hingehoid toimib, on rohkelt. Suur hulk hingehoidlikke olukordi esineb tõenäoliselt nõnda, et asjaosalised ise ei nimetagi toimuvat hingehoiuks, vaid sõpruseks, toetuseks, suhtlemiseks. Neile lisanduvad rohkem reglementeeritud, kindlapiirilised abistamisolukorrad. Oletan, et Eesti protestantlike koguduste kontekstis kohtab kõige sagedamini kristlikku sõprust, pastoraalset teenimist ja hoolekannet, nagu Benner seda mõistab, kuid on küsitav, kui palju kohtab Eesti protestantlikes kogudustes pastoraalset nõustamist, sh süva- psühholoogilist lähenemist, ja vaimuliku juhendamist ning kui leidubki, kas ja kui võrd seda nõnda defineeritakse. Abi kvaliteet sõltub otseselt hingehoidjate ettevalmistusest. Kuna mulle teadaolevalt ei kehti hingehoidjatele üldisi kvalifikatsiooninõudeid, võib abi sisu oluliselt varieeruda. Mõnevõrra peaks nendele küsimustele ja oletustele vastuseid andma väitekirja uurimuslik osa.

2. Hingehoiu roll muutavas ühiskonnas

2.1. Muutuv hingehoid

Hingehoid on mitmetahuline ja aja jooksul muutunud. Järgnevalt vaadeldakse lähemalt, kuidas on hingehoid kujunenud viimastel aastakümnetel, millises kontekstis see toimub, kellele on suunatud ja milline on selle tähendus tänases päevas.

Möödunud sajandil on toimunud suuri muudatusi, mis mõjutavad ühiskonda laiemalt, ent ka hingehoiutööd kõigi tema valdkondadega. Võiks öelda, et 20. sajandi keskel toimus hingehoius teatav terapeutiline revolutsioon, mis sai alguse Ameerika Ühendriikide liberaalsete protestantide seast. Enne seda

polnud protestantlikel kirikutel sõnastatud nõustamismudeleid ega koolitusprogramme õpetamiseks välja vaimulikke ja ilmikutest hingehoidjaid. Protestantlik praktiline teoloogia tegeles jutlustamise, evangelismi, liturgika, misjoni, hari-duse ja juhtimisega.

Hingehoidu nähti ennekõike koguduse kuulutustöö osana, mitte eraldi töövaldkonnana. Psühholoogilistest teadmistest oli abi hingehoidjale endale, kuid need teemad ei mõjutanud vestluste sisu. Kui kirikuga seotud inimestel ka tek-kis probleeme, millele kiriku selline igapäevapraktika ei suutnud vastust anda, tuli pöörduda sekulaarse abistaja poole. (Powlison 2001: 23–24; Puonti 2005: 19; Kiiski 2009: 28)

20. sajandil arenesid teadmised psühholoogias, meditsiinis ja sotsiaaltea-dustes, mis olid läbinisti sekulaarsed käsitlused. Usulistel tõekspidamistel ja kogemustel sealjuures erilist tähtsust polnud ning neil võis olla koht vaid ini-meste isiklikus elus. Religiooni roll hingemuredes inimeste abistamisel tundus tarbetuna. (Powlison 2001: 24) Mõned põhjused selleks olid soov aktsepteerida erinevaid maailmavaateid, arusaam teaduslikkusest, mis välistas religioossuse, ja kirikute endi liberaliseerumine. (Anderson *et al.* 2000: 15)

Siiski just humanistliku psühholoogia mõjul hakati möödunud sajandi teisel poolel protestantlikes kirikutes teadlikult tegelema pastoraalnõustamisega, välja andma hulgaliselt kirjandust ning looma mitmekesiseid õppimisvõimalusi potentsiaalsetele hingehoidjatele. (Powlison 2001: 25) Esikohale tõusis empaatilisuse ja eelarvamustevaba heakskiidu rõhutamine. Uued hingehoiuteooriad ei põhinenud enam niivõrd teoloogial, vaid pigem psühholoogia teooriatel ja nende praktilal. Hingehoiu abivahenditena hakati kasutama Freudi, Jungi ning teiste teoreetikute vaatenurki ja meetodeid. (Puonti 2005: 19)

Pastoraalpsühholoogia on kujunenud vastureaktsioonina teoloogia ja psüh-holoogia eraldamisele. Eesmärk on tekitada diskussiooni nende vahele nii, et kumbagi ei asetata teise suhtes kõrgemaks hindamiskriteeriumiks. Praktikast tähendab see, et inimese vaimulikkust ja kiriku õpetust vaadeldakse psühholoogia vaatenurgast. (Puonti 2005: 20)

Eraldi peab mainima vanades protestantlikes kirikutes üha enam levivat „seesmise tervenemise“-hingehoidu. Sisemise paranemise liikumine sai alguse 1960. aastatel vanades konfessioonides karismaatilise liikumise mõjul ning selle algatajaks peetakse Agnes Sanfordi, kes mõistis, et minevikutraumade käsitlemine palves mitte üksnes ei vabastanud inimest kibedusest, vaid võis paran-dada ka füüsilistest haigustest. Seesmine parandamine on enam kui lohuta-mine; ennekõike on see palvega tervendamine. Samas tahetakse olla avatud psühholoogiale ja psühhoteraapiale. Karismaatilisusest hoolimata ei ole sees-mise tervenemise liikumine saanud märkimisväärset vastuvõttu nelipühi liiku-mises. (Puonti 2005: 20, 148) Näide seesmisele tervenemisele rõhku pannud hingehoidjast on käesolevas töös hiljem mainitud autor David A. Seamands, kes oli USA-s metodisti pastor ja Asbury Teoloogilise Seminari pastoraalnõus-tamise õppejõud. Temagi hakkas uurima seesmise tervenemise teemat 1960-ndatel (Seamands 1981: 9).

Hingehoiuga tegelejate maastik on kaasajal äärmiselt kirju. Alates pastoraalnõustamise kui distsipliini väljakujunemisest on täheldatavad kaks peamist voolu: need, kes lähenevad hingehoiule teoloogia seisukohalt, ning need, kelle lähtekoht on psühholoogia või psühhiaatria. Nende kahe grupi vahel on olnud pikka aega lõhe – üks grupp on tunnistanud peamise abivahendina Pühakirja ja palvet ning teine lähtunud psühholoogilistest teadmistest ning pidanud Pühakirja või palve kasutamist tähtsusetuks. (Powlison 2001: 25)

Esimese grupi esindajad, järgides Jay Adamsit ja Westminster Seminari kristliku nõustamise ja vaimulike väljaõppe programmi, ütlevad, et tark pastoraalnõustamine eeldab Piiblile tuginevat pastoraalteoloogiat, mis eristub ümbritsevatest valdavatest kultuurilistest paradigmatelt. Nad püüavad oma teooriat toetada Pühakirja tekstidega. Kui Pühakirjas puudub otsene õpetus mõne vajaliku teema kohta, võetakse appi teoloogia, mis Pühakirja tõlgendab. Psühholoogilisi teadmisi ei peeta eriti oluliseks, peamiselt on sealt üle võetud rõhuasetus empaatilisusele. Teise grupi esindajad lähtuvad Clyde Narramore'ist ja Fulleri Teoloogilise Seminari psühholoogia magistriõppe programmist, rõhutades vajadust integreerida evangeelsesesse usku hoolikalt kaasaegse psühholoogia teooriaid. Piiblit ei heideta kõrvale, kuid seda tõlgendatakse väljastpoolt, st ühiskonnast vaadatuna, ja mõõndakse, et Piibel ise seisab vastu konservatiivsele piiblistismile. Neid grupe on mõnel puhul eristatud terminitega „piibellik nõustamine“ ja „kristlik nõustamine“. (Powlison 2001: 25–28, 30)

Viimastel aastatel on toimunud nende kahe grupi omavaheline lähenemine. Mõlemas on üha enam neid, kes püüavad oma distsipliini ühendada teise distsipliiniga ehk teoloogilise väljaõppe saanud täiendavad oma teadmisi psühholoogias ja kristlastest psühholoogid osalevad aktiivselt oma koguduse töös ja õpivad vajadusel lisaks teoloogilisi teadmisi. Pastoraalnõustajate hulgas on palju neid, kellel on haridus psühholoogias, psühhiaatrias, neuroloogias, sotsiaaltöös, meditsiinis jne. Samuti on psühholoogide hulgas inimesi, kellel on kogudusetöö väljaõppe: vaimulikud, teoloogiliste seminaride üliõpilased ja õppejõud jne. Powlison toob näiteks Gary Collins'i ja Larry Crabb'i, kes, olles evangeelsete kristlastena psühhoterapeutid, on suutnud kaks poolt eneses „professionaalse piinlikkustundeta“ kokku liita. (Powlison 2001: 29–30)

Lähenemine kahe eelmainitud grupi vahel jätkub, kirjutab Powlison. Kui siiani on mõned abistajad püüdnud eristada vaimulikke probleeme psühholoogilistest, vaimsetest, emotsionaalsetest ja suheteprobleemidest, siis evangeelsete psühhoterapeutide hulgas on kerkinud esile nägemus inimesest kui tervikust. Probleemide eristamist vaimulikeks ja psühholoogilisteks peetakse kunstlikuks. Piibellikud nõustajad pööravad tähelepanu psühholoogia teemadele, nagu motiivatsioon, enesehinnang, vastused kannatuse teemale, empaatilisus, abielu-, perekonna- ja sõltuvusprobleemid. (Powlison 2001: 30–31)

Carol Deinhardt kirjutab, et ehkki viimastel aastakümnetel on välja antud rohkelt kristliku nõustamise⁷ valdkonna kirjandust, mis püüab katta puudujääki, mis tekkis psühholoogia arenedes ja evangeelsete kirikute suutmatusest sellega kohe kaasa minna, on vähe neid, mis oleks ühteaegu süvitsi teoloogilised ja piibellikud käsitlused. Viidates Archibald Harti sõnadele, et suur osa kristlikku psühholoogiat on teoloogiliselt pankrotis, ütleb Deinhardt, et arenguruumi on küllaga – nt püütakse küll aidata inimesi nende emotsioonides, kuid samal ajal puudub teoloogia emotsioonide kohta. (Deinhardt 1997: 5–6)

Kristlik nõustamine on Carol Deinhardti sõnul arenenud sõltuvalt kirikust pisut erinevalt – kui enamuse kirikuid avastas enda jaoks pastoraalnõustamise 1950.–60. aastatel, siis evangeelsed kirikud alles 1970ndatel, sealjuures oli 1960ndatel kristlik nõustamine niivõrd üle võtnud sekulaarse nõustamise võtmed, et võis küsida, mille poolest erines kristlik nõustamine sekulaarsest. Kuna märkimisväärne hulk toleaeaset ja pisut hilisemat kristliku nõustamise alast kirjandust, mis on olnud järgnevatele põlvkondadele õppematerjaliks, on kirjutatud autorite poolt, kes olid ise saanud peamiselt sekulaarse psühholoogilise hariduse, kritiseerib Deinhardt, et paljuski on kristlik nõustamine sama, mis sekulaarne, üksnes mõisted on n-õ ristiusustatud. (Deinhardt 1997: 9, 19)

Möödunud sajandil toimunud psühholoogia kui distsipliini areng on kahtlemata mõjutanud kristlikku abistamist ja hingehoidu. Nagu eelnevast nähtub, on hingehoiul ühisosa nii teoloogia kui psühholoogiaga ja sõltuvalt voolust kaldub see ühele või teisele poole, kuid üha enam otsitakse nende kahe distsipliini vahel tasakaalu.

2.2. Hingehoiu positsioon muutavas ühiskonnas

20. sajand on ühiskondlikus plaanis toonud rohkelt muutusi, millest hingehoiu väljakujunemine on vaid üks paljudest. Et mõista hingehoiu olemust ajas, milles elame, tuleb heita pilk kontekstile, kus hingehoid aset leiab – ühiskonnale. Järgnevas pole antud põhjalikku ühiskonnakäsitlust, vaid pigem valikuliselt esile toodud mõned hingehoiuga seonduvad muutused.

David Lyall, Šoti anglikaani kiriku preester ja praktilise teoloogia õppejõud, toob esile aspekte, mis viimaste aastakümnete jooksul on mõjutanud Lääne ühiskonda. Esiteks (Lyall nimetab neid jooni teistsuguses järjekorras, siin olen järjestust muutnud) on oluliseks teguriks, mis mõjutab hingehoidu, üldine suhtumine religiooni. Inimeste uskumused on pigem individualistlikud ning tihetele ei ole piiratud institutsionaliseeritud religioosse praktikaga, vaid võivad olla kombinatsioon mitmest religioosest süsteemist. Need usulised veendumused on väga isiklikud, paljudel juhtudel ei osata neid isegi teadvustada.

⁷ Deinhardt, kasutades väljendit „kristlik nõustamine“, ei pea silmas seda voolu, mis vastandub piibellikule nõustamisele, vaid pigem üldises tähenduses, kuna osalt kasutab ta väljendeid „kristlik nõustamine“ ja „pastoraalnõustamine“ sünonüümidena (vrd Deinhardt 1997: 19).

Mingil moel ollakse seotud ristiusuga, kuid mitte piiratud sellega. Kuna kaasaja inimestel esineb vajadus rituaalide ja sümbolite järele, võetakse aeg-ajalt osa kiriku jumalateenistusest või mõne teise religiooni riitustest. Samas näitab kirikute liikmeskonna statistika langevat trendi. (Lyll 2001: 74–78)

Sama kinnitab Lea Altnurme oma doktoritöös: möödunud aastakümnete jooksul on Euroopas muutunud inimeste traditsioonilised kristlikud uskumused, mille keskmes on Jumal ja Piibel. Ühest küljest pole viimase ca kahekümne aasta jooksul vähenenud nende arv, kes ütlevad end uskuvat Jumalasse, teisalt on teisenenud nende uskumuste sisu – enam ei ole Jumalaga seotud uskumuste aluseks niivõrd Piiblis kirjeldatud Jumal, kuivõrd inimeste endi kujutlustes loodud pilt Jumalast. (Altnurme 2006: 16–17)

Hingehoiu seisukohast on oluline, et inimesed, kellele hingehoid on suunatud, võivad olla üsna kaugel kiriku poolt dogmaks peetud seisukohtadest; mõnel puhul võib nende kokkupuude kirikuga piirduda vaid rituaalidest osavõtmisega – ristimine, leer, laulatus, matus; lisada võiks ka jõulujumalateenistuse, mis samuti paljude inimeste jaoks on eelkõige rituaalse tähendusega. Samas võivad inimesed olla valmis uskuma kõrgema jõu – Jumala – abi kriitilistel hetkedel ning ühtlasi võivad rituaalid (nt sakramentide, pühitsetud vee või õli jne kasutamine) olla inimestele tähendusrikkad.

Teiseks oluliseks jooneks ühiskonna muutuste kirjeldamisel nimetab David Lyall viimastel aastakümnetel esile kerkinud eetiliste küsimuste keerukust. Organite siirdamine, abort, eutanaasia või selliste patsientide elustamine ja elushoidmine, kes veel pool sajandit tagasi oleks tänapäeval kättesaadava seksuamiseta kindlasti surnud, on vaid mõned näited meditsiini ja tehnoloogia arenguga kaasnevast problemaatikast. Möödunud sajandil kasutusele võetud kontratseptiivid on kaasa toonud seksuaalkäitumise muutuse, mille üks kaasnähtusi on vabaabielude arvu kasv ja üha vähenev traditsiooniliste perekondade esinemine. (Lyll 2001: 70–71)

Muutunud peremudelid mõjutavad otseselt hingehoiu käsitlevat teemadringi, samuti on just eetiliste otsuste tegijaile hingehoidliku toe olemasolu tähtis.

Kolmas eripära, mida Lyall kirjeldab, on muutused ühiskonna üldises toimimises –üleminek tootmiselt teenindusele, globaliseerumine ja sellega kaasnev mobiilsus ning info osatähtsus ja kättesaadavus tänu Interneti ja muude sidevahendite laialdasele levikule, pidev enesetäienduse ja elukestva õppe vajadus kontrastina varasemale aastatepikkusele või koguni eluaegsele ühel ametikohal töötamisele. (Lyll 2001: 66–67)

Hingehoiu seisukohalt on oluline silmas pida, et kui varem määras otsus mingit eriala õppida ja sellel töötada suurema osa inimese elust, siis tänapäeval on üha sagedamini eneseleidmise ja -teostuse küsimused mitte ainult noortel, vaid ka keskeas ja vanematel inimestel. Vanema põlvkonna osas on oluline tähele panna, kas ja kuidas nemad suudavad kohaneda muutustega tööturul, aga ka kuidas nad tulevad toime infotehnoloogia arengu mõjudega – nt võib suutmatus kaasas käia tehnoloogia uuendustega sundida töökohast loobuma. Need on vaid mõned näited problemaatikast, millega hingehoiu võib kokku puutuda.

Hingehoid võib tähendada tegelemist üksikisikuga, kuid hingehoiul võib olla ka suurem roll ühiskonnas. Stephen Pattison, kelle lähenemist hingehoiule kirjeldab kõige paremini Grevbo sotsiopolitiilise hingehoiu mudel (vt Kiiski, 2009: 40), leiab, et hingehoid pöörab liiga vähe tähelepanu kontekstile, kust abivajajad tulevad. Keskendudes üksikisikule ja tema probleemidele, ei pea hingehoidjad nii tähtsaks kogukonda kui tervikut ning selles toimuvaid sotsiaalseid ja poliitilisi muutusi. Nõnda võidakse abistada inimest, kes on töö kaotanud, kuid ei nähta laiemaid ühiskondlikke tegureid, mis mõjutavad tööturgu. Nähakse vaimselt haiget inimest, kuid põhjusi, mis võivad olla ulatuslikumad kui üksikisiku elu, ei märgata. Seda öeldes rõhutab Pattison vajadust hinnata ühiskonnas toimuvaid protsesse, märgata, kuidas need protsessid mõjutavad inimeste toimetulekut ning võtta aktiivne roll ühiskonna mõjutamisel. (Pattison 1997: 214–215)

Samal teemal kirjutab Gordon Lynch, kes toob näite koduvägivallast: probleemiga võib tegeleda ühe perekonna või ühe indiviidi tasandil, kuid seda võib näha ka ühiskonna kui terviku tekitatud stereotüüpse kontseptsiooni tulemusena, kus meestel ja naistel ei ole võrdseid võimalusi ja õiguseid. Lynch näeb vajadust tegeleda mõlema tasandiga, nii individuaalse ja ühiskondlikuga, sealjuures rõhutades, et ühiskonna tasandit ei tohi kahe silma vahele jätta. Teine näide, mida Lynch toob, on seotud ühiskonnas levinud eelarvamustega. Näiteks võib tuua suhtumise, kus teatud vanuses inimestel arvatakse olevat vähem õigust enda elu üle otsustada või saada koheldud teistega samaväärselt. Nendeks võivad olla lapsed ja noored, kellele ei osutata tähelepanu, viiekümnendates inimesed, keda tööandjad tõrjuvad, kuna nad jäävad peagi pensionile, või vanad inimesed, kelle tervis on viletsaks jäänud, kes sõltuvad teistest inimestest ning kelle puhul võidakse teha otsuseid (nt hooldusasutusse paigutamise suhtes) nende arvamust kuulamata. Üks võimalus on läheneda inimesele kui indiviidile, püüdes teda toetada tema probleemides, kuid Lynch näeb vajadust suunata tähelepanu samal ajal ka ühiskondlikule suhtumisele ja seda mõjutada. Mõeldes sellele, mis võimaldab inimestel elada head elu, on oluline pöörata tähelepanu võimu küsimusele – kas võimu on õigesti kasutatud ning kuidas hingehoid võib suunata ühiskonda õigemale võimu kasutamisele. (Lynch 2002: 51–52, 55–56, 58)

Tähelepanuväärse näitena sellest, kuidas ühiskonda saab mõjutada, toob Pattison esile, et katoliiklased ja anglikaanid on mõistnud „pastoraalne hoolekanne“ kasutanud poliitilises kontekstis. Lõuna-Aafrikas ja Ladina-Ameerikas on piiskopid Desmond Tutu ja Oscar Romero valitsustele vastu töötades eitanud, et nad tegelevad poliitikaga, kostes, et nad on lihtsalt vaimulikud, kes võtavad kasutusele sobivaid pastoraalse hoolekande meetmeid oma kiriku heaks. (Pattison 1988: 11)

Mida multikultuursemaks ühiskond muutub, seda olulisem on olla teadlik sellest, kuidas hingehoidja taust mõjutab tema arusaamu ja abistamistehnikaid. Olenemata sellest, kui võrd hea ettevalmistusega on hingehoidja, võib otsus, millise rõhuasetusega on mõne probleemi lahendamine abistamisprotsessi käigus, sõltuda suurelt jaolt sellest, millisest taustast abistaja ise pärit on. Näiteks toob van den Blink valge abielus keskklassist mehe, kes peab abistama

mustanahalist lahutatud ja üksinda last kasvatavat naist. Mitte tajudes, et selline naine on pidanud kogema töökoha otsinguil palju takistusi ja eelarvamusi oma nahavärvi ja soo tõttu, võib abistaja märgata küll naise frustratsiooni ja viha ning nendega tegeleda, kuid kõige tõenäolisemalt seostab ta selle üksikvanemaks olemise ja lahutusega seotud probleemidega, jättes kõrvale või pidades vähetahtsaks aastatepikkust ja läbi elu kestnud tõrjumist ühiskonna poolt. (Blink 1995: 196–197)

Muutused ühiskonnas eeldavad hingehoidjailt paindlikkust mitmes vallas: teha tööd erinevatest rahvustest ja kultuuridest inimestega, täiendada pidevalt oma teadmisi ühiskonna muutusi silmas pidades ja teadvustada enda kui abistaja ning abistatavate tausta võimalikku erinemist. Muutused esitavad väljakutse hingehoidjaile mitte jääda passiivseks, vaid inimeste abistamise nimel astuda samme ka ühiskondlikus plaanis.

3. Usuline aspekt hingehoius

Usk on James Fowleri sõnul tihedalt seotud identiteediga ja pakub inimesele väärtust ning võimalust toetuda endast tugevamale väele, mis aitab toime tulla keeruliste elusituatsioonidega. Sealjuures on oluline, et see, millele toetutakse, pole ükski asi ega olukord siin maailmas, inimene ise või temale autoriteediks olev grupp. Kui see oleks nõnda, siis võiks seda nimetada ebajumalateenistuseks juutlikus või kristlikus tähenduses. Usk määratleb seda, kuidas me maailma näeme, ning kujundab uskuja jaoks n-ö ülima keskkonna (ingl *ultimate environment*). Ülima keskkonna all peab Fowler silmas ideaalset kontseptsiooni maailmast, mis pidevalt muutub ja kujuneb inimese elu jooksul ning määrab, kuidas inimene oma valikuid teeb ja käitub. (Fowler 1995: 18, 24, 29)

Malony määratleb küpse usu tähenduse kristlikust vaatepunktist. Küpse usuga kristlasel on identiteet, väärikus ja inspiratsioon. Identiteedilt on kristlane Jumala laps, loodud tema poolt ning kutsutud elama tema plaani kohaselt. Väärikus tähendab teadlikkust, et tema patud on lunastatud ning igapäevaste valikute tegemisel on kristlasel vaba valik kuuletuda Jumalale. Inspiratsioon tähendab tajumist, et Jumal on kättesaadav, et julgustada, juhtida, lohutada ja hoida. Kokkuvõtvalt tähendab see usku Isasse, Poega ja Püha Vaimu; loomisesse, lunastusse ja pühitsusse. (Malony 1993: 117)

Inimese tervise ja heaolu üheks osaks on Fisher, Francise ja Johnsoni järgi usuline heaolu (ingl *spiritual wellbeing*). Usuline heaolu on dünaamiline ning võib mõju avaldada neljas sfääris:

1. isiklik sfäär, mis väljendab, kuidas inimene suhestub endaga elule tähenduse ja väärtuste omistamisel, eneseteadlikkuse ja -väärikuse kujundamisel;
2. kogukondlik sfäär, mis väljendub inimestevaheliste suhete kvaliteedis ja hõlmab moraali ja kultuuri ning ilmneb armastuses, õigluses, lootuses ja usus inimsusse;

3. keskkondlik sfäär, mis väljendub hooles ja lugupidamises füüsilise maailma suhtes ja mõnel puhul ulatub ühtsustundeni loodusega;
4. transtsendentaalne sfäär, mis tähistab suhet millegi või kellegagi, kes on kõrgemal inimeste tasandil (kosmiline jõud, transtsendentaalne reaalsus või Jumal) ja väljendub usus sellesse kõrgemasse tasandisse, tema imetlemises ja kummardamises. (Fisher *et al.* 2000: 134–134)

Need sfäärid mõjutavad üksteist: näiteks see, kuidas inimene kogukondlikult suhtleb, võib sõltuda tema enesehinnangust (isiklik sfäär); kultuur (kogukondlik sfäär) võib mõjutada keskkondlikku käitumist. Samas, kuigi vaimulik tervis toetub kõigile neljale sfäärile, kipuvad erinevad inimesed eelistama mõnda dimensiooni enam kui teisi. (Fisher *et al.* 2000: 135)

Seda, kuivõrd inimesed seostavad erinevaid eluvaldkondi usulisega, uurisid Fisher, Francis ja Johnson 73 meessoost ja 238 naissoost algkooliõpetaja näitel. Respondentidel paluti vastata küsimustele erinevate eluvaldkondade kohta, määratledes, kuivõrd üks või teine asi seostub mõistega „usuline/vaimne“ (ingl k *spiritual*). Urijatel olid valdkonnad jaotatud nelja ülalnimetatud kategooria alla. Nad leidsid, et 2/3 respondentidest määratles usulistena kahte aspekti, mis kuulusid isiklikku sfääri: elutahe (65%) ja elusündmuste aktsepteerimine (70%). Kogukondlikku sfääri kuuluvatest aspektidest nähti usulistena inimestevahelist usaldust (75%), ausust (80%) ja andestust (82%). Keskkondlikku sfääri liigitatud aspektidest tajuti usulistena looduse väärtustamist (75%), üksinduse hetki (75%) ja ilu tajumist (78%). Transtsendentsesse sfääri kuulusid järgmised usuga seostatud aspektid: elu kui vastus Jumalale (67%), isiklik suhe Jumalaga (69%) ja aukartus Jumala ees (69%). (Fisher *et al.* 2000: 141–142) Siit nähtub, et hämmastavalt suur hulk inimesi seostab erinevaid eluvaldkondi usuga, mis omakorda tähendab, et mistahes abistaja peab inimese elus esilekerkinud probleemiga tegeledes teadvustama ka usulise ainese osatähtsust. Tõenäoliselt ei kerki usuline temaatika kohe pinnale, vaid on märgatav just siis, kui abistaja oskab sellele tähelepanu pöörata.

Bruce Atkinsoni uurimus (1986, avaldamata doktoritöö Fulleri Teoloogilises Seminaris; viidanud Malony 1995) illustreerib hästi, kuivõrd oluline roll võib olla usulisel küpsusel raskete elusündmustega toimetulekul. Atkinson uuris 70–90-aastasi kristlastest naisi, kes viibisid hooldekodus. Atkinson hindas stressiga toimetulekut, kasutades standardiseeritud ärevuse, depressiooni ja muretsemise mõõtmiseks „Täiskasvanu elusündmuste nimekirja“ (ingl k *Adult Life Event Checklist – ALEC*) ning seejärel „Religioosse staatuse intervjuud“ (ingl k *Religious Status Interview*)⁸. Ta leidis, et naised, kel oli vähem ängi, olid

⁸ Religioosse Staatuse Intervjuu – ühetunnine intervjuu hindamaks, kuivõrd inimesed rakendavad kristlikku usku oma igapäevaellu sellistes valdkondades, nagu teadlikkus Jumalast, Jumala headuse ja juhtimise tajumine, andestamine ja selle vastuvõtmine, osalemine organiseeritud religioonis, osaduse kogemine teiste inimestega, huvitatus eetilistest küsimustest ja avatus teistsuguse usuga inimeste suhtes (Malony 1995: 71).

usuliselt küpsemad. Ta järeldas, et usk vähendas muret, ängi ja depressiooni, olenemata sellest, kui vanad olid uuritavad ja kui stressirohkeid sündmusi oli nende elus olnud. (Malony 1995: 72–73: 170)

Usuline dimensioon aitab keeruliste elusündmustega toime tulla. Olukorrad, milles ilmneb inimlik piiratus ja mida ei suudeta kontrollida, juhivad inimesed oma küsimustega just religiooni juurde. Kui muud seletused on end ammen-danud ja elust on kadunud mõte, võib usulisest seletusest abi olla olukorrale tähenduse ja elule mõtte leidmiseks. Jõuetus seisus inimese jaoks on oluline uskuda kõrgema ja pühama jõu kontrolli olemasolusse. Samuti võib raskel hetkel abi pakkuda organiseeritud religiooni sotsiaalse võrgustiku olemasolu, kui muud sotsiaalse toetuse vormid parasjagu ei toimi. (Pargament 1997: 310)

Kuna usk mõjutab olulisel määral, kuidas inimene näeb ennast, oma suhteid teistega ning maailma, milles ta elab, tuleb usulist aspekti hingehoius kindlasti väärtustada ning seda ei tohi abistamisel kõrvale jätta.

Järgnev osa käsitleb esmalt religiooni rolli ja osatähtsust sekulaarsel ning seejärel kristluse-kesksel abistamisel. Religiooni all on eeskätt mõeldud krist-lust, ehkki sekulaarsest abistamisest rääkides ei saa seda nii selgelt määratleda: sõltub ju religioosne taust eeskätt abistatavatest, kes sekulaarsele nõustamisele lähevad, ning see taust võib olla ka mis tahes muu maailmavaade peale krist-luse.

3.1. Usuline aspekt sekulaarsel abistamisel

Hinge-hoid on oma olemuselt interdistsiplinaarne, kasutades praktilise teoloogia ühe haruna psühholoogia teadmisi ja meetodeid ning integreerides neid teo-loogia teooriasüsteemi. Samas on oluline meeles pidada, et iga kasutatava abis-tamistehnika taga on teooria ja selle taga omakorda maailmavaade, isegi kui seda tituleeritakse kui sekulaarset või ideoloogivaba. (McMinn & Wilhoit 1996: 16)

Ehkki sekulaarsete abistajate väljaõppes on Andersoni ja ta kaasautorite väitel aastaid räägitud, et psühholoogiat saab käsitleda lahus maailmavaatest, võib lähemal vaatlusel isegi sekulaarsetes teooriates märgata maailmavaatelist mõju. Näiteks kui psühholoogia teooriad kõnelevad tähenduse otsimisest elus, eneseaktualisatsioonist ja oma potentsiaalini jõudmisest, siis mitmed religioos-sed süsteemid püüavad pakkuda seletusi samade teemade kohta. Nõnda võib Andersoni, Zuehlke ja Zuehlke hinnangul kergesti juhtuda, et teaduslikkuse sildi all imbub psühholoogia teooriatesse humanismi, agnostitsismi või New Age'i seisukohti. (Anderson *et al.* 2000: 16–17) Kuigi sekulaarsed abistajad ühelt poolt pigem hoiduvad enda seostamisest klassikaliste religioonide, eeskätt kristlusega, võib sellegi poolest märgata kaldumist teadlikult või alateadlikult mingi filosoofilis-religioosse süsteemi eelistamise poole.

Sekulaarses abistamises võib konkreetse abistaja poolt hinnatud teooria muutuda sama dogmaatiliseks kui fundamentalistist kristlasel või islamiusulisel. Teaduslikkusele rõhudes võib selline abistaja unustada, et tema teooria on

samuti vaid üks paljudest ning ei pruugi olla parem kui religioosset seletused elust, mis on kestnud ja vastu pannud sajandite proovile. (Thorne 2000: 59)

Stone rõhutab, et väärtussüsteemivaba abistamist ei ole olemas. Seda näitavad tema sõnul näiteks abielulahutuste arvu varieerumine erinevaid teooriaid pooldavate abistajate töö tulemusena – mõnede koolkondade abistajate töö tulemusena lahutab oluliselt vähem paare kui teiste abistajate pakutava toetuse tulemusel. (Stone 1996: 15) Seega on ilmne, et väärtustel on tähtis osakaal isegi sekulaarsel abistamisel. Antud näite puhul võib oletada, et mõne abistaja jaoks on abielu säilitamine väärtus omaette, teiste jaoks ei ole see ilmselt nii tähtis.

White kirjutab, et üha enam inimesi pöördub tänapäeval psühhoterapeutide poole küsimustega, millega varasematel aegadel pöörduiti vaimulike poole. Nendeks probleemideks on elusündmustega kohanemine, konfliktid, traumaatilised kogemused, mitmesugustest olukordadest tulenevad kriisid, puudulik probleemide lahendamise oskus, suhted. Sõltuvalt abistajast, võib usuliste küsimuste kerkides suhtumine abivajaja probleemiasetusse olla negativistlik, üleolevalt heatahtlik või usulist ainet tõsiselt võttev ja sellega tegelev. (White 1987: 37–38)

Religiooni osatähtsust sekulaarsel nõustamisel uurinud Shafranske ja Malony, kes, küsitlenud tuhandet kliinilist psühholoogi Ameerika Psühholoogide Assotsiatsioonist, leidsid, et sekulaarsete abistajate endi varasem kogemus religiooniga määrab oluliselt ära nende lähenemise religioossetele küsimustele teraapia käigus. Mida negatiivsem kogemus oli psühholoogil endal olnud religiooniga, seda vähem tõenäoliselt oli ta valmis kasutama sekkumisel religioosseid seisukohti. (Shafranske & Malony 1991: 556)

Malony rõhutab, et on oluline arvestada inimeste religioossete vaadetega ka sekulaarses abistamises. Ta lähtub küll Ameerika kontekstist, kus 1991. aasta seisuga 90% ameeriklastest ütles, et nad usuvad Jumalat, 50% kuulus mingisse religioossetesse gruppi ning 30% võttis iganädalaselt osa mingit sorti religioossetest üritustest, kuid tõdeb, et religioonil on erinevate inimeste puhul erinev osatähtsus: mõne jaoks on religioon kõiki eluvaldkondi mõjutav tegur, samas kui järjest suureneva osa lääne inimeste puhul on religioon vaid üks aspekt elust nagu mõni huvitegevus. Siia juurde võiks märkida, et 1985. ja 1990. a Shafranske ja Malony poolt USA-s läbi viidud uurimused näitasid, et enamus sekulaarsele nõustamisele tulnud klientidest mainis religioosse sisuga probleeme. (Malony 1993: 106–107, 109) Kolmandik USA ja Suurbritannia elanikkonnast ütleb end olevat läbi elanud usulise kogemuse ning on leitud, et on olemas märkimisväärne korrelatsioon vaimuliku kogemuse läbielamise ja positiivse elus toimetuleku vahel. Lisaks täheldatakse, et üha enam sekulaarsele nõustamisele tulijaid vajavad abi ka religioossete teemade lahendamisel. (Thorne 2000: 57) Viimane tähelepanek on huvipakkuv, kui meenutada, et nii USA kui Inglismaa kontekstis võtab sekulariseerumine üha laiemalt võimust. Küllap võib siit järeldada, et sekulariseerumine ei tähenda veel ühemõtteliselt seda, et inimestel, sh neil, kes väidavad end olevat mitteuskujad, ei ole religioosseid kogemusi või et nad ei tegele eksistentsiaalsete küsimustega.

Samas leidsid Shafranske ja Malony, et isegi USA kontekstis, kus mingid religioosset vaated on omased suuremale osale elanikkonnast, on psühho-

loogide üldine haritus religioossuse valdkonnas pigem nõrk. Vaid 5% nende poolt küsitletud psühholoogidest ütles, et nad olid oma psühholoogiaväljaõppe käigus saanud koolitust religioosete teemade valdkonnas ja 12%, et religioos- seid teemasid mainiti nende õppeprogrammi ajal juhuslikult. Seega kokku vaid 17% nende uuringus osalenutest oli saanud mingisugust koolitust religioosete teemadega tegelemiseks. Lisaks sellele uurisid Shafranske ja Malony, kuivõrd on psühholoogid end iseseisva lugemise kaudu religioosete teemadega kurssi viinud, ning leidsid, et neid oli 56%. (Shafranske & Malony 1991: 557–558) Antud juhul võib oletada, et Eesti kontekst sellest oluliselt ei erine – tõenäoliselt on enamus kaasaegseid sekulaarseid abistajaid, kellel on üldse mingeid religiooniteadmisi, need omandanud iseseisvalt – kui mitte arvesse võtta van- ema põlvkonna jaoks ülikoolides kohustuslik olnud teadusliku ateismi kursusi, mis andis religiooni temaatikale negatiivse või eitava hinnangu.

Kui Malony uurimused toetuvad USA kontekstile, kus statistika järgi on väga suur (ehkki kahanev) osa elanikkonnast kuidagi seotud religiooniga ja millega sarnast konteksti ei leia mujal Lääne ühiskonnas, siis Thorne on uuri- musi läbi viinud Suurbritannias. Ta ütleb, et ehkki Suurbritanniagi liigub seku- laarsuse poole, tuleb seal arvestada religiooni osatähtsust. Thorne rõhutab, et arvestama ei peaks üksnes kristlusega, vaid ka islami, hinduismi, budismiga, mille kõrval on populaarsust võitmas hulk uuemaid usuliikumisi. *Ca* 65% Briti elanikkonnast on ristitud (50% anglikaani kirikus), samas on seal üha kasvav islamikogukond: aastal 2000 oli neid 1,4 miljonit, lisaks 0,6 miljonit sikhi ja 0,5 miljonit hindut. (Thorne 2000: 57) Eelnevast Suurbritannia näitest nähtub, et religiooniga arvestamine ei nõua üksnes kristluse tundmist – ehkki ka seda, kuna lääne ühiskond on tihedalt ristiusuga seotud. Kuid üha kasvav on vajadus, et sekulaarsed abistajad suudaks toetada mitmesuguse religioosse taustaga inimesi.

Nii leiab ka Malony: nagu kirikus toimuv hingehoid peab arvestama muu- tuva ühiskonnaga, tuleb sekulaarsetel nõustajatel silmas pidada religiooni mõju abistatavale. Malony mõonab, et mitte kõik sekulaarsed teoreetikud ei ole temaga sama meelt, kuid argumenteerib, et tema praktikas on religioossuse arvestamine ja teadlikkus erinevate religioosete liikumiste eripäradest osutunud vajalikuks, et hinnata, kas kliendi käitumine on normaalne tema usulist süsteemi arvestades või sellest hälbiv. (Malony 1993: 106, 109)

Aron Levin viitab Kenneth Pargament'i suulisele ettekandele⁹, öeldes, et religioossed probleemid on üks osa elust, mille arvestamisel ka psühhiaatrid saaksid oma patsientidele kasu tuua. Küsimused religiooni positsioonist inimese elus peaks olema kõigi patsientide diagnoosimisel algse protsessi osa, arvas ta. Religioon võib olla usklikele elujõu allikas, kuna see tegeleb sügavate elu mõtet puudutavate teemadega ja on seotud mõtlemise, tunnete, tegevuste ja suhetega

⁹ Kenneth Pargament'ile omistati APA poolt 2009. a oktoobris Oscar Pfister'i auhind silmapaistvate uuringute eest religiooni ja psühhiaatria valdkonnas; Levin viitab tema kõnele auhinna kättesaamisel.

ning ideaaljuhul vähendab religioon elukriisidest tulenevat pinget (kui inimene usub, et Jumal valvab ta üle), pakub iseenda ja maailma mõistmisel tähendusrikkust ning loob usklikte vahel kogukonnatunnet. (Levin 2009: 33)

Mõnel puhul on abistatava probleemid otseselt usulise sisuga. Religioossed heitlused kerkivad esile siis, kui inimese ellu tuleb haigus, õnnetus või põhjustavad isiklikud eksimused tundeid, mis on vastuolus inimese enda väärtustega. (Levin 2009: 33) Üsna tavaliseks usuliseks probleemiks on kahtlus. Malony ja Augsburgeri toovad näiteks ühe isa, kes pärast oma tütre surma ja tulemuseta palveid tema elluäratamise pärast kunagi enam kirikusse ei läinud. (Malony & Augsburgeri 2007: 44–45) Küllap on sarnaseid kahtluslugusid variatsioonide ja erinevate lõplahendustega üle maailma. Usulised kahtlused pole aga sugugi ainsad religiooniga haakuvad teemad, millega sekulaarse abistaja juurde jõutakse. Sekulaarsete nõustajate juurde tuleb Thorne'i hinnangul üha enam noori inimesi, kel pole mingit religioosset tausta, kuid kes otsivad tähendust oma elule, mis seab abistaja justkui sekulaarse preestri või guru rolli. (Thorne 2000: 60)

Probleemidele reageerivad inimesed erinevalt, olles segaduses, vihased Jumala peale või tundes, et Jumal või nende usukogukond on nad hüljanud. Samuti võivad inimesed olla usuküsimustes lahkavamusel oma pere või sõpradega. Seetõttu on keeruline sobitada religioosset maailmapilti ebaõnnega, mis inimestele on osaks saanud. Usulise siseheitluse ja psühhopaatoloogia seos on vastastikkune: probleem võib põhjustada psühhopaatoloogiat ja psühhopaatoloogia võib põhjustada dissonantsi uskumustes. Religioossed probleemid võivad põhjustada depressiooni, suurendada surmajuhtude arvu ja vähendada füüsilist toimetulekut. Teisalt võib religioosne kriis viia ka usulise ja psühholoogilise kasvuni. (Levin 2009: 33)

Brian Thorne toob esile paradoksaalse suhtumise sekulaarsete abistajate puhul (tõenäoliselt peab ta silmas eeskätt Suurbritannia olukorda): ühest küljest aktsepteeritakse inimese spirituaalsust ja vaimulikke otsinguid ning nõustatakse, et spirituaalsus on osa, kui mitte lausa keskne osa, inimese arengust ja olemusest, samas kipub abistajate suhtumine religiooni olemale negatiivne, sest seda nähakse kui individuaalsust alla suruvat ja isiksuse eripärasid eitavat nähtust. Nõnda võib olla abistajal, kes ise pole olnud tugevalt seotud ühegi religioosse liikumisega, raske mõista, kuidas saab Jumala tahtele alistumine anda inimesele vabaduse või religioonis ette antud reeglite täitmine arendada isiksust tema parimal võimalikul viisil. Thorne läheb oma seisukohaga veelgi kaugemale, öeldes, et abistaja, kes ei ole valmis ümber hindama enda religioosset seisukohti ning silmitsi seisma võimalike isiklike probleemidega religioossetes vallas, ei tohiks end pakkuda toetama neid, kes tegelevad usuliste küsimustega. (Thorne 2000: 58–59, 61) Abistaja peab enda uskumuste ja väärtuste süsteemi läbi mõtlema, et olla teadlik, kuidas see võib abistamisprotsessi mõjutada. (White 1987: 38)

Sekulaarsed abistajad peavad meeles pidama oma piiratust ning vajadusel olema valmis suunama usukriisiga inimese edasi pastori juurde. Kui abistaja küsib, kuidas inimene tuleb toime usuliste heitlustega, avab see ukse

diskussioonile. Abistaja saab kuulata ja normaliseerida usukriisi, vähendades seeläbi võimalikku süütunnet usukriisi olemasolu pärast. (Levin 2009: 33)

Sarnasel seisukohal on Ameerika Psühholoogide Assotsiatsioon (APA), kes on sätestanud, et psühholoogid peavad end kurssi viima religioosete teemadega, kuna need hõlmavad märkimisväärse osa inimeste erinevustest ja mõjutavad teisi eluvaldkondi; samuti kuna religiooni mõju on teiste tegurite seas suhteliselt vähe uuritud. (APA 2007: 2–4) Samas leiavad Anderson ja kaasautorid, et ehkki Ameerikas on sekulaarsed, humanistlikud, ateistlikud ja ida religioonid kliinilises praktikas aktsepteeritud, kuna nad on „poliitiliselt korrektsed“, ei ole kristlik maailmavaade samavõrd aktsepteeritud. (Anderson *et al.* 2000: 15–16)

Shafranske ja Malony uurimus, kus valimiks oli 1000 APA liikmeks olevat kliinilist psühholoogi, tõi esile, et 40% küsitletuist väitis end uskuvat isikuliselt Jumalasse, 30%, et on olemas transsendentne dimensioon, 26%, et kõik ideoloogiad on illusioon, kuid nad on siiski tähendusrikkad ning vaid 2% arvas, et kõik ideoloogiad on illusoorseid ning neil puudub tähendus reaalses elus. Sealjuures 53% pidas religioosset uskumust inimestele vajalikuks. Kontrastiks avatusele religiooni suhtes seostas vaid 18% küsitletutest iseenda usulisi seisukohti organiseeritud religiooniga. (Shafranske & Malony 1991: 551–552)

64% Shafranske ja Malony uurimuses osalenud psühholoogidest leidis, et kliendi usuline taust mõjutab teraapia käiku ja tulemust. 87% leidis, et abistaja peaks teadma kliendi usulist tausta ja 59% pidas sobivaks religioosse keele, metafooride ja kontseptsioonide kasutamist teraapia käigus. Samas on tähelepanuväärne, et isegi isikliku religioosse taustaga psühholoogid jäävad oma klientide religioosse mõjutamise osas pigem passiivseks: 73% küsitletutest ütles, et nad ei soovita kliendil lahkuda usulisest liikumisest, isegi kui see tundub takistavat inimese psühholoogilist arengut, 68% pidas sobimatuks koos kliendiga palvetada. Huvitav on siiski, et 36% oli soovitanud teraapia ajal oma klientidel mingis religioonis osaleda. (Shafranske & Malony 1991: 555–556)

Len Sperry väljendab kõhklust, kuidas peaks professionaalsed abistajad religioosse kliendi puhul suhtuma palvesse, kuna tema väitel ei ole uuritud piisavalt palve mõju ega seatud standardeid professionaalsetele abistajatele palve kasutamise kohta. Palve kui vaimse praktika kaasamine abistamisprotsessi võib tema arvates olla hirmutav nii abistajale kui abivajajale. Siiski leiab ta, et palvetamisel psühhoteraapia klientidega on omad eelised:

1. palve pakub lohutust ja lootust, mis on mõjusamad kui teraapia ise,
2. palve vahendab abistaja hoolt kliendi suhtes,
3. palve võib vähendada kliendi isoleerituse ja üksilduse tunnet,
4. palve võib suurendada kliendi usaldust abistaja suhtes (Sperry 2001: 107–108).

Samas loetleb Sperry riske, mis võivad kaasneda palvetamisega abistamisprotsessi käigus:

1. palve võib mõjuda pealetungivalt klientidele, kel on kalduvus kaassõltuvusele või minevikus olnud probleemid intiimsusega,

2. palve võib ohustada teraapilist koostööd,
3. palve võib kõigutada kliendi psühholoogilist stabiilsust,
4. palve võib vähendada abistaja neutraalsust ja objektiivsust (Sperry 2001: 108).

Ohtudele vaatamata on palve soovitatav, kui klient ise küsib palvet või vähemalt ei ole selle vastu ja väidab, et usk on talle toimetuleku seisukohalt tähtis. Samuti on palvetamine näidustatud, kui klient ja abistaja on sama religioosse taustaga ning paistab, et kliendil on selged piirid ja kaassõltuvus ei muutu probleemiks. Ühtlasi peab abistaja leidma, et antud olukorras võib palve abistamisprotsessile kaasa aidata. Palvet soovitab Sperry kasutada, kui klient on kokku puutumas enda või lähedase tõsise terviseprobleemi või surma teemadega või sügava pettumusega, nt abielulahutuse korral. Palvest võib olla abi neile klientidele, kes võitlevad krooniliste käitumishäiretega nagu sõltuvusprobleemid. Üldiselt on palvest abi, et vähendada lootusetunnet ning saada jõudu edasisteks pingutusteks, et probleemidega tegeleda. (Sperry 2001:108)

Inimese hingest rääkides ei saa eraldada hinge kehast või inimest tema taustast. Mitmed füüsilise tervise probleemid võivad olla seotud hingeliste muredega, mistõttu keha ravides tuleb tähelepanu pöörata ka hingele. Analoogselt on religioossus osa isiksuseks olemisest ning ei saa eksisteerida lahus inimesest. Need religioossuse aspektid, mis ei ole piisavalt seotud inimese kui füüsilise olendi ja tema psüühikaga, on ohtlikud, põhjustades dissotsiatiivse oleku, mida võib pidada patoloogiliseks. Seega on oluline pöörata tähelepanu inimesele kui tervikule, kes koosneb ihust, hingest ja vaimust – Benner kasutab väljendit „somatopsühhospirituaalne olend“. (Benner 2004: 62–63) See omakorda tähendab, et inimese abistamisele tuleb läheneda terviklikult, püüdes toetada ja tagada nii füüsilist, hingelist kui religioosset tasakaalu. Praktikast eeldab see valmidust erinevate alade professionaalide koostööks, et võimalust mööda läheneda abivajajale interdistsiplinaarselt.

3.2. Usuline aspekt hingehoius

Esmapilgul võib tunduda tarbetuna käsitleda eraldi teemana usulist aspekti hingehoius, kui hingehoid oma olemuselt toetub kristlikele põhimõtetele ning eelduste kohaselt peaks aset leidma kristlikus kontekstis. Kuid nagu järgnevad autorid ning nende toodud näited kirjeldavad, eksisteerib reaalne võimalus, et hingehoius toetutakse üksnes psühholoogilistele teadmistele ning minetatakse see eriline osa, mida religioon võib hingehoidlikule suhtele lisada.

Edward Wimberly jutustab oma kogemusest, kuidas ta ise pidas religioosset aspekti hingehoius vähetähtsaks. Ta mõnab, et isegi juhtumi puhul, kus ta ei pidanud vajalikuks usuga tegeleda, kerkisid mõne aja möödudes eetikat ja religiooni puudutavad teemad ning tal tuli nõustamisprotsessi jooksul enda senised arvamused ümber hinnata, tõdedes, et hingehoidjad peavad avardama oma

arusaama inimesest kui tervikust, hõlmates abistamisprotsessi ka vaimulikud ja moraalsed teemad. (Wimberly 1982: 40–41)

Howard Stone kirjutab, et, olles tutvunud kolmekümne aasta jooksul (1960.–90. aastateni) tuhandete üleskirjutatud või helisalvestatud juhtumitega, on ta märganud pastoraalnõustamisel üht põhilist joont – teoloogilistel kontseptsioonidel on nendes vestlustes väga väike osa. Vaimulike enda uskumused patust, armust või andestusest eksisteerivad lahus nende praktikast ning ei jõua vestlustesse abistatavaga ning seda just põhjusel, et teoloogia- ja psühholoogiateadmised ei ole hingehoidja sees omavahel lõimunud. Hingehoidjad on niiviisi minetanud oma esmase ülesande olla vaimulikud juhendajad, eetikud ja teoloogid. (Stone 1996: 14–15)

Ta lisab, et mitte üksnes pastoraalnõustajad, vaid ka vastava ala üliõpilased väldivad vaimulike probleemidega tegelemist ning harva leiavad vaimulikud probleemid samasugust delikaatset kohtlemist kui muud probleemid. Nõustajad peegeldavad küsimusi tagasi (st ei anna vastust) või püüavad anda lihtsaid vastuseid; mõnikord aga asutakse probleemi lahendamaks üksnes psühholoogia vahenditega ning ignoreeritakse täiesti usulist aspekti. Kristlikku hingehoidu on Stone'i sõnul sisse imbinud humanismi ideid, mida ta nimetab „kaasaegse psühholoogia teoloogiateks“. Need on hingehoidjate seas nõrgestanud või lausa läbi lõiganud sidemed kristluse aastasadadepikkuse pärandiga. Paradoksaalne on Stone'i arvates see, et hingehoidjate, sh vaimulike poole pöörduakse eeldusel, et nendel on side Jumalaga ning nemad saavad aidata. (Stone 1996: 1–4, 14–15)

Malony ja Augsburg on veendunud, et kristliku nõustamise keskmeks ja selle aluseks peab olema Jeesus Kristus. Jeesuse elu, õpetus, isetu surm ristil ning jätkuv kohalolu annavad elule mõtte, kindlustunde tulevikuks ja julguse surra. (Malony & Augsburg 2007: 92) Nii võib Jeesuse elu olla eeskujuks erinevates elusituatsioonides, kuid veelgi enam, usk Jeesuse ülestõusmisse ja kohalolusse iga päev varustab nii abivajajat kui -andjat julgusega, et nad pole oma probleemide keskel üksi, seda ka hingehoidlikus situatsioonis.

Anderson, Zuehlke ja Zuehlke püstitavad siiski küsimuse, kuivõrd kristlikus kontekstis toimuv hingehoid tohib olla evangeliseeriv, st juhtida kristlike põhitõdede juurde. Nad leiavad, et hingehoid peaks stimuleerima vaimulikku kasvamist, arendama kristlikke standardeid ja väärtusi. Analoogselt Stone'iga kurdavad nad, et liiga paljud kristlikud hingehoidjad ei toeta neid väärtusi, hoides oma seisukohad pigem varjatuna ning tegeledes otsese probleemiga, millega nende juurde on tulnud. Nende seisukoht on, et ühelt poolt ei tohi kristlikke väärtusi peale suruda ning kindlasti tuleb vältida manipuleerimist, teisalt on kristliku hingehoiu olemuseks tuginemine kristlikele väärtustele ning nende arendamine abivajaja juures. (Anderson *et al.* 2000: 43–44)

Gary Collins arvab, et hea hingehoidja ei suru kunagi oma seisukohti peale, vaid kohtleb abistatavaid austusega. Samas ei varja tõemeelne hingehoidja oma uskumusi ega näita end olevat keegi, kes ta tegelikult ei ole. (Collins 1989: 18)

David Lyall toob esile, et üks peamine joon, mis on omane kristlikule hingehoiule, on, et seda viib läbi kristlane (ja eriti juhul, kui ta on vaimulik) ja

kuna tihtipeale toimub see keskkonnas, millel on selge seos kristlusega (nt kirikuhoones või koguduse mingi tegevuse raames), on vestluse sisu juba seetõttu usuliselt raamistatud. Seega on rääkimine usu teemadel üpris vältimatu ning abivajaja toob koos oma probleemiga hingehoidlikku suhtesse kaasa oma senised arusaamad (sh eelarvamused) Jumalast, kirikust ja vaimulikest. (Lyll 1995: 37) Küllap on siin võtmetähendusega hingehoidja käitumine: kas ta toetab vaimulikest teemadest rääkimist või püüab neist kõrvale hoida. Abivajajate puhul on julgus või oskus usulistel teemadel vestelda või neid teemasid seostada oma igapäevaeluga ilmselt erinev. Kuid kui abistatav on juba pöördunud kristlasest hingehoidja poole, kes on oma ameti tõttu kiriku esindaja, siis arvestab ta tõenäoliselt võimalusega, et hingehoidja toetub kristlikule pärandile. Selline eeldus toimib juhul, kui hingehoidlik tegevus toimub koguduse töö raames (mitte nt kaplaniteenistusena väljaspool kogudust). Mitteformaalse hingehoidliku situatsiooni puhul (nt sõprade-tuttavate vahel), kus abivajaja on mitte-kristlane ja abistaja kristlane, ei saa seda alati eeldada.

Rääkides usulisest aspektist hingehoiust, on oluline vaadelda põhjalikumalt, kuidas hingehoid on seotud kristlusega ning mida kristlik pärand hingehoiu jaoks tähendab. Gary Collins leiab, et kristliku hingehoiu puhul on vähemalt neli aspekti, mis teevad selle erinevaks sekulaarsest abistamisest:

1. unikaalsed eeldused,
2. unikaalsed eesmärgid,
3. unikaalsed meetodid,
4. unikaalsed hingehoidja omadused. (Collins 1989: 17)

Unikaalsed eeldused on hingehoidja uskumused Jumala kohta. Hingehoidja usub (või Collinsi arvates peaks uskuma) Jumalat, aktsepteerib Pühakirja autoriteeti, usub üldist inimkonna pattulangemist ja lunastust. Unikaalsed eesmärgid on püüd aidata inimest kaugemale kui lihtsalt oskuste õpetamine, vastutuse võtmine ja uue nurga alt olukorra nägemine. Hingehoidja peaks julgustama abistatava usulist arengut, vastu võtma andestust Jumala käest ning pühendama end Jumala teenimisele. Unikaalsed meetodid hingehoiust tähendavad Collinsi järgi nende meetodite vältimist, mis kristliku õpetuse järgi oleks ebamoraalsed, ja järelikult nende valimist, mis on kooskõlas kristlike väärtustega. Mõned meetodid, mida hingehoiust kasutatakse, on oma olemuselt otseselt kristlikud: nendeks on nt palve ja Pühakirja kasutamine või inimese julgustamine osalema kiriku jumalateenistustel. Unikaalseteks hingehoidja omadusteks peab Collins Kristuse omaduste saavutamist ning kristlike tõdede õpetamist ning Püha Vaimu tegevuse osatähtsust hingehoidja isiku kujundamise juures. Selleks, et olla hea hingehoidja, peab abistaja ise saavutama hea suhte Jumalaga. (Collins 1989: 17–19)

Howard Stone pakub välja kümme põhilist joont, mis iseloomustavad või peaksid iseloomustama kaasaegset hingehoidu.

1. Hingehoiust kasutatakse traditsioonilisi ja kaasaegseid kristlikke ressursse, sh liturgia, rituaalid, palved, toetumine Püha Vaimu tööle, palvetamine haigete tervenemise pärast.

2. Hingehoius keskendutakse kristliku usu kasvatamisele ja inimeste toetamisele, et nad jõuaksid Jumala poolt antud potentsiaali teostamiseni.
3. Hingehoid tugineb kristlikele põhimõtetele ja moraalile ning abistamisel ei jää hingehoidja neutraalseks, vaid võtab teadlikult kristluse-keskse seisukoha. Hingehoidja ülesanne on juhendada inimesi eetiliste valikute tegemisel.
4. Hingehoid toimib kristlikus kontekstis ja on kogukonna ühine püüdlus. Hingehoiu eesmärk on ehitada sildu nii inimeste kui ka inimese ja Jumala vahele.
5. Hingehoidjateks on nii vaimulikud kui ilmikud.
6. Hingehoiul on süsteemne sotsiaalne orientatsioon. See ei ole tema primaarne ülesanne, ent kui tarvis, tegeleb hingehoid ka suuremate sotsiaalsete ja eetiliste teemadega ühiskonnas.
7. Kui pastoraalse hoolekande raames on tarvis pakkuda pastoraalnõustamist, on see tavaliselt lühiajaline. Pikemat aega nõudvate juhtumite puhul on parem, kui abivajajad suunatakse edasi teiste professionaalide või institutsioonide poole.
8. Hingehoius võetakse tõsiselt vaimuliku kohustust ja võimalust hingehoidlikku suhet alustada. Probleemi korral ei hoiu hingehoidja end kõrvale, vaid võtab riski ja pakub abi, isegi kui seda abi ei otsita. Seega on hingehoid mitte reaktiivne, vaid proaktiivne.
9. Hingehoiu eesmärk on arendada konstruktiivset mõtlemist ja käitumist, mitte üksnes tundeid ja hoiakuid.
10. Hingehoid keskendub tegelema pigem oleviku ja tuleviku kui minevikuga. See on suunatud pigem tuleviku probleemide preventatsioonile, tugevdades olemasolevaid oskusi, võimeid ja suhteid. (Stone 1996: 12–13)

Viimasele punktile võib ka vastu vaielda. Ühelt poolt võib mõista, et Stone püüab vältida hingehoiu võrdlemist psühhoanalüüsiga, kuid leidub näiteid, kus hingehoidjad tegelevad just eeskätt minevikuga. Näiteks David Seamands kirjeldab üsna põhjalikult, kuidas ta hingehoidjana on käsitlenud minevikku, keskendudes tema juurde tulnud inimeste mälestustele, mis teadlikult või ka alateadlikult mõjutavad oleviku emotsioone ja käitumist. Ta ütleb, et mälestused pole vaid lihtsad mõttepildid minevikust, vaid inimese kui terviku praegused kogemused. (Seamands 2002: 5) Vajadusele mälestustega tegeleda võivad viidata taas üles kerkivad mälopildid või unenäod, mis põhjustavad/väljendavad mitmesuguseid emotsionaalseid häireid. Mälestuste tervenemine tähendab palve ajal mõttes koos Jumalaga mineviku konkreetsete ebameeldivate sündmuste juurde tagasi minemist ja palumist, et Jumal tervendaks nende sündmuste tagajärjel saadud hingelised haavad. (Seamands 2002: 77, 147)

Hingehoid peaks toetama inimese usku nõnda, et see väljenduks praktikas ja aitaks inimest tema usulistest püüdlustes, samuti peaks hingehoid kujundama käitumisviise, mis on usule kohased. Malony ja Augsburgi nimetavad aspekte, mis kirjeldavad optimaalset kristlikku usku ning mis võiks olla aluseks hindamisel, kas tegemist on inimesega, kelle usk toimib tema jaoks parimal

võimalikul viisil (Malony & Augsburg 2007: 44–47). Järgnevalt on loetletud need aspektid.

1. Teadlikkus Jumalast. Optimaalselt toimiva usuga kristlane teab oma piire ja tunnistab oma sõltuvust Jumalast. Ta tunnistab, et ta on loodud Jumala näo järgi.
2. Jumala armu ja armastuse aktsepteerimine. Kristlane teab, et Jumal armastab teda tingimusteta ja on valmis vastu võtma andestust Jumalalt. Jumala armastus võimaldab leida tähendust kannatustes.
3. Meeleparandus ja vastutus. Kristlane vastutab oma tunnete ja tegude eest, on suuteline mõistma oma kalduvust teha kurja, võimeline andeks paluma ja vastu võtma andestust.
4. Teadlikkus Jumala juhtimisest. Kristlane usaldab Jumala juhtimist ja samas teadvustab oma vastutust otsuste tegemisel.
5. Osavõtt organiseeritud religioonist. Kristlane osaleb regulaarselt koos teiste kristlastega jumalateenistusel, palvetamises, õppimises ja teenimises, tema käitumine väljendab pühendumist organiseeritud religioonile, ta hindab grüpiidentiteeti.
6. Osaduse kogemine. Inimene kogeb osadust mitmel läheduse ja pühendumise tasandil nii kohalikus koguduses kui kristlastega üle kogu maailma. Ta näeb maailma ja kõiki inimesi kui Jumala loomingut, kes vääriavad austust ja armastust.
7. Eetilisuus. Kristlane järgib oma eetilisi printsiipe paindlikul, kuid pühendunud viisil. Usk toetab kogu tema käitumist.
8. Usulise avatuse julgustamine. Kristlane veedab märkimisväärse osa oma ajast arutledes, lugedes ja mõtiskledes oma usu üle. Ta püüab arendada oma arusaamu usust.

Mõne eelloetletud punkti osas võib pisut diskuteerida. Näiteks osavõtt organiseeritud religioonist ning osaduse tähtsustamine on kahtlemata oluline uskumise traditsioonilise vormi puhul. Samas, nagu eespool juba mainitud, paistab institutsioonikeskse kristluse osakaal Euroopas langevat, kuid see ei kehti usuliste kogemuste ja uskumise kohta. (Altnurme 2006: 30). Seega tuleb seda tendentsi üha enam arvesse võtta, hinnates, kas usk toetab inimese elu ja tegevust. Muidugi on see suundumus meelehärmiks kristlikule kirikule, kes Piiblile tuginedes (nt Hb 10:25) rõhutab koguduse osaduse väärtuslikkust.

Hingehoid võib rohkem või vähem sisaldada usulist ainet alates praktikast, kus seda peaaegu pole, kuni selleni, et hingehoidu on tihedalt integreeritud teoloogilised seletused ja neile tuginevate väärtuste arendamine, rituaalid, palved ja kaudsema vahendina abistatava inimese usukogukonna toetusvõrgustikuga sidumine.

Küpse usuga inimene tunnetab, et ta pole kõikvõimas. See äratundmine pole ahistav, vaid vabastav, kuna uskuja kogeb jõudu, mis tuleb talle väljastpoolt (Jumalalt), samuti sõltub tema identiteet ja käitumine olulisel määral tema usulistest tõeekspidamistest. On oluline, et hingehoidja ei toetaks teist inimest

üksnes tema usu arendamisel, vaid teadvustaks ka enda kitsaskohti ning vajadust usuliste küsimustega tegeleda.

Mida multikultuursemaks muutub ühiskond ja mida enam rõhutatakse tolerantsust teistsuguse suhtes, seda enam kasvab oht, et kristlikud hingehoidjad ei pruugi julgeda aktiivselt pakkuda tuge kristlikele väärtustele tuginedes. Kuid just kristlik alus annab hingehoiule midagi, mis muudab ta erinevaks mis tahes muust nõustamisest. Seetõttu on oluline, et hingehoidjad – nii ilmikud kui vaimulikud – teadvustaks oma rolli jumaliku abi vahendajatena ning ei püüaks seda varjata. Hingehoidja osa on inimest tema usulistest otsingutes toetada ja usulist temaatikat mitte vältida. Abistaja peab teadvustama, miks abisaaja just tema kui kristliku hingehoidja juurde on tulnud ning sellest lähtuvalt oma rolli praktiseerima. Seda tehes tuleb säilitada tundlikkus abistatava maailmapildi suhtes, et usulise ainese käsitlemine ei oleks pealetükkiv. Teisalt, kuna hingehoidja ülesanne on mitte jääda neutraalseks, vaid toetada ja esitada väljakutseid lisaks muudele teemadele ka usulises perspektiivis, tuleb otsida nende kahe olulise põhimõtte vahel tasakaalu.

3.3. Vaimulik juhendamine

Käsitledes hingehoiu usulisi aspekte, peab tähelepanu pöörama ühele vormile hingehoius, nimelt vaimulikule juhendamisele, mis tugevalt toetub usulistele väärtustele ning mis oma olemuselt on mõnevõrra erinev psühholoogia meetoditest mõjutatud pastoraalnõustamise praktikast.

Vaimulik juhendamine on kõige lihtsamalt kirjeldatav kui suhe juhendaja ja juhendatava vahel, mis aitab arendada inimese usuelu. Brendan Collins, viidates Ruffing'ile (1989), nimetab viis ajaloolist vaimuliku juhendamise vormi (Collins 1992: 286), mis on eelkäijateks tänapäevastele praktikatele ja käsitlustele.

1. Nn kõrbemudel, mis oli levinud 3.–5. sajandini, mis tähendas, et inimesed rändasid Egiptuses, Süürias ja Palestiinas kõrbes elavate pühaks peetud erakute juurde elu ja usuelu jaoks nõuandeid saama (Benner 2004: 29).
2. Benediktiinlaste ja tsistertslaste kloostri mudel, mille põhimõtte oli elada kloostrikogukonnas, arendada sõnakuulelikkust, tasadust, alandlikkust ja palvet. Sealjuures on tähtsal kohal töötegmine, mis on läbi põimunud ja ümbritsetud palvemeelsusest (Annala 2003: 51–57).
3. Karismaatiline mudel, mille tunnusjooni võib näha aeg-ajalt läbi kirikuajaloo ja mis on Risto Ahoneni sõnul üldiseks liikumiseks kujunenud 1960. aastatel. Karismaatilise liikumise eripäraks on isiklike usukogemuste tähtsuse, Püha Vaimu andide, tihtipeale tervendamispalvete, kasutamise rõhutamine. Liikumine on oikumeeniline, st karismaatikuid on nii katoliku, luteri kui vabakirikutes. (Ahonen 2003: 140–146)
4. Loyola Ignatiuse mudel, mis tähendab usuelu integreerimist igapäevaellu ning oma unikaalsete annete kasutamist, Jumala nägemist tavalistes olukordades (IgnatianSpirituality.com).

5. Nn südametunnistuse uurija mudel. Selle all mõeldakse mõtete, sõnade ja tegude hindamist moraalse käsu valgus. Kristlikus kontekstis on südame-tunnistuse uurimine seotud enda läbikatsumisega enne armulauda, et seda ei võetaks vastu vääritult (vrd 1Kr 11:28–31). Eristatakse kahte sorti igapäevast südametunnistuse uurimist: esimese eesmärgiks on parandada teh-tud vigu, teise eesmärgiks on omandada voorusi. (Coppens 1909)

Väljend „vaimulik juhendamine“ tähendas varasemas kasutuses religioosle autoriteedile allumist ja seostus ennekõike kloostrikogukonna normidega. (Ben-ner 2003: 21) Viimastel aastakümnetel on protestantlik kirik muutunud üha avatumaks sellele, mida roomakatoliiklased nimetavad vaimulikuks juhenda-miseks. Protestantlik pastoraalne hoolekanne, mis oma teadliku tegevuse algus-aegadel 20. sajandi keskel pöördus eemale kirikust ning toetus pea täielikult sotsiaalteadustele, on hakanud nägema religioonikeskse lähenemise unikaalsust. (Driskill 1993: 217)

Vaimulikku juhendamist võibki ennekõike näha kui praktikat, mis väga selgelt keskendub isiklikule usulisele kogemusele. Inimese usuelu arendav vai-mulik juhendamine on toiminud juba ristiusu algaegadest alates ning olnud juba varasemalt mitte üksikute privilegieeritud, nt kloostrielanike, pärusmaa, vaid avatud kõigile kristlastele, kes soovivad oma usuelu arendada. (Benner 2003: 22)

Tänapäeval on vaimulik juhendamine muutumas üheks haruks hingehoiu praktikas. Vastukaaluna pastoraalnõustamisele, kus kuulatakse ja antakse nõu, on vaimuliku juhendamise eesmärk nii juhendaja kui juhendatava ühine tunne-tamine, mida Jumala Vaim ütleb ning kuidas ta edasi juhatada tahab. Nõnda on tegu peamiselt palvetamise protsessiga, mille eesmärk on suurendada oma tead-likkust Jumalast keset oma elukogemusi ning alistuda Jumala tahtele. Vaimu-liku juhendamise protsessis pole keskne mitte juhendaja ja juhendatava vaheline suhe, vaid mõlema, eelkõige juhendatava, suhe Jumalaga. Benner rõhutab, et pigem peaks juhendajad jälgima, et nad ülearu ei mõjutaks neid, kes abi otsivad. (Benner 2003: 22, Driskill 1993: 218)

Pastoraalnõustamisel ja vaimulikul juhendamisel on mitmeid ühisjooni, kuid neil on ka mitmeid põhimõttelisi erinevusi. Olulisim erinevus on see, et pasto-raalnõustamine keskendub probleemile, mida on vaja lahendada, vaimulik juhendamine aga Püha Vaimu juhtimise otsimisele. Benner selgitab, et kuigi vaimuliku juhendamise otsimine võib samuti olla ajendatud mõnest kriisist, on selle eesmärk siiski kasvada suhtes Jumalaga, mitte niivõrd leida lahendust oma probleemile. Teine oluline erinevus võrreldes pastoraalnõustamisega on see, et nõustamisel on empaatia suunatud abivajajale, vaimulikul juhendamisel Pühale Vaimule. Nii ei ole juhendaja esmane ülesanne uurida, kuidas abistatav end tun-neb, vaid aidata tal jõuda lähedasse suhtesse Jumalaga. Mõlemad abistamis-viisid püüavad toetada inimese usulist arengut, kuid selleski leidub erinevusi. Kui pastoraalnõustamine püüdleb usu küpsuse poole, siis vaimulik juhendamine püüab küpse usuga inimesi julgustada oma usku välja elama. (Benner 2003: 23)

Joonte tõmbamine selle vahele, mis on vaimulik juhendamine ja mis on pastoraalnõustamine, ei ole alati lihtne, kuna nt Frances White, kirjeldades

pastoraalset psühhoterapiat, ütleb, et abistaja peab mõnikord toetuma mitte niivõrd oma teadmistele, vaid Pühale Vaimule, kuna Püha Vaim võib inimeses tuua esile allasurutud mälestusi, mis ei lase terveneda. (White 1987: 43–44) Mineviku negatiivsete lugude mõju ning oleviku toimetulekuga tegeledes tuleb ühtaegu kasutada nii pastoraalnõustamise teadmisi kui ka vaimulikule juhendamisele omast Püha Vaimu juhtimist, kinnitab ka Edward Wimberly. Pastoraalnõustamise sidumist vaimuliku juhendamisega toetab teoloogia Pühast Vaimust, kes teeb eestpalveid inimeste eest, ning õpetus usulise narratiivi põimumisest inimese eluga. (Wimberly 1990: 15–16) Teoloogilise selgituse palve ja Püha Vaimu juhatause kaasamiseks hingehoiutöös annab ka David Seamands, öeldes, et ehkki inimesed on seotud konkreetse aja ja ruumiga, siis Jumal ei ole piiratud. Seega võib Jumal ajas tagasi minna ja tervendada inimeste mälestusi. (Seamands 2002: 139–140)

Brian Thorne võrdleb hingehoidjat prohvetiga, kes on sõnumitooja ja valgusekandja ning samaaegselt inimeste poolt mitte mõistetud (Thorne 1998: 90–91). Selline mõnevõrra ebaharilik võrdlus suunab paratamatult mõtlema sellele, et nii nagu prohvet ei edasta enda sõnumit, vaid Jumala antut, nõnda on hingehoidja, keda võrreldakse prohvetiga, sõltuv Jumala juhtimisest. See viitab taas hingehoidja vajadusele lisaks teadmistele tugineda palvele ja Jumala juhtimise otsimisele.

Nõnda võib üldistades öelda, et vaimulikule juhendamisele iseloomulikke jooni esineb mitmel hingehoiu tasandil (pastoraalne teenimine, pastoraalne hoolekanne, pastoraalne nõustamine), kuna mis tahes meetodikat kasutades otsib kristlasest abistaja Jumala juhtimist. Ent ehkki vaimuliku juhendamise elemente kasutatakse hingehoius laiemalt, on vaimulik juhendamine samaaegselt üpris kindlapiirilisel määratletav praktika hingehoius.

4. Hingehoid kogudustes

Hingehoid saab alguse kogudusest. Kogudus on ühistele usulistele väärtustele üles ehitatud kogukond inimestest, kes muudel alustel võivad, kuid ei pruugi omavahel kokku puutuda. Koguduse tugevuseks on tema värvikirevus, sisaldades erinevast põlvkonnast, erineva sotsiaalmajandusliku taustaga, mõnel puhul ka erinevatest rahvustest inimesi. Pühakiri kutsub kristlasi üles armastama üksteist (Jh 15:12,17), pakkuma tuge (Rm 12:15) ja kandma üksteise koormaid (Gl 6:2), kuulutama lootust (1Pt 3:15) ja näitama suunda (Mt 5:13–16). Hästi toimiv kogudus on kui laiendatud perekond, mis pakub kokkukuulumise ja ühtsuse tunnet. Parimal juhul on kogudus paik, kus inimesed kogevad armastust, lootust, tuge ja suunaleidmist ning saavad seejärel ise toeks olla teistele.

4.1. Suhtevõrgustik kui kogudusliku hingehoiu alus

Suhtevõrgustik koguduses on juba oma olemuselt toetusgrupp, mis aitab stressiolukordi ennetada ja nendega toime tulla. Ideaalis ei keskendu kogudus

vaid nende juurde tulevate inimeste vajadustele, vaid ulatub enda ringist välja-poole. (Hulme 1981: 158–159) Sellises kogukonnas ei ole laiemas mõttes hingehoid vaid vaimuliku käes, vaid see toimib kõigi koguduseliikmete kaudu, kes kaasinimest toetavad.

Usuline areng toimub Jumala tegutsemise kaudu inimese elus, kuid seda toetavad olulised suhted teiste kristlastega. Kogudused, kes soovivad tõhusat hingehoiutööd, saavad alustada sellest, et toetavad perekondlikke ja sõprus-suhteid. Toimivad suhted koguduse sees muudavad koguduses vaimulike või ameti poolest hingehoidjate tehtavat hingehoiutööd oluliselt tõhusamaks. (Benner 2003: 17–18) James Fowler viitab varakiriklikule praktikale, kus katehumeenidel oli mentor, kes ühe- kuni kolmeaastasel perioodil oli seatud vaimulikult toetama vastpöördunud. Kogudus, kes toimib üksteise suhtes kui mentorite kogukond, on turvaliseks paigaks, kus inimene võib läbi teha olulised muudatused oma elus. Koguduse juhtkonna ülesanne on leida, ette valmistada ja toetada selliseid inimesi, kes võiksid moodustada taolise toetusvõrgustiku. (Fowler 1987: 115–116) Christian Schwarz, kes on viinud läbi ulatusliku koguduste kasvu uurimuse, väidab, et koguduse kasvamine on otseses seoses soojade suhetega koguduses. Ta leidis, et uusi tulijaid tõmbab teesklematu ja praktilistes tegudes väljenduv armastav suhtumine oluliselt rohkem kui evangeelsed üritused, mille põhirõhk on pandud verbaalse sõnumi edastamisele. (Schwarz 1996: 36)

Selle, kuidas ilmikutest koguduseliikmed hingehoidjatena tegutseda võivad, jagab Siang-Yang Tan laias laastus kolme kategooriasse. Kõige lihtsam tasand, kuidas toetus aset leiab, on läbinisti mitteformaalne: nt osadusgrupid, piibli-uurimisringid, erinevate ürituste korraldamise käigus (nt evangelismiprogrammi läbi viiv meeskond suhtleb lisaks korraldustööle isiklikul tasandil, viib end kurssi kaaslaste muredega), koguduseliikmete külastamine. Enamasti toimub hingehoid spontaanselt paralleelselt teiste, planeeritud tegevustega. Erinevate töövaldkondade juhid võivad sealjuures saada mingit koolitust, kuidas hingehoidlikult aidata, kuid paljudel juhtudel pole see eelduseks, et grupijuhiks saada, ning koolitused ei ole süsteemsed. (Tan 1991: 83) Sellesse abistamise kategooriasse kuuluvad kindlasti juhtumid, kus need, kes on ise mingist kogemusest läbi tulnud (nt lein), osutuvad nendeks, kes toetavad teisi sarnases olukorras. Kohtumine inimestega, kes on eelnevalt sarnaste teemadega kokku puutunud ja vastastikune kogemuste jagamine aitab rohujuure tasandil ennetada ja lahendada mitmesuguseid probleeme. Sarnasel põhimõttel on tekkinud mitmed eneseabigrupid, millest üks tuntumaid on ilmselt Anonüümsed Alkohoolikud. (Hulme 1981: 161; Fowler 1987: 116)

Teine võimalus on, et ilmikliikmed, kellelt oodatakse hingehoidlikku tegevust, valitakse hoolikalt ja nad saavad koolituse, kuid nad suunatakse koguduses erinevate töövaldkondade juhtideks. Eesmärk on, et hingehoid toimuks võimalikult mitteformaalselt, kuid et selle läbiviijad oleks saanud eelneva ettevalmistuse. Tõenäoliselt saavad selle mudeli puhul ilmikhingehoidjad jätku-koolitust ja supervisiooni koguduse vaimuliku poolt. Tan toob näiteks liikumise Stephen Ministries, mille idee pärineb Kenneth Haugk'ilt, kes oli pastor ja kliiniline psühholoog. Idee seisneb selles, et vaimulik leiab grupi ilmikuid, kes

saavad jätkuvat hingehoiukoolitust ja seejärel suunatakse nad külastama koguduseliikmeid ja neid, kes elavad koguduse ümbruskonnas, sh haiglates ja hooldekodudes. (Tan 1991: 84; History of Stephen... 2011)

Kenneth Haug on välja töötanud programmi Stephen Series, mis kujutab endast väljaõppe- ja toetusprogrammi ilmikutest hingehoidjate koolitamiseks. Stephen Series varustab kogudusi struktuuri, koolituse ja materjalidega, et alustada ja hallata terviklikku ilmikhingehoidjate süsteemi (Introduction to Stephen... 2011). Kogudused, kes soovivad alustada programmiga Stephen Ministries, maksavad programmikeskusele osavõtutasu ning saavad tulevased töötajad koolitusele. Seejärel saavad nad õiguse teha koolitust oma koguduse ilmikutele. Sellise koolituse saanud hingehoidjad peavad paar korda kuus osalema supervisioonis ning jätkukoolitustel oma koguduses nende käe all, kes on saanud algse koolituse. (Introduction to Stephen... 2011) Nagu näha programmi Stephen Ministries näite põhjal, on teise kategooriasse liigitatud ilmikute läbi viidav hingehoid küll koguduse poolt organiseeritud ja põhineb koolitatusel, kuid hingehoid ise toimub mitteformaalses õhkkonnas. (Tan 1991: 84)

Kolmas võimalus on formaalne ja planeeritud mudel, mille puhul eeldatakse, et ilmikute pakutav hingehoid ei toimu üksnes organiseeritud kujul, vaid ka formaalses õhkkonnas – kas nõustamiskeskuses või kuidagi eristuvalt koguduse kindla töövaldkonna raames. Enamasti on selliste hingehoidjate puhul teada kindlad vastuvõtukellaajad ja nad kohtuvad omavahel meeskonnana nõupidamisteks. Hingehoidjad valitakse hoolikalt ja valmistatakse põhjalikult ette. Nad saavad jätkukoolitust ja supervisiooni. (Tan 1991: 85)

Eesti protestantlike koguduste kontekstis on minu mulje järgi kõige levinum eelpoolkirjeldatud esimene tasand, kus koguduse mõned ilmikliikmed on saanud mingit hingehoiualast koolitust ning osutuvad kriisihetkel kaaskristlasele toepakkujaks. Küllap oleks mõistlik arendada teisigi tasandeid. Näiteks võiks Stephen Ministry või sellelaadne programm osutada kogudustes väga efektiivseks, vähendades vaimulikele ja üksikutele koguduseliikmetele pandud ootusi olla paljudele hingehoidjaks ning ühtlasi pakkudes ilmikhingehoidjatele jätkuvat koolitust ja supervisiooni nende poolt, kes tegelevad hingehoiutööga igapäevaselt.

4.2. Hingehoidlik suhe

Sellest, milline peaks olema hingehoidlik suhe abistaja ja abistatava vahel, on palju kirjutatud ning vastus püstitatud küsimusele sõltub suuresti koolkonnast, mida vastaja pooldab. Kuid on mõned üldised põhimõtted, mida võib aluseks võtta mis tahes hingehoidliku abistamise puhul, sõltumata sellest, kas ja kui võrd on abistaja üldse teadlik mõne kindla koolkonna mõjudest oma praktikas.

Hingehoidja poolt vahendatud abi andmise aluseks on suhe hingehoidja ja abivajaja vahel. Esimesel kohtumisel peaks hingehoidja rõhku panema usaldusliku õhkkonna loomisele, mida saab tekitada kuulamise, empaatia, austava suhtumise ja soojuse väljendamise kaudu. (Meier & Davis 1997: 2–3)

Empaatiat väärib eraldi märkimist, kuna sel on hingehoius väga oluline roll. Hingehoidja empaatiat hõlmab endas kahte samaaegset ning ühtlasi vastandlikku oskust:

1. ühenduse loomine teise inimesega, püüdes ette kujutada, mis tunne on olla selle inimese olukorras;
2. enda tunnete ja mõtete teadvustamine, jäädes teisest inimesest eraldatuks.

Selleks, et abistamine võiks olla efektiivne, on vaja, et need kaks oleks omavahel tasakaalus. Liigne enda identifitseerimine abivajaja olukorraga (eriti, kui hingehoidja leiab rohkelt sarnaseid jooni enda eluga) võib takistada abistamist. Ohuks võib olla liigne tegelemine abivajaja juhtumiga. (Doehring 2006: 18–19)

Hingehoidja peaks abivajajale selgitama, kuidas järgnev abistamisprotsess hakkab välja nägema. Meier ja Davis soovivad abivajajale teada anda mõned üldised põhimõtted:

1. abivajajalt oodatakse rohkem rääkimist kui abistajalt (v.a kokkuvõtete tegemine, võiks abistaja poolt vahele öeldu piirduda 1–2 lausega);
2. enne, kui olukord leeveneb, võib abivajaja kogeda veelgi suuremat hingelist valu;
3. kuigi hingehoidlik suhe eeldab konfidentsiaalsust, esineb erandeid (Doehring täpsustab: erandlikud juhud võivad olla, kui tegu on alaealise, väärkoheldu, suitsidaalse, vägivaldplaani, psühhootilise või dementse abivajajaga. Neil juhtudel peaks hingehoidja uurima seaduslikku alust ja nõu pidama nii riikliku kui vastava konfessiooni esindajaga võimaliku teavitamise suhtes. – Doehring 2006: 54–55);
4. abivajaja ei ole seesmiselt nõrk – tema jõud tuleb üles leida (Lindquist ütleb analoogselt: abivajajal on peidetud jõuressursid, mida abistamise käigus tuleb püüda esile kutsuda. – Lindquist 2008: 126);
5. enamus abivajajaid on terve mõistuse juures – see teadmine on oluline julgustus neile, kes tunnevad, et murede tõttu ei toimi nad nii nagu varem (Meier & Davis 1997: 4, 9).

Tõenäoliselt kehtivad need põhimõtted paljude erinevate abistamismeetodite ja -suhete kohta.

Oluline aspekt hingehoidlikus suhtes, mida teadvustada, on võimu küsimus. Kui suhtes olevatest inimestest üks on näiteks vaimulik, hingehoidja, õpetaja, täiskasvanu ning teine koguduseliige, õpilane, laps, on vaja meeles pidada, et tegemist ei ole võrdsete partneritega. Võimupositsioonil olev abistaja peab olema teadlik oma tunnetest – nt meeldimine, põlgus või viha, et tema reaktsioonid ei survestaks abivajajat. Doehring püüab leida võimuküsimusele lahendust teoloogiast: kes iganes on võimupositsioonil, peab meeles pidama, et Jumala ees on kõik inimesed võrdsed, mistõttu ta peab oma autoriteeti kasutama vastutustundlikult. (Doehring 2006: 21–22)

Meier ja Davis soovivad juba hingehoidliku suhte alguses määratleda, kui mitu korda ja millise perioodi jooksul kohtutakse. Kui eesmärk, mille nimel on koos oldud, hakkab kätte jõudma, on mõistlik kohtumised lõpetada. Mõnede

abivajajate jaoks on lõpetamine väga raske, kuna nad tahaks abiandja külge klammerduda. Teised võivad eitada tundeid seoses abistamissuhte lõpetamisega. Mõned jätavad isegi viimase kohtumise ära. Selleks, et lõpetamine oleks abivajajale kergem, võiks sellest otsesõnu rääkida. (Meier & Davis 1997: 18–19)

4.2.1. Palve

Palve kasutamise kohta hingehoidlikus protsessis on erinevaid arvamusi. Mõned peavad seda oluliseks, teised suhtuvad sellesse ettevaatlikult. Kuna väitekirja fookus on koguduslik hingehoid, eeldan, et koguduse kontekstis on palve kasutamine loomulik ja vastuvõetav.

Võimalus kogeda Jumalat palve kaudu on kristliku spiritualiteedi keskmes. Seetõttu on vaja pöörata tähelepanu palvele hingehoiu kontekstis. Kristlik palve on enamat kui konkreetsete asjade palumine – see võib sisaldada patutunnistust, tänu Jumala hoole eest üldiselt ja üksikisiku elus ning ülistust. (McMinn 1996: 72–73) Hingehoidlikus situatsioonis võib kasutada palvet koos abivajajaga, et ühiselt tuua probleem Jumala ette, kommunikeerida abivajajale Jumala armastust. Samuti võib soovitada abivajajal endal palvetada kohtumiste vahelisel ajal, sh kasutada vaikset mõtisklust. Mitmed hingehoidjad palvetavad inimeste eest väljaspool vestluse aega; samuti kasutavad mõned hingehoidjad vaikset palvet vestluse ajal: see aitab fookuseerida mõtted ning vestluspauside ajal vältida ennatlikku vahelesegamist. Vaikne palve on ühtlasi abiks hingehoidjale endale, et toime tulla stressirohke tööga. (McMinn 1996: 68–69; Sperry 2001: 107) Malony ja Augsburgi soovivad, et hingehoidja peaks abivajaja eest palvetama eranditult enne igat hingehoidlikku kohtumist ning et abivajaja saabuks vähemalt 10 minutit varem kohale, et ooteruumis omaette palvetada ja ühtlasi kirjalikult üles märkida teemad, millest järgnevalt peaks rääkima. (Malony & Augsburgi 2007: 98–99)

Samas mitte igasugune palve pole hingehoiu seisukohalt tervislik. Tuues näiteks Jeesuse hukkamõistu silmakirjaliku palvetamise suhtes Mäejutluses (Mt 6 ja Lk 18:9–14), ütleb McMinn, et mõned palvevormid võivad teatud puhkudel anda oodatust erineva tulemuse. Ta loetleb erinevaid palvetamise tasandeid üldisemalt konkreetsema suunas:

1. eestpalve abivajaja eest kohtumiste vahepeal,
2. vaikne palvetamine abivajaja eest kohtumise ajal,
3. mõtisklemise ülesanne kohtumiste vahepeal,
4. mõtisklemine koos abistatavaga kohtumise ajal,
5. palvetamise õpetamine kohtumise ajal koos koju antavate palveülesannetega,
6. mõnikord kohtumise ajal palvetamine,
7. regulaarne palvetamine igal kohtumisel. (McMinn 1996: 77)

Seda loetelu kokku võttes väidab McMinn, et mida üldisem on palve vorm (eestpalve, vaikne palvetamine kohtumise ajal, mõtisklemine), seda väiksem oht

on palve väärkasutamise suhtes. Sealjuures peab ta väärkasutamisenä silmas seda, kui hingehoidja abistatavat isikut ja tema probleemi arvestamata igal juhul ja mõlemapoolse kokkuleppeta palvetab. See ei pruugi anda aga head tulemust siis, kui tegu on inimesega, kellel on tõsised usulised kahtlused. (McMinn 1996: 76–79) Enne palvetamist tasuks kindlaks teha, kas ja kuidas on abistatav varem palvetanud, kas see on osutunud talle kriisihetkel oluliseks. Tasub uurida, milline on abivajaja perekondlik taust seoses palvetamisega – kas see on talle omane lapsest peale ja millised vormid on tuttavad ja millised võõrad, samuti see, kuidas on tema suhtumine palvesse ja palve kasutamine aja jooksul muutunud. (Davidowitz-Farkas & Handzo 2000: 343–344)

Lisaks palve usulisele sisule (probleemi Jumala kätte toomine) on sel ka psühholoogiline mõju. Palve kaudu asetub abistaja abivajaja kõrvale, mitte pakkudes talle lihtsat väljapääsu olukorrast, vaid olles temaga samal tasandil ja tuues temaga koos mured Jumala kätte. Jessica Rose arvab, et neile, kes hingehoidu alles õpivad, võib see olla kõige raskem, kuna inimese loomulik instinkt on pakkuda lohutust ja lahendusi. Teise inimese eest palvetamine juhib tähelepanu ka palvetaja enda suhtumisele, vähendades kiusatust tunda üleolekut või kohut mõista. (Rose 1999: 61)

Hingehoid koguduse kontekstis annab ette usulise raamistiku, muutes palvetamise loomulikuks osaks hingehoiust isegi siis, kui seda ei tehta koos abivajajaga, vaid tema eest kas abistamisprotsessi ajal või hiljem. Oluline on, et abistatav tunneks, et temasse suhtutakse empaatiliselt ja austusega, et teda kuulatakse ja aktsepteeritakse. Kindlasti on abiks, kui hingehoidliku suhte alguses sõnastatakse, milliseks abistamisprotsess võib kujuneda nii sisu kui vormi (sh ajaliste piiride) poolest. Vältimaks võimu kuritarvitamist, peab abistaja teadvustama oma rolli ja kinni hoidma kindlatest piiridest suhtlemisel.

4.3. Koostöövõimalustest teiste abistajatega

Hingehoidja ei saa aidata igat abivajajat, kuna kogudusse jõuab vahel ka neid, kes on tõsisemate psühholoogiliste või psühhiaatriliste probleemidega ja need inimesed vajavad lisaks hingehoiule teistsugust professionaalset abi. Kuna inimesed üldjuhul ei ela isolatsioonis, vaid suuremas süsteemis, siis on äärmiselt oluline koostöö arsti, psühholoogi, psühhiaatri, perekonna, sõprade, tööandjate, koguduseliikmete ja vaimuliku vahel.

Hingehoidjate ja psühholoogide-psühhiaatrite vahelist koostööd ei ole seni piisavalt hinnatud, kuid nende koostöö võiks hästi mõjuda mõlema tööle, andes tervikpildi patsiendi/koguduseliikme olukorrast ning luues paremaid tingimusi abivajaja tervenemisprotsessiks. Oluline on, et hingehoidja teaks oma võimete piire ning oleks avatud abivajajat edasi suunama. Edasi suunamine võib olla vajalik ka siis, kui abivajaja kolib teise piirkonda elama või kui mingil põhjusel abistamissuhe hingehoidja ja abistatava vahel enam ei toimi. (Meier & Davis 1997: 51, Roukema 1997: 50–51: 156)

David Switzer määratleb veel mõned põhjused, miks tuleks abivajaja teise abistaja juurde edasi saata. Edasi saatmine on vajalik, kui teema, millega abistamisprotsessis tegeletakse, on hingehoidjale emotsionaalselt vastumeelne või ta ei ole enda jaoks seda teemat lahti mõtestanud: probleemseteks teemadeks võivad osutuda näiteks alkoholism, homoseksuaalsus või laste väärkohtlemine, aga ka surma teema. Tõenäoliselt hakkavad tugeva vastumeelsuse korral hingehoidja tunded pärssima abistamisprotsessi. (Switzer 2000: 177–178)

Abistamisprotsess ei ole efektiivne, kui hingehoidja mingil põhjusel kardab abivajajat või tunneb end tema läheduses ebamugavalt. Kuid ka liigne atraktiivsus võib tõmmata tähelepanu abistamiselt kõrvale. Abistavalt ei mõju ülehoolitsemine, kus abivajajale ei anta võimalust iseseisvate otsuste vastuvõtmiseks. (Switzer 2000: 180)

Paljud probleemid ei lahene kiiresti, samas vaimulikud ja koguduse hingehoidjad kipuvad tihtipeale olema üle koormatud ning saavad tuge pakkuda akuutsel kriisihetkel, kuid ei suuda pikka aega abivajajaga ühte sammu käia. Kui nad ka üritavad pikaajalisemalt abistada, võib see tulla tavapärasele tööle või perekonnale mõeldud aja arvelt. Seega on tähtis abivajajat teiste toetusüsteemide juurde (sh eneseabigrupp või rehabilitatsioonikeskus) juhtida. Sealjuures mõnel puhul ei piisa info andmisest, kuhu minna, vaid tuleb abivajaja kohale aidata – näiteks võib seda vajada sügavas depressioonis, psühhootiline või suitsidaalne abivajaja. (Switzer 2000: 178, 180)

Koostöö koguduse töötajate ja sekulaarsete professionaalide vahel võib toimida ka vastupidises suunas, kui psühhiaater, psühholoog või sotsiaaltöötaja peab vajalikuks konsulteerida vaimuliku või ilmikust hingehoidjaga koguduses mõne usku puudutava küsimuse osas. See võib olla ühekordne või pikema aja vältel kestev koostöö. (Bilich *et al.* 2000: 130)

Koguduses tegutsev hingehoidja saab toetada psühholoogide ja psühhiaatrite tööd mitmeti. Roukema toob näiteid mitmesugustest probleemidest, mille puhul koguduse hingehoidjate abi võib oluliselt täiendada ja tõhustada teiste professionaalide tööd.

Hingehoidja võib toetada pereliikmeid ning aidata neil kohaneda, kui üks pereliige on tõsiselt haigestunud. Abistaja saab julgustada näiteks psühhiaatrilise diagnoosiga patsienti, et ta võtaks talle ettekirjutatud ravimeid ning et ta paranemise esimeste märkide juures ei lõpetaks või vähendaks ravimite võtmist, tõhustades seeläbi psühhiaatri tööd. Kui hingehoidja näeb koguduseliikme psühholoogilise seisundi halvenemist, on tal võimalik teda haiglasse viia. Näiteks depressiivse episoodi ilmnedes tuleks otsida koheselt abi ning mitte viivitada, et abivajaja võiks võimalikult varakult saada sobivat ravi ning tagasi pöörduda normaalse elu juurde. Roukema ütleb, et paraku on ta näinud olukordi, kus depressiivse inimese pärast palvetatakse mitmeid kuid, enne kui ta lõpuks meditsiinilise abini jõuab, ning leiab, et selle aja peale oleks see inimene võinud juba medikamentide abiga taastuda. Seda öeldes ei välista ta võimalust, et Jumal suudab palve kaudu tervendada, kuid rõhutab, et inimeste abistamisele peaks lähenema võimalikult mitmekülgsest. (Roukema 1997: 48–49)

Roukema toob teisigi näiteid. Söömishäire puhul on oluline vastanduda, kuna tavaliselt *anorexia nervosa* ja *bulimia nervosa* puhul patsient ise eitab oma probleemi. Vastandumine ja abi otsimine professionaalidelt võib olla inimesele elupäästev. Samuti on hingehoidjal võimalik toetada perekonda tervikuna, kuna söömishäire võib ühest küljest tuleneda pere enda stressirohkkest õhkkonnast, teisalt aga olla faktoriks, mis lisab perekonnale stressi juurde. (Roukema 1997: 193–194)

Skisofreeniaga koguduseliiget saab toetada sellega, et hingehoidja helistab talle aeg-ajalt. Roukema sõnul on skisofreeniaga inimesed sageli seesmiselt üksildased ning neile võib telefonikõne tähendada palju rohkem kui mõnele teisele. Hingehoidja roll võib olla ka pereliikmete kuulamine ning nende emotsioonide maandamine, et vähendada pinget perekonnas ning seeläbi parandada skisofreeniaga inimese toimetulekut. (Roukema 1997: 65)

Sõltuvusprobleemide puhul rõhutab Roukema, et vaimulikud ja hingehoidjad ei arvaks, et abistada saab üksnes nende valdkonna meetoditega (nt palve). Hingehoidjal võib kuluda rohkelt kordi, et vastanduda sõltuvusprobleemiga inimesele, et ta jõuaks välja eitamise faasist ning oleks valmis abi otsima. Samuti on võimalik teavitada pereliikmeid ja tuttavaid, et nad oma käitumise ja suhtumisega ei soodustaks sõltuvuskäitumise jätkamist – ehkki ajendatud soovist aidata, on pereliikmete ja sõprade toetus pahatihti sõltuvust alalhoidev. Lähedased peavad õppima ütleva ei, kui sõltuvusprobleemiga inimene vajab raha, et võlgu maksta, või peavarju, mida nad ise ei suuda sõltuvusprobleemi tõttu pidada. Selleks, et sõltuvusprobleemiga inimene mõistaks vajadust abi järele, peab tal laskma põhjas ära käia. Lähedastel on sellega raske leppida ja siin on võimalik hingehoidjal olla perekonnale ja sõpradele toeks ning juhatada täiendavate abimaterjalide ja tugigruppide juurde. (Roukema 1997: 105–106)

Iga inimene puutub elus kokku mingit sorti kaotuse ja sellest tuleneva leinaga. Kaotus ei pruugi alati tähendada lähedase surma, vaid võib olla ka nt keskeas inimese enda surelikkuse teadvustamine. Hingehoidja saab olla kursis, kuidas kaotus võib väljenduda – mõnel puhul ei ilmne see välises kurbuses, vaid kaebustena tervisehädade üle. Siin võib tähelepanelik abistaja näha füüsilistest kaebustest kaugemale ning tegeleda hinges toimuva segaduse või kaotusvaluga. (Roukema 1997: 155–156)

Kogudus võib moodustada tugigruppe mitmesuguste probleemidega inimestele. Näiteks David Lyall nimetab, kuivõrd oluliseks peetakse Inglismaal ja Šotimaal peamiselt anglikaani kirikute poolt korraldatavaid leinagruppe, öeldes, et need toetusgrupid on kiriku oluline panus kogukonna vaimsele tervisele (Lyall 1995: 32). Paljud tugigrupid on üles ehitatud kaheteistkümnemele sammule, mis on algselt pärit Anonüümsete Alkohoolikute programmist. Üks näide kaheteistkümneme sammul põhinevast kristlikust laiemale sihtrühmale suunatud tugigrupist, mis on ka Eestisse jõudnud, on Ameerikast alguse saanud Celebrate Recovery, eesti keeles Tähista Tervenemist (Tähista Tervenemist kodulehikülge).

Põhjused, miks koostöö koguduse hingehoidjate ja sekulaarsete abistajate vahel ei pruugi sujuda, võivad olla hingehoidja ajapuudus või soovimatus koos-

tööd teha. Kui koguduse hingehoidjad, sh vaimulikud, on oma tavapäraste kohustustega tihedalt hõivatud, ei pruugi neil jätkuda aega ja energiat, et uurida välja, kes on need professionaalid, kelle juurde abivajajat saata või kellega partnerlust arendada. Kuid eelduseks, et seda aega leitakse, on kindlasti motivatsiooni olemasolu ning seda mõlemal osapoolel. Vastumeelsus koostöö või edasi suunamise osas ei pruugi olla üksnes abistajatel, vaid ka abisaajatel. Abivajajale tuleb selgitada ja aidata tal leppida mõttega, et keegi veel saab pühendatud tema probleemidesse. Edasi suunamisel peaks arvesse võtma abivajaja eelistust, kelle juurde ta minna sooviks. (Bilich *et al.* 2000: 132, 138)

Kogudus saab toetada inimesi mitmeti ning eelnevalt toodud näited ilmes-tavad, kuidas suhtevõrgustik, mida kogudus kahtlemata pakub, võib oluliselt tõhustada abi, mida annavad psühholoogid ja/või psühhiaatrid. Siiski on oluline, et koguduses tegutsevad abistajad teadvustaksid enda suutlikkuse piire, abivajaja probleemide tõsidust ning oleksid valmis koostööks (teiste) professionaalidega.

5. Hingehoidja

Olles peatunud hingehoiu terminoloogia ja erinevate praktikate juures, on oluline mõelda selle peale, kes on hingehoidja – mida võiks temalt oodata nii isikuomaduste kui õpitavate pädevuste osas.

5.1. Hingehoidja roll ja omadused

Martti Lindquist sõnastab lühidalt, kes on abistaja: ta on ametialaselt tegutsev kõrvalolija, kes ei sõltu abistatavast ega ole samasuguses kriisiolukorras kui tema (Lindquist 2008: 110). Abistaja ei ole pelgalt kõrvaltvaataja, sest tema keskne vahend oma töös on võime uurida abistatava küsimusi ja reaktsioone iseenda inimeseksolemises, kogemustes ja tunnetes. Nii saab teoks dialoog ja lõimumine abistaja ja aidatava loo vahel, eeldusel, et abistaja jagab kogemusi oma elust, esitades neid oma arvamuse ja vältides üldistusi ja pealesurumist ning jättes abistatava otsustada, mil määral ta sellega enda valikutes arvestab. (Lindquist 2008: 149) Inimestega töötamine on pidevalt toimuv protsess, kus inimkäsitlust ehitatakse interaktsioonis abivajajate ja abistajate vahel. Igas olukorras on abistajal lähtealuseks mingi esialgne arusaam ja kogemus iseenda inimeseksolemisest, mis koosneb teooriatest, tähelepanekutest, kogemustest ja väärtushinnangutest. See on tekkinud senise elu ja koolituste kaudu. Kuid abistaja ei saa oma kogemuste või teadmiste tõttu olukorra peremeheks, kuna igas abistamissuhtes on midagi uut ja üllatavat. Inimestega töötamine on jätkuv inimkäsitluse visandamine kahepoolses suhtlemises. (Lindquist 2008: 49–50)

Tan (1991: 101–102) loetleb mõningaid jooni, mis peaks olema hingehoidjaks olemise eelduseks.

1. Vaimulik küpsus. Selle alla kuulub Piibli tundmine, selle rakendamise oskus.

2. Psühholoogiline stabiilsus. Tan ütleb, et abistaja peaks olema avatud, tasa-kaalukas ja tal endal ei tohiks parajasti olla tõsist psüühilist häiret. Lindquist ütleb, et pikka aega on abistajatelt oodatud seda, et neil on kõik oma probleemid lahendatud. Sel juhul ei võiks aitajal esineda ühtki tõsisemat kriisi, kui ta tahab oma ametis tegutseda. Kuid kuna tegu pole realistliku ootusega, on tulemuseks maskide kandmine, negatiivse allasurumine ja eitamine, kuni see mõnes olukorras võib esile kerkida sellise intentsiivsuse ja ulatusega, et seda pole enam võimalik varjata. Selliste ebakõlade vältimiseks on oluline, et abistaja aktsepteerib oma inimlikke võitlusi ja teadvustab ka negatiivset endas: viha, põgenemisreaktsioone, hirne ja nartsisistlikke jooni. (Lindquist 2008: 134–135) Tan ja Lindquist ei räägi siiski üksteisele vastu, kuna tõsine psüühikahäire pärsib abistaja tegevust ilmselt sel määral, et ta nahunii ei suuda enam abistaja rollis tegutseda ja maske kanda.
3. Armastus ja huvi inimeste vastu. Abistaja peaks olema soe ja hooliv ning tundma siirast huvi inimeste käekäigu vastu.
4. Vaimuandide olemasolu. Ilmselt ei ole siin mõeldud, et kõik annid peavad olemas olema, vaid igapähele on erinev komplekt (vt nt 1Kr 12:8–10; Rm 12:6–8).
5. Mõningane elukogemus. Selle eelduse kohaselt ei saa hingehoidja olla väga noor, kirjutab Tan. Samas võiks selle nõude küsimärgi alla seada põhjusel, et koguduse noortejuht, kes on ise tihtipeale noor, võib koolituse ja supervisiooni abil siiski olla hingehoidjaks teistele noortele.
6. Eelnev koolitatus või kogemus inimeste aitamisel. Tan ütleb, et inimeste aitamise kogemus oleks hea, kuid mitte tingimata nõutav. Kui see oleks vältimatu, oleks võimatu algajal hingehoidjal oma tegevust üldse alustada.
7. Hingehoidjad peaks olema erinevas vanuses, mõlemast soost, erineva sotsioökonomilise ja kultuurilise taustaga. Võimalikult erinevate hingehoidjate olemasolu võimaldab abivajajail valida, kelle poole pöördumine tundub vastuvõetavam.
8. Valmidus õppida. Hingehoidja peaks olema jätkuvalt valmis end täiendama hingehoiu alal.
9. Konfidentsiaalsus. Hingehoidja peab suutma konfidentsiaalsust pidada. (Tan 1991: 101–102)

Hingehoidja saab oma valikutega oluliselt mõjutada seda, mis abistatava elus toimub. Seetõttu on oluline, et võimalusel oleks hingehoidjatel toetav ja kontrolliv süsteem, mis jälgiks abistajate koolitamist, kvalifitseerimist ja vajadusel kaebuste menetlemist. Koolitatusel on võtmeroll selles, et abistamine oleks rajatud heale teadmiste (sh teadustöö), ratsionaalse mõtlemise, pädevuste ja eetika alusele. (Lindquist 2008: 110) Efektiveks aluseks hingehoiutööle on seega nii koolitus, kvalifikatsiooninõuded kui korraldatud supervisioonisüsteem.

Kuna hingehoiutöö sisaldab endas inimeste abistamist, on hingehoidjaks saamisel peetud kutsumuse olemasolu tähtsaks eeltingimuseks. Religiooses kontekstis tegutsevad inimesed on tihtipeale kutsumust seostanud Jumala

sekkumisena – vahel isegi sel määral, et takistustest hoolimata tunti vajadust asuda sellele tööle. (Lindquist 2008: 24)

5.2. Vaimulikud ja nende perekonnad keset usukogukonda

Vaimulikud ja nende perekonnad on koguduse elu ja arengu keskseteks võtmetegelasteks, kellest sõltub oluliselt koguduse hingehoiutöö. Ehk on liiga julge öelda, et vaimulikud ja nende perekonnad määravad ära koguduse näo (kuigi väikestes kogudustes kipub enamus aktiivist olema pastori pere ja tuttavate ring), kuna palju sõltub konfessionaalsetest eripäradest, kaastööliste olemasolust ja nende eripäradest, kuid küllap on tõenäoline, et vaimuliku isiksus ning tema taust (koolitatus, lähisuhted) mõjutab siiski olulisel määral kogudust. Mitmeid uurijaid on huvitanud seetõttu, millised on pastoriid – kas on olemas n-ö tüüpilisi vaimulikke – ning kas võib esile tuua vaimulike perekondadele omaseid jooni.

Nagu inimesi, nii on ka pastoreid väga erinevaid ning Watts, Nye ja Savage oletavad, et olulist rolli mängib kultuuriline taust: näiteks arvavad nad, et Inglismaa vaimulikud on introvertsemad kui USA vaimulikud, samuti tingib erinevusi pastori sugu – seda on hakatud täheldama pärast seda, kui on hakatud naisi ordineerima (Watts *et al.* 2002: 250).

Inglismaal läbiviidud uurimus nais- ja meesvaimulike erinevuste kohta (Francis & Musson 1999 – viidanud Watts *et al.* 2002: 251) näitas, et nii mees- kui naisvaimulikud olid üsna ebatüüpilised oma soorollile: mehed naiselikumad ja naised mehelikumad võrreldes ühiskonna keskmisega. Naisvaimulikud olid nende uurimuse kohaselt vähem vastutulelikud, rohkem enesekindlad ja sotsiaalselt kontrollivad ning vähem pinges kui meesvaimulikud. Ka mitmed Ameerika uurijad on täheldanud meesvaimulike puhul enam naiselikke jooni, ehkki mitte järjepidevalt kõigis uurimustes ning ei ole teada, kui kaugeid järeldusi sellest teha võib. (Watts *et al.* 2002: 251)

Oluline tegur, mis mõjutab vaimulikke, on tööga seonduv stress, mille peamiseks põhjustajaks on rolliootused pastori isikule, mis võivad olla vastandlikud või ebarealistlikud. Paljud ootused vaimulike suhtes on ebakonkreetsed ning sellised, mida täiel määral pole iialgi võimalik saavutada – nt pole selge, millal on pastor piisavalt tööd teinud Jumala riigi levitamiseks. Reaalsuses ei pruugi olla võimalik mahutada ühte töönaalasse kõigi koguduseliikmete ettekujutuse kohaselt tingimata vajalikke pastori tööülesandeid. Vaimulike endi tööprioriteete mõjutavad Francis & Rodger'i (1996) uurimuse järgi ennekõike kogudus ja kiriku nõukogu, seejärel kogukond, perekond ja kiriku hierarhia. Ühtlasi ilmnis nende uurimusest, et vaimulikud asuvad tööle eeldades, et nende peamised töövaldkonnad on seotud pigem religioossete ülesannetega, kuid reaalsuses tuleb neil olulisel määral tegeleda administratiivülesannetega koguduses ja esindusülesannetega kogukonnas. (Watts *et al.* 2002: 252–253) Tõenäolisest puudutab see ka Eesti väiksemaid kogudusi, kus vaimulikud on rahalise või inimressursi puudumise tõttu nii jutlustaja, sekretäri kui koristaja-katla-kütja rollis.

Nii nagu muudelgi abistajatel, ei ole vaimulikel võimalik alati tõmmata selget piiri abistamise ja isikliku vaba aja vahele. Watts ja kaasautorid (2002: 253) toovad välja, tuginedes Ben Fletcheri (1990) uurimusele Inglismaal üle 200 anglikaani vaimuliku seas, et 38% vaimulikest tunnistab oma ametialase rolli segunemist eraeluga. Nad väitsid, et neil on raske tõmmata piiri töö ja sotsiaalse suhtlemise vahele. Lindquist kirjutab, et mida lähedasemad ja kõikehõlmavamad on tööga seotud toimingud, seda keerulisem on mahutada neid konkreetse elukutse piiridesse (Lindquist 2008: 35). Lahti seletatult tähendab see, et pole alati kerge eristada, kas vaimulik, kes külastab koguduseliiget, teeb parajasti tööd või naudib oma vaba aega. Erinevus tuleb esile kontekstist ja mõnikord sõltub lihtsalt sellest, kuidas vaimulik ise seda olukorda määratleb. Isegi puhkuse ajal reisides võib vaimulik sattuda vestlema kellegi isiklikest kriisidest ning taas ei saa väga täpselt määratleda, kust läheb piir töö ja puhkuse vahel.

Paradoksaalsel moel on ametirolli piiri hajumine üks peamisi läbipõlemise põhjusi mitmetel abistavatel erialadel. Selle taga on algselt tugev motivatsioon aidata võimalikult paljusid. Innukus sunnib tagant jõudma võimalikult paljudeni ja kui pole näha suuri muutusi, pingutatakse veel enam. Bilich ja ta kaasautorid toovad näitena lapsepõlves väärkoheldu abistamise. Abistatava lugu on niivõrd kohutav, et abistaja püüab teha mida iganes, et tervenemine aset leiaks. Ehkki need emotsioonid on ajendatud siirast soovist aidata ja olemuselt üllameelsed, loovad nad abistajale lõksu, pannes teda pingutama üha enam ning tooma ohvriks oma isiklike vajadusi. Kõrge töömotivatsioon võib tähendada, et abistaja ei suuda kaitsta oma eraelu piire ega tõeliselt distantseeruda oma tööst. (Bilich *et al* 2000: 140)

Teine põhjus suurteks pingutusteks on päästja-kujutus, arvamus, et abistajal on abistatava kriisihetkedel erakordne roll: teada päästmise sisu ja seda ellu viia. See kasvatab abistaja vastutuse abistatava ees ebaproportsionaalselt suureks, kus abistatava eest püütakse ära teha kaugelt rohkem, kui oleks abistamise seisukohalt vajalik või mõistlik. Üha intensiivsem pingutamine võib tuua abistaja punkti, kus kujuneb välja krooniline väsimuse ja ebapiisavuse tunne, aga ajapikku ka süvenev minnalaskmine. Sealjuures on oluliseks läbipõlemise tunnemärgiks see, et ei tunnistata enda seisundi tõsidust. Läbipõlemisohus inimese abistamiseks on tähtis, et kõrvalseisjad aitaks paljastada skeemi, mis inimest üha enam läbi põletab. (Lindquist 2008: 101–102, 118)

Watts ja kaasautorid toovad eelpool nimetatud Fletcheri (1990) uurimusest esile, et anglikaani kiriku vaimulikud on oma tööga samaaegselt rahul ja rahulolematud: ehkki töös nähti negatiivseid aspekte, korvas neid see, et nad tajusid koguduse toetust. 41% respondentidest tunnistab, et teisejärgulised ülesanded kippusid ära võtma energiat, takistades tegelemast peamiste tööülesannetega. Koguni 77% uuritavatest leidis, et nad on töö tõttu tugeva surve all, kuid vaid 5% ütles, et nad kogevad stressi pidevalt. 60% tajus, et teiste inimeste ettekujutus nende tööst erines nende enda ettekujutusest. 53% vaimulikest leidis, et nad teevad olulist tööd ja ei vahetaks seda millegi muu vastu. Ülejäänud väljendasid mingil määral rahulolematust, millest kõige leebem sõnastus oli:

„Mulle tundub see olulise tööna, kuid mul poleks midagi selle vastu, et teha mõnda muud tööd.“ Suureks stressiallikaks vaimulikele olid suhted. Vaimulikud tunnistasid, et nad ei suuda taluda kriitikat ning et neid koormab vajadus vastata inimeste ootustele ja olla kõigiga „kena inimene“. (Watts *et al.* 2002: 253–254)

Vastukaaluks Inglismaa uurimustele nimetavad Watts ja ta kaasautorid Carole Rayburni ja tema kaasautorite (1986) uurimust 250 Ameerika roomakatoliku preestriga. Uurimusest ilmnis, et roomakatoliku preestritel oli märkimisväärselt väiksem stress kui võrreldud n-ö tavalisel elanikkonnal. (Watts *et al.* 2002: 255)

Stressiga aitab vaimulikel toime tulla nende religioon. Mitmed uurimused näitavad, et raskel hetkel saavad religioonist kõige enam tuge need, kes on kõige sügavamalt religioossed. Tundub, et inimesed, kes ei ole religioossed, on rasketel hetkedel haavatavamad ning teistpidi: kõrgem stressitaluvus tundub olevat neil, kes on religioossed. Uskumine toimib puhvrina kasvavates stressitingimustes. (Pargament 1997: 303) Lisaks uskumisele võib vaimulik arvestada ka Jumala abi ja armuga, mis on veelgi tõhusamaks toeks kui lihtsalt mõttesüsteem või kogukond, kes koguduse näol on kahtlemata olemas. Watts ja ta kaasautorid kirjeldavad Philip Dewe'i (1987) läbiviidud uurimust 280 Uus-Meremaa vaimulikuga saamaks teada, kuidas nad tulevad toime stressiga. Tulemused mahtusid viide suuremasse gruppi ning kirjeldasid seda, mis aitab võidelda stressi vastu:

1. sotsiaalne toetus vaimulikele;
2. puhkamine, tähelepanu probleemidelt kõrvale viimine ja tegevuse edasilükkamine;
3. probleemide lahendamise võime arendamine;
4. probleemi ratsionaliseerimine;
5. usulise pühendumise kaudu toetuse kogemine. (Watts *et al.* 2002: 256)

Watts ja kaasautorid, toetudes David ja Vera Mace'i uurimusele (1980), tõdevad, et vaimulike abielusid võib kirjeldada kui pigem keskpäraseid, kusjuures mitmel puhul esineb lausa allasurutud meeleheidet. Samas omistasid vaimulikud oma abielule üleloomulikkuse dimensiooni. Janelle Warner ja John Carter (1984 – viidanud Watts *et al.* 2002: 257) võrdlesid väikese Ameerika presbüteriaanliku denominatsiooni vaimulike abielusid sama kiriku ilmikliikmete abieludega ning tõid esile, et vaimulike abieludes esines enam üksildust, kohanematust kooseluga ja suuremat emotsionaalset kurnatust võrreldes teiste uuritud paaridega. Samas tuleb meeles pidada, et ehkki viimasel ajal ordineeritakse üha enam naisi, puudutas nimetatud uurimus perekondi, kus ordineeritud abielupool oli meessoost, seega ei ole teada, kas sama tulemus oleks paaride puhul, kus vaimulik on naine. Üks võimalik seletus vaimulike abieludes esinevale kohanematusele ja emotsionaalsele kurnatusele on eelnevalt kirjeldatud kõrge motivatsioon teisi aidata, mis sunnib üha enam panustama perekonnast väljapoole. Nii võib olla tõenäoline, et vaimulik, kes üritab teistele olla toeks ja

eeskujuks, jätab oma perekonna tähelepanuta, mis võib kuhjata suhetesse pingeid.

Watts ja kaasautorid viitavad Mary Kirk'i ja Tom Leary (1994) uurimusele, kes vaatlesid vaimulike pereelu laiemas kontekstis ja tõid esile tõiga, et Inglismaal ei ole vaimulike palk eriti kõrge, ehkki tööga kaasneb ametikorter ja soodustused maksude maksmisel. See, et vaimulik teenib vähem kui keskmine tema koguduse liige, toob pereellu pingeid juurde. Koguduse poolt pakutavate eluruumide kasutamine tähendab isikliku kinnisvara puudumist, väiksemat privaatsust (paljudel juhtudel paiknevad pastoraadid kiriku juures ning koguduseliikmed astuvad sealt sageli läbi, eriti kui koguduse kantselei juhtub olema samas hoones). Pastorite naiste tüüpiliseks etteheiteks oli, et nad elavad nagu akvaariumis – nende elu on kui peo peal, koguduse- ja külarahvale nähtav (ja siin on ilmselt erinevus maa- ja linnakogukonna vahel, kus esimese puhul ongi vähem privaatsust, kuna kõik tunnevad kõiki) – ning et puudub selge vahe koduse elu ja pastori töö vahel. Paljudel juhtudel on vaimulikutöö seotud rotatsiooniga, st et tuleb teatud perioodi pärast kolida ühest paigast teise. Pingeid pastori pereellu lisavad koguduseliikmete ootused, et vaimulik peab elama eeskujulikkude elu ja tal ei tohi olla probleeme. (Watts *et al.* 2002: 258; McMinn *et al.* 2005: 564, 566) Suur osa eespool öeldust kehtib tõenäoliselt ka paljude Eesti vaimulike kohta: palgad on väikesed (kui neid üldse on), vaimulike pered elavad tihti pastoraadis, mis kuulub kogudusele ja võib samaaegselt olla koguduse kantselei või ürituste toimumise paigaks. Selline koguduserahva läbi-vool pastori kodust ei lase töö ja koduse elu vahel selgeid piire tõmmata. Eraldi probleemistik seondub aga olukorraga, kus pastoraat vajaks remonti, kuid kogudusel rahalised vahendid puuduvad.

Töö spetsiifikast tulenev on kutsumuse (missiooni) teema. Kirk ja Leary (1994; viidanud Watts *et al.* 2002: 258) leidsid, et enamus vaimulike abikaasid teadsid juba enne abiellumist, et tegemist on inimesega, kes on ordineeritud või kandideerib sellele. Veelgi enam, Kirk ja Leary tõid välja, et sageli oli vaimulikuks olemine üks oluline aspekt, mis tulevase abikaasa juures tundus atraktiivsena. Vaimulike abielude puhul tundus, et seksuaalsel atraktiivsusel oli vähem tähtsust kui muude abielude puhul – uurijatele paistis, et paljude vaimulike abikaasavalik tulenes eeskätt soovist leida endale sobiv kaastööline. (Watts *et al.* 2002: 258)

Watts ja kaasautorid (Watts *et al.* 2002: 258), tuginedes Malony'le ja Hunt'ile (1991), loetlevad nelja tüüpi pastori abikaasid:

1. Mittehuvitatud – mõned abikaasad ei ole üldse huvitatud tööst, millega nende vaimulikust abikaasa tegeleb, kuid neid leidub siiski väga vähe.
2. Omaette tegutsejad – need on abikaasad, kes osalevad kirikutöös, kuid teevad seda sõltumatult oma pastorist abikaasast. Üldiselt kehtib see kõrgema haridusega abikaasade puhul.
3. Tagalatöötajad – neid esineb kõige sagedamini – pastori abikaasa toetab kõigiti oma abikaasat samas ise esile tungimata.
4. Kaastöötaja/meeskonnaliige – nendel puhkudel on abikaasal kaaspastori roll või muu oluline positsioon kiriku juhtkonnas.

McMinn'i ja ta kaasautorite läbiviidud uurimuses, kus küsitleti 26 vaimulikku süvaintervjuudega, tõdes üle poole küsitletutest ehk 16, et nende abikaasal on äärmiselt tähtis mõju nende vaimulikule ja emotsionaalsele heaolule. (McMinn 2005: 570)

On üsna tüüpiline, et kogudustel on ootused mitte üksnes pastorile, vaid ka tema abikaasale. Mida traditsioonilisem kontekst, seda suuremat panust oodatakse abikaasalt koguduses. Samas sõltub see paljuski konkreetsetest võimalustest. Sõltuvalt pastori abikaasa erinevatest rollidest võib abikaasa tunda endal kaasvastutust pastori eduka töö eest. Näiteks kui ta ka vajab rohkem tähelepanu oma abikaasalt, võib ta tunda süümepiinu, et ta soovib pastorit tema tähtsalt töölt eemale meelitada. Teisalt võib mõningatel juhtudel olla töö pastorile põgenemisteks koduste ülesannete, abikaasa ja perekonna eest, pealegi on põhjendus üsna vaga: Jumala teenimine. (Watts *et al.* 2002: 258)

McMinn koos kaasautoritega toovad esile, et lisaks tavapärasele elurütmile võivad vaimulike naised kogeda mahajäetust neil puhkudel, kui vaimulikud on üksinda tööreisil või kui täiendkoolitust pakutakse üksnes vaimulikule. McMinn ja kaasautorid, tuginedes Hsieg & Rugg (1983) uurimusele, ütlevad, et vaimulikud veedavad töö juures päevas keskmiselt 9,3 tundi ning võtavad nädalas vabaks vaid ühe päeva. (McMinn *et al.* 2005: 566) Sellest tulenevalt peaks väärtustama neid õppimis- ja reisimisvõimalusi, kus abikaasa saab kaasas viibida.

Probleeme vaimulike abielusuhetes võivad tekitada koguduse ja vaimuliku / tema abikaasa ettekujutused sellest, milline peaks olema pastori ja tema abikaasa roll koguduses. Seega sõltub üsna palju kogudusest, milliseks kujunevad perekonnasisesed suhted.

Paraku on liiga tihti meedias kuulda ja lugeda neist vaimulikest, kes kasutavad vääralt ära hingehoidlikku suhet. Mitmetel puhkudel on tegemist tsölibaadis olevate vaimulikega, kuid tuleb ette ka neid, kes on abielusuhetes ning astuvad lubamatusse suhtesse väljaspool abielu.

Watts ja kaasautorid toovad esile mõned põhjused, tuginedes Kirk'i ja Leary (1994) uurimusele. Esmalt, ütlevad nad, räägitakse vaimulike abieludes tunduvalt vähem avalikult seksuaalsusest ja seksuaalsetest vajadustest. Samas tuli nende uurimusest välja, et vaimulike abieludes esines füüsilist väärkohtlemist, prostituutide juures käimist ja pornograafiasõltuvust. (Watts *et al.* 2002: 261) Siia juurde võib tuua näite, et 5000-st pastorst, kes külastas veebilehekülge www.pastor.com ja vastas küsitlusele, tunnistas 55%, et nad olid mingil ajahetkel külastanud mõnda pornograafilist veebilehekülge. (King 2003: 193)

Teiseks on täheldatud, et vaimulike puhul on teiste elukutsetega võrreldes suhteliselt madal lahutamiste protsent, mis aga tuleneb välisest survest hoida abielu iga hinna eest koos. See omakorda tähendab, et probleemid võivad olla seesmisel, kuid nendega ei julgeta tulla avalikkuse ette; mõnikord ei julgeta neid ka enesele tunnistada. See ilmneb ka neist uurimustest, kus pastorid ja nende abikaasad vastasid väga vastumeelselt isikliku elu kohta. (Watts *et al.* 2002: 259)

Blackmon (viidanud Malony ja Hunt 1991; omakorda viidanud Watts *et al.* 2002: 261), kes uuris Ameerika vaimulikke erinevatest denominatsioonidest, leidis, et 36% uuritavatest vaimulikest tunnistas, et olid tundnud seksuaalset ligitõmmet mõne oma koguduseliikme suhtes. 37% tunnistas, et nad olid seksuaalselt ebasobivalt käitunud (ehkki mitte tingimata oma koguduse liikmega). Need näitajad on palju kõrgemad, kui muude sarnaste abistavate elukutsete esindajate puhul, ehkki kõigi abistavate elukutsete esindajate puhul see protsent viimasel ajal tõuseb üldiselt selle tõttu, et kultuur lubab oma eksimusi üles tunnistada (st ühiskonna hukkamõist pole nii karm nagu varasematel aegadel). Watts ja ta kaasautorid leiavad, et vaimulikel on suurem oht valesti käituda seetõttu, et nende roll on vähem määratletud kui näiteks professionaalse nõustaja puhul. Vaimulik, kes elab pikka aega ühes paikkonnas, võib sealsete inimeste jaoks olla peretuttav, sõber või sugulane. (Watts *et al.* 2002: 261)

McMinn viitab uurimusele, kus ta ka ise osales (Meek, McMinn, Burnett, Mazzarella ja Voytenko 2004), mille käigus uuriti kokku 585 vaimulikku, kes olid seminari lõpetanud viimase kümne aasta jooksul. 90% neist olid mehed, 92% neist olid abielus. Nad uurisid vaimulike toimetulekut seksuaalse atraktiivsusega ning leidsid, et vaimulikud kasutasid seksuaalse ligitõmbavusega toimetulekuks peamiselt intrapersonaalseid ehk seesmisi käitumismudeleid vastandina interpersonaalsetele mudelitele. Järeldus selle uurimuse põhjal on, et ilmselt on vaimulikud oma töö tõttu nii suure tähelepanu all, et nad ei saa avalikult tunnistada, et neil on probleemid. (McMinn *et al.* 2005: 568–569)

Sama võib väita ka vaimulike abikaasade osas. McMinn viitab vaimulike naisi uurinud Valeriano'le (1981 – tol ajal ei uuritud ilmselt veel naisvaimulike abikaasasid), kes leidis, et 56%-l pastorite naistest ei olnud lähedasi sõpru ning 20% tõdes, et inimesed ei julge nendega kõnelema tulla, kuna nad on pastori-prouad. (McMinn *et al.* 2005: 567) Analoogse tulemuseni jõudsid Lish, McMinn, Fitzsimmons & Root (2003; viidanud McMinn *et al.* 2005: 575): 36% pastorite abikaasadest ütles, et nad ei koge koguduse toetust. Sarnast näitajat – 38% – nimetab ka Sue King, kes lisab, et tema poolt uuritud 40-st pastori naisest pöördus abi saamiseks sõbra poole 15%, professionaalse nõustaja juurde 20% ja vaimuliku juhi juurde 20% (King 2003: 195).

Vastukaaluks eelnevalt esitatud süngele pildile toovad McMinn ja ta kaasautorid Warnerile ja Carterile (1984) tuginedes välja, et hoolimata sellest, et paljud vaimulikud ja nende abikaasad kogevad rohkem stressi kui muu töö tegijad ning et enamus vaimulike naistest kannab oma rolli rõõmuga ning ei pea ettetulevaid probleeme eriti oluliseks. Viidates Zoba'le (1997), leiavad McMinn jt, et vaimuliku abikaasa roll on nii eesõigus kui väljakutse. (McMinn *et al.* 2005: 567)

McMinn ja kaasautorid leiavad kokkuvõtvalt, et vaimulikepaaridele tuleb eraldi tähelepanu pöörata, kuna neil puudub toetusvõrgustik inimestest, kelle poole oma (abielu)probleemidega pöörduda. Vaimulik võib küll teatud perioodidel edukalt oma abikaasale toetuda, kuid see toetus võib kaduda, kui abikaasa seisab ise silmitsi mingite probleemidega, nt läbipõlemine, depressioon, invaliidiks jäämine vms. (McMinn *et al.* 2005: 578)

Need uurimistulemused peaks olema hoiatavaks signaaliks, et juhul, kui vaimulikel peresiseselt on probleeme, ei leia suur osa vaimulikke ja nende abikaasid võimaliku olevat sellest kõneleda kellegagi väljaspool abielusuhet. Kui probleemidest ei kõnelda ka oma abikaasaga, siis on võimalik olukord, mil abielu kestab välise surve tõttu, kandes endas seesmisi pingeid. Põhjus, miks vaimulike peresisesed probleemid leiavad avalikkuse ees laia kõlapinda ja samas teevad uurimistöö raskemaks, on see, et inimeste ootuseks on, et pastor oleks täiuslik ning järelikult ka tema abielus ei tohi probleeme esineda, mis sunnib vaimulikke ja nende abikaasid oma probleemidega ise tegelema. (Watts *et al.* 2002: 259)

Eraldi grupp, kes vajab tähelepanu nii kiriku toetuse kui uurimuste poolest, on vaimulikepaarid, kus mõlemad abikaasad töötavad koguduses. Kuidas toimib suhete dünaamika, kui töökohaks on sama kogudus ning milline on pere-elu, kui kirik suunab abikaasad erinevatesse paikadesse teenima? Oletada võib, et suhete tervis sõltub sellest, kuivõrd suudetakse hoiduda päästja-kujutlusest ning lisaks tööle panustada perekonda.

Kuidas toetada vaimulikke? Tõenäoliselt võiks vaimulikepaaridele olla abistav, kui nad saavad paarisuhtekoolitust ning kui neil avaneb võimalus luua usaldavaid suhteid näiteks teiste vaimulike ja nende perekondadega. Sel juhul tekiks võimalus, et isegi olukorras, kus vaimulikepaarid ei pea sobivaks oma probleemidest kogudust teavitada, oleks neil keegi endasugune, sarnases olukorras olev paar, kes tugigrupi põhimõtte alusel mõjuks julgustavalt. Lisaks probleemide teadvustamisele ja toetajaskonna olemasolule on kindlasti oluline aktsepteerida endid kui ekslikke inimesi ning vajadusel julgeda professionaali poole pöörduda.

Ehkki pastoritelt ja nende perekondadelt oodatakse, et nad oleksid n-ö koguduse tugisambad, kellele teised võiks toetuda, tuleb nii vaimulikul kui koguduseliikmetel teadvustada, et ka vaimulik on inimene keset arengut ja elukriise.

6. Lühidalt Eesti protestantlike koguduste hingehoiust

Eesti protestantlike koguduste hingehoiutööd ei ole seni süsteemselt uuritud. Pigem on hingehoid ja inimeste hingehoidlikud vajadused olnud mõne teise uurimuse alateema. Seetõttu on järgnev üpris fragmentaarne, esitades noppeid erinevate autorite töödest, kes mingil moel on käsitlenud eestlaste hingehoidlikke vajadusi.

6.1. Koguduseliikme hingehoidlikud vajadused

Tõnu Lehtsaar on avaldanud raamatus „Hingepilk“ mõned tulemused, mida ta sai 1993. aastal Eesti kolme konfessiooni, EELK, EEKBKL-i ja EMK vaimulikke küsitledes. Kuuekümmet seitsmelt vaimulikult küsiti, millised on nende arvates tähtsamad hingehoidlikud teemad, millega inimesed on nende poole pöördunud ning millised on vaimulike endi vajadused. Peamised teemavald-

konnad, mille osas vaimulike hinnangul koguduseliikmed abi vajavad, on järgmised:

1. usulised probleemid (53,7%);
2. perekonnaga seotud probleemid (49,3% – sh suhted abikaasade vahel, abielukriis);
3. füüsilised probleemid (31,3% – haigus, sõltuvus, aga ka ruumikitsikus);
4. suhtlemisprobleemid (26,9%);
5. hingelised probleemid (20,9% – sh süütunne, lein, depressioon, stress). (Lehtsaar 1994: 35–36)

Lehtsaar arutleb selle üle, miks on abivajajatel kõige sagedamini ette tulnud usulisi probleeme. Ühe võimalusena pakub ta, et see tuleb eeskätt vaimulike enda sõnastusest, mida nad hingehoiuks peavad. Kuna antud uurimusest ilmnes, et hingehoid on uuritavate arvates Jumala ja inimese suhte vahendamine ja toetamine, ongi loogiline, et vaimulikud sõnastasid paljusid esile kerkinud probleeme usulistena. Teine seletus on, et erinevalt Lääne hingehoiust, kus kiriklikust hingehoiust on usuline aspekt jäänud järjest vähem olulisele kohale, peetakse Eestis pastori peamiseks ülesandeks tegeleda usuliste teemadega. Kolmas tõlgendusvõimalus on, et hingehoiu järele küsivad peamiselt usklikud inimesed. (Lehtsaar 1994: 37)

Nüüdseks on tegu juba ligi 20 aasta taguse ajaga ning mõistlik oleks võrrelda, mida praegu vaimulikud peavad kõige akuutsemateks hingehoidlikeks teemadeks.

6.2. Millest saab koguduseliige hingehoidlikku tuge ja keda on ta valmis toetama

Einike Pilli juhtimisel viidi 2004–2005. a läbi uurimus Eesti Kirikute Nõukogu protestantlike koguduste (EELK, EEKBKL, EMK, EKNK ja SPAKL – Seitsmenda Päeva Adventistide Koguduste Liit) ning väheste õigeusu, katoliku ja muude koguduste liikmetega. Küsitletuid oli 526, kellest kõige enam vastanuid oli EELK-st, EMK-st, EKNK-st ja EEKBKL-ist (Pilli 2005: 46), seega samadest konfessioonidest, kes on käesoleva väitekirja uurimisobjektideks. Pilli uurimusest ilmneb, et päris suur hulk vastanutest leiab elus toetust ja abi omaette palvetamisest (93%) ja Piibli lugemisest (89%), jumalateenistusel osalemisest (84%), jutluste kuulamisest (83%), vestlusest teiste kristlastega (83%), kogemusest, et ollakse teistele vajalik (83%) ja vaimuliku kirjanduse lugemisest (82%). (Pilli 2005: 59) Esikohal on seega isiklik usuline praktika, mis inimesi raskel hetkel toetab.

Tähelepanuväärne on Pilli uurimuses küsimus, keda peaks kirik piiratud ressursside tingimustes kindlasti aitama. Koguduseliikmete tugev eelistus oli tänavalaste ja orbude kasuks (1122 – selle küsimuse vastused on kumulatiivsete summadena), järgmisena aidataks vanu ja üksildasi (688). Kõige vähem on koguduseliikmete arvates tarvis keskenduda prostituutidele (26), ületöötanud

ärimeestele (32), HIV-positiivsetele (39), narkomaanidele (46) ja alkohoolikutele (57). Pilli toob esile, et just neid probleeme, mida koguduseliikmed kas teadmatuses või oskamatuses vähem nimetasid, peetakse ühiskonnas valusaimateks. (Pilli 2005: 77, 79)

Üks värskemaid andmeallikaid, mis käesoleva töö valmimise ajaks on olnud kättesaadav, on 2010. aastal läbi viidud küsitluse „Elust, usust ja usuelust“ (EUU) tulemused. EEU raames küsitleti paberankeedi abil 1009 inimest; tegetmist oli proportsionaalse juhuvalimiga. Uurimise fookuses oli inimeste suhtumine erinevatesse väärtustesse, nagu perekond, töö, sõbrad, usk, vaba aeg, loodus, Eesti olevik ja tulevik. (Saar Poll 2010: 2, 5)

Hingehoiu seisukohalt on oluline teada, millest respondentide arvates kirikus võiks rääkida, kuna see peegeldab inimeste vajadusi. Sellele EEU esitatud küsimusele vastasid need, kes vähemalt korra aastas käivad jumalateenistusel. Ilmneb, et kõige enam oodatakse vastuseid, kuidas toime tulla hingemurede, kurbuse ja üksindusega (nõus ja pigem nõus 78%), elu, surma ja igaviku kohta (nõus ja pigem nõus 77%) ning elus ette tulevate moraalsete valikute kohta (nõus ja pigem nõus 78%), samuti oodatakse nõuandeid inimestevaheliste suhete ja seal tekkinud probleemide lahendamise kohta (nõus ja pigem nõus 75%). Koguduseliikmed on sealjuures kõikidest teemadest veel rohkem huvitatud kui kogudusse mittekuulujad, samuti mõjutab huvi haridustase: kõrgema haridusega inimesi huvitavad kõik teemad rohkem, v.a igapäevaste probleemidega seonduv. Meeste ja naiste osas suuri erinevusi ei ole. (Kilemit & Rentel 2012: 153–154) Seega võib märgata, et inimesed, kes kirikusse lähevad, ootavad praktilist abi: mõtteainet ja väljakutseid, et toime tulla mitmesuguste muredega ja nõuandeid, kuidas lahendada moraalseid dilemmasid. Sealjuures jääb mulje, et hingehoidlikest teemadest rääkimist oodatakse mitte ühe konkreetse kiriku töövaldkonna osana, nt diakooniatöö, vaid sõnalisest teenistuses, st jutlustes ja piiblitundides.

EUU raames küsitletud koguduseliikmetest 68% oli nõus või pigem nõus, et nad sooviksid kirikusse vahel minna ka väljaspool jumalateenistuse aega. Tähelepanu väärib, et kirikusse mittekuulujatest 46% oli selle väitega nõus või pigem nõus. (Kilemit & Rentel 2012: 159–160) Need protsendid kirjeldavad kõnekalt, et üsna suur hulk inimesi, nii kristlasi kui kirikusse mittekuulujaid, vajavad paika, kuhu oma argitegevuste keskel mõtisklema minna. Antud küsimust saab muidugi mitmeti tõlgendada: kas inimeste soov piirdub omaette vaikselt kirikus istumisega või ootaks nad ka tähelepanu mõnelt kiriku töötajalt lühemaks või pikemaks vestluseks? Tundub aga olevat selge, et kirikuhoone seostub paljudele inimestele erilise atmosfääriga, mida kristlased nimetavad pühaks. Kaido Soom kirjutab, et Eesti Kirikute Nõukogu suviti läbi viidav „Teeliste kirikute“¹⁰ projekt vastab just nende inimeste vajadusele, kes sooviks

¹⁰ Eesti Kirikute Nõukogu projekt, milles osalevad kogudused annavad lisaks lühikesele arhitektuurikirjeldusele infot kirikute lahtiolekuaegade ja kirikuga seotud õbbimisvõimaluste kohta. Vt: <http://www.teelistekirikud.ekn.ee/>.

vahel pühakoda külastada. Sealjuures on tähtis, millise kuvandi kirik endast jätab esmavaatlejale. Lisaks peab mõtlema sellele, et kui inimesed on juba üle läve sisse astunud, võiks kirikus olla keegi vastava ettevalmistusega, kes oleks valmis soovi korral vestlema hingehoidlikel teemadel. (Soom 2012: 257)

60% EEU koguduseliikmetest respondenti oli nõus või pigem nõus, et nad tahaksid vahel mõne kirikuõpetajaga lihtsalt juttu ajada. Huvitav on märgata, et 21% kirikus mittekäivatest inimestest oli samuti nõus või pigem nõus, et mõnikord oleks hea kirikuõpetajaga vestelda. (Kilemit & Rentel, 2012: 159–160) Kaido Soom tõstab esile, et niivõrd suure, *ca* viiendiku, mittekristlaste huvi vestelda vaimulikuga eeldab, et pastor suudaks laskuda n-ö tavainimese tasandile ning mitte eeldama, et vestluspartner tunneb kristlusele omast kõnepruuki. (Soom 2012: 257) Muidugi ei saa öelda, millised on teemad, millest rääkida tahetaks, kuid isenesest on mõtlemapanev, kuivõrd palju on neid, kes vahel tahaks vaimulikuga rääkida. Kuidas teha neile 21%-le kirikus mittekäivatele vaimulikuga vestlemine kättesaadavamaks ja kuidas avalikkust teavitada sellest võimalusest, on teemad, millega kirik peab tegelema. Samuti on oluline mõelda, kas vaimulikel jätkub aega ja energiat, et olla 60%-le kirikuliikmetest kättesaadav. Kindlasti on ilmikute kasutamine koguduse- ja täpsemalt hingehoiutöös võtmeks vaimulike töökoormuse kergendamisel ja koguduseliikmete eest vastutuse jagamisel.

EEU järgi ootavad Eesti inimesed kõige enam, et kiriku roll suureneks vaesusse sattunud inimeste abistamisel (64%) ja probleemidesse sattunud inimeste (nt noorte, sõltuvushaigete, endiste vangide) abistamisel (62%). Oluliselt vähem oodati, et kirik oleks aktiivsem keskkonnakaitse (28%), sõja ja rahu teemade (28%), meedias moraali ja eetika teemal sõna võtmise (25%), sisepoliitika (14%) või kultuuri (13%) valdkonnas. (Kilemit & Rentel 2012: 158) Võrreldes Pilli saadud vastustega küsimusele, keda peaks kirik piiratud ressursside juures aitama, võib märgata selget eelistuse kaldumist toimetulekuraskustega inimeste kasuks. Tuleb muidugi tähele panna, et Pilli küsitles koguduseliikmeid, EEU see konkreetne küsimus oli esitatud kõigile, st ka mittekristlastele. Võimalik, et üldine elanikkond tajub sotsiaalprobleemide teravust selgemini kui kirikusse kuulujad, kes võivad mõnevõrra olla oma kogukonnana eraldunud. Tähelepanu väärib siiski, et Eesti inimesed ootavad, et kirik võtaks veelgi enam enda lahendada sotsiaalprobleeme. Võimalik, et ühelt poolt seostub kiriku roll sotsiaalvaldkonnaga tänu sellele, et ennekiie 1990. aastatel, kuid veel hiljemgi on kirikud olnud olulised humanitaarabi jagamise keskused, kuhu on jõudnud üsna suured hulgid inimesi, sh kirikusse mittekuulujad. Teisalt võib mõista kõrgendatud ootust nõnda, et kirikut nähaksegi tähtsa alternatiivina riiklikelele sotsiaalabi kanalitele.

6.3. Tõkkeid pastori töös

Toimiva hingehoiuvõimaluse kättesaadavus ei ole üksnes kiriku ilmikliikmetele oluline. Vähemalt sama oluline on see vaimulikele, kes on kogudustes primaarsed hingehoidliku abi andjad. Seetõttu on tähtis teada, millised on probleemid, millega vaimulikud oma tööd tehes kokku puutuvad.

1993. aasta Tõnu Lehtsaare uurimus puudutas kolme konfessiooni, EELK, EEKBKL-i ja EMK vaimulikke. Vastajateks oli 67 pastorit, kellelt küsiti, millised on nende jaoks teravamad probleemid hingehoiutöös.

Uurimusest ilmneb, et *ca* pooled vaimulikest (50,7%) hindasid oma töös kõige olulisemaks probleeme suhtlemise, koostöö, ja infovahetuse valdkonnas, sh probleeme krooniliste abivajajatega, kelle hulgas on psüühikahäiretega inimesi. Teise olulise kategooriana (34,3%) mainiti usulisi probleeme, sh kiusatustele järeleandmist, aga ka jumaliku juhtimise ja meelevalla puudumist hingehoiutöös. Järgmise kitsaskohana (29,9%) toodi esile vaimulike piiratud kogemust ja väljaõpet ning abiliste vähesust. Neljas suurem valdkond (23,9%) puudutas majanduslikke probleeme, nt ruumipuudust, transpordi ja sidevahendite puudujääki (liikumapääsemise probleemi oli nii vaimulikel kui koguduseliikmetel). Viiendaks (22,4%) nimetati ajapuudust ja ülekoormatust, sh seda, et vaimulik ei saa kogudusetööd teha põhitööna, vaid peab leivarahha teenima väljaspool kogudust. (Lehtsaar 1994: 28, 32)

Suuremad teemavaldkonnad on 1993. aasta uurimuses väga avaralt sõnastatud. Näiteks suhtlemis-, koostöö- ja infovahetusprobleemid võinuks eraldada ja nende seast välja jätta ning eraldi paigutada krooniliste abivajajate kategooria, mis aidanuks näha, kuivõrd suur hulk vaimulikke on koormatud omavaheliste koostööprobleemidega, kui paljude jaoks on suhtlemisprobleemid tööd takistavaks teguriks ja kui suure hulga jaoks on probleemiks pikaajaliselt abi vajavad inimesed.

Terviklikku pilti Eesti protestantlike koguduste hingehoiu olukorra või sealsete inimeste hingehoidlike vajaduste kohta seniste uurimuste fragmentide põhjal kokku panna ei saa. Küll aga saab sellest materjalist eelinfot, võrdlemaks käesoleva väitekirja fookuses olnud vastajate seisukohti.

7. Kokkuvõte

Hingehoid kui praktilise teoloogia valdkond, mis tegeleb inimeste aitamisega koguduse kontekstis, võib toimuda väga erinevas vormis mitmekesiste meetodite abil. Kõige klassikalisem on vestlus vaimuliku või ilmikuga, mille juurde võib kuuluda palve. Hingehoidlikult võivad aga mõjuda ka jumalateenistused, jutlused, sakramendid, rituaalid. Laiemas mõttes on hingehoid see, et inimesed tunnevad, et neid ümbritseb koguduse suhtevõrgustik ning nad teavad, et vajadusel võivad nad abi saada.

Kuna hingehoid leiab aset konkreetses ajas ja inimeste suhtes, on oluline teadvustada konteksti, milles abistatavad on. Kaasaegsed arengud mõjutavad nii hingehoiu kujunemist kui problemaatikat, mille puhul abivajajad abi otsivad,

mistõttu on hingehoidjatel oluline tuvastada, mis on n-õ klassikaliste ja ajas muutumatute probleemide kõrval need, mida toob endaga kaasa konkreetne ajastu.

Koguduses toimuva hingehoiu pakkujad võiks ja peaks lähtuma psühholoogia alustest, kuid kindlasti ei tohiks unustada usulist pärandit, mis võib olla peamiseks põhjuseks, miks abivajaja ei pöördunud ühegi teise abistaja poole ja valis kristliku hingehoidja.

Nagu eelnevast nähtub, on mitmeid võimalusi, kuidas koguduseliikmed saavad üksteist toetada. Toetuse aluseks on positiivsete suhtevõrgustike ehitamine, mida saab teostada kõige efektiivsemalt mitteformaalsete ettevõtmiste kaudu, nagu laagrid, väljasõidud, sünnipäevapeod, aga ka jumalateenistusejärgse kohviosaduse kaudu, mis on mitmetesse Eesti protestantlikesse kogudustesse jõudnud tava. Arenguruumi on Eesti kogudustes ilmselt selliste programmide osas, nagu seda on Stephen Ministries, kus hingehoidjate koolitus ja superviseerimine on struktureeritud, tagades ühtlase kvaliteedi ilmikhingehoidjate töös.

Mõne juhtumi puhul on hingehoidja ja muu professionaali vaheline koostöö abivajajale suureks abiks. Koguduse hingehoidjad peavad teadma oma suutlikkuse piire ja ära tundma, kui keegi nende poole pöördunuist vajaks meditsiinilist või psühholoogilist abi. Abistajatevaheline ja abistajate- ja sugulastetuttavatevaheline kommunikatsioon võib oluliselt tõhustada toetuse osutamist ja kogu abistamisprotsessi.

Koguduse nägu sõltub tihtipeale pastori isikust, kuigi olulist rolli mängivad nii konfessioon, asukoht kui kaastööliste hulk. Vaimulikud ja nende perekonnad on koguduses üsna tavapäraselt hingehoidja rollis. Samas tuleb tähelepanu pöörata küsimusele, kuid võrd nad ise vajadusel abi järele küsida saavad.

Eesti protestantlike koguduste hingehoidu pole seni süsteemselt uuritud. Küll aga võib erinevatest uurimustest siiski pisut infot saada. Nii oli 1993. aastal EELK, EEKBKL-i ja EMK pastorite hinnangul peamiseks teemadeks, millega inimesed abi järele pöördusid, usu ja lähisuhetega seonduv. 1994. aasta protestantlike koguduste ilmikuid puudutanud uurimus näitas, et koguduseliikmed leiavad kõige enam abi individuaalsest palvest ja Piibli lugemisest; vähemal määral ka jumalateenistustest, jutlustest, vestlustest kaaskristlasega ja vaimulikust kirjandusest. Samas uurimuses ilmnis koguduseliikmete arvamus, et peaks kirik tähelepanu pöörama eeskätt probleemidega lastele ja vanadele, samas kui 2010. aastal leidis laiem elanikkond, et kirik peaks keskenduma vaesusele ja probleemidesse sattunud inimeste aitamisele.

2010. aasta uurimuse respondendid ootasid, et kirikus räägitaks praktilistest teemadest: kuidas toime tulla erinevates olukordades ja kuidas lahendada moraalseid dilemmasid. Üsna arvestatav hulk kristlasi ja mitte kristlasi on huvitatud ka niisama vestlusest vaimulikuga ning mõnikord omaette kirikusse mõtisklema minna.

Pastorite jaoks olid tähtsamateks tööd häirivateks probleemideks tõrked abistajatevahelises koostöös ja infovahetuses ning nende endi usulised probleemid. Teades, mis on koguduseliikmete ja vaimulike jaoks tähtsad teemad,

mille osas nad toetust vajaks, saab planeerida koolitusi ja programme nende probleemide leevendamiseks.

Olles peatunud hingehoiu mõiste, arengu ja esinemisvormide juures ning saanud põgusa pildi sellest, mida siiani Eesti protestantlike koguduste hingehoiu kohta võib teada, on kohane suunduda käesoleva väitekirja kahe uurimuse juurde. Esimene neist puudutab nelja uuritava konfessiooni, EELK, EEKBKL-i, EMK ja EKNK vaimulikke ja on läbi viidud kvalitatiivsete uurimismeetoditega, teine puudutab samade konfessioonide ilmikuid ning on kvantitatiivne uurimus.

II KVALITATIIVNE UURIMUS: EESTI NELJA KONFESSIOONI VAIMULIKUD RÄÄGIVAD HINGEHOIUST

Järgnev osa annab ülevaate kvalitatiivsest uurimusest, mis on kahest käesoleva töö raames läbiviidud empiirilisest uurimusest esimene. Kuna doktoritöö peamiseks eesmärgiks on võrrelda nelja protestantliku konfessiooni, EELK, EEKBKL-i, EMK ja EKNK vaimulike ja ilmikute nägemust hingehoiust ja pakkuda välja uurimuslikult põhjendatud Eesti protestantlike kirikute vajadusi arvestav soovitude nimekiri, oli esimesene uurimus plaanitud kvalitatiivsena, et avada hingehoiu temaatikat Eesti kontekstis ning seejärel võimaldada saadud infole tuginedes ehitada üles teine, kvantitatiivne uurimus. Kvalitatiivne uurimus sisaldas nelja fookusgrupi intervjuud uuritavate protestantlike kirikute pastoritega ning järgnevalt on esitatud nende intervjuude analüüs.

Vaimulikke küsitledes on lähtutud eeldusest, et hingehoid toimub koguduse kontekstis. Kuigi nt kaplanaadi või kirikust väljapoole ulatuva diakooniatöö kohta eraldi küsimusi ei esitatud, tulid siin-seal jutu sees need teemad siiski esile.

I. Meetod ja uurimisprotsess

Uurimuse meetodiks oli neli kvalitatiivset fookusgrupi intervjuud¹¹ semi-struktureeritud küsimustega¹². Intervjuu käigus täiendasin planeeritud küsimusi ja sõltuvalt diskursuse arenemisest paigutasin neid vajadusel ka ümber (Flick 1998: 94).

1.1. Andmete kogumine

Intervjuud toimusid märtsis 2007 ning jaanuaris ja märtsis 2008. Kõigi fookusgruppide toimumisaeg oli rihitud nõnda, et need langeks kokku mingi vaimulikele mõeldud üritusega. Nii toimus esimene intervjuu EMK pastoritega Tallinas kiriku keskuses vaimulikele mõeldud osaduspäeva lõpus; teine, EELK vaimulike intervjuu leidis aset Roosta puhkekülas EELK õpetajate konverentsi ajal õhtul; kolmas ja neljas intervjuu EKNK ja EEKBKL-i vaimulikega

¹¹ Fookusgrupi intervjuu on grüpiintervjuu, kus on tavaliselt liikmeid 6 kuni 10, kes esindavad mingit laiemat hulka inimesi ja nende arvamusi. Fookusgrupi eripära tavalise intervjuuga võrreldes on retsiprookus ehk grupis ühiselt genereeritud ideed või vastused. (Patton 2002: 385–386)

¹² Semi-struktureeritud küsimustega intervjuu tähendab paindlikku intervjuu vormi, kus lisaks eelnevalt ette valmistatud küsimustele saab intervjuueerija esitada täiendavaid küsimusi avamaks teemasid, mis vestluse käigus esile tulevad. (Marshall & Rossman 1989: 108) Küsimustikku vt lisas nr 1.

toimusid vastava kiriku aastakonverentsiga seotult. EKNK intervjuu toimus Laulasmaal enne ja pärast lõunapausi. EEKBKL-i fookusgrupi intervjuu jaoks palusin vaimulikel tulla kohale poolteist tundi enne aastakonverentsi algust hommikul; konverentsikohaks oli Tartu. Kõik intervjuud kestsid keskmiselt tund kuni poolteist – mõni pisut rohkem, mõni vähem. Ürituse programmiga sobitamine nõudis väga suurt koordineerimist ja rohkeid läbirääkimisi (mainimata logistilist keerukust, et intervjuu läbiviimiseks erinevatesse paikadesse kohale sõita). Samas peab ütlema, et hoolimata peadmurdvast ülesandest, kuidas intervjuusid vastava ürituse programmi juurde sobitada, oli üldine korraldajate ja vastajate suhtumine vastutulelik.

Intervjuud lindistasin diktofoniga ja hiljem transkribeerisin. Transkribeerimise käigus panin vastajatele fiktiivsed nimed konfidentsiaalsuse eesmärgil. Transkriptsioonid ja lindistuse failid on minu käes. Nelja lindistusfaili maht on kokku 5 h 7 min (EELK 1 h 13 min, EMK 1 h 32 min, EEKBKL 1 h 8 min, EKNK 1 h 14 min). Transkriptsioone on kokku 76,5 leheküljel ühekordse reavahega (EELK 26,5 lk, EMK 17 lk, EEKBKL 15,5 lk, EKNK 17,5 lk).

1.2. Valim

Valimi koostamisel on lähtutud maksimaalse variatsiooni põhimõttest¹³, et esindatud oleks vaimulikud erinevatest Eesti paikadest (sh erineva suurusega kogudustest), et küsitelavate hulgas oleks erinevas vanuses ja erineva haridustasemega vastajaid ning olenevalt vastava kiriku eripärast oleks esindatud ka vähemalt üks naine. Kui kõigi teiste kirikute puhul võtsin isiklikult iga potentsiaalse vastajaga eelnevalt ühendust, selgitasin ja palusin intervjuus osaleda, siis EKNK intervjuu puhul valiti osalejad eelnimetatud kriteeriumide järgi kiriku enda töötajate poolt.

Järgnevalt lühikokkuvõtte sellest, kes osalesid intervjuudes. EMK fookusgrupi moodustasid 7 vaimulikku, neist 6 meest ja 1 naine. EELK fookusgrupis osales 8 vaimulikku, neist 1 naine. EEKBKL fookusgruppi lubas küll tulla oluliselt enam inimesi, kuid reaalselt tuli kohale 5 meest. EKNK fookusgruppi olin EKNK aastakonverentsi programmi tõttu sunnitud tegema kahes jaos, mis tähendas erinevust osaliste arvus: esimeses pooles osales 10 vastajat (neist küll sõna võttis vaid 9), teises pooles, mis toimus peale lõunat, 7. EKNK intervjuus osalenutest oli kaks naist, kellest üks oli ilmik (kuid väidetavalt rikkalike kogemustega kiriku hingehoiutöö alal) ja teine ei võtnud kordagi sõna. Kokku oli vastajaid, kes nelja intervjuu käigus sõna võtsid, 29 (intervjuudes kohal oli 30, kuid üks vastaja EKNK-st oli küll kohal, kuid ei võtnud kordagi sõna).

Vaimulike vanus jäi intervjuueerimise ajal 26 ja 71 vahele, sealjuures *ca* poolte vastajate vanus jäi alla 40. eluaasta.

¹³ Maksimaalne variatsioon e heterogeensus valimis – valimisse haaratakse võimalikult erinevad vastajad eeldusel, et nende eripärad kirjeldavad suuremas grupis esinevaid variatsioone. (Patton 2002: 234–235)

Võib öelda, et nelja intervjuu peale oli osalejate töökoha mõttes kaetud suurem osa Eestimaast: Harju-, Rapla-, Lääne-, Saare-, Pärnu-, Viljandi-, Valga-, Võru-, Põlva-, Tartu- ja Jõgevamaa ning Lääne- ja Ida-Virumaa.

Esindatud olid vaimulikud erineva suurusega kogudustest, kus väikseima koguduse liikmete arv oli 12 ja suurim ulatus mitme tuhande liikmeni. Vastajate hulgas olid nii linna- kui maakoguduste vaimulikud.

Kui enamik intervjuueeritavatest olid eesti rahvusest, siis kahes intervjuus olid esindatud ka venekeelse töö tegijaid. Kokku oli neid kahe intervjuu (EMK ja EKNK) peale kolm. Üks vastaja teenib korraga nii eesti- kui venekeelset kogudust, teised kaks venekeelseid. Kaks nendest väljendasid oma mõtteid eesti keeles, üks vaimulik sai küll aru eestikeelsest vestlusest, kuid andis oma vastused vene keeles, mida ma transkribeerimise käigus tõlkisin eesti keelde.

Vastajate hulgas oli neid, kel oli teoloogiline kõrgharidus (sh mitmel neist koguni doktorikraad või käsil selle omandamine, üks vastajatest oli ise hingehoiu õppejõud) kui neid, kellel formaalset kõrgharidust ei olnud (erialane haridus piirdus mõne täiendõppekursusega). Sinna vahele jäi värvikirev variatsioon erinevatest haridusteedest.

Üsna paljudel vaimulikel oli kogemus töötamisest väljaspool kirikut, sealjuures nt ülikoolis, kaitseväe kaplanina, haigla hingehoidjana või sõltuvusprobleemidega tegelevas rehabilitatsioonikeskuses.

Erines aeg, kui kaua vastajad olid vaimulikuna töötanud – mõnest (ca 5 aastat) kuni mõnekümne (40 või enama) aastani.

Iga intervjuu oli pisut erinev, mis minu hinnangul sõltus sellest, kui vabalt osalejad end üksteise seltskonnas tundsid. Kõigi intervjuude lõpupoole „sulamid“ vestlejad siiski üles, isegi kui alguses oli tunda teatud kohmetust. Uurimuse seisukohalt on oluline märkida, et minu mulje järgi mõjutas vahetevahel nooremate vastajate vastamist see, et kohal oli mõni vanem vaimulik, kellel oli suur autoriteet. Seetõttu jäi vähemalt ühes intervjuus aeg-ajalt mulje, et teised vaimulikud pelgasid anda koheseid vastuseid või jäid pigem äraootavale positsioonile, et näha, mida autoriteetne vaimulik ütleb. Ühes intervjuus oli selline mõju otseselt märgatav vastusest, kus üks vastaja ütles, et eelistab oma muredega pöörduda teiste kaastööliste poole ja mitte minna selle vaimuliku juurde (kes samuti intervjuus osales), kuna nii on tema jaoks lihtsam.

Vestluse õhkkond oli kõigi intervjuude puhul meeldiv ja sõbralik. Ühe intervjuu puhul oli vastajate omavaheline läbisaamine niivõrd soe ja teemakohane jutt sedavõrd intensiivne, et üliaktiivset diskussiooni diktofonilt maha kirjutada oli hiljem kohati päris keeruline.

Üldiselt olid vastajad motiveeritud intervjuudes osalema ja enamikku ei olnud raske veenda. Mõned võimalikud vastajad oleksid olnud huvitatud osalemisest, kui oleks olnud mugavamad asjaolud (nt sobivam aeg). Siiski oli ka üks vaimulik, keda kutsusin intervjuule, kuid kes ei näinud intervjuul ega uurimisel üldisemalt mingit mõtet ning keeldus osalemast. Esines ka neid, kes lubasid kohale tulla, kuid tegelikkuses välja ei ilmunud – enamasti siis vabandati (peamiselt tagantjärele), et unustati või oli muud tegemist.

Positiivse poole pealt võib esile tõsta, et mitme intervjuu lõpus väljendasid vastajad tänu, et võisid intervjuus osaleda ning et intervjuu andis neile uusi teadmisi ja kasulikku mõtteainet. Nõnda võib loota, et ainuüksi juba intervjuude läbiviimine oli stimuleerivaks tõukeks mitmetele osalejatele hingehoiu teema üle aktiivsemaks mõtisklemiseks.

1.3. Andmete analüüs

Kogutud andmeid analüüsisin kvalitatiivselt temaatilise analüüsi meetodil. Alguses teostas in avatud kodeerimise¹⁴, kus tuvastas in teemad, millest vastajad üldse rääkisid. Sealjuures ei jäänud ma kinni intervjuus esialgu esitatud küsimustesse, kuna nõnda oleks võinud mitmed teemad, millest vastajad rääkisid, välja jääda pelgalt selle tõttu, et nende kohta polnud küsitud. Nii näiteks eelistasid mitmed defineerida koguduses toimuvat hingehoidu, võrreldes seda kaplanite tööga, ehkki intervjuus ei olnud ühtegi küsimust kaplanaadi kohta. Kuna sarnaseid uurimusi Eestis ei ole varem tehtud, eelistasin avatud lähenemist, kuna see võimaldas kõige laiemat pilti saada intervjuueeritavate nägemusest hingehoiu kohta.

Algsete teemade leidmise järel püüdsin need koondada põhi- ja alamkategoriate alla. Teemade illustreerimiseks on lisatud tsitaadid vastajatelt. (Ezzy 2002: 86)

Andmed on läbi töötatud kahel korral. Teisel analüüsil oli peamine fookus võrrelda erinevate konfessioonide esindajate sõnavõtte, mis on välja toodud viimases uurimuse tulemusi esitlevas osas, kuid transkriptsioonide läbitöötamisel lisandus materjali kõikidesse teemavaldkondadesse.

Teemad jaotusid kuue suure kategooria alla: 1. hingehoiu mõiste, 2. hingehoid kogudusetöö praktikas, 3. abivajajad, 4. hingehoidja roll, 5. probleemid ja võimalused kiriklikus hingehoiutöös, 6. koostöö vajadusest ja võimalustest teiste professionaalsete abistajatega.

Eelmainitud kuuele osale järgneb seitsmes osa, mis on võrdlus konfessioonide vahel. Seitsmendas osas on välja toodud konfessioonide lõikes nende teemade käsitus, mis konfessiooniti erinesid. Erinevused ei olnud suured. Teemadena joonistusid välja järgnevad kategooriad: 1. Piiblile ja piibliteadusele tuginemine, 2. palve, 3. hingehoid ja psühholoogia, 4. õppimine (mõeldud on vaimulike suhtumist õppimisse), 5. ühiskonna vajadustega haakumine.

¹⁴ Avatud kodeerimiseks nimetatakse analüütilist protsessi, mille käigus identifitseeritakse andmetes esinenud kontseptsioonid, mis jaotatakse pea- ja alamkategoriatesse vastavalt abstraktsuse astmele. (Strauss & Corbin 1998: 101–102)

2. Uurimistulemused

Intervjuude analüüsis identifitseeritud kontseptsioonid olen avatud kodeerimise käigus püüdnud suuremate kategooriate alla ühendada ning esitada uurimistulemused kuue põhilise temaatilise kategooriana, millele lisandub seitsmes osa, kus on võrreldud konfessionaalseid erinevusi. Kategooriad ja koodid on esitatud väitekirja struktuurist sõltumatu numeratsiooniga, et liigendus oleks kergemini jälgitav. Vastajate lausungitest moodustunud koodide illustreerimiseks olen esile toonud keskmiselt üks-kaks (mõnel puhul rohkem) tsitaati, mis iseloomustavad kõige paremini öeldu mõtet. Kvalitatiivsele uurimusele iseloomulikult ei pruugi koodid või neid illustreerivad tsitaadid väljendada kõigi intervjuueeritute arvamust, vaid pigem näitavad vastuste variatiivsust.

2.1. Mis on hingehoid?

2.1.1. Hingehoiu definitsioon

Hingehoiu mõistet selgitades seostasid vastajad seda kiriku praktikaga, mis aitab inimesi jõuda Jumala juurde. Parima definitsiooni andis selle kohta Hendrik:

Hingehoid on /--/ praktilise teoloogia distsipliin, kiriku praktika valdkond, mille eesmärgiks on takistuste kõrvaldamine inimese teelt Jumala juurde. (Hendrik)

Ehkki Hendrik ei täpsustanud rohkem, võib oletada, et takistusteks võivad osutuda inimeste eksistentsiaalsed küsimused, mis tihtipeale kerkivad üles seoses kriisidega. Takistused võivad olla Piibli seisukohast valed valikud või kõige üldisemalt inimeste patusus. Antud juhul ei erista vastaja seda, kumb on hingehoidliku suhte initsiaator – abivajaja või abistaja. Keskmis on probleemi lahendamise.

Hingehoidu kirjeldades viitasid intervjuueeritavad sellele, et tegemist on inimese kui terviku eest hoolitsemisega, kusjuures see hõlmab kõikvõimalikke eluvaldkondi, mitte ainult vaimsete/vaimulike teemadega tegelemist.

Hingehoiutöö hõlmabki seda kõike, mis on seotud inimese isiksusega ja kogu tema eluga mitte üksi, ütleme, tema sisemise maailmaga, vaid ka /--/ välise maailmaga. (Väino)

See on inimeste vajaduste nägemine, hoolivus nendest ja ka suhtlemine ja ka nendele tuge andmine, kui nad vajavad seda; ükskõik millises küsimuses, olgu see siis materiaalses eluvaldkonnades või siis vaimulikes küsimustes. (Lembit)

Piibel ütleb: olge rõõmsad koos rõõmsatega ja nutke nutjatega. Sa saad jagada kellegi südant ja olla toeks kellelegi. (Riin)

Siit nähtub, et hingehoid ei tegele üksnes eksistentsiaalsete küsimuste või psühholoogiliste probleemidega, vaid selleks võib olla praktilistes valdkondades nõu andmine, näiteks soovitus, kuidas taotleda sotsiaaltoetust, millise arsti poole pöörduda või milliselt veebilehelt vajalikku infot otsida. Tähtis on see, et hingehoidja väljendaks kaastunnet ning oskaks märgata vajadust ka siis, kui abi

ei tulla küsima või ei osata oma probleemi sõnastada. Hingehoidlikult võib mõjuda lihtsalt suhtlemine olukorras, kus inimene vajab kuulajat, et end tühjaks rääkida.

Märkama peab ka Riinu tsiteeritud piibliteksti, mis käsib rõõmsatega rõõmustada. Laiemas mõttes ei ole siis hingehoid vaid muredega tegelemine ja neile kaasa tundmine, vaid mõnikord on oluline, et keegi elaks kaasa inimese positiivsetele elusündmustele. Eriti oluline on see hingehoidja poolt siis, kui inimesel ei ole kedagi, kellega rõõmu jagada – kas üksinduse tõttu või hoopis põhjusel, et teda ümbritsevad inimesed on kadunud.

Nagu eelnevast nähtub, võib hingehoid toimuda erinevatel tasanditel. Tunneb, et abistavalt mõjub isegi see, kui inimesed ise on passiivsed, kuid osalevad mingis kiriklikus tegevuses, näiteks lauldes vaimulikke laule kirikukooris, võttes osa jumalateenistusest, kuulates jutlust või kaasa palvetades.

On ju hingehoid kui kiriku kõike, kõiki valdkondi läbiv tegevus. Kõik, mis me kirikus teeme, on hingehoid. /--/ Liturgia on ka hingehoid. Väga. Jutlused on hingehoidlikud. /--/ Kooris käimine on hingehoidlik näiteks. (Hendrik)

Kirikus viibimine on hingehoid. /--/ Kodus on suur saavutus, [kui inimene] paneb käed kokku, loeb kaks minutit palvet igal hommikul. Kaks minutit! Seal on poolteist tundi. See on kindlasti hingehoid, niimoodi laiemas mõttes, taustsüsteemi mõttes. (Joosep)

Üks vastaja tõi esile, et hingehoidlikult võib mõjuda ka lihtsalt kirikus üksiolek – alati ei olegi vaja inimlikku sekkumist.

Aga mina olen jälle kogunud täiesti teistpidi, kus inimene on sattunud /--/ üksinda kirikus olema, et seal kedagi ei olnud, ja ta sai üksinda rahus ja vaikusel palvetada. Küll oli see tema jaoks suur elamus. (Karl)

Küllap on kirikus üksi vaikuses mõtisklemisel nõnda suur tähendus just seetõttu, et igapäevase kiirustamise ning infomüra keskel ei pruugi inimestel enam olla lihtne end eraldada vaikusesse. Võimalik, et mõnede jaoks on vaikseks jäämine harjumatu või isegi raske. Kui see võimalus aga tekib, jääb aega endasse vaadata ning nõnda mitmedki teemad selgeks mõelda, mida muidu tulnuks hingehoidjaga arutada.

2.1.2. Hool tervete ja haigete eest

Hingehoiust rääkides tõi mitmed esile mõtte, et tegu ei ole vaid esile kerkinud probleemide käsitlemisega, vaid tegeletakse ka ennetustööga, et võimalikke probleeme ei tekiks. Sealjuures toodi võrdlus lapse või looma eest hoolitsemisega, kes vajab hoolt ja tähelepanu kogu aeg, mitte vaid haigena.

Samamoodi nagu laps, kes sünnib, vajab pidevat hoolitsust, nii tuleb ka inimesel oma hinge eest hoolt kanda. Kogu elu vältel. Mitte ainult haige, vaid ka terve eest – et ei jääks haigeks. Seetõttu kogu tööd, mida hingega tehakse, nimetatakse hingehoiuks. (Gennadi)

Ma olen talus kasvanud ülesse. Ega ma ei hooldanud selle lehma eest ainult, kui ta oli haige. /--/ Minu eesmärk oli, et see lehm oleks üks terve loom: ta

*annab mulle piima ja mina toidan teda. Mitte ainult, kui ta oli haige. Ma hool-
dan tema eest, et ta ei saaks haigeks, et ta oleks terve. (Toivo)*

Eelnevast võib järeldada, et jätkuv hool on pikaajaline: kui hingehoidu võr-
reldakse lapse kasvatamisega, siis aastatepikkune. See sisaldab õpetamist, olu-
listel hetkedel nõu andmist ja toetust.

Tähelepanu tuleb pöörata kõigile inimestele, ka neile, kes paistavad endaga
hästi toime tulevat, sest tegelikkuses võivad nad vajada toetust, kuid ei taha või
julge seda välja näidata.

*Isegi need, kes näiliselt näivad tugevad ja terved, et me küsime mitte ainult
pinnapealselt, et kuidas sul läheb, aga tõsiselt, et me jääme kuulama. (Hanna)*

*Küllaltki palju on olnud mul seda, et inimesed on ikkagi liiga tagasihoid-
likud ja siis kui näed teise näost, teise silmist või tema käitumisest, et mingi
probleem, siis on ikka, et lähed vestlema...täitsa ise olen võtnud initsiatiivi ja
pärast on inimene väga-väga tänulik. (Kalev)*

Hingehoidjalt eeldatakse seega tähelepanelikkust inimeste kehakeele suhtes
ning suutlikkust lugeda „ridade vahelt“. Samuti eeldatakse siin, et hingehoidjal
peab olema söakust ja piisavalt hoolimist, et ületada viisakuse barjäär ning vaja-
dusel hingehoidlikku kontakti ise algatada. Sel puhul on vaja hingehoidja
järjekindlust, et jõuda pinnapealse vestluse juurest probleemsete teemadeni,
kuid samas ka taktitunnet, et leppida sellega, kui inimene ei soovi põhjalikumalt
avaneda. Kui selline käitumine ei ole tavaliselt aktsepteeritav muudes institut-
sioonides, siis kogudus kui Kristuse ihu, kus liikmed üksteise eest hoolitsevad,
võib toetavate omavaheliste suhete tõttu olla positiivseks erandiks.

2.1.3. Hingehoiu erinevad eesmärgid

Intervjuudes töid vastajad välja terve rea eesmäärke, mis hingehoiul võiks olla:
juhtida inimesi Jumala juurde ja õpetada abistajast sõltumatult lootma Jumala
peale, kogeda pattudest vabanemist, pakkuda toetust ja armastust, julgustada,
analüüsida probleeme.

*Juhtida teda tõelise Arsti juurde, kes suudab inimest tervikuna tervendada.
Me oleme nii-öelda tema käskjalad. Mitte siduda endaga, nagu meie suudak-
sime kedagi tervendada, vaid temaga, kes tõeliselt tervendab. (Kalju)*

*See ei ole niipalju alati selline nõu andmine kui üksteise märkamine ja jul-
gustamine. (Hanna)*

*Inimene võib Jumala poolt kogeda /-/- andestust, /-/- ja hingehoiu juures
tuleb tegelda kõikvõimalike inimese, tema perekonna, tema töö, tema isiksuse
küsimustega. (Kalev)*

Esmalt võib märgata, et hingehoiu eesmärk on juhtida Jumala juurde ning
anda abivajajale signaal, et inimlikud vahendid on piiratud ning lõplikult saab
teda tervendada üksnes Jumal. Hingehoiu ülesanne on pakkuda toetust ja
suunamist, kuid mitte tingimata otsest nõuandmist. Hanna sõnavõtt toob esile, et
hingehoid ei pruugi olla ühesuunaline, vaid näiteks koguduseliikmed, kes vas-
tastikku üksteist kuulavad ja toetavad, pakuvad üksteisele ja võtavad üksteiselt

vastu hingehoidu. Hingehoiu puhul on vahel vaja tegeleda mitte vaid ühe konkreetse inimesega, vaid ka teda ümbritsevate ja mõjutavate pereliikmete ja suhetega. Oluline hingehoiu aspekt on andestuse kogemine nii Jumalalt, kaasinimeselt kui iseendalt. Andestus pakub hingerahu, mida inimene ise ei suuda kuidagi saavutada.

2.1.4. Koguduse hingehoid ja kaplanaat

Mitmed vastajad tõid hingehoidu iseloomustades välja erinevusi või sarnasusi koguduses toimuva hingehoiu ja kaplanitöö vahel. Mainiti nii kaitsevää-, vangla-, haigla- kui ülikoolikaplaneid.

2.1.4.1. Sarnasused võrreldes kaplanitööga

Inimeste probleemid on abi andmise asukohast sõltumata tihtipeale ühed ja samad, leidsid mitmed, seega ei erine nende arvates kaplanite töö oluliselt koguduses toimuvast hingehoiust. Koguduse hingehoidja juurde ei tulda üksnes vaimulike probleemidega, mistõttu selget eristust ei saa tõmmata, leidsid mõned vastajad.

Inimeste põhilised probleemid on ikka ühed ja samad, et selles mõttes ei ole väga suurt erinevust, et kas see on siis ülikoolis või haiglas või koguduse juures. /--/ Need hingehoidlikud probleemid, millega koguduse vaimulikule tullakse, ei ole sugugi üldse ju mingid spetsiifilised usulised probleemid sageli, vaid tavalised, üldinimlikud – need võivad terviseprobleemid olla – samad asjad, mida haiglas kurdetakse. Minu kogemus on vähemalt see, et ei ole suurt erinevust selles. (Ilmar)

See hingehoid või abi, oled sa sõjaväes või... ikka sa puutud kokku nende küsimustega, mis on ka väljaspool sõjaväge /--/ ja see hingehoidja mõte on üks ja seesama tegelikult. (Kert)

2.1.4.2. Erinevused võrreldes kaplanitööga

Samas arvati, et mingil määral võib kaplanite töö olla siiski erinev. Ühes kindlas asutuses /organisatsioonis koos olevatel inimestel võib olla vastavale paigale ja situatsioonile eriomaseid muresid.

Kui üks seltskond inimesi /--/ on kuskil mingil põhjusel koos – on ta siis haigla või on ta siis politsei arestimaja või kaitseväge metsas ja inimestel on omad probleemid /--/ ja üks see keskkond siis mõjutab ka. Haiglas räägitakse siis rohkem oma haigusest ja arestimajas, ma arvan, /--/ on kõik teised süüdi peale tema enda. (Karl)

Üks intervjuueeritav mainis, et just kaplanitöös puututakse rohkem kokku tõsiste eksistentsiaalsete probleemidega, olles haiglas mures oma tervise või võimaliku surma pärast, samuti on elu ja surma teemad päevakorral siis, kui tegemist on lahinguolukorraga.

Paljudel juhtudel inimene ju ei tea, kas ta ees on lähiajal surm või mitte... /--/ Selles suhtes on palju spetsiifilisi eksistentsiaalseid küsimusi. Sõjaväes on jälle

oma spetsiifika, mis rahu ajal on üks, aga niisugustes kriisi-sõjakolletes /--/ inimesed seisavad surmaga silmitsi. Niisugused eksistentsiaalsed küsimused. (Kalev)

Kui koguduses võib vaimulik oodata, et inimesed tulevad tema kõnetundi, siis nt haiglas läheb vaimulik ise haigeid külastama. Kaplanid püüavad kohanduda keskkonnaga, kus nad töötavad, valides mõistetavamad sõnavara ning alludes asutuse reeglitele.

Ma lähen vaimulikuna, aga /--/ just see keel, mida ma kasutan, /--/ on minu meelest erinev. /--/ Haiglas ma ei saa istuda oma kabinetis ja oodata, sest ma võin paljuski Eestis ootama jääda, vaid ma lähen ja külastan neid ja alguses võib-olla lihtsalt hoian kätt ja räägin tema neerukividest ja kuna ta teab, et ma olen vaimulik, siis väga suure tiiruga me võime jõuda vaimulike eksistentsiaalsete küsimusteni. (Miina)

Nagu näha, Miina arvates Eesti inimene ise ei olegi valmis kaplani poole pöörduma. Küllap on põhjuseks see, et kaplaneid ei ole enamikus Eesti haiglates ning vähestes haiglates, kus neid leida võib, on nende roll patsientide jaoks ikka veel hägune.

Peamine erinevus kaplani ja koguduse hingehoidja vahel ei peitu niivõrd asukohas, leidis üks vastaja, vaid rollis. Kaplan ei tohi olla aktiivne misjonär, vaid pigem ta reageerib inimeste vajadustele. Kui koguduses võib eeldada, et hingebabi tuleb saada eelkõige usklik, siis kaplan puutub oma töös kokku kõigiga, ka uskmatautega. Kui kaplanaadi puhul on reegel, et abivajaja peab algatama vestluse usulistel teemadel, siis kirikus eeldatakse, et usk on kirikutöö kese ning siin ei ole tarvis luba küsida, kas tohib Jumalast rääkida.

Erinevus ei ole mitte lokaalne, kas kirikus, kiriku kantseleis või väljaspool seda mingisuguses asutuses, vaid erinevus on vaimuliku rollis. Kui ta on kaplan /--/, ta läheb sellesse konteksti, kus on need inimesed, ja ta peab /--/ muganduma, kohanema, adapteeruma sellele keelele, sõnavarale. Ta ei /--/ tohi minna kaplanina usku kuulutama, võib usulisel teemal vestlust alustada alles siis, kui /--/ nõustatav inimene alustab. See on kaplanaadi reegel. Aga koguduses me eeldame, et me tunnustame üht usku. (Hendrik)

Ja sa ei küsi koguduse käest pühapäeva hommikul, kas ma tohin teile jutlustada. (Ilmar)

Erinevus peitub veel selles, kui kaua hingehoidja saab inimesega tegeleda, kas tegemist on kindlal perioodil toimuva kontakti (sõjaväes, vanglas, haiglas oleku aeg) või eluagse toetamisega, mis koguduseliikmete puhul on võimalik.

Inimene, kes on sõjaväes, tuli ühel perioodil sinna, täpselt sama nagu kõik need haiglad. Et haigla /--/ eesmärgiks on, et inimene tuli, sai terveks, läks välja, aga kiriku hingehoid on ikka seotud inimesega, kes on, tulles Jumala juurde, jätkab kuni ta lõppeb seda elu siin. /--/ See on nagu üks pikaajaline hingehoid, kus need eesmärgid selles hingehoius on suurem ja pikem ja perspektiivsem kui nendes kohtades, mida te olete öelnud. Seal on nagu lühikeseajaline ja siin on pikaajaline. (Andrei)

Küllap see, kui pikalt kestab hingehoidlik kontakt koguduse vaimulikuga, ei pruugi alati erineda kokkupuutest kaplaniga mõnes kindlas institutsioonis. Kui

võrrelda aktiivse koguduseliikme võimalusi hingehoiuks kellegagi, kes lühiajaliselt viibib haiglas või pisut pikemalt armees või vanglas, siis tundub muidugi, et koguduse kontekstis võib vaimulik või kaaskristlane olla teekaaslaseks praktiliselt terve eluaja. Siiski tuleb arvestada, et koguduse vaimuliku juurde tuleb ka selliseid abivajajaid, kel eelnev kontakt kogudusega puudub ning kellest edaspidi ei pruugi saada koguduseliikmeid. Nii võib mõni leinaja, kes puutub pastoriga kokku enne ja pärast matuseid, olla just selline näide: ta pöördub akuutse murega, leiab lohutust ja toetust, kuid koorma kergendudes eemaldub taas kogudusest.

Üldjoontes nõustuti, et kaplanite tegevus on Eestis hästi käima läinud. Tunustavalt öeldi, et riiklikud institutsioonid väärtustavad kaplanite tööd.

Kaplanitega arvestavad ka ilmalikud institutsioonid ning näevad nende olulist rolli. Samas ka see Eesti kaplaniteenistuse areng on olnud suhteliselt positiivne, et vanglakaplanitest alates on nüüd see pilt... on muutunud laiemaks. On lisandunud sõjaväekaplanid, on haiglakaplanid ja viimane areng, eks ole, politseikaplanid. (Joon)

Siiski kõlas pisut kriitikanootte kaplanaadi teemal – seda seoses hariduse nõudega, kus ei pööratud piisavat tähelepanu sellele, kas potentsiaalsel kaplanil on kutsumust oma tööks. Kutsumusega inimene võib ühe vastaja sõnul isegi kõrgharidust omamata tööga hästi toime tulla, kuid ilmalikes institutsioonides seda mõtet ei aktsepteerita. Konkreetne näide, mille üks intervjuueritav tõi, on vanglakaplanaadist.

Ma olen vanglas tähele pannud seda tööd hiljuti. Seal nõuti väga palju haridust kogu aeg. Ja seal läks kõik teistpidi. Nagu mu ametivend ütles, et kes ei saa kuskil teises kohas hakkama, peaasi, et neil on haridus, need saavad kaplaniks vanglasse. Vanglasse on kõige viimane koht saata kedagi, kes ei saa kuskil teises kohas hakkama. /--/ Mõned, kellel seda kõrgharidust ei olnud üldse ja nad murdsid läbi, sest neil oli üks kutsumus. Nad läksid, sest neil oli midagi pakuda sellele inimestele, nendele inimestele. /--/ Kui sa läksid nende teenistusse, saal oli alati täis. Aga mine täna, seal on kaplanid, ühes vanglas 5 kaplanit, ja vaevalt saad 5 meest kokku teenistuses. Väga hale olukord. Sest et nad läksid täiesti sinna hariduse peale välja. Sest et seal, tead, justiitsministeeriumis, seal on tegelinskid ja nemad, nad ei teadnud Vaimu tööst mitte midagi. Tuhkagi. (Toivo)

2.1.5. Hingehoid raadio vahendusel

Hingehoid võib toimida raadio kaudu, ütles paar vastajat, tuues näiteks juba olemasolevad hingehoiuteemalised saated Pereraudios. Teemaatilised raadiosaated nt perekonna teemal võivad olla üldharivaks ja ennetavaks hingehoidlikele probleemidele. Üks intervjuueritav teadis rääkida, et mitmeid inimesi on aidanud saated, kuhu saab helistada ning nende eest on palvetatud otse-eetris.

Pereraadio on kindlasti üheks võimaluseks, kust saab nõu. See informatsioon ja abi ka, kas või need laupäevahommikused peresaatedki ja mitmed teised.

Ja minu meelest on viimasel ajal ka rohkem tähelepanu pandud ka just nendele hingehoiu /--/ küsimustele ja... Pereraadio on hea vahendus. (Laur)

Pereraadio teel, mis tulevad, need „Valulävi“-saated ja nii Saaremaa Kuressaare Pereraadios kui Tallinna raadios. Ma olen lihtsalt rääkinud nende inimestega, kes on nende palvete tagajärjel saanud õnnistatud ja terveks ja, ja see töötab! (Väino)

Raadio ulatub paljude nendeni, kes ei oska või häbenevad ise abi otsima minna. Samuti on raadiosaadete kaudu pakutav hingehoid kergenduseks neile, kes haiguse, vanaduse, geograafilise distantsi / transpordivahendi puudumise või hoopis tihedate toimetuste tõttu ei jõua abini. Seetõttu on tänuväärne, et on neid vaimulikke ja ilmikuid, kes oma põhitegevuste kõrvalt on valmis raadiotöösse panustama. Kuigi tulemust nad ise enamasti ei näe, ei ole see raisatud ressurss.

2.1.6. Hingehoid – kas üksnes kristlik praktika?

Intervjuudes eeldati üldjoontes, et hingehoid on kristlik praktika, toimugu see koguduses või kaplaniteenistuse kaudu. Siiski paari vastaja arvates esineb hingehoid mingil kujul ka väljaspool kristlikku konteksti, kuid siis ilmselt nimetatakse seda teisiti. Üks vastaja tõi näite apteegist, kus abivajajad käisid muresid kurtmas.

Oli aeg, kus ma arvasin, et hingehoid on puhtalt kristlik termin, aga /--/ tundub, et midagi sarnast on ka mitmete organisatsioonide töös, kus räägitakse supervisioonist ja /--/ superviisorist ja tähendab, et on tarvis ühte inimest, kes /--/ tegeleks nende inimestega, /--/ selle töö ja sellise mõistliku eluvõime säilitamisega. (Joona)

Kuigi ma ütlen, et hingehoid on kiriklik praktika ja distsipliin, siis tegelikult samasugune praktika oli ka mul väikeses maa-apteegis üles kasvades. Juba enne, kui ma leti taga välja paistsin, ma kuulsin, mida inimesed räägivad ja /--/ niikaua kui ma mäletan, olen ma arvanud ennast teadvat, et inimestel on vaja palju muud peale rohtude. (Hendrik)

2.1.7. Kokkuvõtteks hingehoiust

Hingehoid on koguduse töö praktika, mille peamine eesmärk on juhtida inimesi Jumalalt tuleva juurde. See võib toimuda läbi vestluse, jumalateenistuse, palve või koguni koorilaulu. Hingehoidlikult võib mõjuda isegi kirikus üksiolek. Hingehoiu sisuks on pakkuda abivajajatele toetust ja armastust, juhtida neid koorimatest vabanema ja neid Jumalale üle andma, ent laiemas mõttes on hingehoiu roll ennetada probleeme ning õnnestumiste korral rõõmustada koos inimesega.

Kaplanitööga võrreldes on inimeste probleemid sarnased sõltumata paigast, kus hingehoid toimub. Erinevused võivad tuleneda teatud institutsiooni eripärast, nt haiglas või sõjaväe lahinguolukorras võib enam kerkida eksistentsiaalsed teemasid. Erinev on ka periood, mille vältel hingehoidlik suhe toimib –

kaplanitöö puhul on see üldjuhul ajas piiratud, samas kui koguduse vaimulik võib oma liikmete eest hoolt kanda teoreetiliselt sünnist surmani. Kui koguduses võib loota, et abivajaja tuleb ise hingehoidja jutule, siis kaplanitöös tuleb seda rohkem pakkuda, ent samas tuleb pakkumisega olla taktitundeline ja arvestada konteksti. Kaplanaadi puhul on reegel, et usulisel teemal vestluse peab algatama abivajaja, kirikus aga eeldatakse usulise teema kesksust. Eestis toimiva kaplaniteenistuse süsteemiga oldi üldjoontes rahul ning rõõmustati, et ilmalikud institutsioonid peavad vaimuliku töö panust vajalikuks.

Hingehoid võib toimuda ka raadio vahendusel, kui edastatakse üldharivaid saateid või kui pakutakse võimalust helistada otse-ee trisse ning jagada muret ja saada eestpalvet. Raadio vahendusel võib jõuda nendeni, kes muidu abi järele ise ei julgeks, tahaks või saaks pöörduda.

Kuigi hingehoid kuulub kiriku praktika juurde, võib vastajate hinnangul hingehoidlikke elemente leida ka väljaspool kirikut.

2.2. Hingehoid kogudusetöö praktikas

2.2.1. Usalduslik õhkkond

Väga oluliseks eelduseks hingehoiu toimimiseks on toetava ja turvalise atmosfääri olemasolu koguduses, kus inimesed ei pea kartma, et nende usaldust kuritarvitatakse.

Mul on üks unistus, /--/ et me koguduses loome selline atmosfäär, mis on turvaline, et inimesed julgevad üldse probleemidest hakata rääkima. /--/ Ta kardab, et see jutt levib üle koguduse. (Hanna)

Mõnikord võib inimestel mureks olla kartus, et neid eksimuste pärast hukka mõistetakse. See takistab olemast avameelne ja nõnda tekib olukord, kus tõsi-seid probleeme varjatakse või hoidutakse kogudusest üldse eemale.

Ma olen näinud, et inimesed kardavad karistust ja sellepärast ta vaikib. /--/ Mu unistus on, et me loome sellise atmosfääri, /--/ et /--/ ka meie /--/ kui pastori-te poolt, kui juhtkonna poolt, /--/ ei oleks suurt karistust. (Hanna)

Tean, et mõnes koguduses on eksimuse puhul inimesi karistatud näiteks armulauaosadusest eemalejätmisega või ka ähvardatud välja arvata koguduse liikmeskonnast. Võimalik, et mõnel pool on ehk eksijaid koguduse ees noomitud. Kui potentsiaalne karistus on teada, siis eksinud koguduseliikmed peavad otsustama, kas varjata probleemi ja kogudusest mitte abi saada või olla ausad ning saada noomitust. Lahenduseks ei pruugi olla koguduse reeglitest taganemine, vaid Hanna poolt nimetatud armastav õhkkond. Küllap on võimalik eksijaid manitseda nõnda, et nad ei tunne end alandatuna või hüljatuna, vaid väärtuslikena, kellega tehakse tööd edasi ja kellest siiralt hoolitakse.

Usalduslikku õhkkonda aitab tekitada hea vaimulik atmosfäär ning soojad perekondlikud sidemed koguduseliikmete vahel. Soe õhkkond julgustaks koguduse keskele tagasi tulema neid, kes on pikka aega kogudusest eemal olnud.

Ühes asjas ma olen veendunud, et kui kogudus on üks soe, armastav perekond, kuhu ka võõrsile läinud ja kaugele läinud lapsed julgevad alati tagasi

tulla, teades, et neid seal oodatakse iga kell, siis siin oli üks paik, kus inimesed hakkavad tervenema, ka oma hingehädadega. Jah. Et see vaimulik temperatuur koguduses peaks meil eestlaste osas küll üsna palju pügalaid tõusma. (Kalju)

Tähelepanu väärib mõte, et rahvuslik eripära ja vagaduselaad on omavahel seotud. Kalju mainis eestlaste vaimulikult madalat temperatuuri ilmselt enne- kõike võrrelduna venekeelsete kogudustega. Küllap mõjutab eestlaste tagasihoidlikkus või sissepoole suunatus seda, kui avatud ollakse uutele suhetele koguduses või kui väljendusrikkalt jumalateenistusele kaasa elatakse. Samas ei ole minu arvates esile tõstetud mitte emotsionaalselt laetud jumalateenistusi, sest need iseenesest ei saa olla sügavama usu indikaatorid. Pigem tundub Kalju ütlevat, et olulised on soojad suhted koguduses, Jumalale suunatus ning ehedus nii koguduslikus kui isiklikus elus.

Usaldusväarsuse vajadus puudutab kõige otsesemalt hingehoidjat – olgu vaimulikku või ilmikut. Toodi esile näiteid, kus usaldamatus on teatud puhkudel õigustatud, kuna inimestel on olnud negatiivseid kogemusi, misjärel nad ei ole enam valmis avanema. Üks intervjuueritav ütles, et tema juurde on hingehoidlike muredega tulnud teise koguduse inimesi, kuna nad ei saa oma pastorit usaldada.

Eks ta ole, et ka vaimulikud on inimeste usaldust halvasti kasutanud ja ka eriti meie ühiskonnas. Kui miski asi kuskile välja tilgub ja siis meediasse läheb ja siis hakatakse igasugustest tühjadest asjadest ühelugu materdama ja see on inimesed teinud hellaks, üldiselt hellaks ja seda võin kogeda ka suhtes siis vaimulikesse. (Kalev)

Mul on isegi teistest kogudustest tulnud inimesi, kes on öelnud, et ma ei saa oma pastorit usaldada, aga ma tulen räägin sulle ära. Et see on väga halb, et pastor kas räägib kodus või... naise kaudu läheb välja, aga see on väga raske küsimus. Mul on neid juhtumeid olnud. Mitte palju, aga mõned. (Lembit)

Lembit tõi välja olulise nõrga koha vaimulikel: nad on sunnitud pihisladuse tõttu kandma rasket koormat. Kui puudub supervisioon või mistahes muu võimalus anonüümselt ja üldiselt keerulisi juhtumeid läbi arutada, on ilmselt mitmete vaimulike valik langenud abikaasale avanemise kasuks. Kodus on kerge südant puistata, kuid ilmselt ei arvesta kõik pastorid sellega, kuivõrd on nende abikaasa suuteline pihisladust hoidma. Skeeme, kuidas info lekib, on ilmselt teisigi, kuid võtmeküsimus on, kuidas vaimulik tuleb toime raskete koormatega, mis talle koos pihisladuse pitseriga peale pannakse.

2.2.1.1. Vastutus üksteise eest

Vastajad kinnitasid üsna üksmeelselt, et hingehoid on koguduse tegevuses loomulik ja vajalik osa ning koguduseliikmetel on sellest tulenevalt ka üksteise suhtes vastutus. Üks intervjuueritav ütles, et nende kirikus on tavaline, et koguduseliikmeid julgustatakse leidma n-ö usaldusisikuid.

Me peame olema oma venna ja õe, oma kaasinimese hoidjad. (Kalju)

Arvestades seda, et kiriku töö on niivõrd suur ja seal on nii palju erinevaid töid, siis iga inimene, kes on sündinud kristlasena uuestisünni läbi ja ta on juba kiriku liige, tal on ülesanne olla see, kes saab aidata. (Gennadi)

Aga meie kirikus ongi ju see põhimõte, et me suuname nagu usaldusisikuid leidma. (Leo)

Hingehoiutöö edendamise seisukohast on tähtis ilmikutele teadvustada ülesannet olla teistele toetajaks ning mitte läheneda kogudusetööle tarbija seisukohast. Sõltuvalt kogudusest või denominatsioonist võivad koguduseliikmetel olla erinevad ootused pastori ning enda rollile. Mõned ilmikud võivad olla aktiivsed, samas kui on neid, kes ei taha, ei suuda või ei saa võimalust aktiivsust üles näidata. Tõenäoliselt kogeb sellises koguduses, kus on rohkelt ilmikliikmete panust, toetust suurem hulk inimesi, kui seal, kus abi oodatakse vaid pastorilt.

2.2.2. Kuidas jõutakse hingehoidjani

2.2.2.1. Teavitamine

Selleks, et inimesed üldse teaksid, et kogudusse on võimalik hingehoidlike küsimustega abi otsima tulla, on oluline, et inimestel oleks infot hingehoiu võimaluste kohta. Kui koguduseliikmete puhul võib loota, et nad teavad, et vaimuliku poole võib hingehoidlike teemadega pöörduda, siis selleks, et info kogudusest väljapoole jõuaks, tuleks teha teavitustööd. Praktilise poole pealt saab infot levitada teadetetahvli või veebilehe kaudu, samuti levib teave suust suhu. Positiivse kogemuse saanud inimesed räägivad oma kogemusest teistele.

Muidugi inimesed teavad, et pastor peab sellist abi osutama, juba pastori nimes on reklaam sellele. (Kert)

Seda teadvustama peaks küll väljapoole...eks /--/ sellepärast on ka pastorite kõnetunnid ja sinna tuleb ka väljapoolt kogudusi inimesi...ja meil on kuulutus-tahvlid, millel on üleval ka kõnetunnid... (Lembit)

On mitmed, mitmed võimalused, et koguduse teadetetahvli panemine, koguduse ajalehte panemine, siis koguduse kodulehele ülespanemine. (Joona)

Kindlasti peaks kogudused tänases Eestis tähelepanu pöörama kuvandile, mida nad annavad välja oma kodulehekülgede kaudu – kas neid on üldse, kui-võrd aegunud infot nad sisaldavad, millise meeolelu loovad esmaküllastajale. Eriti oluline on aga, kas mõnes linnas või vallas endale kogudust otsiv Interneti-surfaja leiab koguduste lehekülgedelt materjali, mis teda võiks aidata või inspireerida.

Huumoriga pooleks pakkus üks vastaja lahenduse, kuidas teave leviks: Börs. Kuldne Börs. (Andrei)

Andrei mõtteväljatuse ainetel võiks soovitada, et vaimulikud ja ilmikutest hingehoidjad ei kardaks sattuda mõne laiema lugejaskonnani ulatuva ajakirja või ajalehe veergudele. Miks mitte rääkida oma tööst või hingelisest tervenemisest usu perspektiivist, kui väga palju esineb artikleid sensitiividest, rahvameditiinist jms.

Mõnikord ei pruugi inimesed julgeda vaimuliku poole pöörduda, kuna nad kardavad, et tal on muud tähtsamat teha. Siis tuleb samuti teha teavitustööd

inimeste hulgas, et vaimulik ongi selleks, et neid aidata ning tema jutule võib julgelt minna.

Mu endises linnas, kus, keset linna, olles suures koguduses, ei olnud probleemi sellega, et ei oleks olnud inimesi, kes tulid tänavalt lihtsalt sisse rääkima ja hingehoiule, siis ka seal tuli koguduse sees teha tohutult tööd selle heaks, et öelda, aga õpetaja selleks ju ongi. – Aga õpetajal pole aega, õpetajal on nii palju ülesandeid, kuidas me tuleme oma asjadega segama. – Aga õpetaja selleks ju ongi, et teiega rääkida, see oli nagu üks suur-suur töö seal. (Miina)

2.2.2.2. Hingehoidja poole pöördumise lihtsustamine

Mitmed vastajad rääkisid oma kogemusest, et neutraalsel pinnal inimestega kohtudes võib hingehoidlike teemadeni kergemini jõuda – seda võib juhtuda küla vahel jalutades, sisseoste tehes või oma koduaias töötades.

Siukene vahepealne koht on päris hea. Kui ma olen kantseleis, on võib-olla vähem, aga kui ma lähen õue puid lõhkuma aia äärde, vat siis on kõige rohkem. Lähen lihtsate tööriietega, tuleb naabrimees mööda, et kuule mul on see asi ja mul on see asi. Et kuidagi võib-olla omam või nagu lihtsam. (Tarmo)

Õpetaja peaks olema n-ö nähtaval, et ta käib ja liigub inimeste hulgas. Kas või mine jaluta ringi külavahel, ka keegi tuleb midagi küsima. (Karl)

Käi poes. (Hendrik)

Mõned vaimulikud kindlasti ongi möödujatele nähtavamad ja kergemini kättesaadavad. Võib-olla aga on hea, kui vaimulikud aeg-ajalt pisut kõrvalt enda kuvandit hindavad, et nad ei annaks endast välja muljet kui kinniste kantseleiuste taga istuvast ametnikust. Muidugi ei ole mõeldav täiesti vastupidine, et vaimulik pidevalt ja kõikjal suhtleb, kuna siis jääks täitmata administratiivülesanded.

Hingehoidja poole pöördumist ja kontakti loomist hõlbustab see, kui vaimulik töötab lisaks kirikule sekulaarses keskkonnas.

Sel ajal, kui mina eelmises koguduses olin, siis ma /--/ töötasin, niimoodi, ilmalikul alal ja see andis üsna palju, /--/ et inimesed ka tulid ja olid hingehoidlikud vestlused. (Kalev)

Väga tähtis on ka pastori enda töö väljaspool kogudust. /--/ Mina julgen täna küll öelda seda, et minul linnavalitsuse liikmena on see usaldus ikkagi tunduvalt suurem. See, et sa oled ka nagu kohalikus omavalitsuses ikkagi nagu olemas. See annab tegelikult ikkagi kaalu. (Priit)

Küllap lisaks sellele, et sekulaarsel töökohal töötamine annab kirikukaugetele inimestele lihtsa võimaluse pastori jutule pääseda, on kaalukas ka töö ise, mida pastor teeb väljaspool kogudust. Kohalikus omavalitsuses saab vaimulik näiteks välja töötada sotsiaalabi andmise põhimõtteid või soovitada võimalusi kolmanda sektori, sh koguduste, kaasamiseks sotsiaalprogrammidesse. Sarnaselt võib iga kristlane oma töökohal anda otsest või kaudset positiivset mõju.

Selleks, et inimestel oleks kergem vaimuliku juurde oma muredega minna, ei tohiks vaimulik end inimestest eraldada ja peaks end kursis hoidma ühiskonna esinevate teemade osas.

Agas ütlemel, kui pastorid räägivad rohkem inimestega, kes on väljaspool kogudust, siis seda enam sa õpid tundma, mis seal maailmas tegelikult sünnib. Sest neid, kes on juba aastaid, kümneid aastaid ligunenud kristluses, koguduse sees, /--/ et nende nõustamisel sa ei saa tegelikult seda pilti, mis tekib, et kuskohas maailm tegelt on omadega. (Rasmus)

Maailmas toimuvaga kursis olemise üks oluline aspekt on see, et hingehoidja peaks end jätkuvalt harima, kuidas erinevate probleemide puhul inimesi abistada.

Ükskõik, kui tõsise probleemiga ka tegemist ei ole, ei saa inimest aidata, kui ta ise seda ei soovi. Kõrvalseisjad võivad püüda aidata, luues kontakti abistaja ja abivajaja vahel, kuid otsus abi vastu võtta või mitte on siiski abivajajal endal.

Kui me räägime probleemidest, siis inimene, kes on oma probleemide keskel ja kui tema ei otsi abi – sa ei saa teda aidata. See on üks asi, mida ma olen lihtsalt õppinud. Et teised võivad tulla ja teda soovitada, aga kui tema ei ole nõus, siis sa jääd sellest unistama. (Hanna)

2.2.2.3. Ise abi pakkumine

Koguduses, kus ei ole harjutud sellega, et kirikusse võib tulla oma muredele abi otsima, ei saa eeldada, et inimesed võtavad selle võimaluse ruttu omaks. Siin tuleb vaimulikul endal olla aktiivne ja käia kodusid külastamas ja välja selgitada, kes abi vajab.

Praeguses kohas on asi nii teistmoodi, seal ma arvan, pole viimased kuuskümmend kuni kaheksakümmend aastat [olnud] hingehoidu... see pole üldse tuttav, et selline asi üldse eksisteerib. /--/ Ja sellepärast seal on see, noh, täiesti imelugu – ma võin selle kolme aasta peale öelda võib-olla üks-kaks juhtu, kus keegi oleks tulnud rääkima. See toimib üksnes ja ainult niimoodi, et mina käin. /--/ Noh, ma olen selline lootusetu kodukülastaja. Ma helistan ja ma lihtsalt lähen ja lähen ja lähen. (Miina)

Miina sõnavõtust võib aimata, et kui ta järjekordsele koguduseliikmele helistab ja pakub külastuse võimalust, tuleb see üllatusena. Kuid see, et ta oli niiviisi toimunud intervjuu toimumise ajaks juba kolm aastat, viitab tõenäoliselt, et külastus, ehkki harjumatu, ei ole inimestele ebameeldiv. Võimalik, et nüüd inimesed lausa ootavad tema kõnet ja pakkumist külla tulla. Küllap paljud hingehoidjad ei astuks ise esimest sammu kontakti loomisel just hirmust, et nad pole teretulnud. Miina näide on seetõttu julgustav, et isegi Eesti privaatsust kõrgelt väärtustavas sotsiaalses kontekstis ja kogudustes, kus sellega pole harjutud, võetakse vaimuliku külastus siiski tänuga vastu, kuigi ei osata kontakti ise algatada.

Koguduses on hingehoidja algatus vajalik siis, kui on näha, et inimene teeb valesid valikuid.

Samas on ka see vaimuliku vastutuse küsimus, et kui pastor või koguduse juhtkonnast keegi näeb, et nagu midagi hakkab kiiva kiskuma, et siis /--/ sellisel sõbralikul, armastaval moel siiski püüda sellele tähelepanu juhtida, et...noh, mõni inimene ei pane tähelegi et, et ta nagu lahtiste silmadega õnnetusse läheb. (Joonas)

Joona rõhutas vaimuliku vastutuse olulisust. Kui kogudust mõistetakse ühtse perekonnana, kus liikmed vastutavad üksteise eest, ei tohi vaimulik neutraalseks pealtvaatajaks jääda, nagu ümbritsev individualistlik ühiskond eeldab.

Hingehoidja algatus on samuti põhjendatud siis, kui tundub, et inimene vajaks abi, ent ise ei julge abi otsida.

Küllaltki palju on olnud, /--/ et inimesed on ikkagi liiga tagasihoidlikud ja siis kui näed teise näost, teise silmist või tema käitumisest, et [on] mingi probleem, siis on ikka, et lähed vestlema... Täitsa ise olen võtnud initsiatiivi ja pärast on inimene väga-väga tänulik. /--/ Muidu, kui lihtsalt jääda kõnetundi ootama, siis osa tulevad, ... [aga] terve hulk ei tule. (Kalev)

Esineda võib olukordi, kus inimene tuleb küll abi otsima, ent ei oska või taha sõnastada oma tegelikku probleemi. Siis räägitakse muudest probleemidest ja teemadest, kuni ringiga jõutakse peamise teema juurde. Siin on vaja hingehoidjal märgata taustal oleva probleemi olemasolu ja vestlust suunata.

Agaga vahest on jälle niimoodi, et inimesega hakkad rääkima ja tema hakkab sinuga rääkima, kuni ta võib korraka jõuda suurte probleemideni, et kuule tead, mul on see mure ja mul on see mure. /--/ Ega sina ka ei tea, mis tal tegelikult on. (Karl)

Võib-olla see hingeabi andmine on efektiga nagu jäämägi, et algul inimene näeb seda ühte juppi, aga see suurem sügavam osa on, ütleme, ikkagi seal vee all ja seda on vaja tunnetada ja meile seda tarkust, et suuta inimest aidata sellel teel. (Kert)

Kert leidis, et parim on siiski teadvustamine ja võimaluste loomine, kuid hingehoiu pakkumise peale käia ei tohi.

Siin peab /--/ pastor andma võimaluse, et võimalus on alati olemas. Agaga mitte sellist pakkuma, et ma käin ja pakun teda nüüd igapähele. Et tule ja ma annan sulle hingeabi. Et see ei ole nagu töö või siuke tükitöö, et sa käid ja pakud kõigile. (Kert)

Üks oluline põhjus, miks ei tohiks hingehoidu peale suruda, on see, et inimene peab esmalt mõistma, et tal on probleem. Kui hingehoidja algatab abistamisprotsessi seda abisaajale pooleldi peale surudes, võtab ta vastutuse enda peale, selle asemel, et abivajaja ise vastutaks ja teeks oma elus tähtsaid otsuseid. Hingehoidja saab küll algatada teemast rääkimist, kuid ta ei tohiks olla veduri, kes kogu protsessi aktiivselt käimas hoiab.

Aktiivse abipakkumise puhul võivad inimesed abist keelduda, kui nad ei taha probleemi tunnistada või leiavad, et peavad ise oma muredega toime tulema.

Kogu see kaasaegne individualismi kasv on see, et inimesed /--/ püüavad iseendaga hakkama saada ja kui sa siis nagu oma initsiatiiviga lähed ja kuidagi püüad /--/ tähelepanu juhtida, siis esimene reaktsioon [on], /--/ miks sa sekkud minu ellu. /--/ See teatud niisugune barjääri ületamine, /--/ et siin tuleb nagu leida see jumalik võti, kuidas, /--/ kellelegi inimesele niimoodi läheneda, et ta nagu sind ära ei tõuka või sõrgu vastu ei aja. (Priit)

Hingehoidjad peavad teadvustama, et kogudus on oma olemuselt kollektiivsuse alusel toimiv ühendus, kus tihedad omavahelised suhted ja koostöö on normiks, samas kui kaasaegne individualistlik ühiskond on oma mõttelaadilt

kogudusest erinev. Seetõttu on neil, kes on üles kasvanud väljaspool kogudust ning siis sellega kokku puutuvad, ilmselt raske aktsepteerida läheduse tasandit, mis kogudustest leida võib.

2.2.3. Mille kaudu hingehoid toimib

2.2.3.1. Piht

Piht on hingehoiu osa ja seostub eelkõige inimese vajadusega tunnistada üles oma eksimused ning vabaneda süüst. Pihi eesmärk on lepitada inimest Jumalaga.

Minu meelest piht on osa hingehoiust /--/ ja ta eelkõige on süü küsimusega seotud. Inimene tunnistab /--/ hingehoidja juuresolekul Jumalale oma süü ülesse, et saada lahendus ja andestus. (Kalev)

See on osa protsessist hingehoius, kus sa lepitad inimest Jumalaga. Juhatad teda lepituse sisse. (Rasmus)

2.2.3.1.1. Pihisaladus

Pihi oluliseks osaks on pihisaladuse hoidmise nõue.

Vaimulikul ei ole õigust pihisaladust ükskõik mis tingimustel avaldada. (Kalev)

Piht võib tähendada väga tõsiste probleemide ülestunnistamist, mistõttu inimesel peab olema vaba valik, kas ta tahab seda teha või mitte. Intervjueeritavate arvamus erines siin mõnevõrra selles osas, kas tõsisest kuriteost peaks vaimulik teatama, hoolimata pihisaladusest või mitte. Üks vaimulik leidis, et näiteks mõrva puhul peaks teatama, kuid samas mõõnis, et endal tal sellist olukorda ei ole ette tulnud.

Pihi puhul on võib-olla see erinevus veel juures, et ma olen alati küsinud, et on sul ka probleeme, mida ma olen sunnitud ka avalikustama. /--/ Seda tuleb inimese käest nagu küsida enne seda, kas ta on nõus seda tegema, kas ta on nõus siis pihtima. /--/ On ju ka väga raskeid olukordi, näiteks mõrvadega seotuid...eks ole, et sa ei saa seda varjata. /--/ Aga noh, minul ei ole niisugust olukorda olnud, kus ma oleks pidanud selle küsimuse korral seisma, aga ma olen inimesele seda teadvustanud, jah, et see on selline küsimus, et siis ta peaks sellele mõtlema. (Lembit)

Paar intervjueeritavat leidsid, et isegi seaduserikkumistega seoses peab vaimulik pihisaladuse nõudest kinni pidama, kuid ta saab suunata ja soovitada minna ja tegu võimudele üles tunnistada. Üks vastaja tõi esile ka näite, et nõukogude ajal võis pihisaladuse hoidjat karistada kui kuriteo varjajat.

Nii või teisiti vaimulikul ei ole õigust pihisaladust ükskõik mis tingimustel avaldada. /--/ Küll aga võib n-ö inimest soovitada, heas mõttes mõjutada, et inimene ise läheks ja tunnistaks üles. /--/ Näiteks nõukogude ajal pihisaladust seadus ei kaitsnud, see tähendas, et see, kellele pihiti, ta võis langeda vastavalt siis ise karistuse alla kui kuriteo kaasteadja. Aga lihtsalt pihisaladus nõudis ka seda. (Kalev)

Võrdluseks toon esile ühe enda kogemuse mõned aastad tagasi – uurimise käigus küsimusi esitades leppis uurija sellega, kui vastasin, et tegu on pihi-saladusega ning et edasist infot ei ole võimalik avaldada.

2.2.3.1.2. Pihi osatähtsus hingehoius

Pihti peavad mitmed vaimulikud oluliseks hingehoiu osaks, rõhutades, et see annab inimesele oma mineviku koormatest vabanemise kogemuse. Üks vastaja toob näite oma kogudusest, rääkides, kuidas pihtimise tagajärjel on mitmed inimesed lahti öelnud oma kaksikelust ning saanud aktiivseteks koguduse kaastööliseks.

Ma näen, et need inimesed, kes on tulnud pihtima, ja nad on vabanenud oma salajastest pattudest – nad on teistsuguseks saanud. /--/ Kunagi aasta tagasi ma viisin oma kirikus läbi pihtimislaagri otse kirikus – inimesed elasid kaks ööpäeva kohe koguduse kojast ja need inimesed, kes vabanesid oma salajastest pattudest läbi pihtimise, on tänaseks päevaks aktiivsed kogudusel liikmed. /--/ Ja nad on vabad. Uksed on suletud hinges ja nad ei lase enam neid kärbeid ligi omale. (Tõnis)

Mõnikord ei oska inimene ise väljendada pihtimise vajadust hingehoidlikus suhtes. Samas võib paista välja, et abistataval on hinges koormaid, millest vabanemine võiks teda edasi aidata. Siin saab abiks olla hingehoidja, kes vastava ettepaneku teeb.

Tarmo: Inimene ise ütleb vahel, et ma tahaks pihtida. Ta tuleb nagu konkreetset sellega välja, siis on selge.

Miina: Aga vahel inimesed ei oska seda nõnda defineerida.

2.2.3.1.3. Pihi ohud

Intervjuus tuli esile asjaolu, et pihti võib ka negatiivsel otstarbel ära kasutada – ohuks on see, kui pihi abil püütakse inimesega manipuleerida. Ühe vastaja jutust jäi mulje, et ehkki ta oli sellest ohust teadlik, siis vähemalt oma kiriku kontekstis ta seda eriti reaalseks ei pidanud.

Ma olen kuulnud kunagi, et see on ohtlik asi, et sellega võib manipuleerida, aga kui pastor ise on väga jumalakartlik, siis ta on lihtsalt üheks vahendajaks inimese ja Jumala vahel selles pihtimises. (Tõnis)

Hingehoidjate käes on tundlikku infot paljude inimeste kohta. See annab neile teatud võimupositsiooni ning teeb abistatavad haavatavaks, kui võimu kurjasti kasutatakse. Antud juhul on Tõnis teadlik potentsiaalsest ohust ning sellest rääkimine viitab vähesele tõenäosusele, et ta ise osutuks manipuleerijaks. Samas piir nõu andmise ja teise inimese elu juhtimise vahel võib olla õhuke. Seega võib hingehoidja abivajajat manipuleerida endalegi teadvustamata, kuna näiteks kaassõltuvuslike joontega abivajajat on kerge endaga siduda.

2.2.3.2. Tõe rääkimine ja manitsemine

Hingehoiu oluliseks osaks on tõe rääkimine. Eesmärgiks on juhtida tähelepanu probleemidele, mida inimene ei pruugi teadvustada.

Ja tihti hingehoid ka nõuab, et me räägime tõtt inimestele, et ärataks neid ülesse. (Toivo)

Hingehoidja on tõenäajaka rollis kui Vana Testamendi prohvet, kes pidi ohjeldamatult elavale rahvale viima Jumala hoiatuse. See, kas prohvetit kuulda võetakse või mitte, on juba kuulaja vastutus. Sõnumiviija ei tohi aga vaikida.

Samuti võib hingehoiu juurde kuuluda manitsemine – tähelepanu juhtimine sellele, mis inimeste elus on valesti. Sealjuures on initsiatiiv koguduse juhtkonnal. Ühes koguduses hakati seda tegema pärast seda, kui oli toimunud ränk autoõnnetus – see viis koguduse juhid mõttele, et inimeste elus olevate probleemidega peab tegelema olevikus ja seda ei tohi lükata määramatusse tulevikku.

Just kuu aega tagasi üks raske autoavarii pani meid kaaspastoriga mõtlema ja tegutsema. Just tegutsema nende koguduseliikmete või samas ka koguduse külalistega, nende suhtes, kelle eluga me ei ole rahul, vaadates kõiki tõekspidamisi, meie oma kiriku tõekspidamisi, et sõltuvused ja vabaabielud ja asjad. Et me hakkasime julgelt kutsuma neid pihile, kutsuma neid koguduse ette ja nagu rääkima ja nõustama. (Riin)

2.2.3.3. Palve

Hingehoid ja eestpalve on tihedalt omavahel seotud. Tihtipeale kasvab ühest välja teine, sealjuures võib hingehoid viia eestpalveni või eestpalvele tulek juhtida edasise hingehoidliku suhteni.

Mõlemast otsast võib alustada, et inimene tuleb eestpalvesooviga ja sellele järgneb hingehoidlik vestlus või hingehoidlikust vestlusest kasvab välja eestpalve. (Hendrik)

2.2.3.3.1. Koguduse eestpalve

Hingehoiutöö on seotud koguduse eestpalvega. Inimesed, kes on soovinud eestpalvet ja kelle eest on palvetatud, on vastajate sõnul saanud abi.

Eestpalved on väga vajalikud. Seal ei ole isegi kahtlust. /--/ Ma olen lihtsalt rääkinud nende inimestega, kes on nende palvete tagajärjel saanud õnnistatud ja terveks ja, ja see töötab! Jah, nii et siin kahtlust olla ei saa. (Väino)

Üks vaimulik rõhutas koguduse ühispalve olulisust. (Erinevus eestpalvega on antud vastaja sõnastuses see, et kui eestpalvet võib teha ka väikeses grupis või individuaalselt, siis ühispalve all mõeldakse jumalateenistuse osaks olevat palvet.) Intervjuueeritav ütles, et kui kellegi eest palvetatakse ühiselt kogudusega, kaob võimalus, et tähelepanu keskeneb ühele inimesele, kellele võiks siis omistada üleloomulikku väge, vaid see läheb hoopis Jumalale.

Mida vanemaks ma saan, seda enam hakkab ma hindama koguduse ühispalvet. Et see ei olegi – mulle näib – Jumala eesmärk, et me keskel oleks niuksed kuulsad imetegijad, vaid et Jumal oma Kristuse ihu, oma koguduse palveid, ühispalveid, võtaks kuulda. Siis ei satu keegi ise kiusatusse olla suur ja tähtis imetegija. (Kalju)

Huvitaval kombel puudutab Kalju ütlus vaimuliku või koguduse töötajaja hingehoiu olulist teemat: uhkus. Vastutusrikas ja respektieritud töö koguduses

võib panna enda rolli üle tähtsustama. Nii eestpalve pakkuja ise kui ka kogudus võivad ajapikku hakata arvama, et Jumal sekkub just selle inimese ja mitte kellegi teise kaudu. Ühine palve koguduses aitab seega palvetajatel hoida fookus Jumalal.

Mõnikord on eestpalvesooviga tulemine esimene samm hingehoiu poole. Inimene ei oska alguses küsida hingehoidu, kuid soovib oma palvesoovi eestpalveks esitada. See annab võimaluse probleemist rääkida ja aidata ka lahendusi leida.

See on nagu üks hingehoiu alaliik – inimene tuleb eestpalvesooviga, et kas saab noh tema või kellegi teise sugulase tervise (see tervise pärast on kõige sagedasem) palvetada. Ja noh, seal /--/ natuke ikka räägid ka, et mis ja kuidas. Nii et need on nagu kaks asja üheskoos. (Karl)

Karli kogemus on, et palvesoov tervenemise pärast on kõige sagedasem. Küllap palve haiguse puhul on mingis mõttes kõige neutraalsem – paljusid teisi teemasid on keeruline anda koguduse ühisesse palvesse, kui nad puudutavad inimsuhteid või pattudega võitlemist. Tervisemured on ka pakilisim ja valdavaim vajadus, eriti vanuse tõustes.

Mitmed vastajad rääkisid ohust: kui mõne inimese mure võetakse koguduse eestpalvesse, on võimalik, et eriti väiksemas koguduses on aimatav, kellest räägitakse ning pole võimalik anonüümsust ja konfidentsiaalsust säilitada, isegi kui ei mainita nime ja räägitakse probleemist üldsõnaliselt. Teisalt leiti, et anonüümsuse osas saab vaimulik siiski palju ära teha – eestpalvete osas ei pea probleemi detailidesse laskuma, et poleks võimalik (või lihtne) ära arvata, keda mõeldakse ning et informatsioon edasi ei leviks.

Ma arvan, et siit tuleb erinevus suure koguduse ja väikse koguduse vahel. Kui mina koguduse kantslis, isegi ühtegi nime ma ei ütle, aga nad saavad ikka aru. Nad teavad, mis see probleem on, kes on kuskil haiglas või kellel sugulane kuskil. (Riin)

Ja vahest on seal mõne palvesoovi peal kõik nimed ja terve suguvõsa üles loetletud, aga see ei ole vajalik, seda ette lugeda kantslist. Jumal teab seda probleemi ja me kanname anonüümselt n-õ selle probleemi Jumala ette. (Kalju)

Anonüümsuse probleemi lahendamisel pakkus üks vastaja välja võimaluse, et spetsiifiliste vajaduste eest võiks palvetada kindel grupp inimesi, kellel on kohustus hoida konfidentsiaalsust.

Aga kas siin ei peaks kahte liiki olema need palvegrupid? Siis, kui nüüd eriliselt võtta hingehoiulisi teemasid, et siis peaks olema üks eriline tiim, kes palvesse tulevad nende asjade peale. Tavaline, avatud grupp – et seal võib tekkida küll iseenesest selline hirm. Informatsioon levib ja inimesed saavad haiget. (Väino)

2.2.3.3.2. Isiklik eestpalve

Palvest rääkides nimetati isiklikku eestpalvet inimese eest: lisaks sellele, et palvesoov võetakse koguduse või väiksema grupi eestpalvesse, palvetavad hingehoidjad hiljem ise nende probleemide pärast; mõnikord mitmeid nädalaid järjest.

Nädalate viisi kodus palvetad iga päev. (Karl)

Küllap abivajaja eest nädalate viisi palvetamine viitab kaastundele ja kaasa-
elamisele. Hingehoidjatel võib inimesi, kelle mured meelde on jäänud ja kelle
pärast nad palvetavad, olla palju. Tähtis seejuures on, et abivajajate probleemid
ei hakkaks hingehoidjat ennast rusuma niivõrd, et need pärsiks tema enda
toimetulekut. Eestpalve on üks oluline viis, kuidas hingehoidja saab hinges ole-
vad koormad Jumala ette maha panna.

Hingehoidja võib ka vestluse ajal vaikselt inimese pärast palvetada. Siis on
selle palve eesmärk paluda tarkust Jumalalt, kuidas antud olukorras inimest
aidata.

See eestpalve peaks olema inimese sees, kui ta annab ka hingeabi. Näiteks
ega ma ei saagi abi anda, kui ma ei olegi küsinud enne Jumala käest. (Kert)

Palvetamine on oluline aspekt, mis eristab kristlasest hingehoidjat. Lisaks
teadmistele ja kogemustele, mille põhjal ta kuulab ning abivajajat suunab, saab
hingehoidja tarkust palves. Kristlasest hingehoidja seega eeldab, et palve kaudu
ta saab ise suunamist ning abivajaja lahendusi.

2.2.3.3.3. Abivajajaga koos palvetamine

Olulise abistava vahendina nimetasid vaimulikud palvetamist koos abivaja-
jaga – siis ei jää probleemist rääkimine vaid jutu tasandile, vaid see antakse
edasi Jumala hoolde.

*Mina olen küll seda praktiseerinud, et alati olen öelnud, et paneme selle
probleemi nüüd Jumala ette. (Lembit)*

Abistatav ei julge alati välja öelda, kui ta vajab eestpalvet. Siinkohal saab
hingehoidja talle selle võimaluse pakkuda.

*Vahest ongi inimestel ka see, et tema nagu ei julge välja öelda, et palve-
taksime koos. – Noh, et me võime ka koos palvetada. – Oi, jaa! (Karl)*

Abistatavaga koos palvetamine tähendab intervjuueeritavatele võimalust pa-
luda abi Jumalalt nendes olukordades, kus nemad ise ei oska abi anda. Vastajad
olid kogenud, et palve tulemusel abivajaja olukord realselt muutus.

*Sõitsin selle inimese juurde ja panime koos põlved maha ja mees oli tõesti
sellises kriitilises olukorras ja hädas, et need kurjad vaimud vaevasid teda. /--/
Ja ma ütlesin, ära vaata minu peale, sest mina ei suuda, aga Issand suudab
seda teha, ja vähemalt sellel õhtul ta sai nendest, ...sai abi ja sai nendest
vabaks. (Laur)*

Küsimustes, mis on vaimse maailma rõhumisega seoses ja mis ei ole psüh-
hiaatrilise iseloomuga, ei olegi muud teha, kui astuda välja palvega. Mõnes kon-
fessioonis/koguduses tehakse seda ilmselt julgemalt, kuid arvan, et valdavas
osas pigem selle temaatikaga ei tegeleta. Ometi on oluline, et vaimulikud ka
selle temaatikaga end kurssi viiksid.

Mõni vaimulik väljendas teatavat ebakindlust koos abistatavaga palvetamise
osas. Eelkõige oli põhjuseks hirm, et ettepanek palvetada võib inimese ära
ehmatada ja iga inimtüübi puhul ei pruugi olla sobiv. Näiteks intellektuaalselt
orienteeritud inimese jaoks võib ettepanek hakata palvetama tunduda aru-

saamatuna, samas võib temagi sellega kaasa tulla, kui selgitada, miks see on vajalik.

Mina selles suhtes olen väga ilmalik inimene, aga minule tundub küll niimoodi, et /--/ koguduse õpetaja ametis peaks olema üldse sellise, noh nagu eestpalve pakkumise ja sellisega väga ettevaatlik ja tagasihoidlik. Samamoodi nagu /--/ kaplanaadi põhireegel, et enne ei räägi Jumalast, kui inimene ise soovi avaldab. (Toomas)

Mitte alati palvetamine. Ma mõtlen, et minusugune tüüp on nimelt see, mina olen niisugune intellektuaalne tüüp /--/ ja mind oleks see kohe tõrjunud, kui esimene õpetaja oleks mind võtnud, et hakkame nüüd palvetama. /--/ Ilmselt ongi niimoodi, et kui on näha, et on niisugune intellektuaalne tüüp, et siis ta nagu ei ole selleks eriti valmis kohe. Tal on vaja mõistusega selgust, et miks seda teha tuleb, siis ta juba võib. Aga kui mõistusega ei ole selge, miks seda tegema peab, siis see muu asi ei loe nagu. (Joosep)

Samas leiti, et tihtipeale on hirm eelkõige hingehoidja enda, tema tausta ja harjumustega seotud. Ettepanek palvetada võidakse abistatavate poolt vastu võtta tänuga, mistõttu hingehoidja seesmine kramp ei pruugi olla põhjendatud. Üks vastaja arvas, et need vaimulikud, kes on ise pastorite peredes kasvanud, ei näe palvetamises probleemi ja teevad seda ettepanekut vabamalt.

Ma arvan, et tõrge on peamiselt endas, sest mina tulen ka sellisest kodust, kus ei palvetatud päevast päeva ega enne ja pärast sööki. /--/ Aga ma olen oma suureks üllatuseks kogenud, et inimesed on palju altimad koos palvetama kui mina ise. See on täpselt see, millega me harjunud oleme ja kuidas me üles kasvanud oleme. Ma vaatan, ametivennad ja -õed, kes tulevad pastorite kodudest, neile on see väga loomulik ja inimestele on see vastuvõetavam kui minu suureks üllatuseks. Aga ma ise arvan, et nad tunnevad mugavamalt, kui ma ise seal juures. (Hendrik)

Hendriku jutust väärrib tähelepanu see, kuivõrd suur mõju on tema arvates hilisemas teenimistöös vaimuliku lapsepõlvkodul ja taustal. Esmapilgul tundub võrdlus teiste vaimulikega, kes põlvnevad pastoriperedest, loogilisena. Samas on mitmeid vaimulikke, kes on hilisemas eas saanud kristlaseks ning valinud vaimulikukutse ning kel ei ole tõrkeid palvetamise suhtes. Seetõttu tekib küsimus, kas Hendrik tähtsustab lapsepõlvkodu mõju üle ning võib-olla on teisiigi faktoreid, mis vaimulikku palvetamise suhtes ettevaatlikuks teevad.

2.2.3.4. Sõnakasutus

Inimeste jaoks mängib olulist rolli, milline on hingehoidja (ja sealjuures eelkõige vaimuliku) sõnakasutus. Ülemäärase religioosse sõnavara kasutamise tõttu peetakse mõnda vaimulikku/hingehoidjat vähem pädevaks igapäevaste probleemide osas, kuna kardetakse, et ta abivajajat ei mõista.

Kardavad seda, et iga teine sõna on Jumal ja Jumal ja midagi niisugust. (Karl)

Teisalt, kui vaimulik suudab kõneleda mõistetavas keeles, tunnustatakse teda sõnadega „normaalne” või „ilmalik”.

Matuste puhul /--/ mulle on öeldud, et /--/ [kas]saaksite võimalikult ilmalikult teha, siis /--/ pärast nad on rahul olnud, vähemasti ütlevad. Aga küsimus on selles, et nemad mõtlevad selle ilmaliku all seda, et niisugune, mis on mõistetav. (Joosep)

Üks ametivend ütles mulle, et tema jaoks oli suurim kompliment olnud see, kui keegi on talle öelnud, et kuule, /--/ sa ei ole üldse nagu kirikuõpetaja, sa oled täiesti nagu normaalne inimene. (Ilmar)

Minu kohta on öeldud, et uus õpetaja on nii ilmalik. (Hendrik)

Tõenäoliselt on taolise komplimendi tegijad ennekõike mittekristlased või kogudusekauged inimesed, kel võib olla hirm, et neid hakatakse usku pöörama või manitsema. Üldisemalt võib ettepanek ilmalikult kõneleda viidata hirmule, et vaimulikult tellitud kiriklikust talitusest ei saada aru.

2.2.3.5. Jutlus ja hingehoid

Üks vastaja tõi esile mõtte, et jutlus võib toimida hingehoidlikus funktsioonis: see suunab inimest ja õpetab teatud olukordades toime tulema. Samas erineb hingehoid jutlusest selle poolest, et see lähtub konkreetse inimese situatsioonist, mida jutluse puhul, kui arvestada kõiki erinevaid koguduseliikmeid, ei saa silmas pidada.

Mõnes mõttes on ka jutlus hingehoid ehk see on inimese hoolimine, tema aitamine, suunamine Kristuse poole. Aga hingehoid jutlusest erineb selle poolest, /--/ et hingehoidjana ma olen kuulaja ja ma lähtun, lähtun tema hetkeolukorrast, ma kuulan teda ja, ja aitan teda selles olukorras, kus ta on. (Andres)

2.2.3.6. Jumalateenistus

Jumalateenistusel viibimist võib laiemas tähenduses pidada samuti hingehoidlikuks. Kirikus viibimine toetab inimeste usku – kui ta ise ei suuda palju palvetada, siis kirikus tehakse seda tema eest. Jumalateenistusel olemine mõjutab inimest tervikuna.

Kirikus viibimine on hingehoid. /--/ Miks on vaja käia kirikus – sellepärast, et oma nõtrust kompenseerida. Seal sa oled keset kaht, keset poolteist tundi kestvat palvetamist, keset sakramenti, jutlust, sõna. Sa ise – mõte läheb uitlema vahepeal – sa ei jõua, sa laulad, sa mida tahes teed, seda tehakse sinu eest. /--/ Sa oled selle keskel, see kõik sind mõjutab. Kodus on suur saavutus, paneb käed kokku, loeb kaks minutit palvet igal hommikul. Kaks minutit! Seal on poolteist tundi. See on kindlasti hingehoid, niimoodi laiemas mõttes, taustsüsteemi mõttes. (Joosep)

2.2.3.7. Grupitöö

Hingehoidlikult võib mõjuda mõnda koguduse gruppi, näiteks palve- või piibli-gruppi, kuulumine. Piiratud hulk inimesi, kes kõik teavad üksteist, annab suurema kindlustunde murede jagamiseks, rohkem võimalust üksteise eest palvetamiseks. Ühtlasi on võimalik grupis ühiselt teadvustada, et tegemist on konfidentsiaalse infoga.

Just see kodugrupi õhkkond on selline, mis võimaldab ka teatud konkreetseid palvesoove... palvetada, mida ei saa ka üldisel jumalateenistusel teha, et seal /--/ õhkkond on selline kodusem ja usaldusväärsem ja seal kodugrupis on inimesed nagu juba teadvustavad seda, /--/ et on teatud spetsiifika, mida me /--/ siit sellest palvegrupist üldse välja ei vii. (Priit)

Grupitööst osavõtt aitab lahendada lihtsamaid probleeme. Inimesed saavad üksteiselt tuge ning ei pruugigi vajada vaimuliku abi.

Tuleb luua grupid või sellised /--/ struktuurid, kus juba teatud lihtsamad asjad võib-olla, noh, juba eos ära lahendatakse. (Siim)

2.2.4. Mis kaasneb hingehoiuga

2.2.4.1. Hingehoid kui evangeeliumi kuulutamise vahend

Mitmed vaimulikud näevad otsest seost hingehoiul ja evangeeliumi kuulutamisel, kuna evangeelium pakub lahendusi inimeste probleemidele. Evangeeliumi kuulutamist ei samastata siiski täielikult hingehoiuga, vaid nähakse seal kokkupuutepunkte. Hingehoidja vahendab Jumala abi ning tunnistab seeläbi, et inimlik abi ei ole piisav.

Juhtida teda tõelise Arsti juurde, kes suudab inimest tervikuna tervendada. Me oleme nii-öelda tema käskjalad. Mitte siduda endaga, nagu meie suudaksime kedagi tervendada, vaid temaga, kes tõeliselt tervendab. (Kalju)

Koguduse korraldatavate sotsiaaltöö projektide kaudu saab inimestele pakkuda võimalust hingehoiuks. Sel puhul on hingehoid tihedalt seotud dia-koonia- ja misjonitööga.

Mina arvan, et kirik peab kindlasti käe välja sirutama sotsiaalprogrammide läbi, välisteenistuste läbi. Meil on kogemused, et kui me oleme rajanud varju-paiga või supiköögi inimestele, et me oleme astunud sammu, et peale nende kõhu täis söötmist on meil võimalus ka rääkida Jumala armastusest. (Tõnis)

Sama vastaja jaoks seostus hingehoid tihedalt evangeelsete üritustega selles mõttes, et koguduseliikmeid valmistati ette võimaluseks, et kui peaks rohkel arvul inimesi pöörduma ja kogudusse tulema, oleks piisavalt neid, kes uute inimestega tegelevad.

Mina olen ise korraldanud hingehoiukursuseid oma koguduses, kus me suudame inimesi õpetada. /--/ Kui on olnud meil suuremad teenistused, siis enne seda oleme tegelema, viinud läbi mõned tunnid mingi aja jooksul, et inimesi koolitada. Seal on siis põhisuunad nii kui ära märgitud. /--/ Eriti 90. aastatel, kui olid meil need võimalused erilised, ütleme Billy Grahami ajal, selle teenistused, mis olid seotud filminäitamisega ja tollel ajal olid eriti populaarsed tänavateenistused ja kui meie misjonibuss käis ja telk ja siis meil olid enne seda ikkagi, meie kiriku tasemel olid, /--/ nagu ma mäletan, /--/ ja meie koguduses, me viisime ka läbi neid kursusi. No need olid sellised üldised. (Tõnis)

Hingehoiu pakkumine evangeelisel üritusel on iseenesest mõistlik, sest tõenäoliselt on usku pöördunud või usule avatud inimesed kõrgendatud usulise huviga seetõttu, et neil on probleemid, millele lahendusi otsitakse. Seega on

hea, kui evangeelsel üritusel ei pakuta üksnes päästmispalvet, vaid ka tuge ja edasisi soovitusi elu küsimustega tegelemisel. See paneb aluse usu küpsemisele, kus inimene mõistab, et ta ei ole täiuslik ja probleemivaba pöördumise hetkest alates, kuid leiab nii usust kui kaaskristlastelt ressursi, et oluliste teemadega tegeleda.

2.2.4.2. Hingehoid kui koguduse kasvamise võti

Üks intervjuueeritav defineeris hingehoidu eeskätt kui vastpöördunu toetamist usulisel kasvamisel.

Inimene saab kristlaseks, siis see periood pärast seda, kus ta kasvab Jumalas, kõik see on hingehoid temale. (Rasmus)

Usulise arengu toetamine tugevdab kogudust tervikuna. Kui inimesed, kes kirikus käivad, tunnevad, et nende vajaduste eest on hoolt kantud ja nad on saanud oma isiklikus elus olevaile probleemidele lahendused, siis on nad omakorda suutelised aitama teisi ja seeläbi kogudusetöö võib tugevneda ja kogudus võib kasvada.

Paljudele teistele võib see, kes on tervendatud, /--/ hing, kes on saanud tähelepanu, kes on toidetud tervikliku toiduga, /--/ aidata teisi inimesi. /--/ Ma näen, et selleks, et kirik kasvaks, peab olema võimalikult palju inimesi, kes suudaks tegeleda hingehoiutööga. (Gennadi)

Põhjus, miks mõned inimesed lahkuvad kirikust, võib olla see, kui jäädakse tähelepanuta ega saada abi, mida vajatakse. Kui kõigi koguduseliikmete probleemidega oleks jõudnud õigeaegselt tegeleda, oleks vähem kogudusest lahkujaid, arvas üks vastaja.

Koguduses ei oleks meil nõnda palju kadunud lambaid, kui me oleks kõigiga nendega suutnud õigeaegselt kontakti luua ja pidada. (Kalju)

2.2.5. Jumalik dimensioon hingehoius

Lisaks inimlikule poolele on hingehoius osaliseks Jumal, kelle poole võib pöörduda ning kes võib anda probleemidele lahendusi. Hingehoiu oluline eesmärk, nagu ütlesid mitmed vaimulikud, on juhtida abivajaja ennekõike Jumalalt abi otsima.

Pöörame tema pilgu ikkagi selle poole, kes need probleemid võib lahendada. Julgustamegi inimest nagu ise vaatama Jumala poole ja otsima lahendusi Jumalalt. (Leo)

Juhtida teda tõelise Arsti juurde, kes suudab inimest tervikuna tervendada. Me oleme nii-öelda tema käskjalad. (Kalju)

2.2.5.1. Inimvõimete piirid ja Jumala juhtimine

Üsna mitmed vaimulikud rõhutasid, et inimeste aitamisel pelgalt hingehoiualastest teadmistest ei piisa ning tuleb abi saamiseks pöörduda Jumala poole.

Isegi see kogemus ja teadmine, mis on saadud, ei ole sageli piisavad, ja on väga tähtis, et Jumalalt tuleks juhtimine, mida rääkida konkreetsel hetkel. Ja seetõttu ma arvan, et see koostöö – Jumala juhtimine ja teadmised, mis meil

on – et kui need kõik ühendada, siis tuleb kokku hea tulemus. Sest mõnedel hetkedel isegi ei tea, kust alustada selle inimesega ja Jumal annab lihtsalt konkreetse sõna: näe, ütles seda. Sa ütled, ja inimene... /--/ sa tead, et sa sellega tegeled. (Gennadi)

Mitu vastajat rõhutas, et probleemid võivad olla varjatud ning nende probleemide tuvastamise ja lahendamise juures on vaja Jumala juhtimist, tarkust ja Püha Vaimu andide kasutamist. Kui hingehoidja ei ole tähelepanelik, võib abivajaja rääkida teemadest, mis probleemi lahendamise seisukohast on vähetähtsad või eksitavad. Hingehoidja saab ise vestluse ajal vaikselt palvetades Jumalalt juhatust paluda.

Tihti, nagu ma ütlen, et need inimesed, kes tulevad probleemidega, et see probleem alati... peaaegu alati see probleem ei ole, mis ta mõtleb olevat. Ja nad suunavad sind hoopis. Aga kui sa vaimuandidega saad töötada ja kuulata, mida Püha Vaim räägib ja kuulda, mida inimene räägib ja... (Toivo)

Eestpalve peaks olema inimese sees, kui ta annab ka hingeabi. (Kert)

Üks väga pikaajalise hingehoiutöö kogemusega vaimulik tõi esile mõtte, et iga inimene ja juhtum on erinev ning enamasti ei saa toetuda üksnes oma rikkalikele kogemustele ja lahendada kõigi abivajajate probleeme ühesuguselt. Selleks, et teada, kuidas konkreetsetes olukorras tegutseda, otsib ta palves tarkust Jumalalt.

Kui inimesed tulevad sinu juurde ka väga raskete probleemidega, sa ei saa mingit trafaretset lahendust anda. Sa võid oma teadmistega anda, aga iga kord ma jään vaikselt ja küsin Jumala käest inspiratsiooni, mida öelda. (Lembit)

Hingehoidjal võib olla kasu vaimuandide kasutamisest, ütles üks vastaja. Ta mainis tarkuse, tunnetuse ja vaimude äratundmise andi.

Ja muidugi mina usun, et vaimuannid on väga tähtsad selles asjas. Vaimude äratundmine, tarkus, tunnetus – kõik need asjad. Sest tihti /--/ need inimesed, kes tulevad probleemidega, /--/ peaaegu alati see probleem ei ole, mis ta mõtleb olevat. Ja nad suunavad sind hoopis. Aga kui sa vaimuandidega saad töötada ja kuulata, mida Püha Vaim räägib ja kuulda, mida inimene räägib... (Toivo)

Isegi professionaalsel nõustamisel on omad piirid, millest edasi jõuab vaid Jumala abiga, ütles mitu vastajat.

Kui sa oled kristlik psühholoog, mul on palju rohkem usku sellesse. Psühholoog iseenesest on väga piiratud oma lihtsalt inimese teadusega. (Toivo)

Meil /--/ kirikusse tuli üks professionaalne psühholoog. Põhjus, miks ta kirikusse tuli, oli see, et ta ütles, et me oma erialal õpime väga palju teooriaid ja raamatuid. Me ei saa inimese hingega teha seda, mida teie teete. (Gennadi)

2.2.5.2. Vaimulikkuse ületähtsustamine

Paar intervjuueeritavat rõhutasid, et hingehoidlikus suhtes peab olema tasakaal Jumalale toetumise ja sisulise nõuandmise vahel. Mitmete probleemide puhul ei aita üksnes palvetamisest, vaid tuleb ka olukorda analüüsida ja midagi ette võtta. Sealjuures on oluline, et abivajaja ise vastutaks oma tegude eest ning astuks vajalikke samme.

Ma tean, et on olnud ja on ka siukseid hingehoidjaid, kes ütlevad /--/ et tuleb ainult palvetada ja Jumal aitab probleemi ära lahendada, aga sisulist nagu mingit analüüsi ei tule otsa, see on liiga inimlik ja ilmalik, leitakse. (Ilmar)

„Palveta mu eest ja nüüd mu probleemid kõik lähevad ära ilma, et mina peaks võtma vastutust.“ – Ja muidugi see on mulle väga selgeks saanud, /--/ et /--/ kes tulevad ja ootavad, et ta istub kuskile kännu otsa maha ja nüüd meie hooldame tema eest, kuni ta saab terveks, on väga suur probleem. (Toivo)

2.2.6. Kokkuvõtvalt hingehoiust kogudusetöö praktikas

Hingehoiu aluseks on usalduslikkuse õhkkond. Inimesed on valmis end avama vaid siis, kui neil on kindlus, et räägitu jääb konfidentsiaalseks. Nendele, kes on kogudusest eemal olnud või kristlike väärtushinnangute järgi vale elu elanud, on oluline turvatunne, et neid ei oota ees hukkamõist või karistus, kui nad koguduse rüppe tagasi pöörduvad, vaid et nad leiavad eest armastava perekonna. Sooja atmosfääri loomisele koguduses aitab oluliselt kaasa koguduse vaimulik õhkkond.

Koguduseliikmete puhul võib üldjoontes eeldada, et nad on teadlikud võimalusest muresid vaimulikuga jagada, kuid selleks, et inimesed väljastpoolt kogudust tuleks, peaks levitama ka infot – olgu see siis teadetetahvli, infolehe või koguduse veebilehe vahendusel.

Mõnikord ei pruugi inimesed julgeda vaimuliku poole pöörduda. Põhjuseks võib olla hirm, et pastoril on kiire või on neil temaga teatud emotsionaalne distants. Vaimulikud saavad seda distantsi ise vähendada, kui nad on koguduseliikmetele nähtaval, näiteks tehes igapäevatoimetusi. Inimeste jaoks on vaimulik emotsionaalses mõttes kergemini ligipääsetav, kui ta töötab sekulaarsel töökohal ja viib end aktiivselt kurssi ühiskonnas toimuvaga.

Selleks, et hingehoid toimiks, on tarvis, et inimene ise sooviks abi vastu võtta ning oma elu eest vastutada. Kui on näha, et inimene on tegemas valesid valikuid, saab koguduse vaimulik olla abiks ja hoiatada. Takistuseks taolisele sekumisele on kaasaegne individualism ja üldine vastumeelsus, et keegi kõrvalt probleemidesse sekkub.

Tuleb ette olukordi, kus inimene tuleb küll abi otsima, ent ei oska või taha sõnastada oma tegelikku probleemi. Sellisel puhul on varjatud probleemide tuvastamisel vaja Jumala juhtimist. Professionaalsusest üksi ei piisa, vaja on ka jumalikku tarkust, et inimesi aidata.

Piht on kui suhete klaarimine Jumalaga – süü ülestunnistamine ning lepituse loomine Jumalaga. Pihi puhul on äärmiselt oluline konfidentsiaalsuse nõue. Võimaliku ohuna nimetati, et pihti võib kasutada inimestega manipuleerimiseks. Õnneks ei olnud vastajad ühestki konkreetsest näitest teadlikud.

Hingehoiu osaks on tõe rääkimine ja manitsemine. Manitsuse puhul on eelduseks, et tegemist on koguduseliikmetega.

Eestpalve on oluline osa hingehoius – seda on nii koguduse eestpalve, palve koos abivajajaga kui ka hilisem palvetamine probleemide pärast kas üksinda või

väikese, konfidentsiaalsuse nõudest kinni pidava grupiga. Mõnede vastajate jaoks on palvetada abivajajaga lihtsam, teistel ei tule see nii loomulikult välja, kuid suurem osa nõustus, et palvel on tähtis roll hingehoidlikus suhtes.

Potentsiaalsete abistatavate jaoks mängib olulist rolli hingehoidja keelekasutus. Mõnikord kardetakse hingehoidja poole pöörduda, kui on tekkinud mulje, et ta ei pruugi igapäevaseid probleeme mõista.

Hingehoid võib toimida veel mitmetel eri viisidel: jumalateenistuse või jutluse kaudu, samuti mõjuvad hingehoidlikult kogudustes tegutsevad kõikvõimalikud väikegrupid.

Mitmed vaimulikud nägid otsest seost hingehoiul ja evangeeliumi kuulutamisel. Hingehoiu kaudu juhitakse inimest Jumala juurde, mistõttu teatud puhkudel on hingehoid evangeliseerimise vahend.

Hingehoidlikus suhtes saab lisaks inimlikule nõuandmisele arvestada Jumalaga, kes saab juhtida, kuidas probleemile läheneda ning kuidas seda lahendada. Isegi pikaajaline kogemus hingehoidjana ei pruugi abistamisel olla määrav, kuna Jumal võib avada aspekte, mis inimlikult võivad jääda märkamatuks. Siiski oli neidki, kes kartsid, et vaimulikkusega võib sattuda ka teise äärmusse, kus loobutakse sisulisest probleemidega tegelemisest ja soovitatakse inimesele vaid palvetamist.

Hästi toimiv hingehoid võib olla koguduse kasvamise tõiukeks: inimesed, kes on leidnud lahendused oma probleemidele, saavad aidata teisi ja seeläbi kogudusetöö laieneb.

2.3. Abivajajad

2.3.1. Kes on hingehoiu sihtgrupp?

2.3.1.1. Erinevad inimesed

Hingehoiu sihtgrupiks on vaimulike hinnangul inimesed, kes vajavad abi ja kes ise sealjuures tunnistavad, et nad abi vajavad. Sealjuures peab kirik arvestama, et on inimesi, kes ise iialgi ei tule oma initsiatiivil kirikusse abi otsima, mistõttu peab leidma võimalusi, kuidas abivajajateni välja ulatuda. Hingehoidlikku tähelepanu vajavad aga ka koguduses erinevad grupid, nagu noored, lapsed, abielupaarid, vallalised, naised, mehed jne.

Mina arvan, et kirik peab kindlasti käe välja sirutama sotsiaalprogrammide läbi, välisteenistuste läbi. (Tõnis)

Mitmed vastajad leidsid, et abi tulevad otsima inimesed erinevas vanuses, mõlemast soost ja nõnda ei ole võimalik abivajajat eristada. Probleeme võib ette tulla kõigil ning abivajajaid on võimalik kirjeldada pigem probleemide kui isikuga seotud parameetrite järgi.

Sordi järgi ma neid ei eristaks, pigem eluraskuste järgi. Üldjuhul tuleb inimese abi otsima, kui ta enam ei suuda neid koormaid kanda. (Priit)

Pigem võiks öelda, et siin on seinast seina, nii noored teismelised on juba oma probleemidega kui ka juba päris vanemas eas ja kõik vahepealsed. Ilmselt, nii nagu öeldakse, et haigused ei käi mööda metsapuid, vaid mööda inimesi ja

ilmselt probleemid ka on tabanud igas vanuses ja mõlemast soost inimesi. (Joona)

2.3.1.2. Koguduseliikmed

Kuna intervjuude küsimuste kaudu uurisin koguduses pakutavat hingehoidu, siis oli üldiseks eelduseks, et peamine sihtgrupp, kellega tegeletakse, on koguduseliikmed. Vastustes kumas see ühtelugu läbi, kui räägiti näiteks sellest, et koguduse hingehoid toimib läbi grupitöö või arutleti, kas vaimulik peaks koguduseliikmeid nende kodudes külastama. Otseselt sõnastasid seda vaid üksikud, et enamasti on abivajajate puhul tegu koguduseliikmetega.

Eeldatavasti me siin räägime koguduse liikmest, eelkõige. (Joona)

2.3.1.3. Inimesed väljapoolt kogudust

Kui üldjuhul eeldati, et hingehoiu vajaja on eelkõige koguduse liige, siis üks vaimulik on siin kindlasti suureks erandiks, kelle sõnul enamik abivajajaid tuleb väljastpoolt tema kogudust.

Mina olen näinud, et põhiliselt enamus inimesi tuleb just väljastpoolt kogudust, kes käivad näiteks mu kõnetunnis...ka hingehoiu küsimustes on just väljastpoolt. (Lembit)

2.3.1.4. Naised

Mitmes intervjuus toodi välja, et kuigi probleeme esineb mõlemal sool, siis hingehoidlikule vestlusele jõuavad pigem naised. Meeste puhul takistab tulemist uhkus. Naiste puhul on tuleku tõukeks tundlikkus proleemide suhtes.

Võib-olla siiski naisterahvad julgevad ennem tulla. (Kalev)

Naised tulevad rohkem. Mehed on liiga uhked, naised on liiga õrnad selles mõttes. (Andrei)

Sealjuures toodi esile, et naised tulevad tihtipeale mitte ainult oma probleemidega, vaid abi otsima abikaasale. Samuti nimetati emasid, kes tulevad pojale abi otsima.

See ei ole see alkohoolik. Tead, ausalt öelda, see on alkohooliku ema. Ja abikaasa, kes tuleb. Ja kui see oleks nende otsustada, siis rehabilitatsioonikeskus oleks mitmekordselt täis. Seepärast, et nemad on hädas ja nemad tahavad midagi teha ja nemad ei saa hakkama oma poisiga. Ja kui ma küsin, kui vana on su poiss. – Ta on 45 aastat vana. (Toivo)

Oma mehele ei ole nii raske abi paluda nende heaks. /--/ Ta otsib abi mitte enda jaoks, vaid oma [pere]liikmete jaoks. See on kõige suurem eristus nende seas. (Andrei)

Tundub, et meestel on raskem tunnistada oma eksimusi või probleeme. Selle taga võib olla ettekujutus, et mees peab toime tulema kõigega ning ei tohi viriseda. Kui mees uhkuse tõttu ei suuda aktsepteerida kujunenud olukorra raskust ja põgeneb eitamisele, on naised tihtipeale need, kes haaravad vastutuse. Ometi on positiivse muutuse eelduseks, et inimene ise tunnistab oma olukorda ja vastutab oma tegude eest. Seetõttu hingehoidjad saavad tegeleda naistega, kes abi järele pöörduvad, ja ehk mingil määral õhutada mehi oma olukorda tunnis-

tama, kuid kui mehed jäävad passiivseks, ei ole ilmselt abistamine eriti tulemuslik.

2.3.1.5. Teiste jaoks abi otsijad

Nagu eelnev juba esile tõi, siis tihtipeale ei jõua hingehoidja juurde abivajaja ise, vaid keegi tema lähedane, ütlesid mitmed intervjuueeritud.

On kellegi lähedase inimesega probleem, et see käib tema hingest läbi, mitte ei ole tema isiklik probleem, vaid on kellegi teise probleem. (Priit)

2.3.1.6. Psühhiaatriliste probleemidega

Hingehoidja juurde jõuavad ka psühhiaatriliste probleemidega inimesed. Mõnikord kujuneb neist vaimulikule n-ö püsikliendid, kes ikka ja jälle sisse astuvad.

Inimesel, kellel on natuke psüühikaga viltu või mina olen pannud tähele, et vähemalt meie koguduse praktikas niisugused käivad kogu aeg. (Joosep)

Mu endine kirik oli teel kesklinnast psühhiaatriahaiglasse – seal vahepeal – ja see [psühhiaatrilist abi vajavate inimeste pöördumine] oli regulaarne. (Miina)

2.3.1.7. Ajaviitjad ja tähelepanu otsijad

Mainiti neid, kes pöörduvad hingehoidja poole lihtsalt seetõttu, et neil ei ole midagi muud teha. Sellistel inimestel ei pruugi olla muud probleemi peale suhtlemisvaeguse. Mõned inimesed tahavad olla tähelepanu keskpunktis, et nendega tegeletaks. Teised on üksildased ja otsivad sel kombel seltskonda.

Osa on neid, kellel on lihtsalt igav või nad on üksi, et kes käivad arsti ukse taga, tal ei ole kuhugi minna, tal on lihtsalt igav ja käib ka ringi, üks ole. (Tarmo)

Minul on ka kogemus /--/ inimesega, kes oli ja on praegu ka teises koguduses, kes korraga tahtis üle tulla – noh, see selgus ka väga kiiresti, et põhjus oli selles, et kogu koguduse elu ei keerelnud tema ümber. Tema tahtis tähelepanu keskpunktis olla. Ta oli nii väga haige ja kõik niisugused asjad. (Karl)

2.3.2. Kelleni on hingehoius raskem jõuda

Mitmed vastajad leidsid, et on teatud grupp inimesi, kelleni kiriklikul hingehoidjal on raskem jõuda või õigemini, kes ise ei tule kirikust abi otsima. Iseloomustavate joontena nimetati paremat majanduslikku positsiooni, uhkust, kinnist iseloomu, tugevat isiksust, varasemat negatiivset kogemust abistajaga (konfidentsiaalsuse printsipi vastu eksimist), kibestumist, soovimatust muutada, veendumust, et ollakse liiga patune.

Need on minu nägemuse järgi esmalt sellised, kes omavad positsiooni, kes on rahaliselt kindlustatud, kes on võib-olla natukene kõrgid. (Tõnis)

Noh, inimese loomus on juba – üks on hästi jutukas ja räägib ja avab ennast ja avatud olekus; teine on väga kinnine ja kannatab pigem selle kinnisuse all ja

ta ei suuda nagu avaneda, ta ei suuda välja rääkida seda, mis ta südamele tegelt vaja on. (Väino)

Ilmselt ka sinna kuulub see kategooria inimesi, kes on kõrvetada saanud; kelle usaldus inimeste vastu on kadunud, sest nad on kellelegi südant puistanud ja see on saanud n-ö üldiseks uudiseks. (Kalju)

On inimesi, kes mõtlevad, et ma olen selline ja minus pole vaja midagi muuta, ja sa kõrvalt näed, et neil on hingeline häda, nad vajaksid hingehoidu, aga neid aidata ei ole võimalik, sest nad ei ole valmis abi vastu võtma. (Gennadi)

Inimene ütleb, et ma olen liiga patune, et kirikusse minna. (Riin)

2.3.3. Kellega on raskem töötada

Mitmed intervjueritavad leidsid, et abivajaja peaks võtma vastutuse oma elu eest, mitte lootma, et keegi teine, näiteks abistaja, tema probleemid lahendab. Selliste abivajajatega, kes vastutust ei taha võtta, on raskem või võimatu töötada ning tulemused kas puuduvad või jäävad kesiseks.

Need, /-/- kes tulevad ja ootavad, et ta istub kuskile kännu otsa maha ja nüüd meie hooldame tema eest, kuni ta saab terveks, on väga suur probleem. Tavaliselt niuke mees ei kesta. Ta kestab võib-olla paar nädalat ja siis ta leiab, et tal on vaja tööd teha enda kallal, et terveks saada. (Toivo)

Raskem on töötada nendega, kes näevad oma probleemide põhjusi vaid teistes inimestes ning ei ole valmis tunnistama oma vigu ja enda kallal tööd tegema. Siin on vaja, et hingehoidja õpetaks inimest võtma vastutust oma tegude eest ning pöörama pilgu teiste süüdistamiselt enda muutmisele.

Me peaksime ütlema inimestele ühel väga armsal viisil, et kuule mees või naine, sul tuleb hakata midagi tegema. Ja hakata oma elu korda panema. /-/- Tavaliselt tal on probleem naisega või... See on tema probleem. Ja ta üldse ei jooks, kui tal ei oleks taoline naine. /-/- Keegi teine on alati süüdi. Ja kui sa saaks aidata mind need inimesed kõik korda panna, siis mu elu oleks palju kergem. (Toivo)

2.3.4. Peamised teemad

Hingehoiu teemad jaotasi vastajad laias laastus kaheks: hoolitsemine haige ja terve hinge eest.

Nii tuleb ka inimesel oma hinge eest hoolt kanda. Kogu elu vältel. Mitte ainult haige, vaid ka terve eest – et ei jääks haigeks. (Gennadi)

Terve hinge eest hoolitsemine kätkeb inimese toetamist mitmesuguste valikute tegemisel ja tema vajaduste eest hoolitsemist, et ennetada probleeme. Näiteks pakkusid vastajad välja grupitöö kui hea võimaluse toetada inimesi, kes on sarnases olukorras – emad väikeste lastega, mehed, naised, noored, lapsed.

Hingehoidja võtab ka nagu vastutuse või, või püüab aidata inimesel teha endal teatud otsused oma elus. (Andres)

Meie oleme näinud väga võimsana, /--/ kuidas inimesteni jõuda, on see, et sa leiad selliste ühtsete huvidega inimeste grupid. Et hakkas see pihta sellest, kui meil koguduses oli järsku väga palju titasid. Me leidsime emad – seal olid üksikemasid, seal oli inimesi, kes olid tervetest peredest. Teine grupp, millega ma praegu töötan, on abielupaarid, need, kes on teel abieluni. /--/ Ja seal saab nagu jagada ja grupitöö just, et see on meie jaoks nagu väga mõnus asi. (Riin)

2.3.4.1. Rahulolematus

Kõige üldisema probleemina nimetati rahulolematust eluga ja õnnetu olemist. Ühe vaimuliku sõnul tullakse pigem rahulolematuse teemaga kui eksistent-siaalsete või vaimulike teemadega.

Inimesed /--/ ütlevad seda, et nad ei ole rahul või on õnnetud. Et keegi ei tule eriti rääkima, et neil on vaimulikud probleemid või et tahaks kuidagi oma vai-mulikku taset tõsta, vaid pigem ongi see üks rahulolematus, õnnetus. Ei tunne ennast nii, nagu tahaks. (Sander)

2.3.4.2. Suhted

Hingehoid kui haige hinge ravimine hõlmab endas juba esile kerkinud prob-leemidega tegelemist: nii minevikus saadud hingehaavadele tähelepanu pööra-mist kui olevikus olevatele probleemidele lahenduse otsimist. Nendeks prob-leemideks võivad olla solvangud, konfliktid perekonnas ja suhetes laiemalt, sõpruse ja üksildusega seonduvad probleemid noortel inimestel jne.

Sisemised haavad. Solvangud teiste inimeste poolt, isegi kirikus, isegi pasto-rite poolt. Need sisemised haavad on peamised perekondades abikaasade vahel ja laste ja vanemate vahel. Need hingehaavad on kõige raskemad asjad ja sel-lega tullakse. (Tõnis)

Laste- ja noortetöös on probleemid koolis, sõbrad – võib-olla see tunne, et sa oled üksinda. (Riin)

Koolis käib nagu selline võitlus selle nimel, et kes on kellegi sõber. (Väino)

2.3.4.3. Hingehoidlikud teemad seoses perekonnaga

2.3.4.3.1. Perekond ja selle ülesehitamine

Üks sagedasemaid teemasid, millega hingehoidja juurde pöörduakse, on suhted perekonnas – nii abikaasade vahel kui nende suhted lastega, laste suhted vanematega.

Levinud küsimus on perekonnasuhted. Esmalt suhted abikaasade vahel, ka seksuaaleluküsimused ja siis /--/ ka suhted lastega, suhted vanematega on hingehoius niisugune keskne /--/ asi. (Kalev)

Mitmed vastajad tundsid muret selle pärast, et Eesti perekonnad on katkised ja suhted neis ei toimi. Noored ei suuda kohaneda muutunud ühiskonnaga. Üks vaimulik rõhutas, et kui ta noorem oleks, siis võtaks ta töö perekondadega oma keskseks ülesandeks.

[Kui] mina, ütleme, oleks noor pastor või midagi, ma töötaks väga kõvasti selle kallal, et kuidas aidata ja vastutada noorte pere vajaduste üle. Kuidas ma saan olla hingehoidaja mitte ainult emale või isale, aga sellele perele. Mida

ma teeks oma koguduses, et see kogudus oleks üks hea hingehoolduse keskus selle tervele perele. (Toivo)

2.3.4.3.2. Vägivald perekonnas ja väljaspool seda

Üks vastaja mainis, et tema juurde on noored inimesed tulnud kodus valitseva preevõimuga tõttu. Kuritarvitamine võib olla füüsiline või verbaalne ning võib esineda ka väljaspool perekonda.

Ma olen ka kokku puutunud sellega, et noored tulevad sellega et ... preevõimuga küsimus on. /--/ Ma üldse imestan, et julgevad tulla välja ... aga tõesti, olukord on vast nii raske, et nad peavad seda tegema. (Lembit)

Naine tuleb, ta on kuritarvitatud, teda on sõnadega löödud ja nii edasi. (Rasmus)

2.3.4.4. Süü

Hingehoidja juurde jõutakse, kui tuntakse süüd. Siin on ilmselt seos ka süü ja Jumalaga lepituse vajaduse vahel.

Minu meelest üks küsimus alati on süü küsimus, millega tullakse. /--/ Piht on /--/ eelkõige /--/ süü küsimusega seotud. Inimene tunnistab /--/ nii-öelda hingehoidja juuresolekul Jumalale oma süü ülesse, et saada lahendus ja andustus. (Kalev)

2.3.4.5. Sõltuvusprobleemid

Tavaliseks probleemiks, mis ajendab abi otsima, on sõltuvus. Üsna mitmed vastajad mainisid eelkõige alkoholisõltuvust, nimetati ka uimasti- ja hasartmängusõltuvust.

Ma ei tea, kas see on väiksemate kohtade n-ö olukord või on see, kui inimesed tulevad, kas neil on alkoholiprobleemid. Naised tulevad jälle sellepärast, et nende abikaasad joovad. (Kert)

Mängurlus. (Tõnis)

Kui küsimus on sõltuvuses – alkoholi- või narkosõltuvuses, siis peab olema eriline ettevalmistus selles valdkonnas. (Gennadi)

2.3.4.6. Probleemid seksuaalse orientatsiooniga

Intervjuudes mainiti kokkupuuteid mitmesuguse seksuaalse orientatsiooniga inimestega. Üks vaimulik ütles väga selgelt, et ta tahaks aidata neil oma orientatsiooni muuta ning sooviks selleteemalist koolitust.

Kui oleks kuskil klass üks ja klass kaks, ma võtaksin hea meelega, kui keegi õpetab, kuidas homoseksuaale nõustada, kes tulevad ja tahavad sellele vabanemise teele astuda. /--/ Mu koguduses on olnud sääraseid inimesi, bi- ja homoseksuaalid, kes on tulnud, ja ma pean tunnistama, alguses oli väga raske. /--/ Sest ma ei mõistnud nende maailma. /--/ Et see on üks siuke väike grupp, võib-olla neid ei satu väga tihti meie kogudustesse, aga kui satub, siis me oleme üldjuhul väga raskustes, et siukseid inimesi kiirelt aidata või mida tuleb teha nendega. (Rasmus)

2.3.4.7. Kaotus ja lein

Väga sagedaseks teemaks, millega hingehoidja poole pöördutakse, on kaotus või lein. Osalt seostub see sellega, et kirikus puutub vaimulik kokku matuste korraldamisega ja sellest tulenevalt üsna palju leinajatega.

Lein on ikka kõige sagedasem. Ikka iga matuse puhul on tegemist leina hingehoiuga ju. (Hendrik)

2.3.4.8. Suitsiidimõtted

Tõsise teemana, millega hingehoidjal tuleb kokku puutuda, nimetati suitsiidi mõtteid ja inimese veenmist enesetappu mitte sooritama.

Jah, need enesetapumõtted. Mul oli siin, paar-kolm aastat tagasi ühe inimesega rääkisin, õhtul poole kaheksast kuni hommikul poole viieni. Telefoni teel. Ta /--/ tahtis nagu omalt elu võtta. (Lembit)

Omaenda elu mõtestamise probleemid, kus et mul on elust kõrini ja ma ei taha ju ka, et... ütle, mis ma pean tegema. (Toomas)

Eestis juba niigi suur suitsiidide hulk võib ühe intervjuueeritava kartust mööda veelgi tõusta, kui majandusolud halvenevad.

Ja kuna me nüüd seisame selle lävel, kus ka Eesti majandus nagu võiks langeda või peaks langema, siis siinkohal ma tahaks küll öelda, et hoidku Jumal selle eest, et Eesti rahva hulgas, just nimelt meeste hulgas, suitsiidide arv tõuseb. (Priit)

2.3.4.9. Eksistentsiaalsed või vaimulikud probleemid

Kirikusse tullakse eksistentsiaalsete küsimustega, mõtiskledes selle üle, mis saab pärast surma. Eksistentsiaalsed küsimused võivad üles kerkida, kui inimene ise tõsiselt haigestub või kui mõni lähedane sureb. Surmajärgse olukorra osas on uuritud vaimulikult, kas mahajääjad saavad veel midagi muuta. Vahel esineb keerulises olukorras Jumala süüdistamist.

Surmajärgne olukord, et mis siis saab ja kuidas, /--/ kas siis inimene saab midagi muuta. (Joonas)

On küsimist selliste raskete surmajuhtumitega või ootamatutega, kus nagu, et mis temast saab. Kas ta läheb ikka õigesse kohta, kas ta oli lahkumiseks valmis ja sellised küsimused tekkivad. (Karl)

Toomas: Haiglates on nagu rohkem sellist, ütleme, Jumala süüdistamist, et aga miks minul.

Ilmar: Koguduses on ka.

2.3.4.10. Mitmesugused igapäevased probleemid

Ühena igapäevastest probleemidest nimetati konflikte. Üks vaimulik töi näiteks tüli, mis tekib pärijate vahel varanduse jagamisel.

Minul on ikka kippunud mõnega varanduse jagamisega tulema. /--/ Mitte surm, mitte matustega seotult, vaid lihtsalt ei saa kellegagi läbi ja ei saa jagatud. /--/ Konfliktid jah. (Joosep)

Mainiti töökoha otsimise või tööl olevate probleemidega seonduvat temaatikat. Need, kel on töö, võivad olla õnnetud seetõttu, et neil ei ole sellist tööd, mis neile ideaalselt sobiks ja nad on pidanud leppima kehvema alternatiiviga.

Lisaks veel ka tööküsimused. (Siim)

Tööga seotud probleemid – omaette siuke ring – kas näiteks on töö kaotatud või on näiteks see, et ei suudeta leida sellist tööd, mis nagu rahuldaks, või on probleemid töö juures. (Ilmar)

Abi järele pöördub ka neid, kes on majanduslikult hätta jäänud ja ei tule endaga enam toime.

Kui on elurataste vahele jäänud inimene, ka materiaalses küsimustes ei näe nad mingit väljapääsu, siis tulevad nad ka just koguduse juurde otsima just abi. (Lembit)

Võiks arvata, et koguduse juurde tulevad eluraskustesse jäänud siis, kui riiklikud abivahendid on järgi proovitud, samas on aga tõenäoline, et mõned ei teagi, kuidas riiklikku abi saada ning kirik paistab esimese lootuskiirena. Igal juhul peavad kiriku hingehoidjad olema kursis seaduslike võimalustega ning valmis tegema koostööd teiste abiandjatega – sotsiaaltöötaja, perearst jne.

2.3.5. Kokkuvõtvalt abivajajatest

Hingehoius on lihtsamini ligipääsetavaid sihtgrupe ja ka neid, kelleni on raskem jõuda. Raskemini ligipääsetavateks peeti inimesi, kes on seesmiselt uhked, kinnise iseloomuga, varasema negatiivse kogemusega hingehoiu valdkonnast; samuti öeldi, et vähemtõenäolised tulijad on majanduslikult paremal järjel. Need, kel on tõrge tulla, võivad tunda, et nad on liiga patused või hoopis, et nad ei soovi muutuda. Raske on aidata selliseid abiotsijaid, kes pole valmis oma elu eest vastutust kandma ja astuma konkreetseid samme muutuse suunas. Need, kes oma hädades teisi süüdistavad, ei suuda muuta teisi inimesi, küll aga saaks nad muuta iseennast. Kui nad seda teevad, võivad mitmedki probleemid laheneda.

Ehkki tüüpilist sihtgruupi ei soovinud mõned vastajad eristada, tõid teised välja siiski mõned erijooned, kirjeldamaks tüüpilisemaid inimesi, kes tulevad hingehoidu küsima. Nimetati naisi, kes on tihti ka nendeks, kes tulevad teise inimese probleemidele lahendust küsima. Hingehoidja juurde jõuavad sagedamini psühhiaatriliste probleemidega või suhtlemisvaegusega inimesed. Samas leidsid paljud, et tõsise probleemi korral võib abi otsima tulla ükskõik kes ning siis ei saa vanust, sugu või muud parameetrit määravaks pidada. Kui üldjuhul eeldasid intervjuus osalejad, et hingehoid toimub koguduses ja on seega suunatud peamiselt koguduseliikmetele, siis mainiti, et mõnel puhul tulevad hingehoidja juurde ka inimesed väljastpoolt kogudust.

Peamisteks probleemideks, milles abi otsitakse, on suhteprobleemid, konfliktid, samuti sõltuvusprobleemid. Tullakse nii eksistentsiaalsete küsimustega, mis seonduvad kaotuse, leina või haigustega, aga ka väga igapäevaste teemadega, nagu näiteks töö otsimine või majandusraskused. Mainiti tegelemist bi- ja

homoseksuaalsete inimestega. Üks vastaja väljendas hirmu, et majanduskitsikuse perioodil võib Eestis suitsiidide arv kasvada. Hingehoidjate üks keerulisemaid ülesandeid ongi suitsiidimõtete tõrjumine.

2.4. Hingehoidja roll

2.4.1. Milline inimene sobib hingehoidjaks?

2.4.1.1. Kutsumus või and

Mitmed intervjueeritavad leidsid, et kõige olulisem hingehoidja juures on kutsumus. Kui see on olemas, leiavad abivajajad hingehoidja üles, isegi kui ta pole väga tuntud.

Usun, et kutsumine on kõige tähtsam. (Sander)

On inimesi, kes on nagu tuntud ja teatud, et nad on head sellised nõustajad ja nad leitakse üles. Nad ei olegi üldse eriliselt kuulsad inimesed, aga nad teevad seda tööd, nendel on üks selline, üks vaimulik kutsumine. (Väino)

Kui puudub kutsumus teha tööd, siis ei ole haridusest kasu, leidsid mitu vaimulikku, ent kutsumus koos haridusega annab parimaid tulemusi. Paar vastajat ütles, et kui on kutsumus teha seda tööd, siis võib ka ilma hariduseta ära teha väga palju.

Haridus või see õppimine, see /--/ annab nagu boonuseid juurde, aga haridus ise ei tee nagu inimesest hingehooldajat. Kui inimesel ei ole loomuses olla hingehooldaja ja ei ole seda tunnetust, siis ta võib õppida /--/ kirjatarkust, aga temast ei saa mitte kunagi hingehooldajat. /--/ Aga kui on inimene /--/ loomu poolest hingehooldaja, siis see tarkus annab talle nagu plusse juurde. (Leo)

Üks vastaja tõi näite vanglakaplanaadist, kus oli esitatud haridusnõue, kuid kuhu tema arvates sattus tööle inimesi, kel polnud kutsumust seda tööd teha. Ta kritiseeris seda haridusnõuet, tuues näite, et kaplanina sai edukalt tööd teha ka inimene, kel polnud vastavat haridust (enne kui kutsenõuded paika pandi).

Ma olen vanglas tähele pannud seda tööd hiljuti. Seal nõuti väga palju haridust kogu aeg. /--/ Nagu mu ametivend ütles, et kes ei saa kuskil teises kohas hakkama, peaasi, et neil on haridus, need saavad kaplaniks vanglasse. Vanglasse on kõige viimane koht saata kedagi, kes ei saa kuskil teises kohas hakkama. /--/ Mõned, kellel seda kõrgharidust ei olnud üldse ja nad murdsid läbi, sest neil oli üks kutsumus. Nad läksid, sest neil oli midagi pakkuda /--/ nendele inimestele. Nad olid nõustajad ja nad olid hingehooldajad. Õiged hinge hooldajad vanglas ja kui sa läksid nende teenistusse, saal oli alati [inimesi] täis. (Toivo)

Toivo jutust jääb siin mulje, et ta vastandab kutsumuse ja hariduse. Siiski, kui terviklikult Toivo sõnavõtte jälgida, väljendab ta innukust enesetäiendamise suhtes ja julgustab teisigi seda tegema.

Mõned teisedki vaimulikud leidsid, et hingehoidjaks olemine on kui anne või and Jumalalt, millele lisaks saab küll teadmisi omandada, ent kui puudub and, siis hariduse omandamisest ei ole kasu.

See on vist nii nagu laulmine, et ühele inimesele on see antud, ta laulab, ja teine inimene võib õppida ja õppida ja ei saa kunagi seda selgeks. (Karl)

Midagi ei ole teha, teatud persoonid mõjuvad. /--/ Lihtsalt mõjub ja kõik. Ja teises suhtes võib öelda, et äkki tal on Jumala Vaimu tööd, et ja see tõmbab. /--/ Aga kuidagi see kukub välja, et teatud persoonid nagu kutsuvad rohkem inimesi kõnelema või... Kui palju see enda teha on, ma ei tea. (Joosep)

2.4.1.2. Suhe Jumalaga

Väga olulise aspektina hingehoidja juures nimetasid mitmed vastajad suhet Jumalaga. Selle juures toodi esile mitu aspekti. Esiteks, kui hingehoidja ei toetu Jumalale, võib ta kergemini oma töös läbi põleda.

Mul oli kogemus, kus inimene lihtsalt põles läbi, ta võttis kõik endasse. Ja ta ei suutnud seda nagu Jumalale üle anda. (Elmar)

Teiseks, nõrk suhe Jumalaga kajastub koguduse elus ja vaimuliku töös. Hingehoidjana tegutsemiseks on vaja inspiratsiooni ja tugevat suhet Jumalaga.

Kui see pastori isiklik Jumala-suhe väga lahjaks jääb, Piibli lugemine, palve, siis see hakkab kajastuma ka pastori töös ja koguduse töös. /--/ Et see suhe peab olema ikka väga terve. Kui seal mingeid mõrasid tekib, siis sa ei suuda olla ka hingehoidja selles tõelises mõttes. Sa vajad Jumala käest inspiratsiooni. Et see Jumalaga kontakt peab väga selge olema. (Lembit)

Vaimuliku ülesanne ei ole Lembitu arvates mitte lihtsalt ametitallituste täitmine ja hingehoidjana tegutsemine, vaid sellele lisandub sügavam tasand: isiklik usuelu. Sekulaarse nõustajagi puhul eeldatakse, et ta oleks iseendaga kontaktis, st teadlik enda mõtetest ja probleemidst, samal kombel peab vaimulik, kes soovib aidata teisi usulistest ja hingelistes küsimustes, püüdlema seesmise tasakaalu ja usulise küpsuse poole.

Kolmandaks, Jumala poole pöördudes võib saada tarkust probleemide lahendamiseks.

Isegi see kogemus ja teadmine, mis on saadud, ei ole sageli piisavad, ja on väga tähtis, et Jumalalt tuleks juhtimine, mida rääkida konkreetsel hetkel. Ja seetõttu ma arvan, et see koostöö – Jumala juhtimine ja teadmised, mis meil on – et kui need kõik ühendada, siis tuleb kokku hea tulemus. Sest mõnedel hetkedel isegi ei tea, kust alustada selle inimesega ja Jumal annab lihtsalt konkreetse sõna: näe, ütle seda. (Gennadi)

Neljandaks, toimiv suhe Jumalaga annab hingehoidjale teatud vaimuliku küpsuse, millele toetudes on hingehoidja antavad soovitusel kaalukad ja ta ei anna lihtsustatud lahendusi.

Kindlasti ka selline teatav vaimulik küpsus, et /--/ kui ta ka nõu annab, /--/ ta kogu, täielikku lahendust välja ei paku, et ta pakub vähemalt õigeid samme, õiges suunas, et, selline...et vaimuliku niisugune, eristamise võimet, mis on mõne inimese parim ja mõistlik tee lahenduse poole. (Joonas)

Mina olen seda väga tähtsustanud, et kui inimesed tulevad sinu juurde ka väga raskete probleemidega, sa ei saa mingit trafaretset lahendust anda. (Lembit)

Viiendaks, suhe Jumalaga annab hingehoidjale tema töös vaimuliku meelevalda.

Seal on üks meelevald ja vägi, mida tegelt inimesed [ise] ei suuda teha. (Väino)

Kokkuvõtvalt on suhe Jumalaga see, mis varustab igat kristlast esmasel tasandil teiste hingede eest hoolitsemiseks. Jumal juhatab Piibli ja Püha Vaimu kaudu, kuidas inimesi aidata. Sellele lisaks saab end vastavalt vajadusele täiendada teoreetiliste või praktiliste teadmiste omandamisega.

Iga inimene, kes on sündinud kristlasena uuestisünni läbi, /--/ tal on ülesanne olla see, kes saab aidata, sest temal on olemas selline relv nagu palve, ta on varustatud Jumala Sõnaga ja temal on Püha Vaim, kes juhatab, et aidata ja kes ütleb ette, mida õigesti teha. Seega Jumal on meid varustanud kõige hädavajalikuga hingehoiuks ja hiljem võib areneda selles, et mõista inimeste psühholoogiat, omandada teadmised, kuidas paremini hingehoidu läbi viia. (Gennadi)

2.4.1.3. Hingehoidja omadused, oskused ja suhtumine

2.4.1.3.1. Armastus inimeste vastu

Oluliseks aspektiks hingehoius on armastus inimeste vastu. Isegi kui hingehoidjal puudub mõni oskus või omadus, võib inimestest hoolimine puudujäägi siiski kompenseerida. Nimetati ka inimeste aktsepteerimist sellistena nagu nad on. Arvati, et hingehoidja, kes armastab inimest, ei saa talle liiga teha.

Kui sa armastad inimesi, see on väga oluline kristlikus hingehoius. See, ma usun, kompenseerib võib-olla rohkem teisi vajakajäämisi /--/ – keegi ei ole täiuslik. (Sander)

Hingehoidjal /--/ peab nähtav olema sallivus. (Hendrik)

Ei ole vaja isegi uurida läbi pakse hingeteaduslikke raamatuid, on vaja tegelikult suurt armastust. Ja kui see on olemas, ega me siis inimesele kurja ei tee kunagi, ikka teeme head talle. (Kalju)

Koguduseliikmed vajavad toetust, kuid mõnel ei pruugi olla neid, kellega suhelda ja kellele toetuda. Armastus inimeste vastu väljendub selles, et vaimulik märkab oma koguduses olevat abivajajat ja pöörab talle tähelepanu või suunab kokku kellegagi, kes saab talle toeks olla.

Arvan, et pastor peab tähele panema, et kui mõni inimene jääb nagu üksinda, et tal ei ole koguduses kedagi, kellega ta suhtleb, ja siis tuleb nendele just tähelepanu pöörata. /--/ Tal on väga raske endast rääkida, aga ma mõtlen, et [kui] tal oleks keegi, kas või mõnigi koguduses, kellega ta suhtleb, kellele ta avab ka ennast... (Lembit)

2.4.1.3.2. Usaldusväärsus

Hingehoidja isikuomadustena mainiti tihti usaldusväärsusust ja konfidentsiaalsuse hoidmist. Vaimuliku ameti juurde käib pihisaladuse hoidmine ja üldiselt koguduseliikmed teavad seda.

Seda peetakse küll loomulikuks, et pastor oma ameti poolest /--/ kannab endas pihivannet ja kui koguduseinimesed teavad seda, siis on see vähemalt üks kindlus. (Andres)

2.4.1.3.3. Samal tasandil olek

Rõhutati hingehoidja võrdväärset positsiooni abistatavaga, öeldes, et hingehoidja ei tohiks kuidagi end tähtsamale kohale asetada või kohtumõistjana toimida. Oluliste omadustena nimetati alandlikkust ja vennalikkust.

Tähtis moment on ka kaasainimesele n-ö hingehoiu abilisena olla, et inimene tunnetab, et me räägime võrdne võrdsega, et ta ei tule mingi suure, tähtsa nina juurde, kes võib talle, noh, nagu mingisugune kirikupolitsei või prokurör..., vaid et [ta on]samasugune lihtsurelik, kes võib eksida – eksida võib-olla samasugustes asjades, nagu see pihtija sulle usaldab, ja et inimene tunneb ühte tõelist vennalikkust, et see inimene on valmis sinuga seda muret jagama ja üheskoos Jumala ette minema, et siis andestust leida ja õiget jätku elule. Niisugune, ma ütleksin, alandlik positsioon. (Väino)

2.4.1.3.4. Empaatia

Empaatiilisus on tähtis joon, mida hingehoidja juures oluliseks peeti. Mitmed vastajad pidasid oluliseks hingehoidja tähelepanelikkust, et märgata inimese vajadusi. Inimeste vajaduste märkamine avab tee, et abivajajad usaldavad oma muredest rääkida.

Vahel ka on hea inimese käest küsida, kui sa näed teda olevat väga masendunud, ja mitte lihtsalt niisama möödaminnes, et kuidas sul läheb, ja sa nagu ei huvitugi põhjani tema olukorrast. /--/ Aga muidugi inimese ärakuulamisel tihti inimene avaneb just siis, kui ta leiab sinus usaldust ja seda siirust näeb.” (Laur)

2.4.1.3.5. Endaga mitte sidumine

Hingehoidja isiku puhul rõhutati, et ta ei tohi abistatavat kuidagi enda külge siduda, vaid peab pigem abi vahendama. Sealjuures peeti oluliseks, et hingehoidja juhiks abistatava tähelepanu Jumalale.

Mitte siduda endaga, nagu meie suudaksime kedagi tervendada, vaid temaga, kes tõeliselt tervendab. (Kalju)

2.4.1.3.6. Kuulamine

Suur osa vastanutest hindas eriti kõrgeks hingehoidja oskust kuulata. Kuulamine on tähtsam sellest, et hingehoidja oskaks nõu anda, leidsid mitmed. Samuti on olulisem küsida küsimusi, kui pakkuda vastuseid. Toodi näide vaimulikust, kes on väga sõnakehv ja kelle puhul võis algul olla kahtlus, kas ta oma tööga hingehoidja rollis hakkama saab, kuni ilmnes, et tema tugevaks küljeks oli just inimeste kuulamine.

Jumal on loonud inimesele ühe suu ja kaks kõrva – kuulama peaks vähemalt kaks korda rohkem kui rääkima. (Kalju)

Hingehooldaja peab üks hea kuulaja olema. Küsima küsimusi rohkem kui andma nõu. (Toivo)

Üks ametivend, kes on väga vaikne ja algul oli isegi arvata, et kas temast koguduseõpetajat saab, aga ta on just niukse hingehoiu ja küllastamise koha pealt /--/ väga tugev. (Karl)

Vastukaaluks tõi üks pastor näite sellest, et ka väga jutukas inimene võib olla hea hingehoidja – sel puhul loeb ilmselt enam tema isiksus tervikuna kui võimekus kuulajana.

Ma tean õpetajat, kes hästi palju räägib. Aga tal käib hästi palju, käib kõnelejaid ka. Nii et isegi see, et räägib palju, see... /--/ Ma ei ole kuulnud, kas ta seal ka räägib põhiliselt, /--/ aga võib-olla tahetakse kuulata ja igatahes käiakse palju. (Joosep)

2.4.1.4. Haridus

2.4.1.4.1. Üldharidus

Hingehoidja puhul on lisaks omadustele, oskusele ja suhtumisele oluline tema haridus. Sealjuures toodi välja mõte, et lisaks spetsiifilisele hingehoiuväljaõppele peaks hingehoidja olema hea üldharidusliku taustaga ja intelligentne, et abi otsiv haritud inimene ei peaks tajuma, et hingehoidja on temast rumalam.

Kvalifikatsiooni kriteerium on ikkagi väga tähtis /--/ ja kui /--/ kogu maailm tungib üles seda teed pidi, et peab olema haritud, siis hingehoidja ei saa olla kaugeltki vähem haritud. /--/ Et kui vestluspartner tajub ära, et hingehoidja on rumalam kui tema ise, siis vist ei ole, ei ole seal midagi pikalt rääkida ka. (Siim)

Hingehoidja peab olema kursis ka elu paljude valdkondadega, see tähendab üldharidustase peaks ka päris hea olema. (Kalev)

2.4.1.4.2. Piibli tundmine

Mitmed intervjueeritavad töid haridusest rääkides olulise punktina esile Piibli tundmise. Mitmete jaoks on Piibli tundmine palju olulisem hingehoiuharidusest, kuna kristlik hingehoid peab toetuma Piibli printsiipidele. Sealjuures öeldi, et teoloogiaharidus on Piibli tõlgendamisel abiks.

Piibel on kõikide asjade kõige parem õpik. (Kalju)

Eks ta peaks kindlasti hästi tundma Piiblit, sellepärast et /--/ võrreldes muude nõustajatega on hingehoidja võimalus ikkagi toetuda Piibli autoriteedile, mis on väga-väga oluline. Ja selleks, et hästi Piiblit tunda, peaks ikka vastavas koolis käima. (Kalev)

2.4.1.4.3. Hingehoiuharidus

Selles osas, kui suur peab olema hingehoidja hariduslik pagas, oli mitmesuguseid arvamusi. Ühed leidsid, et hingehoidja hariduse olemasolu või puudumine ei ole määrav, vaid määrav on kutsumus ja inimestest hoolimine.

Ei ole vaja isegi uurida läbi pakse hingeteaduslikke raamatuid, on vaja tegelikult suurt armastust. (Kalju)

Selle hariduse suhtes, et kui haritud või tark ta peab olema, et /--/ [kui] ei ole seda suurt koolitarkust, aga on jumalik and. /--/ Selle taga ei tohiks küll pidurdama jääda, sest see and – kui see and inimesel olemas on, siis ta kindlasti kasutab ka seda. Et siin nagu selles suhtes nagu üldtarkust ei ole vaja. Inimene

peab armastama Jumalat ja inimest ja kasutama neid vaimuande, mis nagu ta sees on. (Kert)

Teised leidsid, et kindlasti on tarvis eelnevaid teadmisi, mida rohkem, seda parem. Samas oli ka neid, kelle arvates piisaks ühest kursusest/koolitusest ning määravaks saab elukogemus.

Loomulikult ühtepidi iga ristiinimene peab olema hingehoidja, peab olema avatud oma ligimese muredele, probleemidele, peab olema valmis /--/ teda toetama. Samal ajal, /--/ kaskteist tundi koolitust, laksti! silt ukse peale ja ma olen hingehoidja – ma olen psühholoogiat õppinud päris palju aastaid, ma kardan sellist asja. Ma kardan sellist asja väga sügavalt, et, et ikkagi noh, hingehoidja peaks olema mida haritum just sellise psühholoogia ja meditsiini vallas, seda parem. (Toomas)

Ilma teoloogiata ei ole hingehoidu. See on teoloogia distsipliin siiski. Praktilise teoloogia distsipliin. (Hendrik)

Vähemalt /--/ ühe hingehoidliku kursuse peaks ta olema läbi teinud või /--/ kuulunud midagi, et tal mingi ettekujutus on ka hingehoiust üldse. (Lembit)

Hingehoidja isikus peaks olema ühendatud lihtsus ja tarkus: ühelt poolt peaks ta end pidevalt täiendama ning olema kursis vastavasisulise teadustööga, teisalt peaks hingehoidja suhtlemisviis olema niivõrd lihtne ja arusaadav, et inimesed julgevad tema juurde tulla ja muresid jagada.

See oleks inimene, kes loeb kodus pakse raamatuid ja tänu sellele suudab rääkida inimestele arusaadavat keelt ja kuulata neid ja tuua Jumala neile lähemale või viia neid Jumalale lähemale. Selliseid vaimulikke võiks meil rohkem olla. (Miina)

Iseseisvat enesetäiendamist pidasid mitmed vaimulikud oluliseks. Mainiti nii täiendkoolituste läbimise olulisust kui ka iseseisvat enesetäiendamist. Kuid samas nenditi, et see sõltub hingehoidja enda motiveeritusest ja initsiatiivist, kuna praegu ei ole üldist kvalifikatsiooninõuet hingehoidjatele.

See inimese enda huvi, lugeda vastavat kirjandust ja kõik see – see baseerub ikka inimese enda initsiatiivil. (Priit)

Muidugi ma uurin psühholoogia- ja hingehoiuraamatuid. Ja mis tahes raamat, mis räägib kirikutööst, hõlmab endas hingehoiuteemat. (Gennadi)

Ma ise õpin. /--/ Ma loen raamatuid ja muidugi mul on see eelis, et /--/ inglise keeles on palju häid raamatuid. /--/ Ja mul on tohtu palju, mida ma olen viimased aastad ise pidanud õppima. (Toivo)

Hingehoidja õpib kahtlemata kogemustest, nii enda kui teiste omadest, samuti kiriku kogemusest tervikuna.

Ma kasutan kõike – kiriku kogemust, inimeste kogemust, neid, kes räägivad, mis vigu nad on teinud, ise teen vigu – ja nõnda, tasapisi... (Gennadi)

Kogemustest õppimisest rääkides tõid kaks vastajat esile õppimise oma lapsepõlvest, kus vaimuliku või apteekri peres üles kasvades õppisid nad juba varakult, mis on hingehoid. Siin on oluline tähele panna, et intervjueeritavad ei väärtusta üksnes formaalset haridust, vaid on valmis õppima kõigest, sh teadlikult oma lapsepõlvest eeskuju võttes.

Mina paneks omalt poolt nagu juurde nendele /--/ õpingutele, /--/ natuke on ka sellist lapsepõlve kogemust, et kuna ma olen ka vaimuliku peres kasvanud, ikka käis õhtuti [inimesi], tuli külla ja rääkis ja noh, väike laps ikka nagu kuuleb ja natuke on sellist, lihtsalt mälestusi on sinna kõrvale. (Tarmo)

Väikeses maa-apteegis üles kasvades /--/ juba enne, kui ma leti taga välja paistsin, ma kuulsin, mida inimesed räägivad, ja mul oli ilmselge või ütleme, noh, niikaua kui ma mäletan, olen ma arvanud ennast teadvat, et inimestel on vaja palju muud peale rohtude. (Hendrik)

Õppimine või täiendõpe ei pruugi tähendada vaid loenguid või formaalseid kursusi. Hingehoidjate jaoks võib olla rikastav ja toetav üksteisega vabalt suhelda, mis võib toimuda mõne ürituse raames, aga ka väljaspool neid. Selline suhtlemine annab võimaluse saada üksteiselt nõu ja tuge.

Nii nagu /--/ on pastorite ja töötajate osaduspäevad, /--/ et noh, ka seda siiski teadvustada, et me tegelikult ikkagi kõik vajame seda sellist kokkutulemist vähemasti paar korda aastas sellisel viisil, kus ei ole seal väga tihedat programmi – programm küll, aga seal on ka osadusel ja üksteisega suhtlemisel, miks ka mitte selline hingehoidlik moment, pastorite omavahelises läbikäimises. (Joonas)

Sarnaselt viitas paar vaimulikku tagasi oma üliõpilasaega, mil nad ühiselamus koos olles võtsid osa üksteise muredest ja rõõmudest, mille kaudu toimus isiksuse kujunemine ja mitteformaalne õppimine, et ette tulevate probleemidega toime tulla.

Tudengid olid ikkagi nädalast nädalasse koos. Elati ühikas, söödi ühte sama leiba – see tegelikult lihvis inimesi ja vaata, seal tulid need kriisid esile, mis üheskoos ka lahendust leidsid. (Priit)

Meil oli kristlik ühiselamu, väga kindla karmi korraga /--/ ja ma tunnen sellist asja, et peale seda, kui ma olin /--/ ülikoolis käinud, /--/ minust sai palju rõõmsam inimene, kui ma kunagi olen olnud. (Tõnu)

Vaimulikud õpivad aja jooksul inimesi tundma ja nendega tegelema. Nii rääkis üks intervjuueritav, et ehkki ta pole ise psühholoogiat õppinud, on talle öeldud, et ta on hea hingede tundja. Inimestega töötamise kogemus annab tema arvates arvestatavaid teadmisi, mida on hingehoiutöös vaja.

Pastorid on väga head psühholoogid. Sest nad on nii palju inimestega tegeleenud. /--/ Nii paljud tihti ütlevad, et sa räägid nagu psühholoog. Nüüd, ma ei ole iialgi ühtegi psühholoogia kooli läbinud ega nii, aga sa ikka küsid küsimusi /--/ ma ütlen, /--/ pastorid on tegelikult väga head psühholoogia alal. Sest sa paratamatult õpid inimesi tundma. (Rasmus)

Üks õppimise viis on enda vigadest õppimine. Vigade tegemine võib olla küll valus kogemus, kuid sellest õpitakse kõige enam, ütles üks vastaja.

Need on kõige kallimad, need lähevad mõnikord kõige rohkem maksma, aga õpid kõige rohkem, et kui ta ise kukub läbi või nojah, siis ta hakkab midagi rohkem aru saama. (Toivo)

Üks vaimulik tõi aga esile mõtte, et inimene, kellel on hingehoidjana tegutsemise kogemusi, oskab teadlikumalt õppida ning õpitut paremini praktikasse rakendada.

Tavaliselt õpime alguses, unustame, mida me oleme kõik õppinud ja siis me kogemuste kaudu teeme midagi. Aga tohutu hea on kogeda neid asju ja siis õpi. Siis sa õpid palju paremini. Siis sa juba tead niipalju seda asja, et siis sa oskad hinnata seda, mida sa õpid. (Toivo)

Kokkuvõtvalt võib öelda, nagu üks vastaja väljendas, et kogudustes läheb tarvis igal tasemel haridusega hingehoidjaid: nii neid, kellel on kõrgharidus psühholoogia või teoloogia vallas, kui ka neid, kes saavad kirikus osa mõnest hingehoiukoolitusest, mida viib läbi nt koguduse vaimulik liikmete.

Igal tasemel ettevalmistusega hingehoidjaid on vaja ja on võimalik kasutada ja noh – kõiki tasemeid on vaja. (Hendrik)

2.4.2. Ilmikud ja vaimulikud hingehoidjana

2.4.2.1. Vaimulike roll hingehoiutöös

Kogudustes on hingehoiutöö suurelt osalt vaimulike õlgadel. Sealjuures põimuvad erinevad rollid hingehoidja rolliga. Kirikuõpetaja võib olla ühtaegu matja ja leinajate lohutaja, töökaaslane või naaber.

Ikka iga matuse puhul on tegemist leina hingehoiuga. (Hendrik)

Kui ma lähen õue puid lõhkuma aia äärde, /-/- lähen lihtsate tööriietega, tuleb naabrimees mööda, et kuule mul on see asi ja mul on see asi. (Tarmo)

Sel ajal, kui me ehitasime kogudusele maja, noh mul oli seal kolhoosis igal pool asjaajamist. Ja siis juhtus vaat niimoodi, et kui sa juhtusid inimesega kuidagimoodi nii poolkogemata nelja silma alla jääma, siis hakkad rääkima. (Karl)

Vaimulike ülesanne on jumalateenistusi pidada ja jutlustada, mis mõlemad võivad toimida hingehoidlikult.

Liturgia on ka hingehoid. Väga. Jutlused on hingehoidlikud. (Hendrik)

Mõnikord inimesed kardavad pastori juurde minna, kuna tal on nii suur autoriteet. Siis pöörduakse näiteks pastori abikaasa või mõne muu usaldusväärse isiku poole.

Alati ei tulla ka pastori juurde, vaid minnakse pastori abikaasa ... poole pöörduakse. (Laur)

Meesvaimuliku abikaasa poole pöördumist mainis ka teine vastaja – naistel on mõningaid probleeme kergem rääkida samast soost inimesele, leidis ta oma kogemusest.

Mõni inimene tulebki näiteks abikaasaga rääkima. Eks /-/- võib-olla ka seal naisel on [kergem] abielu- ja sellist naiste asju rääkida naisterahvale, kui tulla minuga rääkima. (Karl)

Koguduse kontekstis peeti vajalikuks, et hingehoidjana tegutseks nii naiskui meessoost inimesi, kuna abivajajail on lihtsam rääkida samast soost inimestega. Nais- ja meesvaimuliku rolli tähtsus toodi esile seoses abielupaaride abistamisega.

Meil on see rikkus, et on naispastor ja meespastor. Ja tihti abielupaaride puhul me oleme teinud sellist hingehoidu või nõustamist, kus me oleme

mõlemad [meessoost] kolleegiga... Tunneb nagu naine ennast mugavalt, tunneb nagu mees end mugavalt. /--/ Mehed tunnevad end meestega mugavamalt ja naised tunnevad, tahavad ja räägivad naissoost isikuga. (Riin)

Mõnikord võivad koguduse kaastöölised takistada hingehoidlikku abi vajavate inimeste jõudmist vaimuliku juurde kartuses, et vaimulikul on palju tööd. Ent hingehoid on üks vaimuliku töö keskseid aspekte, mistõttu tuleb koguduse kaastöölistele seda selgitada.

Seal tuli koguduse sees teha tohutult tööd selle heaks, et öelda, aga õpetaja selleks ju ongi. – Aga õpetajal pole aega, õpetajal on nii palju ülesandeid, kuidas me tuleme oma asjadega segama. – Aga õpetaja selleks ju ongi, et teiega rääkida. See oli nagu üks suur-suur töö seal. (Miina)

Kuna fookusgrupid olid läbi viidud peamiselt vaimulikega (ühes grupis osales üks ilmik, kes hingehoidjana tegutseb) ja vaimulike hingehoidjaks on teoreetiliselt kirikujuht, siis üks vaimulikest ütles vabandavalt, et tema ei ole iga kord pöördunud kirikujuhi poole, vaid on rääkinud pigem teiste ametikaaslastega.

Teinekord on rohkem abi lihtsalt sõbrast ja oma elus ma olen seda kogenud, et ei ole alati tulnud kirikujuhi juurde, olen jaganud oma lähemal olevate vendade vahel seda, mis mul mureks on, keda ma tean, keda võib usaldada. (Tõnis)

Probleemina toodi esile, et vaimulike jaoks toimiv hingehoiusüsteem puudub, mis toetaks vaimulikke nende töös ja probleemides. Siin ilmnes vajadus selle järele, et vaimulikul endal oleks mentor ja et suuremas plaanis oleks kirikus toimiv tugisüsteem vaimulikele. Ühelt poolt on see ennekõike vajalik noortele vaimulikele nende kujunemisel, kuid leiti, et tegelikult vajaks seda kõik. Üks intervjuueritav leidis, et vaimulike osaduspäevad on üks võimalus, kuidas leida üksteiselt tuge.

Mina toon sellise teema nagu vaimulike hingehoid. Et ma olen kuulnud ka teiste vaimulike käest ka teistes konfessioonides, siis ... siis ma ei ole kuulnud, et see kuskil liiga hea oleks. /--/ Praktikas me näeme, et paljud hingehoidjad, nad ikkagi ei vea välja. (Sander)

Isikuid nagu üks vanem pastor, kes võttis kunagi vaevaks noorte pastoritega tegeleda ja nende muresid kuulata ja nendega koos ka Pühakirja lugeda ja palvetada, selliseid mehi peaks olema mitte üks, vaid selliseid peaks olema kümme ja siis ka veel kõigile jätkuks tööd. /--/ See mentorlus või selline heas mõttes noore inimese kujundamine on täna ikkagi vaimulikus töös väga, väga tähtis. (Priit)

Et oleks nagu reaalne /--/ tugisüsteem ka hingehoidjatele. /--/ Me tegelikult ikkagi kõik vajame seda sellist kokkutulemist vähemasti paar korda aastas sellisel viisil, kus ei ole seal väga tihedat programmi – programm küll, aga seal on ka osadusel ja üksteisega suhtlemisel, miks ka mitte selline hingehoidlik moment, pastore omavahelises läbikäimises. (Joonas)

Kert pakkus välja mõtte, et vaimulikud võiksid rohkem üksteist toetada ka konfessioonidevaheliselt, tuues näiteks isikliku kogemuse kaplaniteenistusest, kus on võimalik esilekerkivatest teemadest rääkida teiste konfessioonide

vaimulikega kartmata, et nad hukka mõistavad. Nõnda võiks tema arvates mentorite puudusel kasutada võimalust suhelda rohkem teiste kirikute vaimulikega.

Kindlasti ma usun, et see oikumeenia, mis on juba alanud, /--/ isegi kaplanitöös on väga huvitav kogeda, kus mitte ainult see luteri ja baptistid ja metodistid ja nelipühilased, vaid ka vene õigeusu kirikud ja katoliku kirikud tulevad ja me võime ühise palveringi teha ja palvetada. Et see oikumeenia ikka areneks ja siuke koostöö /--/ areneks selles suunas, kus /--/ kui mul ei ole mingit professionaali, /--/ kellega nagu jagada /--/ omas konfessioonis, et mul on julgust ette võtta ka teises konfessioonis. Ma ei häbene seda, et tema nüüd, vaata, teises konfessioonis, et ma peaks end nüüd näitama kuidagi tugevamana. Et piirid nagu kuidagi rohkem ära kaoksid. (Kert)

2.4.2.2. Ilmikute roll hingehoiutöös

Kogudusel kui tervikul on oma olemuselt juba suur eelis hingehoiutöö tegemiseks, kuna on olemas sotsiaalne võrgustik, kes võivad üksteist edukalt toetada.

Tegelikult ei ole mõtet jalgratast leiutada – see võrgustik, mida me peame muidu tekitama, on kogudusel ajast aega olemas; et koguduse eelis ja ka hingehoiutöö-alane eelis on see, et see võrgustik on olemas juba enne seda, kui sa midagi alustad seal. Ja sa ainult otsi see üles ja kasuta. (Hendrik)

Enamus vaimulikest ütles, et nende koguduses toimivad ka ilmikud hingehoidjana. Leiti, et ilmikute panus hingehoius on oluline.

Arvestades seda, et kiriku peamine ülesanne on hingehoid, /--/ ma näen, et me ei saa hingehoidu käsitleda kitsalt pastori ülesandena. (Gennadi)

Põhjusi, miks hingehoiuga võiks tegeleda ilmikud, toodi erinevaid. Teoloogilise põhjusena nimetati üldise preesterluse printsiipi, kus kõik kristlased on üksteise eest vastutavad.

Üldise preesterluse kohaselt ta lausa peaks [tegelema], selles mõttes, et ta on kristlaseks kasvamise /--/ üks komponent. (Miina)

Arvestades seda, et kiriku töö on niivõrd suur ja seal on nii palju erinevaid töid, siis iga inimene, kes on sündinud kristlasena uuestisünni läbi ja ta on juba kiriku liige, on tal ülesanne olla see, kes saab aidata. /--/ Seetõttu ma näen, et see on väga suur ja laialdane töö. (Gennadi)

Teise olulise ja praktilise põhjusena toodi vaimulike ajapuudus – üksinda ei jõua vaimulik inimestega piisavalt tegeleda. Lisaks konkreetse küsimuse lahendamisele vajavad inimesed hiljem tuge, n-õ järeltööd. Samuti on oluline, et inimesed ei oleks seotud vaimuliku külge, vaid oleks ühendatud koguduse liikmetega. Vaimulik peab koguduse kui terviku suunamise ja õpetamise eest seisma, mistõttu ta ei saa kogu oma aega ja energiat hingehoiutööle pühendada.

Sa nõustad, aga tuleb järeltöö. Ja järeltöö on see, mis võtab selle aja. Aga nagu üks hea laevakapten peaks üks pastor olema, kes ütleb, et ma ise ei saa sind aidata, aga tead, mul on üks meeskond, mul on kedagi, kes saab sind... Ja ma võin garanteerida, et sinu eest hooldatakse. Ja see on, mida tema peaks tegema. Aga kui ta ise hakkab seda tegema, siis on ta juba ummikus. (Toivo)

Õpetaja ei saa iga inimesega käia väga kaua kaasas, sest tal on seal veel palju teisi talleid, kellega olla ja [kui] sa saad neid saata grupi juurde, inimeste juurde, kellega sa tead, et tal oleks nendega klapp, kes teda aitab edasi, kui ta on kristlane. (Miina)

Praktiline põhjus on see, et õpetaja tegevus on ikkagi nagu koguduse ehitamine ja inimeste kogudusse toomine, mitte endaga sidumine. (Hendrik)

Ilmikud saavad vaimuliku töökoormust oluliselt vähendada, võttes koguduses erinevaid ülesandeid enda peale. See annab ühest küljest vaimulikule enam võimalust tegeleda hingehoiuga, aga ka ilmikutele rohkelt võimalusi kirikutöö erinevates valdkondades hingehoidlikku abi osutada.

Iga tööharu juht on mingil määral nagu hingehoidja. Kui võtame noortejuhi: et pastor ei jõua iga kord noortekoosolekule või noorteõhtule. /--/ Nemad vajavad ka nõustamist ja neil on omad mured ja nad vajavad, et nad saaksid välja rääkida. /--/ Selles suhtes ma näen ka, et noortejuht on tegelikult ka – peaks olema ja ta ongi – on hingehoidja. (Riin)

Neid töötajaid on lihtsalt vähe, kuna raha on vähe maksta, ei ole piisavalt kaadrit, tuleb palju töid teha ära ise. /--/ Rohkem [oleks vaja] head koolitust. Ja mitte ainult hingehoiu aladel, vaid ka teistel aladel, et kaastöötajaid oleks rohkem. /--/ Igasugune koolitus, mis aitab nagu kaastöötajate arvu suurendada, ükskõik mis alane koolitus, annab õpetajale rohkem hingehoiuks aega. (Hendrik)

Vaimulikud töid positiivseid näiteid sellest, kuidas ilmikud omal initsiatiivil või olude sunnil võtsid hingehoidja rolli ning tulid sellega hästi toime.

Mul oli ühe koorilauljaga möödunud aastal kogemus, kus ta üllatavalt hästi küllalt raskes situatsioonis sai, sai hingehoidjana hakkama. (Karl)

Me tegime „Teeliste kirikut“ suvel kolm kuud. Ja mu põhimõte oli see, et mitte palgata sinna noori giide kursustelt, vaid võtta koguduse igapäevased kirikulised, kes esindavad kogudust. Ja teate, see oli niivõrd aktiivne – oma linna inimesi käis seal niivõrd palju. /--/ Nad tulevad seal, nad räägivad, neil on aega, nad on kahekesi, sageli lähevad tast ka mööda ja tunnevad seal ja palvetasid seal tundide kaupa. /--/ See oli vapustav, mis ma kuulsin, mis toimus seal /--/ nendel nädalapäevadel. (Hendrik)

Leiti, et pastoril peaks olema ülevaade sellest, kes hingehoidjana tegutseb.

Seda peab muidugi vaatama, sest üks see peab olema pastorile teada, kes sellega tegeleb. (Tõnis)

Nõnda nagu inimestel üldse, on ka vaimulikel erinevad oskused ja anded, mistõttu erineb see, kellega on konkreetsel pastoril kergem töötada – nt noored või vanad. Ehkki vaimulik puutub kokku kõigi inimestega, on tal oma sihtgrupp, kellega ta töö paremini sujub. See on oluline põhjus, miks vaimulikku peavad täiendama abilised.

Igal pastoril on /--/ oma suund /--/ või see inimhulk, kellega ta rohkem suhtleb, nt koguduse vanemad inimesed või kellegi puhul koguduse noored. Ja kui tema süda ja kutsumus võib olla teenida pigem koguduse noori, siis tuleb tegeleda pereprobleemidega. (Gennadi)

Mõne teise inimese juurde pöördumine võib olla rikkuseks, kuna inimeste kogemused ja vajadused on erinevad ning vaimulik ei pruugi kõigis küsimustes samaväärselt pädev olla. Mitmed vaimulikud on sel juhul abivajaja teise inimese juurde saatnud.

On olnud juhuseid, kus ma olen ka ise inimesele öelnud, et võib-olla see või teine inimene saab sind selles osas paremini aidata, kui ma tean, et see inimene on midagi sarnast kogenud ja leian, et just temal võiks olla midagi talle öelda või juhtnööri anda. Et teinekord on see ka abistav olnud. (Laur)

Ja muidugi /--/ kui kellelgi inimesel on mingi probleem, siis ma mõistan, et kõigi koguduseliikmete jaoks ei suuda ma eraldada piisavalt tähelepanu ja kui ma räägin läbi ühe või teise inimesega ja vaatan, et vot temal on selles valdkonnas, selles teemas rohkem... ta võib-olla on rohkem läbi elanud ja tal on sellised üleelamised olnud ja nüüd: olge koos üksteisega, sina ole nüüd hingehoidjaks tema jaoks. Ja ma vaatan, et see töötab, aitab. (Gennadi)

Üks vastaja tõi esile, et hästi toimiva abielu korral on parimaks hingehoidjaks abikaasa.

Aga kui abielu on au sees ja abielusuhted õigetel alustel, siis abikaasa on üks suurepärase hingehoidja – abikaasad omavahel, ma mõtlen. Et kui meie maal ja riigis väärtustatakse seda tervet abielu, siis oleks ka neid purunenud hingega inimesi vähem. (Laur)

Intervjueeritavad leidsid, et tihtipeale on abi juba üsna vähesest: piisab, kui sõber kuulab mure ära ning sel juhul osutub tema hingehoidjaks.

Võib-olla teinekord see on mõni hea sõber ja ei olegi midagi rohkem enam vaja juurde. (Väino)

Üksteise toetamiseks võib koguduse juurde luua mitmesuguseid tugigruppe, kus konfidentsiaalses õhkkonnas saab jagada oma muresid. Intervjuudes mainiti seda eelkõige kui tulevikuvõimalust.

Kümne aasta pärast ma tahaks, et eneseabigrupid ja n-õ koguduseliikmete hingehoidjad oleks juba sissekulunud rutiin. Et töötaksid leinarühmad ja nad oleksid juba aastaid tegutsenud. (Hendrik)

Teine suund on grupid ja nõustamine gruppides ehk siis väikegruppides, mille eesmärk ei ole otseselt nõustamine, aga sisuliselt ühes usalduslikus grupis peale jumalateenistuste on see koht, kus inimene saab hingehoidlikku abi ja nõustamist ja tuge ja usaldust. (Andres)

2.4.3. Valed põhjused hingehoiutöö tegemiseks

Toivo tõi esile, et hingehoiutööd võib teha ka valedel põhjustel – mitte eesmärgiga ligimest aidata, vaid pälvida tähelepanu. Sellisel abistajal on probleemid, mille lahendamiseks püüab ta olla tähelepanu keskmes ning tunda end vajalikuna.

Et üks oht /--/ on inimesed, kes vajavad kedagi aidata, et tunda... Nead vajavad seda inimest rohkem kui see inimene vajab teda. Ja neid on koguduses. Nad heameelega oleks, kui keegi peaks nende peale /--/ toetuma nende peale,

sest nii see annab neile selle tunde, et ma olen midagi väärt. Et mind on vaja. /--/ See ei ole nüüd /--/ üks tervislik hinge hooldamine. Sest see inimene vajab seda, kes on hädas. /--/ Ja need on tihti need esimesed, kes, nagu sa ütled, vabatahtlikud – me vajame vabatahtlikke. Need, kes on kõige suuremas hädas, panevad käe ülesse ja hakkavad kohe väga kiiresti nõustama. Sest nemad vajavad tunda end tähtsa ja vajalikuna. Ja see on sohk. (Toivo)

2.4.4. Läbipõlemise vältimine

Hingehoidja võib läbi põleda siis, kui tal puudub eelnev ettevalmistus ja suutmatust tööasju Jumalale üle anda.

Igal juhul on ju vaja mingit ettevalmistust. Mul oli kogemus, kus inimene lihtsalt põles läbi, ta võttis kõik endasse. Ja ta ei suutnud seda nagu Jumalale üle anda ja... ikka mingi ettevalmistus peab olema. (Elmar)

Tähtis on nagu selle asja juures see, et me ei jätaks seda enda kanda, vaid et me suudaksime selle Jumalale ära anda. (Tõnis)

Selleks, et hingehoidja oma töös läbi ei põleks, on eelduseks, et tal on kutsumus ja and oma töö tegemiseks. Teisalt leiti, et ilma kutsumuseta seda tööd tegema kergekäeliselt ei hakata.

Ei peaks siis, kui on sellised isikud, kes ei sobi või midagi. (Joosep)

Aga see põleb ka siis kiiresti läbi, selle töö peale ei tulla. Aga teistpidi jälle, kui kellel inimesel on andi selleks – ei tohiks keelata. (Karl)

Läbipõlemise riskifaktorina mainiti mentori või hingehoidliku toetuse puudumist.

Mina toon sellise teema nagu vaimulike hingehoid. /--/ Praktikas me näeme, et paljud hingehoidjad /--/ ei vea välja. (Sander)

Mitmed vaimulikud leidsid, et ehkki hingehoidjana annavad nad endast palju energiat välja, ei pruugi selles töös läbi põleda, kui muresid mitte enda kätte jätta, vaid anda edasi Jumalale; samuti leiti, et teiste abistamine on inspireeriv ning kosutab abistajat ennast seetõttu, et saab kedagi aidata.

Minul on kogemus sellest, et Jumal on see kõige suurem arst. (Riin)

Kes teisi kastab, saab ise kastetud, nagu Jumala Sõna ütleb. (Laur)

Hingehoid kurnab inimest. Kui sa ei ole ise, kuidas ma ütlen, hästi täis tangitud, siis see võib olla üks väga ebameeldiv, kurnav töö. Aga kui tema oskab Jumala käest saada uut värskendust ja julgustust ja oskab kuulda oma Jumala häält. Ja muidugi mina usun, et vaimuannid on väga tähtsad selle asjas. Vaimude äratundmine, tarkus, tunnetus – kõik need asjad. (Toivo)

2.4.5. Kokkuvõtvalt hingehoidja rollist

Hingehoidja omadustest ja oskustest rääkides rõhutati ennekõike, et tal peab olema kutsumus seda tööd teha ning armastav suhtumine inimestesse. Kristlikul hingehoidjal peab olema toimiv suhe Jumalaga. Suhe Jumalaga annab vaimuliku küpsuse ja inspiratsiooni, mis ei lase läbi põleda. Jumala poole pöördudes saab hingehoidja tarkust, et suuta probleeme lahendada ja mitte piirduda

trafaretsete soovitustega. Samuti on hingehoidjal Jumala-suhte olemasolul vaimulik meelevald, mis lisab kaalu tema tegevusele.

Isikuomadustest rõhutati usaldusväarsust, empaatilisust ja oskust kuulata. Määravaks saab siiski isiksus, kuna toodi ka näide populaarsest hingehoidjast, kes samal ajal on jutukas.

Hingehoidja hariduse osas läksid arvamused lahku. Mitmed pastorid ütlesid, et hingehoidja peaks olema hea üldharidusliku taustaga ning lisaks omama teadmisi nii teoloogia, psühholoogia kui meditsiini vallast, samas kui teiste jaoks ei olnud haridus nii oluline. Nemad tähtsustasid pigem armastust inimeste vastu ja kutsumust. Kristlik hingehoidja peaks teadma Piibli põhimõtteid – sellega vastajad nõustusid. Samas olid mõned vastajad veidi ettevaatlikud, kartes, et äärmuslikul juhul ei pruugi hingehoidja probleeme sisuliselt analüüsida, vaid pakkuda lihtsustatud lahendusi Piibli ja palve näol. Lisaks formaalsele õppimisele nimetasid mitmed vastajad mitteformaalset – lapsepõlvest õppimist, suhtlemist õpingukaaslaste või teiste abistajatega.

Iseseisvat enesetäiendamist pidasid mitmed intervjueeritavad oluliseks. Mainiti nii täiendkoolituste läbimise olulisust kui ka iseseisvat enesetäiendamist. Paraku tuleb hingehoidjal õppida mõnikord ka enda ja teiste eksimustest.

Kogudustes on hingehoiutöö suurelt osalt vaimulike õlgadel. Sealjuures põimuvad erinevad rollid hingehoidja rolliga. Kirikuõpetaja võib olla ühtaegu surnumatja ja leinajate lohutaja, töökaaslane või naaber.

Mõnikord võidakse takistada inimeste jõudmist vaimuliku juurde. Takistajateks võivad olla agarad koguduse kaastöölised, kes ei taha lubada vaimuliku tülitamist, mõistmata, et hingehoid on vaimuliku töö keskne valdkond.

Kuna vaimulikel on palju tööd, nende juurde ei julgeta mõnikord tulla aukartusest, kirikus kehtib üldise preesterluse põhimõte ja vaimulikud ei suuda olla kõikides valdkondades ühtviisi pädevad, siis on vastajate arvates igati tervitatav, kui hingehoidjatena tegutsevad ka ilmikud. Kogudus on oma olemuselt juba toimiv sotsiaalse võrgustiku süsteem, kus inimesed saavad vastastikku üksteist toetada, mistõttu on see suurepärane keskkond hingehoidliku toe pakkumiseks ja saamiseks.

Kuna mõne teema puhul on abivajajail lihtsam rääkida samast soost inimestega, on oluline, et hingehoidjatena tegutseks nii mehi kui naisi. Mõnikord võib juhtuda, et hingehoidjaks osutub just sel põhjusel pastori abikaasa.

Kahjuks võib hingehoiutööd teha ka valedel eesmärkidel. Nii toodi esile, et mõnikord on koguduse vabatahtlikud valmis hingehoidjaina tegutsema mitte soovist ligimesi aidata, vaid et olla vajalik ja tähelepanu keskmes.

Probleemina toodi esile, et vaimulikel endal puudub mentor, kellele oma töös toetuda. Mentorite süsteemi olemasolu aitaks vaimulike läbipõlemist vältida. Ilmikliikmete tasandil võiks tulevikus käima lükata tugigrupid erinevate probleemidega tegelemiseks.

2.5. Probleemid ja võimalused koguduslikus hingehoiutöös

2.5.1. Milliseid tõkkeid on hingehoiutöös?

2.5.1.1. Suutmatus näha probleeme

Mitmed vaimulikud tõid välja probleemina, et kogudus ei pruugi näha laiemalt ühiskonna tegelikke vajadusi ning adekvaatset abi pakkuda. Vaadatakse liialt sissepoole ja seetõttu võib puudu olla relevantsusest. Eelkõige mainiti seda mineviku kontekstis – et varem ei suutnud kogudused vastata inimeste vajadustele, kuid tundus, et intervjueeritavad nägid ulatuslikku arenguruumi ka oleviku osas. Huumoriga pooleks ütles üks vastaja, et maailmast eemale hoidmine võis tähendada ka seda, et inimesed kirikus ei teadnud võimul olevaid poliitikuidki.

Minevikus /--/ iga asi pidi olema lahendatud ainult vaimulikult. Et me distantseerusime maailmast ja sellest, mis maailmas sündis ja meie nõu andminegi – me ei teadnudki suurt, mis seal sünnib, kes seal president on, kes peaminister on. /--/ Sa ei saa tegelikult seda pilti, mis tekib, et kuskohas maailm tegelt on omadega. Et selles osas on veel kasvada. (Rasmus)

2.5.1.2. Info vähesus

Hingehoiutöö üks esimesi takistusi võib olla info puudumine, et hingeabi on üldse võimalik saada. Erinevates kogudustes on olukord erinev. Üks vastaja rääkis oma kogudusest, kus möödunud aastakümnete jooksul pole inimestel olnud võimalik kirikust hingeabi saada, mistõttu ka praegu ei tea keegi selle järele pöörduda.

Praeguses kohas on asi nii teistmoodi, seal ma arvan, pole viimased kuuskümmend kuni kaheksakümmend aastat hingehoiu... see pole üldse tuttav, et selline asi üldse eksisteerib. /--/ Sellepärast seal on see /--/ täiesti imelugu – ma võin selle kolme aasta peale öelda võib-olla üks-kaks juhtu, kus keegi oleks tulnud rääkima. See toimib üksnes ja ainult niimoodi, et mina käin. /--/ Ma helistan ja ma lihtsalt lähen ja lähen ja lähen. (Miina)

2.5.1.3. Usaldamatus

Mitmed pastorid tõid esile ühe peamise hingehoiu probleemina konfidentsiaalsuse hoidmist, öeldes, et paljude inimeste jaoks on usaldus hingehoiu suhtes kadunud, kuna mingil hetkel on nende usaldust kuritarvitatud. Usaldamatust esineb nende arvates ka vaimulike suhtes ning seda põhjendatult, kuna on olnud neid, kes ei ole hoidnud pihisladust.

See kategooria inimesi, kes on kõrvetada saanud; kelle usaldus inimeste vastu on kadunud, sest nad on kellelegi südant puistanud ja see on saanud n-ö üldiseks uudiseks. Ja siis nad lihtsalt sulguvad ja... ka teiste ees, kes, keda võiks võib-olla usaldada. (Kalju)

Eks ta ole, et ka vaimulikud on inimeste usaldust halvasti kasutanud. (Kalev)

Isegi teistest kogudustest tulnud inimesi /--/ on öelnud, et ma ei saa oma pastorit usaldada, aga ma tulen räägin sulle ära. Et see on väga halb, et pastor

kas räägib kodus või... naise kaudu läheb välja, aga see on väga raske küsimus. Mul on neid juhtumeid olnud... Mitte palju, aga mõned. (Lembit)

Probleemidest ei räägita, kui on karta, et abivajaja saab hukkamõistu osaliseks. Kardetakse kriitikat ja probleemide lihtsustatud lahendamist, kus ainsaks abivahendiks on Piibli kirjakohtad.

Inimesed kardavad karistust. /--/ Ta ei räägi oma probleemist, sest et ta leiab, et ta saab hukkamõistu. (Hanna)

Üldine õhkkond, just see selline usaldamatus või teatud kriitikameel ja selline, /--/ ka Piibil põhinev, noh Piibli kirjakohtadel ja /--/ niimoodi andmine käib. (Siim)

2.5.1.4. Tagasihoidlikkus

Ühe probleemina toodi hingehoiutöös välja nii koguduseliikmete kui vaimulike liigne tagasihoidlikkus inimeste probleemide suhtes, mis abivajajat hoiab tagasi, aga abiandja puhul, kui see liiale läheb, võib lõpuks mõjuda ükskõiksusena.

Inimesed on ikkagi liiga tagasihoidlikud ja siis kui näed teise näost, teise silmist või tema käitumisest, et mingi probleem, siis on ikka, et lähed vestlema. (Kalju)

Sisemine liigne tagasihoidlikkus, /--/ mis võib minna mittehoolimiseni. (Andres)

2.5.1.5. Individualism

Eelnevaga seondub tihedalt kaasaegne individualistlik suhtumine: igaüks tegelegu vaid oma asjadega. Viisakusest hoidutakse teiselt inimeselt küsimast, kuidas tal läheb, kuid sellega ignoreeritakse tema vajadust abi saada. Priidu sõnul on vahel abivajajate reaktsioon abi pakkumisele individualistlik ja pigem tõrjuv.

Vahest võib-olla selline arvamus, et mis ma hakkam torkima teda, et lasen tal rahus olla. (Andres)

Kogu see kaasaegne individualismi kasv on see, et inimesed nagu püüavad iseendaga hakkama saada ja kui sa siis nagu oma initsiatiiviga lähed ja kuidagi püüad nagu millelegi oma tähelepanu juhtida, siis esimene reaktsioon, et nagu miks sa sekkud minu ellu. (Priit)

2.5.1.6. Hingehoidjal on sama probleem

Üks intervjuueritav tõi esile, et abistada on raske või võimatu olukorras, kus hingehoidja ise maadleb samasuguste probleemidega mis abivajaja.

Minule on mõned korrad takistuseks olnud isiklikud probleemid hingehoidliku abi osutamisel. Et sa pead inimest milleski aitama, milles sa tunned, et sina võib-olla ise hetkel vajad abi. (Ilmar)

Kindlasti on tähtis, et hingehoidja suudaks analüüsida ennast ja enda võimekust abi anda. Hingehoidja isiklike probleemide tunnistamine eeldab eeskätt ausust enda vastu ning julgust, et vajadusel abistamisest loobuda ning ise abi järele pöörduda.

2.5.1.7. Vaimuliku töö väljaspool kirikut

Takistusena, mis ei lase hingehoiuga tegeleda sel määral, nagu vastajad sooviksid, mainiti töötamist lisaks kirikutööle muul töökohal. Selle põhjuseks on vaimulike väike palk ja vajadus pere ülalpidamiseks lisa teenida.

Me siin nüüdki arutasime palgasüsteeme, et pastorid on tööl, /--/ et oma peret ülal pidada ja võib-olla see ajanappus on tõesti siin see, mis ei võimalda inimesel olla 8 tundi päevas kirikus. (Tõnis)

2.5.1.8. Kiiresti kasvava koguduse vajadused

Üks intervjuueritav ütles, et hingehoiuga ei võimalda piisavalt tegeleda kiiresti kasvav inimeste hulk koguduses ning sellega kaasnevad suured vajadused, millele vaimulik ei suuda üksi vastata. Selle iseenesest positiivse probleemiga tegelemiseks oleks mõistlik rõhku panna enam ilmikute kaasabile ja koguduse liikmete ühise vastutuse kasvatamisele üksteise eest.

Meie kogudus on tormiliselt kasvamas, /--/ kõigile inimestele ei jõua tähelepanu pöörata /--/ ja nüüd viimasel ajal teeme me suuri pingutusi selle nimel, et inimesed suudaksid peamistes asjades tegeleda hingehoiutööga. (Gennadi)

2.5.2. Koolituse ja täiendõppe vajadus hingehoidjaile

2.5.2.1. Praegune olukord

Intervjuueritute hariduslik taust oli väga erinev ning erinev oli ka suhtumine hariduse vajalikkusesse. Mõned pidasid haridust äärmiselt oluliseks, teised aga rõhutasid pigem kogemuse osatähtsust, vaimulikku küpsust / Piibli tundmist või isikuomadusi. Kogemuse juures rõhutati nii enda kui kiriku kogemust laiemalt, millest saab õppida.

Ma olen tegelikult hariduse poolt. Ma olen selle poolt, et me õpime. /--/ Meil peaks olema see meelsus, et läbi elu – ükskõik, mida me oleme siamaani õppinud –, mul on üks õppimise igatsus. /--/ Jah, ma võin pöörduda Jumala poole, Jumal annab seda, aga ma vajan ka rääkida sellist keelt, et inimesed mind mõistavad, /--/ et lihtsalt olla abiks teistele. (Hanna)

Piibel on kõikide asjade kõige parem õpik. (Kalju)

Kasutan kõike – kiriku kogemust, inimeste kogemust, neid, kes räägivad, mis vigu nad on teinud; ise teen vigu – ja nõnda, tasapisi... (Gennadi)

Sander rääkis oma kiriku algusaegade kohta, kus esmalt tuli vaimulikel asuda praktilist tööd tegema ning alles siis aegamööda avanes võimalus haridust saada.

Meie kiriku eripära oligi see, et kirik sai alguse ja vaimulikud, nad asusid praktilisse töösse. Et kes siis sellega koos, ta alustas praktilise, et läks piibli-kooli või nagu paljud võib-olla hiljem, nagu minagi näiteks /--/ seminari läbi käinud ja seal kursused ja seminarides, /--/ et saanud selle hariduse või kursused, siis peale selle, kui on juba alustatud, see on meie selline valdav praktika. Ta on nagu tehtud ära praktiliselt ja tehtud ära ka praktilisi vigu ja sellest kindlasti ka õpitud. (Sander)

Need küsitletud vaimulikud, kes on lõpetanud teoloogilise õppeasutuse, on kõik oma stuudiumi käigus läbinud mingil määral hingehoiu kursusi, enamiku puhul jäi mulje, et tegu on *ca* paari kursusega kogu õpingute aja jooksul. Oli ka neid, kes olid hingehoiu kursuse läbinud individuaalselt vastavasisuliselt kirjan- dust läbi töötades.

Teoloogiline õppeasutus, kõik eksamid sooritatud, kaasa arvatud hingehoid. /--/ Siis midagi on veel loetud, mõned brošüürikesed, mitte väga palju. Teoorias mitte palju. /--/ Mina olin sellest ajast, kui kaks raamatut oli õppekirjandus, loenguid ei peetud üldse, lugesin kaks raamatut, läksin ja vastasin ära. (Joosep)

Mõned vaimulikud olid ise teemasse süvenenud ja palju rohkem juurde õppinud lisaks kohustuslikule õppekavale. Paar vastajat mainis lisaks teoreetiliselt haridusele ka praktikat õpingute ajal. Mulle teadaolevalt on veel mõnel vastajal olnud praktika võimalus õpingute ajal, kuigi nad seda ei maininud intervjuus.

Ma isiklikult käisin muidugi /--/ koolis kolm aastat ja siis meil olid erikur- sused. Nõustamise kursused ja niimoodi. /--/ Muidugi suvel /--/ tegime prakti- kumi koolivaheajal ja mis oli väga hea. (Toivo)

Kliiniline koolitus, /--/ spetsialiseerumiskoolitus, kaks aastat residentuuri /--/ ja magistrantuur. (Hendrik)

Mitmed vaimulikud on hiljem täiendkoolitustel käinud ja/või iseseisvalt raa- matuid lugenud.

Muidugi ma uurin psühholoogia- ja hingehoiuraamatuid. Ja mis tahes raa- mat, mis räägib kirikutööst, hõlmab endas hingehoiuteemat. (Gennadi)

Ma ise õpin. Ja ma ütlen, õpin, seepärast ma ikkagi... ja ma loen raamatuid ja muidugi mul on see eelis, et /--/ inglise keeles on palju häid raamatuid. (Toivo)

Nimetasid Tõnu Lehtsaart, siis ma kuulan ka alati suure huvi ja põnevusega selle venna loenguid ja kõnesid. (Kalju)

2.5.2.2. Vajadused

Enamus intervjueeritavatest nõustus, et täiendkoolituse järele on vajadus ole- mas. Koolitused annaks vajalikke teadmisi ka algajatele hingehoidjatele ning aitaks ära hoida vigu ja katse-eksituse meetodil õppimist.

Võiks siis kutsuda n-ö selle ala eksperte, kellel endal on rikkalikke kogemusi ja kes ise on õppinud seda nii praktikas kui teoorias. /--/ On hea teada neid kindlaid põhimõtteid ja aluseid ja suundi, et inimene ei peaks oma pikaajaliste kogemuste varal vaevaliselt võib-olla mõnda asja selgeks saama, vaid mõni asi võiks olla ka teiste kogemuste kaudu selgeks saadud. (Kalju)

Vaimulikud leidsid, et on mitmeid teemasid, mille osas nad oleksid huvi- tatud täiendõppest – olgu see siis täiendkoolituse või raamatu vormis. Teema- dena nimetati sõltuvusprobleeme (alkoholism, narkomaania, hasartmängud), konfliktilahendusmeetodeid, lapse leina, tegelemist homoseksuaalidega, haigla- hingehoidu.

Noh siin narkootikum, kuritarvitamine, alkohoolikuid. (Rasmus)

[Alkohoolikute] tagasilangemise ennetamine. (Toivo)

Mängurlus. (Tõnis)

Me õppisime küll sissejuhatus Uude Testamenti ja sissejuhatus Vanasse Testamenti, aga üks esimestest asjadest, mis vaja oli, oli ikkagi konfliktid, tülid. Ja võib-olla teine asi, /--/ on sõltuvused. /--/ Alkohol on üks... Kuidas aidata neid mehi. (Andres)

Lapse lein, et see on niisugune valdkond, kus peaks end nagu rohkem kurssi viima. (Tarmo)

Kui oleks kuskil klass üks ja klass kaks, ma võtaksin hea meelega, kui keegi õpetab, kuidas homoseksuaale nõustada, kes tulevad ja tahavad sellele vabanimise teele astuda. (Rasmus)

Mina tahaks haigla hingehoiu koolitust. (Miina)

Mitmed vastajad rõhutasid, et kõige teravamad probleemid ühiskonnas seonduvad perekondadega, mistõttu hingehoidjate edasine täiendõpe peaks keskenduma sellele, kuidas toetada perekondi Eestis. Sealjuures rõhutati, et kirik peaks oma sõnumeid edastama keeles, mida inimesed mõistavad.

[Tuleks] silmad lahti teha ja vaadata, mis on need probleemikohad meie ühiskonnas. Meie perekonnad on hästi nõrgad. /--/ Ja just nende probleemide jaoks mul ei ole neid vastuseid. Jah, ma võin pöörduda Jumala poole, Jumal annab seda, aga ma vajan ka rääkida sellist keelt, et inimesed mind mõistavad. (Hanna)

Noored pered. Noh, nad on tulnud millegi uue sisse Eestis, /--/ kõik, mida nemad kogevad, ei ole varem olnud. /--/ Kui mina ütleme, oleks noor pastor, /--/ ma töötaks väga kõvasti selle kallal, et kuidas aidata ja vastutada noorte pere vajaduste üle. Kuidas ma saan olla hingehooldaja mitte ainult emale või isale, aga sellele perele. Mida ma teeks oma koguduses, et see kogudus oleks üks hea hingehoolduse keskus /--/ tervele perele. /--/ Kuidas see kirik, see kogudus saaks jõuda selle pereni välja. Väga töötaks ja /--/ iga asi, mis satuks kätte, ma õpiks, mis toimub Eesti peredega praegu. (Toivo)

Täiendkoolituste puhul rõhutati regulaarsuse vajadust, et oleks järjepidevalt olemas võimalus õppimiseks ja toetuseks nii töötavatele hingehoidjatele kui uuele põlvkonnale, kes alles õpib.

Teisest küljest ma näen, et siin see täiendkoolitus ja üldse hingehoiu-alane koolitus, et siin tuleks ilmselt mõelda teatud regulaarsuse peale. Et mitte noh, 2008 teeme ühe suure kursuse ja siis 5 aastat ootame, vaatame, mis juhtub. Pigem on nii, et sagedamini. Et tulevad uued inimesed ja töötajad vahelduvad ja kõik muu. Et oleks nagu reaalne selline... tugisüsteem ka hingehoidjatele. (Joonas)

Mõned vaimulikud tõdesid küll, et täiendkoolitus oleks igati teretulnud, ent nentisid, et oma praeguse koormuse ja ajapuuduse tõttu nad ei pea realistlikuks sellest osavõttu.

Kõigis hingehoiu valdkonnas tahaks harida, aga minul on olnud näiteks see praktiline probleem, et lihtsalt /--/ ei jaksaks. (Ilmar)

Takistusena, mis ei luba täiendkoolitustel osaleda, mainis üks pastor finantsvahendite nappust – koolitused on ühelt poolt kallid, teisalt on vaimuliku palk,

kui seda üldse eksisteerib, üsna madal. Samas ütles teine, et nende kogudus planeerib koolituskulu juba eelarvesse sisse.

Priit: Märkimist väärrib, et kõik need kursused on tasulised. Et pastori palk on madal, kui seda üldse on, ja kogudused ütleme tavaliselt oma eelarvesse ei planeeri – pastori koolituskulusid.

Siim: Planeerivad.

2.5.3. Vajadus uute kaastöölise järele

Mitmed intervjuueeritavad sõnastasid üsna selgelt, et probleemiks on kaastöölise vähesus. Vaimulik üksi ei suuda kõigi abivajajatega tegeleda, mistõttu oleks vaja abilisi, kelle juurde edasi saata.

Pühapäeval on nii kiire, et sul ei ole aega inimesega /--/ suhelda. /--/ Sa oled rakked ja pole ka neid, kelle juurde konkreetset ka saata. (Riin)

Samas ütles üks vastaja, et kaastöötajate puudus takistab tema koguduses vaid töö laiendamist väljapoole kogudust, mitte aga hingeabi otsijate vastuvõttu. Iga inimene, kes vajab vestlust, võib seda saada.

Mina ütlesin, et minu proaktiivset tegevust takistab kaastöötajate puudus. /--/ Neid töötajaid on lihtsalt vähe, kuna raha on vähe maksta, ei ole piisavalt kaadrit, tuleb palju töid teha ära ise. Aga see takistab meid ainult välja minemast, kodusid külastamast, haiglaid külastamast, aga see ei takista mind tegelikult kogudusemajas kunagi jutule soovijaid vastu võtmast – selle aja ikka leiab. (Hendrik)

Teine vastaja leidis, et kuna nende kogudus on kiiresti kasvamas, ei suuda tema kaugeltki kõigiga enam tegeleda, mistõttu on vajadus ilmikutest kaastöölise järele üha suurenev. Seetõttu tehakse nende koguduses teadlikult tööd selle nimel, et koguduseliikmed oleks haaratud hingehoiutöösse.

Ma näen, et meie kogudus on tormiliselt kasvamas, /--/ et kõigile inimestele ei jõua tähelepanu pöörata /--/ ja nüüd viimasel ajal teeme me suuri pingutusi selle nimel, et inimesed suudaksid peamistes asjades tegeleda hingehoiutööga. (Gennadi)

Iga jumalateenistusele tulija peaks saama tähelepanu ja hoolimist. Selleks, et kõigini jõuda, tuleb kanda hoolt, et koguduseliikmed oleks ise seesmiselt niivõrd tasakaalus, et nad suudaksid toimida hingeoidjana teiste jaoks. Selline tähelepanu pööramine ei toimu iseenesest, vaid seda on tarvis õpetada ja organiseerida.

Ma unistan, et lähitulevikus oleks meie kirik, meie kogudus selline, et suvaline inimene, kes tuleb jumalateenistusele, et ta ei jääks ilma tähelepanust ja armastusest ja et me oleksime selles osas organiseerunud. Ja kui ta on saanud selle tähelepanu, armastuse, et iga inimene, kes on meie koguduse liige, võiks /--/ kasvada sel moel, et ta võiks teenida teisi inimesi /--/ ka hingeoidjana. Siis on see lõputu protsess. /--/ See, kes on tervendatud, /--/ hing, mis on saanud tähelepanu, mis on toidetud tervikliku toiduga, selline inimene suudab aidata

teisi inimesi. /--/ Meil on vaja olla palju tähelepanelikumad, organiseeritumad ja järjepidevamad. (Gennadi)

Võimalusena kirjeldati üle Eesti tehtavat „Teeliste kirikute“ projekti – seegi võib osutada hingehoiu vahendiks, kui inimesed tulevad kirikut külastama ning avastavad, et nad saavad seal viibivate koguduseliikmetega oma muresid jagada. Sellega seoses näeb Hendrik võimalust ja vajadust edaspidi koolitada välja kiriku valvureid, et nad suudaksid veelgi paremini vastata külastajate hingehoidlikele vajadustele.

Me tegime „Teeliste kirikut“ suvel kolm kuud. Ja mu põhimõte oli see, et mitte palgata sinna noori giide kursustelt, vaid võtta koguduse igapäevased kirikulised, kes esindavad kogudust. Ja teate, see oli niivõrd aktiivne – oma linna inimesi käis seal niivõrd palju, et mul tekkis tõsine mõte tulevaks suveks nende kiriku valvuritele teha väike hingehoiu kursus. Ei pea olema vaimulik ainult see, aga inimesed oma kogudusest, teistest kogudustest – jaa – et nad tulevad seal, nad räägivad, neil on aega, nad on kahekesi, sageli lähevad tast ka mööda ja tunnevad seal ja palvetasid seal tundide kaupa. /--/ See oli vapustav, mis ma kuulsin, mis toimus seal tegelikult nendel nädalapäevadel. (Hendrik)

Kuna kõik vaimulikud ei ole ühtviisi andekad hingehoidjad, pakkus Priit välja mõtte, et need, kellel on ilmselgelt olemas see and, võiks olla vabastatud muudest kohustustest vaimulikuna selleks, et keskenduda peamiselt hingehoidlikule tööle.

Võimaldada nendele pastoritele, kes on...oleme ausad, iga pastor siiski ei ole hingehoidja ja need pastorid, kes on hingehoidjad, nendele tuleks rohkem võimaldada ka selle valdkonnaga tegeleda. (Priit)

2.5.4. Tulevikuperspektiiv – millised on vajadused?

2.5.4.1. Milline saab olema tulevik laiemalt?

Probleemidest ja vajadustest rääkides rõhutati vajadust vaadata kogudusest kaugemale ja analüüsida olukorda ühiskonnas, et anda vastuseid sealsetele kitsaskohtadele. Üks vastaja ütles otse, et varem kirik vaatas rohkem sissepoole, ent on viimane aeg hakata nägema maailma koguduse ümber ja sealseid probleeme ning asuda nendega tegelema. Maailmapildi avardumisele aitab kaasa nende inimestega suhtlemine, kes on kogudusest väljaspool.

Kogudus on järjest rohkem relevantsem selles suhtes, mis tegelikult ühiskonnas toimub. Sest minevikus me /--/ distantseerusime maailmast ja sellest, mis maailmas sündis ja meie nõu andminegi – me ei teadnudki suurt, mis seal [maailmas]sünnib. /--/ Sest neid, kes on juba aastaid, kümneid aastaid ligunenud kristluses, koguduse sees ja pole enam /--/ ühtegi maailmast sõpra enam järgi, et nende nõustamisel sa ei saa tegelikult seda pilti, mis tekib, et kuskohas maailm tegelt on omadega. Et selles osas on veel kasvada. (Rasmus)

Rääkides tulevikust, leidsid mitmed, et tõenäoliselt sõltuvusprobleemid ühiskonnas süvenevad, samuti kasvab tõenäoliselt inimeste hulk, kes tulevad lagununud perekondadest, mistõttu ka vajadus hingehoiu järele lähiaastate

perspektiivis suureneb. Abivajajate hulga kasvu seostas üks vastaja ka elutempo ja individualismi kasvuga.

Abivajajaid on rohkem. (Riin)

Mõelgem ise, kui palju sõltlasi on Eestimaal. Kui palju inimesi, kes seni on kas või alkohoolikutest või muudest mürgidest mürgitatud vanematest n-ö äbariku olukorras jäetud lapsi. See on hoopis rohkem ja see tähendab ka palju probleemsemaid isikuid, kes on psüühiliselt nõrgad ja füüsiliselt haiged. (Kalju)

Kuna see individualism meie ühiskonnas enam ja enam süveneb ja elutempo järjest ja järjest tõuseb, siis hingehoid kui selline valdkond tõuseb enam ja enam päevakorda. Et meie ühiskonnas on ka täna väga palju haigeid inimesi. Kas me tahame seda tunnistada või mitte, aga Eesti rahvas selles raha tagajamises on ennast haigeeks jooksmas. (Priit)

Nii oleviku- kui tulevikuprobleemidena nimetas üks vaimulik majanduslikke raskusi, mis omakorda võivad kaasa tuua suitsiidide kasvu, seda eriti meeste puhul. Intervjuude ajal oli majanduslangus Eestis algamas.

Aga kui nüüd vaadata Soome näite varal, siis kui Soomes oli majanduslangus, siis oli hüppeline suitsiidide arvu kasv. Ja kuna me nüüd seisame selle lähel, kus ka Eesti majandus nagu võiks langeda või peaks langema, siis siinkohal ma tahaks küll öelda, et hoidku Jumal selle eest, et Eesti rahva hulgas, just nimelt meeste hulgas, suitsiidide arv tõuseb. Ja annaks Jumal tarkust, vot siin pastorid ja kõik psühholoogid ja psühhiaatrid, ka õigel ajal märgata neid inimesi. /--/ Aga inimhinged on ikka täna nii haiged, et lase olla. (Priit)

Üks vastaja aga arvas, et probleemid on ajast aega needsamad ükskõik, milliseid plaane me aitamiseks ei teeks. Põlvkonnad vahetuvad, kuid probleemid korduvad.

Ma mäletan /--/ 30 aastat tagasi olid needsamad põhimõtted. 20 aastat tagasi ka. 10 aastat samuti. (naerab) Et sellest suunast võib kinni hoida. Aga ega... uus põlvkond tuleb ja oma probleemidega ja ta jääb, see eesmärk kaugeneb samamoodi, kui me sinna läheneme. (Kalev)

2.5.4.2. Hingehoiu tulevik

Tuleviku arengutest rääkides mainiti mitmeid unistusi. Esmalt loodeti, et edaspidi muutub koguduse õhkkond avatumaks ja usalduslikumaks, et inimesed julgevad öelda välja, kui neil on probleemid, ja ei pea kartma hukkamõistu. Selle asemel, et ükssteisele hinnanguid jagada ja kohut mõista, võiks koguduses olla toetav ja armastav õhkkond.

Mõnikord ka selline üldine õhkkond, just see selline usaldamatus või teatud kriitikameel ja selline, selline võib-olla ka Piiblil põhinev, noh Piibli kirjakohtadel ja niimoodi, niimoodi andmine käib, käib, võib-olla /--/, saab sellist üldist õhkkonda ka koguduses parandada. Et mõneti võikski olla terve koguduse õhkkond selline hingehoidlik pigem. (Siim)

Mul tuli lihtsalt üks unistus, et me koguduses loome selline atmosfäär, mis on turvaline, et inimesed julgevad üldse probleemidest hakata rääkima. Pigemini mida ma olen näinud, et inimesed kardavad karistust ja sellepärast ta vaikib. Ta ei räägi oma probleemist, sest et ta leiab, et ta saab hukkamõistu. /--/

Mu unistus on, et me loome sellise atmosfääri, et nii nagu me teame, et Jumal on andestanud meie patud, et me julgeme nendest rääkida. (Hanna)

Arvati, et hingehoid muutub tulevikus professionaalsemaks, kuna koolitusvõimalusi on rohkem ning seeläbi kiriklik hingehoiutöö paraneb.

Kindlasti siin hingehoiutöö peab professionaliseeruma ja /--/ koolitusi saab olema üha enam ja koolitajaid rohkem. Tuleb kirikusse juurde ka neid inimesi, kes on saanud oma ilmaliku hariduse ülikoolis kas siis meditsiini, psühholoogia, sotsiaaltöö /--/ vallas. (Toomas)

Loodeti, et hingehoidjatele kehtestatakse kvalifikatsiooninõuded. Üks võimalik töi võrdluseks, et kui praegu nõutakse kaplanitelt kutsestandarditele vastavust, siis edaspidi võiks sarnased nõuded kehtida ka kõigile Eesti Kirikute Nõukogusse kuuluvate kirikute vaimulikele.

Mina unistan, /--/ et mis praegu on kaplanitel /--/ nõue, et need inter-konfessionaalsed koolitused, /--/ et see saaks ka nagu vaimuliku kutsestandardi osaks kõigis protestantlikes ja EKN-i kirikutes üldse. Mitte ainult protestantlikes, vaid et ka koguduse vaimulik saaks samasuguse hingehoiukoolituse kui kaplan. (Hendrik)

Leiti, et hingehoiualast uurimistööd peaks olema rohkem, samuti arvati, et edaspidi peaks hingehoidu ning sellega haakuvaid aineid oluliselt rohkem õpetama Eesti teoloogilistes õppeasutustes.

Hingehoiu-alast uurimustööd Eesti kontekstis – tehke palju! (Hendrik)

Õppekavadesse tunduvat enam seda, enam seda sisse. Ja mitte üksi hingehoidu, vaid nagu ma alguses ütlesin, psühholoogia aineid ja niisuguseid asju. Juhtimispsühholoogiat ja selliseid asju. (Toomas)

Avaldati lootust, et lähiaastatel muutub hingehoid sama normaalseks töövaldkonnaks koguduses, nagu hetkel on laste- või noortetöö.

Me peame täiesti loomulikuks, et igas koguduses on lastetöö, et see kogudus ei saa minna edasi ilma lasteta, ilma noorteta kuigi kaua. Võib-olla võib juhtuda, et ühel hetkel [on] seesama loomulik ka hingehoiu-, selline tõsine nõustamistöö. (Andres)

Leiti, et hingehoiutöö tõhustamiseks saaks rohkem rõhku panna grupitöövormile. Selles osas lootis mitu intervjuueeritavat, et tulevikus tegutsevad nende kogudustes mitmesugused tugigrupid ja inimesed on teadlikud, et võib nendega liituda.

Ja teine suund... on grupid ja nõustamine gruppides ehk siis väikegruppides, mille eesmärk ei ole otseselt nõustamine, aga sisuliselt ühes usalduslikus grupis peale jumalateenistuste on see koht, kus inimene saab hingehoidlikku abi ja nõustamist ja tuge ja usaldust. (Andres)

Kümne aasta pärast ma tahaks, et eneseabigrupid ja n-ö koguduseliikmete hingehoidjad oleks juba sissekulunud rutiini. Et töötaksid leinarühmad ja nad oleksid juba aastaid tegutsenud. Et kõik juba teavad. (Hendrik)

Eraldi teemana toodi välja mõte, et ka vaimulikud vajavad hingehoidjat. Ehkki üks vastaja ütles, et ta räägib abikaasaga, teine, et kaastöötajatega, nimetasid mitmed, et vajadus oleks üldise mentorluse süsteemi järele, kus hingehoidjad võiksid kogeda toetust oma töös.

Siis vajavad pastorid hingehoidu. (Laur)

See mentorlus või selline heas mõttes noore inimese kujundamine on täna ikkagi vaimulikust tööst väga, väga tähtis. (Priit)

Räägiti erinevate kirikute vahelisest koostööst, mis juba praegu toimib hästi, ning loodeti, et see paraneb veelgi.

Kindlasti ma usun, et see oikumeenia, mis on juba alanud või ütleme, siuke ainulaadne asi, /--/ et see oikumeenia ikka areneks ja siuke koostöö oleks ikka tugevam veel. Et areneks selles suunas, kus me... tõesti, et kui mul ei ole mingit professionaali, /--/ kellega nagu jagada /--/ omas konfessioonis, et mul on julgust ette võtta ka teises konfessioonis. Ma ei häbene seda, et tema nüüd, vaata, teises konfessioonis, et ma peaks end nüüd näitama kuidagi tugevamana. Et piirid nagu kuidagi rohkem ära kaoks. (Kert)

Loodeti, et tekib koostöö mõne kristlasest professionaaliga (psühholoog, psühhiaater), kelle juurde inimesi vajadusel saaks edasi saata.

Ma arvan, et Eestis oleks hea, kui oleks kas või vähemalt paar head spetsialisti, kristlastest psühholoogi, kelle puhul on teada, et nad on head ja kelle juurde võiksid pastorid pöörduda küsimustega, et teatud juhtumiste korral saada toetust ja et nad võiks ka mingeid seminare läbi viia, mis toetaks. Ma arvan, et nad oleks väga nõutud kaasaegses ühiskonnas. (Gennadi)

Materiaalsema poole pealt rääkisid mõned intervjueeritavad oma kiriku ruumides vastuvõtutoa ehitamisest, kus hingehoidja saaks kindlatel kellaaegadel vastu võtta, mainiti ka usaldustelefoni käivitamist (lisaks olemasolevatele).

Meie unistus on, et kui see juurdeehitus /--/ valmis saab, /--/ et seal oleks kohe hingehoidjale oma ruum ja sealt veel edasi unistades, et 24 tundi ööpäevas oleks võimalus. Seal on mõeldud nii telefoni peale, nõustamistelefoni peale kui ka selle – avatud keskusele. (Riin)

Mina arvan, et /--/ püüaks jõuda niikaugele, et oleks koguduses olemas ka mingid ruumilised tingimused, et inimene saab tulla rahulikult, et ta ei pea istuma mingisuguses kantseleis, mis on riuleid või raskeid raamatuid täis ja inimene ei pea aukartust tundma ja värisema seal – oi mis raamatud ja mis heebrea keelt nüüd rääkima hakatakse. (Toomas)

2.5.5. Kokkuvõtvalt probleemidest ja võimalustest hingehoiutöös

Probleeme ja võimalusi on hingehoiutöös mitmeid. Esmaseks tõkkeks võib olla kirik ise: on oht, et kirik on keskendunud vaid endale ja ei suuda pakkuda ühiskonnas esilekerkivatele probleemidele sobivaid vastuseid.

Individuaalsel tasandil võib hingehoidja poole pöördumisel olla takistuseks teadmatus sellise võimaluse olemasolust, usaldamatus või tagasihoidlikkus abi-vajaja või -pakkuja poolt.

Intervjueeritute suhtumine haridusse ja täiendkoolitusse oli üpris varieeruv. Kui mõned pidasid haridust äärmiselt oluliseks, siis teised rõhutasid pigem kogemuse osatähtsust, vaimulikku küpsust, Piibli tundmist või isikuomadusi.

Enamus vastanutest, kes olid lõpetanud mingi teoloogilise õppeasutuse, olid oma õpingute vältel läbinud hingehoiukursusi. Samas jäi mulje, et vajadus täiendkoolituse järele on olemas. Selle tõestuseks oli mitmete pastorite ütlus, et nad on ise mõnda vajalikku teemasse süvenenud ja ise juurde lugenud või õppinud vastavalt vajadusele.

Nimetati mitmesuguseid teemasid, mille osas täiendkoolitusi või vastavat kirjandust oodati, nt sõltuvus- ja pereprobleemid, (lapse) lein, konfliktid, homoseksualism, hingehoid haiglas. Täiendkoolituste puhul rõhutati regulaarsuse vajadust, et need toetaks nii tegutsevaid hingehoidjaid kui ka üliõpilasi.

Oli neid, kes nentisid, et ehkki täiendkoolitus oleks kasulik, pole neil reaalsuses ilmselt võimalik sellest osa võtta. Peamisi põhjusi nimetati kaks: ajapuudus ja majanduslikud raskused.

Probleemidest mainiti kaastöölise vähesust. Vaimulikud üksi ei suuda kõigi abivajajatega tegeleda, eriti, kui nad lisaks kirikule töötavad mujal, mistõttu oleks abilisi juurde vaja. Samas leiti, et kaastöötajate puudus takistab töö laiendamist üksnes väljapoole kogudust, mitte aga abi andmist koguduses. Abilisi on vaja eriti olukorras, kus kogudus on kiiresti kasvamas inimeste hulga poolest.

Takistuseks hingehoidlikus töös võivad olla hingehoidja enda probleemid. Olukorras, kus hingehoidja ise maadleb lahendamata probleemidega, ei suuda ta abivajajat samade probleemide osas aidata. Siis tuleks abiotsija kellegi teise juurde edasi suunata.

Võimalustest rääkides rõhutati vajadust analüüsida olukorda ühiskonnas ja muutuda üha relevantsemaks. Tuleviku osas arvati, et hingehoid muutub üha professionaalsemaks, professionaalsuse kasvu loodeti ka hingehoidjate puhul. Hingehoiu ainet ning sellega seonduvaid teisi aineid (psühholoogia, juhtimispsühholoogia) võiks vastajate hinnangul oluliselt enam olla teoloogiliste õppeasutuste õppekavades, samuti on väga vaja Eestis tehtud uurimistööd, millele praktilist tööd saaks toetada. Avaldati lootust, et hingehoidjate / koguduse vaimulike jaoks töötatakse välja sarnane kutsestandard, nagu see on praegu olemas kaplanite jaoks.

Ühiskonnast rääkides leiti, et mitmed probleemid võivad tulevikus süveneda, nt probleemid perekondades, kiire elutempoga kaasnevad probleemid, sõltuvusprobleemid, majandusraskused, suitsiidide hulk. Samas oli üks vastaja kindel, et probleemid on ajast aega samad, olenemata ajastust. Loodeti, et edaspidi on kogudused teadlikumad ühiskonna vajadustest ja suudavad operatiivsemalt reageerida ühiskonna vajadustele.

Koguduse tasandil saab hingehoidu oluliselt parandada, õpetades välja koguduseliikmeid, kes omakorda suudaks toetada uusi tulijaid. Eraldi võimalusena mainiti üle Eesti toimivat „Teeliste kirikute“ projekti, mis võib väga edukalt olla võimaluseks kohtuda kirikukülastajatega ning kuulata ära nende muresid ja koos palvetada.

Hingehoiutöö tõhustamiseks saaks kogudustes enam rõhku panna grupitööle, mis toimiks eneseabina mitmesuguste probleemide korral. Tulevikule mõeldes räägiti koostööst erinevate kirikute vahel – leiti, et kuigi see toimib juba praegu üsna hästi, võiks see veelgi paraneda.

Eraldi teemana toodi välja mõte, et ka vaimulikud vajavad hingehoidjat. Mitmed intervjueeritavad rõhutasid vajadust üldise mentorlussüsteemi järele. Loodeti ka, et tekib koostöö mõne kristlasest professionaaliga (psühholoog, psühhiaater), kelle juurde inimesi vajadusel saaks edasi saata.

Kuna kõik vaimulikud ei ole ühtviisi andekad hingehoidjad, pakkus üks vastaja välja mõtte, et need, kellel on ilmselgelt olemas see and, võiks olla vabastatud muudest kohustustest vaimulikuna selleks, et keskenduda peamiselt hingehoidlikule tööle. See viitab ehk mõttele, et lisaks koguduse vaimulikele võiks olla eraldi hingehoidjad, kelle peamine tegevusala ongi hingehoidliku abi andmine ja kelle tegevus ehk ulatub kaugemalegi ühe koguduse piiridest.

Materiaalsema poole pealt lootsid vastajad, et tekib võimalus sisse seada hingehoiuks sobiv pind. Mainiti ka soovi käivitada oma koguduse/piirkonna usaldustelefon.

2.6. Koostöö vajadusest ja võimalikkusest teiste professionaalsete abistajatega

2.6.1. Kokkupuuted teiste abistajatega

Suur osa intervjueeritavaid kinnitas, et nad on ühel või teisel puhul pidanud pöörduma abi saamiseks teiste abistavate institutsioonide poole või vähemalt nõustus, et olukorras, kus enda oskustest puudu tuleb, peaks abivajaja edasi suunama. Edasi suunamine eeldab hingehoidjalt tunnistamist, et ta ei suuda kõiki probleeme lahendada. Samas pidasid vastajad seda professionaalsuse tundemärgiks ning võrdlesid erialaspetsialisti poole pöördumist tehnika remonddiga – kui ise sellega hakkama ei saa, tuleb remonditöökotta pöörduda.

Mina olen isiklikult /--/ ühes sellises situatsioonis, kus ma nagu ise ei oskagi anda. /--/ Ma näen, et selles inimeses on mingi sügavus, mida ma ei suuda esile tõsta. Ja ma pakkusin talle ka, et läheksime koos või julgustasin minema teda kristliku psühholoogi juurde, kes võib-olla oskab natuke sealtpoolt aidata. Mõnes suhtes ma pean oma nõrkust tunnistama, sest ma ei ole kõiges nagu tugev, et ma oskan kõikidele vastata. (Kert)

See on seesama, et kodus arvutit ei paranda. Et kui jagu ikka ei saa, siis tuleb viia – inimesed on samamoodi – spetsialisti juurde. (Karl)

Konkreetsetest institutsioonidest rääkides mainisid mitmed alkohoolikute rehabilitatsiooni keskust.

Viinaravile oleme viinud inimese ja ta on 8 aastat tubli koguduse liige olnud peale seal ravil käimist – ta on meeleparandusele tulnud ja vabaks saanud oma pahest. (Tõnis)

Vaimulikud on abivajajaid edasi saatnud psühhiaatriaiglasse, aga ühtlasi on kirikusse hingeabi saama tulnud psühhiaatriliste probleemidega inimesi.

Ma olen istunud psühhiaatriaigla ukse taga ja öelnud, et mina nüüd ära ei lähe selle mehega, selline kahemeetrine mees oli. Ta oli kergelt alkoholihoobes ja meid ei võetud vastu, mina ütlesin, et /--/ siin ma olen ja siia ma teile jään,

siis peate minu ka võtma, sest mina ära ei lähe temaga ja nad võtsid ta lõpuks vastu. (Miina)

Mõned inimesed on vajanud meditsiinilist abi ning nad on edasi suunatud perearsti juurde. Mitmed vastajad mainisid isiklikku kokkupuudet või koostööd mõne arstiga.

Üks vanem inimene oli haige ja siis ma võtsin kaasa meie arsti. Läksime kahekesi, /--/ mina pidasin palve, arst vaatas ta üle, siis kutsusime veel kiirabi, saatsime ta haiglasse ära – et nii väga hästi läks niiviisi kahekesi koos, et vaatame, mis tal seal viga on. (Tarmo)

Meil on koguduses endal üks med-töötaja. Ja vanematel inimestel ongi kõige parem ravi, kui nendel vererõhku mõõdetakse ja hea sõna öeldakse. (Elmar)

Vaimulikud mainisid koostööd kohaliku omavalitsuse ja sotsiaaltöötajaga, samas tõdeti, et sõltuvalt paikkonnast on koostöövõimalused erinevad.

Sotsiaaltöö, on ta siis vallas või linnas. Olen ise ka olnud üle kümne aasta sotsiaalkomisjoni esimees, et noh, [on] asju, mida võib riigi või omavalitsuse vahenditega korda teha lihtsalt. /--/ Pole nagu eraldi diakooniatöö võrku mõtet teha, kuna seesama sotsiaalkomisjon ongi seal koos ja /--/ saab nagu valla rahakoti pealt /--/ kohe ära teha. Nii on veel lihtsam teha. Miks me hakkame kaht võrku või asja tegema. (Tarmo)

Erinevatel valdadel on täiesti erinevad need läbisaamised. Mul kiriku asukoha vallas, seal puudub üldse igasugune koostöö sotsiaalsfääris vallaga. Samas kahes naabervallas on see äärmiselt tugev, et valla sotsiaaltöötajad jagavad inimestele minu visiitkaarte. (Toomas)

Psühholoogi juurde on saadetud abi saama abieluprobleemidega.

Ühe abielupaariga nagu tegelesime, /--/ kus mina sain aru, et nad vajavad professionaali abi. (Andres)

Üks vastaja rääkis, et nemad on kasutanud politsei abi.

Üks inimene /--/ tuli, täiesti haises ja just pidid kõik kirikust ära minema ja ta ei olnud võimeline kuhugi liikuma. Ja me kutsusime politsei. Me kutsusime politsei, mitte, et talle kurja teha, vaid et politsei oskab temaga midagi peale hakata – kus me sinna läheme ja kes. Me kirikuinimesed, kirikuteenijad tahtsid koju minna ja kuhu mina seda üle sajakilost inimest viin? (Joosep)

Hinnang teistes institutsioonides pakutavale abile on erinev. Positiivse näitena rääkis üks intervjueeritav, kuidas tänu abielunõustamisele võis hingehoidlik protsess edukalt jätkuda. Ta lisas, et tegi paralleelselt nõustajaga ka ise paariga tööd.

Üks konkreetne juhus, kus ühe abielupaariga nagu tegelesime enne tükk aega, aga nad siiski jõudsid sellise punktini, kus mina sain aru, et nad vajavad professionaali abi. Ja siis me läksime. /--/ Ja nad said tõeliselt abi. Nad olid lõhki minemas ja sealtpeale tuli tõesti üks pööre. Ja siis me jätkasime nendega tööd jälle edasi, aga ma nägin, kuidas sellest ühest juhtumist oli, professionaalsest abist oli tõeliselt, tõeliselt abi. (Andres)

Psühhiaatriaigla osas oli mitmesugust hinnangut. Ühed olid pigem skeptilised, kuna ravi on peamiselt keemiline ja seal ei keskenduta niivõrd inimese hingelistele probleemidele.

Mul on kaks inimest, kaks noort inimest, kes käivad ravil haiglas oma häirete tõttu, ja aga ma näen, et neil ei ole sellest ravist mingit kasu. Pidurdab mingiks ajaks ainult. (Tõnis)

Ikka ainult tabletid ja sellised, mis tuimestavad ja tõsist... [abi] sealt ei olnud nagu midagi. (Andres)

Teised leidsid, et konkreetsete haiguste puhul enam muu ei aita kui ravimid ja siis on tarvis psühhiaatri poole edasi suunata. Üks vastaja ütles, et koostöö toimib ka vastupidi, kus psühhiaater saadab inimesi vaimuliku jutule.

Mina olen palju saanud. /-/ Pigem ma nagu räägin ka psühhiaatrist, kui inimene vajab meditsiinilist abi. On need siis isiksusehäired või seal võib olla veel väga paljusid asju. Mingi sügav depressioon või... või mis nagu vajaks täpsemalt diagnoosimist meditsiiniliselt või siis meditsiinilist abi. (Sander)

Mul on /-/ praegu vedanud, et mul on üks usklik, ta ei ole meie koguduse liige, aga ta töötab psühhiaatriaiglas arstina ja tema ise vahest pöördub minu poole ja on saanud mõningaid inimesi minu juurde, ütleb, et psühhiaatria siin ei suuda aidata, siin peaks pastor aitama. Selles suhtes on mul hea koostöö ja teinekord saan ma temaga ka probleeme lahendada. (Lembit)

Mõneti oldi professionaalsete abistajate suhtes ettevaatlikud. Psühholoogidele heideti ette kristlikele väärtustele mittevastavate soovitude jagamist, seda mitme vastaja poolt.

Noh siin kristlastena peaks hoolega silmas pidama, kes see professionaal on. Vahest on professionaalid üpris lõdva moraaliga ja ma olen kuulnud inimesi, kellest on hiljem kristlased saanud, et kui nad käisid oma probleemidega professionaalide juures, siis mõni soovitaks hakata vaikselt viina võtma ja mõni soovitas naist vahetada. Nii et ka niisugused asjad on konkreetsete ette tulnud. (Kalju)

Koguduses oli üks inimene, /-/ tal olid suured, ka materiaalsed probleemid ja saatsin ta sots-töötaja juurde. Ja sots-töötaja saatis ta psühholoogi juurde. Ja psühholoog andis talle nii halba nõu, et ta oli täiesti depressioonis ja masenduses, kui ta sealt tagasi tuli. /-/ Tal kadus igasugunegi eluisu ära ja psühholoog oli siis nagu ütlenki, et kui sa siukest elu jätkad, siis sul muud väljapääsu ei olegi, kui et endale nõör kaela tõmmata ja see sai... no ma ei tea, kuidas ta seda talle ütles, vähemalt mulle tuldi ja öeldi pärast nii. /-/ Samas nagu soovitas veel siukeid, mis ei lähe nagu üldse kristlike põhimõtete kokku, et oli nagu perekonna, abikaasaga probleem, siis psühholoog soovitas, et kuule, äkki sa proovid vähe nagu kõrvalt, abielu kõrvalt vaadata nagu mõnda meest, et see siis nagu liidaks abielu nagu uuesti kokku rohkem. (Elmar)

Samas ütles üks intervjuueeritav vastukaaluks, et negatiivseid kogemusi võib tulla ette kõigil elualadel, sh võib abivajaja kokku puutuda ebaprofessionaalse vaimulikuga ning saada sealt ebameeldiva kogemuse.

Ma usun, et kindlasti on inimesed sattunud halbade pastorite juurde ja nad ütlevad ka, et nad iialgi ei lähe ühegi vaimuliku juurde. Neid kogemusi on ka palju. (Sander)

Paraku tõdesid mitmed, et ei nad ei tea ühtegi kristlasest professionaali, kelle puhul võiks olla kindel, et ta suunab inimesi vastavalt kristlikele põhimõtetele.

Ma ei ütle, et seda ei tohiks teha, aga /--/ mina kui kristlane ei hakka kedagi saatma /--/ psühholoogi juurde, kes ei ole kristlane. Sest mul ei ole lihtsalt usku sellesse inimesse. /--/ Selletõttu lihtsalt, et ma ei tunne. (Toivo)

Ja kui kirikute poolt oleks taoline toetus, erinevatelt kirikutelt, sest pole isegi vaja, et nad oleksid mingi kiriku „omandis”, mitte konkreetse konfessiooniga seotud, vaid tunnistav kristlane, psühholoog, kelle poole võib pöörduda ja saada kvaliteetset abi ja et kõik kirikud toetaksid. /--/ Ma arvan, et kui sellised inimesed on, siis neid hinnatakse. Sellest oleks suur abi hingehoidlikule tööle. (Gennadi)

Üks intervjuueritu ütles, et tema saadab inimesi psühholoogi juurde tihti, kuna tema abikaasa on psühholoog.

Mina olen palju saatnud – esiteks see, et mu naine on psühholoog ja mul on lihtne saata. (Sander)

Mõne vastaja puhul kumas läbi segadus mõistetega, kui nad väitsid, et kogudus pakub psühholoogilist abi.

Koostöö, mida ma teen täna koos kohalike omavalitsustega, jääb sotsiaaltasemele. Et ma suudan koos nendega teha projekte ja linn suudab varustada meid finantsiliselt meie projektides ja..., aga psühholoogilist abi püüame me anda ikka ise. (Tõnis)

Ma ei ole iialgi ühtegi psühholoogia kooli läbinud ega nii, aga /--/ ma näen, et pastorid on tegelikult väga head psühholoogia alal. Sest sa paratamatult õpid inimesi tundma. /--/ Mitte võib-olla psühhiaatria, aga psühholoogia just. Inimese hinge tunda ja niimoodi. (Rasmus)

2.6.2. „Segajad”

Erinevatest abistajatest rääkides tuli jutuks sensitiivide ja teiste taoliste abistajate teema. Nende kohta leiti üsna üksmeelselt, et nad on pigem segav faktor, sest nad lähtuvad väga erinevatest religioonidest ja kultustoimingutest ning ajavad inimesi segadusse, tehes ühtlasi kahju kiriklikule hingehoiutööle.

Muidugi üks probleem on tänapäeval see, et on tekkinud neid väga palju neid iseteadjaid ja kes kuulutavad ennast parandajateks ja läbinägijateks ja kes nõia nimega ja nii edasi. Neid on nii palju ja huvitav on see, et inimesed lähevad ja satuvad nende juurde, et siin ongi see oht, et me võiks ennetada seda, et tõelised inimesed võiks neid ära kuulata, vastu võtta ja lepitatud saada Jumala kaudu. See on ikka nüüd meie kui kristlaste eesmärk, et see asi ei läheks nii kaugele. (Väino)

2.6.3. Vajadused koostöök

Valmisolek professionaali juurde saata on üldiselt olemas. Seda ka nende puhul, kes siiani pole seda võimalust kasutanud.

Valmis oled ikka. Kui tunned, et ta vajab professionaalsemat abi, miks mitte saata. Aga iseasi on, kas inimene ka sinna pöördub või noh, see on juba tema otsustada. (Priit)

Mitmed vaimulikud tõdesid, et vajadus koostöö järele professionaalidega, keda saab usaldada, on väga suur. Usalduse all mõeldi just väärtuste kokkulangevust ning räägiti vajadusest kristlike psühholoogide järele. Sellised inimesed võivad olla toeks koolituste pakkumisega ja samas saaks vaimulikud abivajajaid nende juurde edasi saata.

Ma arvan, et Eestis oleks hea, kui oleks kas või vähemalt paar head spetsialisti, kristlastest psühholoogi, kelle puhul on teada, et nad on head ja kelle juurde võiksid pastorid pöörduda küsimustega, et teatud juhtumite korral saada toetust ja et nad võiks ka mingeid seminare läbi viia, mis toetaks. Ma arvan, et nad oleks väga nõutud kaasaegses ühiskonnas.” (Gennadi)

Kokkuvõtvalt koostöö vajadusest ja võimalustest teiste professionaalsete abistajatega

Põhimõtteliselt nõustusid kõik vaimulikud, et vajadusel tuleks abivajaja suunata erialaspetsialisti juurde edasi. Paljud vastajad ütlesid, et nad on seda ka praktikas teinud, teised, et nad on sellest võimalusest teadlikud, kuid ei ole seda kasutanud. Valdkongadest nimetati alkohoolikute rehabilitatsiooni keskust, psühholoogi, psühhiaatrit, perearsti, sotsiaaltöötajat (omavalitsust), üks nimetas ka politseid.

Hinnang professionaalsele abile on erinev. Üldiselt jäi mulje, et need, kes olid abi järele pöördunud, olid tulemusega rahul; need, kes polnud pöördunud, tõid mittepöördumise põhjusena hirmu, et tulemus võib olla ebasoovitav – nt mittekristlane annab kristlikku konteksti arvestades sobimatut nõu. Paraku oli intervjuueeritavatel tõepoolest negatiivseid näiteid tuua nende juurde abi saama tulnud inimeste kogemustest. Samas oli ka positiivseid näiteid ning arvamus, et negatiivseid kogemusi võib ette tulla kõigi professionaalidega, sh vaimulikud. Psühhiaatrilise abi osas oldi samuti eriarvamusel – ühed leidsid, et üksnes medikamentidest ei piisa, teised, et teatud puhul muu ei aitagi, kui just meditatiivne sekkumine.

Mitmed vaimulikud tõdesid, et paraku ei tea nad ühtegi kristlasest professionaali, kelle juurde võiks julge südamega abivajajaid edasi saata. Üks vastaja oli siin selgeks erandiks, kinnitades, et tema on abivajajaid üsna tihti edasi saatnud, kuna ta abikaasa on psühholoog.

Valmisolek professionaali juurde saata tundus intervjuueeritavatel üldiselt olemas olevat. Seda ka nende puhul, kes siiani pole seda võimalust kasutanud. Mitmed vastajad tõdesid, et vajadus koostöö järele professionaalidega, kelle väärtushinnanguid saab usaldada, on väga suur.

Mõne vastaja puhul kumas läbi segadus mõistetega, kui nad väitsid, et kogudus või pastor pakub psühholoogilist abi.

Eraldi teemana mainiti sensitiive ja nende tegevust. Vastajad olid nende suhtes ettevaatlikud ja leidsid, et nad on pigem segajad kui abistajad, tehes kirikule hingehoiutööle pigem kahju.

2.7. Võrdlus konfessioonide lõikes

Eelnevalt on uurimistulemused esitatud teemapõhiselt, eristamata, milline on konkreetse vastaja konfessionaalne taust. Kuna üldjoontes ei olnud vastustes suuri ja põhimõttelisi erinevusi, siis võib eelnevat teemapõhist lähenemist pidada ülevaatlilikuks ning intervjueeritavate arvamusi ühtlaselt kajastavaks. Mõningaid väiksemaid eripärasid siiski esines ning järgnevalt on välja toodud teemad, jälgides vastaja konfessionaalset kuuluvust. Kuna eelnevalt on lähenetud teemapõhiselt ning nüüd eeskätt konfessiooni arvestavalt, võib järgnevas esineda kordusi.

2.7.1. Piiblile ja piibliteadusele tuginemine

Piibli osatähtsust hingehoidlikus suhtes rõhutasid nii EMK, EEKBKL-i kui EKNK vastajad.

Ma olen kuulanud ära ja lõpuks ma olen öelnud, et minu arvamus siin ei loe, aga vaatame, mis Piibel selle kohta ütleb, et ikka viia nagu Piibli juurde. /--/ Siis peab inimene ise nägema, mida Piibel ütleb selle kohta. (Lembit, EEKBKL)

Küsimusele, milline ettevalmistus peaks olema hingehoidjal, vastasid nii EMK kui EEKBKL-i vaimulikud üsna esimese asjana, et ta peaks Piiblit tundma. Üks vastaja täiendas, et selleks, et Piiblit hästi tunda, on tarvis õppida teoloogiat.

Piibel on kõikide asjade kõige parem õpik. (Kalju, EMK)

Eks ta peaks kindlasti hästi tundma Piiblit, sellepärast et võrreldes muude nõustajatega on hingehoidja võimalus ikkagi toetuda Piibli autoriteedile, mis on väga-väga oluline ja selleks, et hästi Piiblit tunda, peaks ikka vastavas koolis käima. (Kalev, EEKBKL)

EELK esindajad ei maininud otsesõnu Piiblit, vaid teoloogia ja konkreetsemalt piibliteaduse vajadust hingehoidja ettevalmistusel. Teoloogilist põhja hingehoius rõhutasid mitmed EELK vaimulikud.

Ja kui nad on nii, et siin on tegelikkuse seadus ja ärme räägime süstemaatikat, ärme räägime piibliteadusest, siis me võime, sõbrad, laiali minna kirikuna. (Miina, EELK)

Ilma teoloogiata ei ole hingehoidu. See on teoloogia distsipliin siiski. Praktilise teoloogia distsipliin. (Hendrik, EELK)

Ohtu, et Piiblit võidakse kristlaste poolt negatiivselt ära kasutada, mainisid EEKBKL-i ja EELK esindajad, väljendades vastumeelsust selle suhtes, et kõiki vastuseid püütakse Piiblist leida ning anda trafaretseid vastuseid.

Piblistsismi on ja kõike seda on ikka... päris siin ja seal. (Miina, EELK)

Piiblil põhinev, noh Piibli kirjakohtadel ja niimoodi, niimoodi andmine käib. (Siim, EEKBKL)

Piibli või palve kasutamist või mitte kasutamist hingehoidlikus suhtes pidasid EELK vastajad eeskätt abistaja professionaalsuse küsimuseks – professionaalne abistaja teab, millal on mõistlik seda teha ja millal mitte. Üks vastaja

ütles otse, et teatud liiki (nt psühhiaatriliste) probleemide korral pole mõtet loota üksnes Piiblile ja palvele, vaid tuleb otsida abi erialaspetsialistilt.

Ma olen istunud psühhiaatria haigla ukse taga. /--/ See on jällegi professionaalsuse küsimus, kus sa /--/ ei ürita muudkui palvetada või Jumala Sõnaga lohutada, kui sa mõistad, et nüüd on vaja kiiresti... (Miina, EELK)

Kokkuvõtvalt võib kinnitada, et kõigi nelja konfessiooni vastajate puhul mainiti Piibli olulisust, võis täheldada erinevat rõhuasetust: kui EELK vaimulikud rõhutasid eeskätt piibliteaduse tundmist, siis teiste kolme (ja eelkõige EMK ja EEKBKL-i vastajad) pidasid tähtsaks seda, et hingehoidja ise loeks Piiblit ja tunneks seda põhjalikult.

2.7.2. Palve

Kõikide konfessioonide puhul kasutatakse palvet hingehoius ühel või teisel viisil, kuid mõnevõrra erines intervjuueeritavate suhtumine palve osatähtsusesse ja rolli.

Enamuse vastajate jaoks oli palve loomulik osa hingehoiust – siin mainiti nii abivajajaga koos palvetamist, koguduse eestpalvet ja vaimuliku isiklikku eestpalvet.

On kindlasti oluline ka koos palvetada ja Jumala kätte usaldada /--/ mured ja kõik see, millest on räägitud. (Laur, EMK)

Jah, see on küll selge, et tuleb koos Jumala ette minna, et see on hädavajalik. (Tarmo, EELK)

Tegelikult on küll niimoodi, /--/ kus sealsamas inimesega kohe palvetad ja kus tõesti ta mõneks ajaks vähemalt kas siis sinu isiklikku eestpalvesse või koguduse eestpalvesse jääb. (Karl, EELK)

Palve võimaldab saada Jumalalt juhtimist. Jumal võib ilmutada aspekte või teemasid abivajaja elus, mida ta ise ei oska mainida, kuid mille teadvustamine aitab probleemi lahendamise protsessile kaasa. Palves Jumalalt juhtimise saamist mainisid EEKBKL-i, EMK ja EKNK vaimulikud.

Sa ei saa mingit trafaretset lahendust anda. Sa võid oma teadmistega anda, aga iga kord ma jään vaikseks ja küsin Jumala käest inspiratsiooni, mida öelda. /--/ Kui seal mingeid mõrasid tekib, siis sa ei suuda olla ka hingehoidja selles tõelises mõttes. /--/ See Jumalaga kontakt peab väga selge olema. (Lembit, EEKBKL)

Üks EKNK vastaja mainis vaimuandide – tarkuse, tunnetuse, vaimude eristamise – kasutamise olulisust.

Ja muidugi mina usun, et vaimuannid on väga tähtsad selles asjas. Vaimude äratundmine, tarkus, tunnetus – kõik need asjad. Sest tihti /--/ need inimesed, kes tulevad probleemidega, et see probleem alati... peaaegu alati /--/ ei ole, mis ta mõtleb olevat. Ja nad suunavad sind hoopis. Aga kui sa vaimuandidega saad töötada ja kuulata, mida Püha Vaim räägib ja kuulda, mida inimene räägib. (Toivo, EKNK)

Põhjusena, miks mõni hingehoidja on populaarne ja ligitõmbav, võib olla see, et karismaatilise isiksuse taga võib olla Püha Vaimu töö, arutles üks EELK intervjueeritav.

Midagi ei ole teha, teatud persoonid mõjuvad. /--/ Ta lihtsalt mõjub ja kõik. Ja teises suhtes võib öelda, et äkki tal on Jumala Vaimu tööd, et ja see tõmbab, /--/ aga kuidagi see kukub välja, et teatud persoonid nagu kutsuvad rohkem inimesi kõnelema või... Kui palju see enda teha on, ma ei tea. (Joosep, EELK)

Palve puhul rõhutasid EEKBKL ja EKNK pastorid seda, et see ei peaks pöörduma inimese eest palve tegemisega, vaid peaks suunama inimese enda palvetama ja oma probleemidele Jumalalt abi otsima.

Pöörame tema pilgu ikkagi selle poole, kes need probleemid võib lahendada. Julgustamegi inimest nagu ise vaatama Jumala poole ja otsima lahendusi Jumalalt. (Leo, EKNK)

EEKBKL-i, EMK ja EKNK vaimulikud pidasid oluliseks, et hingehoidja ise peab palju palvetama.

Tema oskab Jumala käest saada uut värskendust ja julgustust ja oskab kuulda oma Jumala häält. Ja muidugi mina usun, et vaimuannid on väga tähtsad selles asjas. Vaimude äratundmine, tarkus, tunnetus – kõik need asjad. /--/ Kuulata, mida Püha Vaim räägib ja kuulda, mida inimene räägib. (Toivo, EKNK)

Palvetama ei peaks mitte üksnes vaimulik, vaid see on iga koguduse liikme ülesanne, rõhutasid EMK ja EEKBKL-i vastajad.

Iga inimene, kes on sündinud kristlasena uuestisünni läbi, /--/ tal on ülesanne olla see, kes saab aidata, sest temal on olemas selline relv nagu palve, ta on varustatud Jumala Sõnaga ja temal on Püha Vaim, kes juhatab, et aidata ja kes ütleb ette, mida õigesti teha. (Gennadi, EMK)

On hea, kui on koguduses teada teatud usaldusväärsed inimesed saanud koguduse tunnustuse, teda saab usaldada, temale võib rääkida, tema annab ka sobivat nõu ja on selline hea kaaspalvetaja. (Kalev, EEKBKL)

Esile tuleb tuua, et EELK intervjueeritavate seas oli täheldatav teiste konfessioonidega võrreldes mingil määral erinev suhtumine palvesse. Osade EELK vaimulike sõnavõttude sarnanesid EMK, EEKBKL-i ja EKNK esindajate arvamustega, kus peeti loomulikuks, et hingehoidliku vestluse osaks on palve ja tihtipeale on hingehoidlikud teemad hõlmatud nii hingehoidja enda kui koguduse eestpalvesse. Samas väljendasid mõned EELK vaimulikud ebamugavust palvetamise osas. Üks põhjendus oli see, et palve võib tunduda liigse pealesurumise ja abistatavaga mittearvestamisena.

Mina selles suhtes olen väga ilmalik inimene, aga minule tundub küll niimoodi, et üldse hingehoidjana tegutsedes lihtsalt koguduse õpetaja ametis peaks olema üldse sellise, noh nagu eestpalve pakkumise ja sellisega väga ettevaatlik ja tagasihoidlik. (Toomas, EELK)

EELK vastajate sõnul on ette tulnud, et palve ei ole iga kord olnud abistatava jaoks parim vahend probleemi lahendamiseks. Mõnikord on tarvis tegutseda ja mitte üksnes palvetada. Näiteks toodi, et inimesed on kurnanud vaimulikule, et nad on kogenud palve pealesurumist teiste pastorite poolt. Samuti on oluline, et

vaimulik ei annaks lubadusi, et palve lahendab kõik probleemid: kui olukord palve peale ei lahene, mõjub see abivajajale veelgi halvemini kui palvetamata jätmine.

Mina olen pidanud /--/ päris palju kokku puutuma sellega, kus inimesed on vaimulike poolt kuidagi ära muserdatud või lihtsalt, et on... püütnud palvet peale suruda seal, kuskohas see ei lähe. (Toomas, EELK)

Sa ei saa anda rohkem lootust, kui on sinu meelevaldas, eks ole. Sa ei tohi rohkem lubada. Palvetame, kõik saab korda. Aga ei saanud korda ja siis on asi veel hullem. (Tarmo, EELK)

Palvetamisega võib minna äärmusesse ühe EKNK vastaja sõnul, kui abivajaja loodab üksnes palve peale ning ei võta vastutust oma probleemidega tegelemisel. Sel puhul ei anna abistamine resultaati seni, kuni inimene hakkab vastutama oma tegude eest.

Palveta mu eest ja nüüd mu probleemid kõik lähevad ära ilma, et mina peaks võtma vastutust. Ja muidugi see on mulle väga selgeks saanud, /--/ et /--/ kes tulevad ja ootavad, et ta istub kuskile kännu otsa maha ja nüüd meie hooldame tema eest, kuni ta saab terveks, on väga suur probleem. (Toivo, EKNK)

Põhjusena, miks hingehoidja ei tunne end palve pakkumisel mugavalt, tõi üks EELK vaimulik ette koduse tausta ja harjumused: võrreldes kolleegidega, kes tulevad pastorite kodudest, ei ole neil, kes on pärit ilmalikust kodust, palvetamine olnud lapsest saati loomulik.

Mina tulen ka sellisest kodust, kus ei palvetatud päevast päeva ega enne ja pärast sööki ja mina harilikult ei alusta, kui ma just ei pea. /--/ Ma vaatan, ametivennad ja -õed, kes tulevad pastorite kodudest, neile on see väga loomulik ja inimestele on see vastuvõetavam kui minu suureks üllatuseks. (Hendrik, EELK)

Samas mõnsid EELK vaimulikud, et hirm selle ees, et palvetamine ei pruugi olla sobilik, on pigem vaimulikul. Abivajaja võib palvevõimaluse hea meelega vastu võtta.

Ma arvan, et tõrge on peamiselt endas. /--/ Aga ma olen oma suureks üllatuseks kogenud, et inimesed on palju altimad koos palvetama kui mina ise. /--/ Ma ise arvan, et nad tunnevad mugavamalt, kui ma ise seal juures. (Hendrik, EELK)

EELK intervjuueeritavad ütlesid, et mõnikord ei julge või oska abivajaja palvet küsida, kuid kui see võimalus välja pakutakse, on inimene rõõmuga valmis palvetama. Seega on tarvis, et vaimulik võtaks initsiatiivi ja teeks ettepaneku palvetada.

Vahest ongi inimestel ka see, et tema nagu ei julge välja öelda, et palvetaksime koos. – Noh, et me võime ka koos palvetada. – Oi jaa! (Karl, EELK)

Teisalt arvasid EELK vastajad, et palvetamist ei saa rakendada iga inimtüübi juures. Isegi kristlased ei pruugi palvetamise juures end mugavalt tunda.

Ma tean tervet rida kristlasi – kristlasi! – kellega ei oleks mõtet seda välja pakkuda. (Miina, EELK)

Üks vastaja tõi näite endast – intellektuaalse orientatsiooniga noore inimesena ei oleks ka tema nõus olnud palvetama. Samas leidis ta, et mõni

inimene vajab esmalt selgitust, miks on palvetada vaja, kuid seejärel võib olla valmis seda tegema.

Mitte alati palvetamine. Ma mõtlen, et /--/ mina olen niisugune intellektuaalne tüüp /--/ ja mind oleks see kohe tõrjunud, kui esimene õpetaja oleks mind võtnud, et hakkame nüüd palvetama. /--/ Kui on näha, et on niisugune intellektuaalne tüüp, et siis /--/ tal on vaja mõistusega selgust, et miks seda teha tuleb, siis ta juba võib. Aga kui mõistusega ei ole selge, miks seda tegema peab, siis see muu asi ei loe. (Joosep, EELK)

2.7.3. Hingehoid ja psühholoogia

Mõnede EKNK vastajate puhul oli täheldatav teatud segadus mõistetega „psühholoogia“ ja „hingehoid“ – mõnel puhul kasutati neid termineid sünonüümidenäna või peeti silmas psühholoogiat väga laias tähenduses. Nii ütles üks vaimulik, et kogemus teeb hingehoidjast hea psühholoogi – ilmselt pidades silmas pigem seda, et teda peetakse heaks kuulajaks ja mõistjaks.

Pastorid on väga head psühholoogid. Sest nad on nii palju inimestega tege lenud. Mulle on nii palju kordi öeldud, /--/ et sa räägid nagu psühholoog. Nüüd, ma ei ole iialgi ühtegi psühholoogia kooli läbinud ega nii, aga sa ikka küsid küsimusi ja lõppeks ma ütlen, ma näen, et pastorid on tegelikult väga head psühholoogia alal. Sest sa paratamatult õpid inimesi tundma. Mitte võib-olla psühhiaatria, aga psühholoogia just. Inimese hinge tunda ja niimoodi. (Rasmus, EKNK)

Teine intervjuueritav nimetas kolleege, kes on rikkaliku kogemusega head inimestetundjad, headeks psühholoogideks, ning rääkides oma haridustaustast, ütles, et üheksakuuline piiblikool valmistab ette õpilasi olema psühholoogid.

Et oligi piiblikool ja meil olid need jutlustajate päevad iga paari kuu tagant. Ja inimesed, /--/ kes on suurte elukogemustega, on kõige paremad psühholoogid ja nemad annavad seda tarkust ka edasi. Võrratu tarkus, mida ma omandasin selle üheksa kuuga. Nii et inimesed olid üheksa kuuga võimelised minema ja andma abi väljaspoole. /--/ Ja tänapäevane koolitarkus, /--/ et psühholoogiks saada, pead päris palju [koolis] käima, aga me praktiliselt üheksa kuuga saime psühholoogiks praktiliselt, et õpetati ära ja mine välja ja tööta seal. (Kert, EKNK)

Ühe EMK pastori puhul kõlas samuti sõna „psühholoogia“ väga laiatähenduslik kasutus. Ta samastas mõisted „hingehoid“ ja „psühholoogiline abi“, võrreldes koguduse hingehoidu ja koos omavalitsusega tehtavat sotsiaaltööd, sõnades, et kogudus pakub psühholoogilist abi ise, kuna nad ei tunne kristlastest psühholooge, kelle juurde abivajajaid saata. Tema puhul oli märgata valmisolek teha koostööd professionaalidega, juhul kui on kindel, et tegemist on kristlikke väärtusi toetavate inimestega. Ise on ta saatnud inimesi alkohoolikute rehabilitatsioonikeskusesse.

Koostöö, mida ma teen täna koos kohalike omavalitsustega, jääb sotsiaaltasemele, /--/ aga psühholoogilist abi püüame me anda ikka ise. On muidugi

momente, /--/ et viinaravile oleme viinud inimese ja ta on 8 aastat tubli koguduse liige olnud peale seal ravil käimist. /--/ Aga psühholooge meil kahjuks kristlased ei ole ja tavapsühholoogide juurde me ikkagi ei taha saata inimest. (Tõnis, EMK)

Mõistete segijamise ja ilma vastava väljaõppeta psühholoogia sildi all töötamise vastu võttis sõna üks EELK vastaja.

Loomulikult ühtepidi iga ristiinimene peab olema hingehoidja, peab olema avatud oma ligimese muredele, probleemidele. /--/ Samal ajal /--/ nüüd kaskteist tundi koolitus, laksti! silt ukse peale ja ma olen hingehoidja – ma olen psühholoogiat õppinud päris palju aastaid, ma kardan sellist asja. Ma kardan sellist asja väga sügavalt, et, et ikkagi noh, hingehoidja peaks olema mida haritum just sellise psühholoogia ja meditsiini vallas, seda parem. (Toomas, EELK)

Ilmselt sõltub arusaam psühholoogia ja hingehoiu kattuvusest või kokku puutepunktidest paljuski vaimulike enda kogemusest ja haridustaustast. Nii näiteks on ühe EKNK vaimuliku sõnul tema abikaasa psühholoog ning tema sõnavõttus olid piirid kindlalt paigas.

Mu naine on psühholoog ja mul on lihtne [inimesi tema juurde] saata. Aga /--/ ma nagu räägin ka psühhiaatrist, kui inimene vajab meditsiinilist abi. On need siis isiksusehäired või seal võib olla veel väga paljusid asju. Mingi sügav depressioon või... või mis nagu vajaks täpsemalt diagnoosimist meditsiiniliselt või siis meditsiinilist abi. /--/ Et ma arvan, et hingehoidja peab olema teadlik. /--/ Kutsumine on kõige tähtsam, aga haridus ka, et kas või seesama, et teada, kuhu inimest edasi suunata üldse. (Sander, EKNK)

Kõikide konfessioonide küsitletud on teinud koostööd teiste abistajatega. Siiski rõhutasid mitmed EMK ja EKNK vastajad, et koostöö on võimalik vaid professionaaliga, kes on ise kristlane või vähemalt mõistab ristiusku.

Kui mina olen saanud näiteks psühhiaatri juurde, siis mitte kunagi inimese juurde, kes ei mõista kristlust. On palju haridusega inimesi, kes ütlevad, et olla kristlane, see on ka teatud laadi isiksusehäire. Ja öeldakse seda nii täiesti avalikult välja. Et loomulikult see inimene peaks olema kristlane või vähemalt mõistma selle olemust, et ta ei paneks diagnoosi, et olla kristlane, et sa oled juba haige. See oleks kõige hullem asi. (Sander, EKNK)

Sealjuures tõid nii EMK kui EKNK vastajad oma kogemusest negatiivseid näiteid sellest, kuidas professionaalsete abistajate puhul võib tekkida terav lahknevus ilmalike ja kristlike väärtushinnangute vahel: kui kristliku hingehoiu seisukohalt on oluline abielu säilitamine ja truudus, siis ilmaliku abistamise seisukohalt ei pruugi kõrvalehüppe soovimine olla probleem. Vähemalt ühe näite puhul jõudis abivajajai lõpuks kogudusse ja sai seal kristlikele väärtustele kohast toetust.

Mul on olnud kogemus, et koguduses oli üks inimene, kelle hingehooldust tegime /--/ ja saatsin ta sots-töötaja juurde. Ja sots-töötaja saatis ta psühholoogi juurde. Ja psühholoog andis talle nii halba nõu, et ta oli täiesti depressioonis ja masenduses, kui ta sealt tagasi tuli. /--/ Tal kadus igasugunegi eluisu ära. /--/ Ja ta läkski koju ja ta ütles, et tal oligi siuke tunne, et mul ei olegi enam muud väljapääsu, et ma teen endale otsa peale. Aga siis mõtles, et ikka ei, ma

lähen kogudusse ja räägin pastoriga ja palvetame ja proovime nagu kuidagi välja tulla. Ja ta tuli välja ja nüüd on asi edasi, aga tal oli selline negatiivne kogemus. Ja samas nagu soovitas veel siukseid, mis ei lähe nagu üldse kristlike põhimõtetega kokku, et oli nagu perekonna, abikaasaga probleem, siis psühholoog soovitas, et kuule, äkki sa proovid vähe nagu kõrvalt, abielu kõrvalt vaadata nagu mõnda meest, et see siis nagu liidaks abielu nagu uuesti kokku rohkem. (Elmar, EKNK)

Kristlastena peaks hoolega silmas pidama, kes see professionaal on. Vahest on professionaalid üpris lõdva moraaliga ja ma olen kuulnud inimesi, kellest on hiljem kristlased saanud, et kui nad käisid oma probleemidega professionaalide juures, siis mõni soovitas hakata vaikselt viina võtma ja mõni soovitas naist vahetada. Nii et ka niisugused asjad on konkreetselt ette tulnud. See peab olema oma erialal, kui ta ka kristlane pole, /--/ üks tõsine inimene. Igaühe juurde küll ei peaks minema, kui ta ka psühhiaatri või psühholoogi nime kannab. (Kalju, EMK)

Eelnevad kaks lugu tundusid siiski olevat pigem üksikud näited võimalikest ohtudest, mis põhjendasid vaimulike ettevaatlikku suhtumist. Positiivseid lugusid räägiti samuti – siin on ühe EMK vaimuliku positiivne kogemus abielunõustajaga.

Üks konkreetne juhus, kus ühe abielupaariga nagu tegelesime enne tükk aega, aga nad siiski jõudsid sellise punktini, kus mina sain aru, et nad vajavad professionaali abi. Ja siis me läksime, /--/ leidsime sellise inimese, kes võttis meid vastu. Ja nad said tõeliselt abi. Nad olid lõhki minemas ja sealtpeale tuli tõesti üks pööre. Ja siis me jätkasime nendega tööd jälle edasi, aga ma nägin, kuidas sellest /--/ professionaalsest abist oli tõeliselt, tõeliselt abi. (Andres, EMK)

2.7.4. Õppimine

2.7.4.1. Vaimulike ettevalmistus

Nelja konfessiooni vaimulikel on olnud erinevad võimalused väljaõppeks. Järgnevalt on välja toodud konfessioonide lõikes üldine pilt haridusest, mitte niivõrd keskendudes iga üksiku vastaja väljaõppele, mis iga inimese puhul on erinev.

EKNK vastaja kirjeldas, kuidas nende kirik sai alguse ning vaimulikud saadeti tööle ning alles pärast seda avanes neil võimalus õppida piiblikoolis, mõnes seminaris või Tartu Ülikoolis. Üks EKNK vaimulik on saanud oma väljaõppe välismaal.

Meie kiriku eripära oligi see, et kirik sai alguse ja vaimulikud, nad asusid praktilisse töösse. Et kes siis sellega koos, ta alustas praktilise, et läks piiblikooli või nagu paljud võib-olla hiljem, nagu minagi näiteks metodisti seminari läbi käinud /--/ ja seminarides või ka Tartu Ülikooli, et saanud selle hariduse või kursused, siis peale selle, kui on juba alustatud, see on meie selline valdav

praktika. Ta on nagu tehtud ära praktiliselt ja tehtud ära ka praktilisi vigu ja sellest kindlasti ka õpitud. (Sander, EKNK)

EKNK piiblikool, mis kestis kokku üheksa kuud, ei pakkunud ühtegi hingehoiuteemalist kursust, samas mainiti, et jutlustajate päevadel on vaimulikke tihtipeale hingehoiu teemadel koolitatud.

Otseselt hingehoiu kursust ei olnud. (Leo, EKNK)

Pastor Allan Laur, kes meie pastoritele väga põhjalikult jutlustajate päevadel /-/- kõneles hingehoiust. (Sander, EKNK)

Pisut üle poole EMK pastoritest on õppinud EMK Teoloogilises Seminaris, kus nad on läbinud kaks kursust psühholoogia aluste kohta. Mitme EMK pastori puhul võib öelda, et nad on peamiselt pidanud tuginema oma kogemustele ja vajadust mööda end ise juurde harinud. Üks EMK vastaja oli intervjuu toimumise ajal välismaal asuvas õppeasutuses kirjast.

Metodisti kiriku teoloogiline seminar. /-/- Just psühholoogia alused olid seal. (Riin, EMK)

Ma uurin psühholoogia- ja hingehoiuraamatuid. Ja mis tahes raamat, mis räägib kirikutööst, hõlmab endas hingehoiuteemat. (Gennadi, EMK)

EEKBKL-i pastoritest üle poole olid lõpetanud Kõrgema Usuteadusliku Seminari, kus õpetati eraldi aინena hingehoidu, religioonipsühholoogiat ning lisaks pedagoogilisi aineid. Kaks vastajat on õppinud välismaal.

Hingehoid oli sees ja religioonipsühholoogia ja siis toetavateks aineteks olid pedagoogilised ained ka. (Kalev, EEBKBL)

EELK vaimulikest suur osa on lõpetanud EELK Usuteaduse Instituudi, kuid mitmed on õppinud Tartu Ülikoolis või välismaal, sh üks vastaja on õppinud lisaks teoloogiale psühholoogia erialal. Sõltuvalt põlvkonnast võisid mõned intervjuueeritavad öelda, et EELK UI-s õppides nad said hingehoiu ainet põhjalikumalt, mõni teine ütles, et tema õppimise ajal piisas eksami sooritamiseks paari raamatu lugemisest.

Seitsme-kaheksakümnendatel aastatel Ago Viljari tõlkis väga palju väga head kaasaegset, tollast moodsat hingehoiu kirjandust eesti keelde, aga need olid nii head raamatud, et need käsikirjad kõik kadusid. /-/- Aga mis ta tõlkis, see oli tolle aja viimane sõna, mida tema võttis praktikumides seal ülevale. (Hendrik, EELK)

Mina olin sellest ajast, kui kaks raamatut oli õppekirjandus, loenguid ei peetud üldse. Lugesin kaks raamatut, läksin ja vastasin ära. (Joosep, EELK)

2.7.4.2. Elukestev õpe

Täiendõppe vajadust tunnistasid üldiselt kõikide konfessioonide vaimulikud. Sealjuures võis märgata, et põhjalikuma haridustaustaga vastajad tundusid olevat teadlikumad hariduse võimalustest ja õppimise vajadusest. Nad arvasid, et kui tekib vajadus, on nad valmis läbima vastavateemalise kursuse või end ise-iseisvalt raamatute abil täiendama. Samas ütlesid mitmed neist end olevat hõivatud paljude tööde ja tegemistega, mis tähendab, et praktikas ei pruugi neil olla palju võimalusi enda täiendamiseks, kui just otsest aktuaalset probleemi käsil pole.

Kindlasti, kindlasti oleks vaja minna ja kuulata teisi ja selle läbi kõike meelde tuletada, mida kunagi oled kuulnud ja õppinud. /--/ Üldjuhul /--/ see inimese enda huvi lugeda vastavat kirjandust /--/ baseerub ikka inimese enda initsiaatiivil. (Priit, EEKBKL)

Ma ei tahaks nagu midagi juurde võtta enam eriti. Kui seda vajadust peaks tundma, siis ilmselt jah. (Joosep, EELK)

Teiseks oluliseks grupiks, kes rõhutas pideva täiendõppe vajadust, olid vanemas eas ja pikema kogemusega vaimulikud – seda sõltumata konfessionaalsest kuuluvusest. Eeskätt EMK ja EKNK intervjuudes jäi mulje, et vanemad vastajad võtsid õppimise teemal sõna selleks, et anda eeskuju ja innustada nooremaid kolleege edasiseks õppimiseks.

Kunagi ei ole liiga tark ja õpime surmani ja on üks selline sõnakõlks, et õpid küll surmani, aga lollilt sured. Aga ma olen siis lohutanud ennast ja teisi, et kui sa õpid, siis sa sured vähem lollina, nii et õppida tuleks ikka. (Kalju, EMK)

Mul on tohutu palju, mida ma olen viimased aastad ise pidanud õppima. Ja nüüd on kõige parem aeg, sest /--/ ühes tasakaalus on see kogemus, mis on tohutu tähtis minule /--/ ja siis pealekauba õpi siis. Tavaliselt õpime alguses, unustame, mida me oleme kõik õppinud ja siis me kogemuste kaudu teeme midagi. Aga tohutu hea on kogeda neid asju ja siis õpi. Siis sa õpid palju paremini. Siis sa juba tead niipalju seda asja, et siis sa oskad hinnata seda, mida sa õpid. /--/ Ma olen 60, aga edaspidi mul on tohutu palju vaja õppida. Ja seepärast, et see ei ole niisama, et ma võtan raamatu siit. Mul on täpselt teada, mis mul on vaja õppida. /--/ Ma õpin kõvasti praegu. (Toivo, EKNK)

2.7.5. Ühiskonna vajadustega haakumine

Tundus, et EEKBKL-i, EMK ja EKNK vastajad olid rohkem enesekriitilised kiriku suhtes, tunnistasid, et kirik ei ole kursis ühiskonna vajadustega ja ei suuda inimestele ajakohast ja sobivat tuge anda. Eriti EKNK pastorid rõhutasid, et varasematel aegadel oli nende kirikus kombeks lahendada probleeme vaid vaimulikult ning ei teatud, mis väljaspool kirikut toimub. Nende sõnul on praegu suur vajadus näha ühiskonna vajadusi ja töötada selle nimel, et pakkuda adekvaatseid lahendusi.

Et kogudus on järjest rohkem relevantsem selles suhtes, mis tegelikult ühiskonnas toimub. Sest minevikus me olime – võib-olla mitte kõik nüüd meist, aga rohkem ikkagi – vaimulikud ja vaimuliku poole suunatud ja iga asi pidi olema lahendatud ainult vaimulikult. Et me distantseerusime maailmast ja sellest, mis maailmas sündis ja meie nõu andminegi – me ei teadnudki suurt, mis seal sünnib, kes seal president on, kes peaminister on. /--/ Sest /--/ kes on juba aastaid, kümneid aastaid ligunenud kristluses, koguduse sees, /--/ et nende nõustamisel sa ei saa tegelikult seda pilti, mis tekib, et kuskohas maailm tegelt on omadega. (Rasmus, EKNK)

Paraku ta nii on, et kogudused on ühiskonnast... samm või kaks taga. Et inimene ikkagi väga kergelt ühiskonnast ikkagi koguduse uksest sisse ei astu. (Priit, EEKBKL)

Puudujääki ja vajadust, et hingehoidjad ei tunne ega oska aidata viimastel aastatel esile kerkinud sõltuvusprobleemide korral, väljendas üks EMK vastaja.

Nüüd on need uued sõltuvused, mida me ei tunnegi. (Kalju, EMK)

EELK vaimulikud arutlesid selle üle, et hingehoiu pakkumisele aitaks kaasa see, kui kirikul oleks ühiskonnas parem maine – siis oleks ka kirikuvõõral inimesel kergem leida tee koguduse hingehoidjani. Kirik on minevikus ise teinud mitmeid vigu ning eelarvamused on teataval määral põhjendatud. Inimeste lähendamiseks kirikuga saab tegeleda kiriku maine kujundamisega.

Siin on ajaloolised põhjused, mis lähevad väga kaugesse aega ja nii edasi, aga mina olen järjest enam jõudnud sellele arusaamisele ja olen ka sõna võtnud sel teemal ka juba korduvalt, et kirik on ise siin teinud vigu. (Ilmar)

Kui me räägime hingehoiust ja kirikutest või kogudustest, et me suudaksime teha sedavõrd promotsiooni, et ühiskonna arvamus oleks muutunud. Et me suudaksime kujundada avalikku arvamust, teha sellise suhtekorralduse, luua sellise renomee, et ühiskond suhtuks teistmoodi. (Hendrik, EELK)

Kokkuvõtvalt konfessionaalsetest erinevustest

Eelnev ülevaade vastustest pööras tähelepanu vastajate konfessionaalse tausta ja vastuste omavahelisele seosele.

Kui EEKBKL-i, EKNK ja EMK vaimulikud rõhutasid Piibli osatähtsust hingehoidlikus suhtes, siis EELK vaimulikud pidasid oluliseks piibliteadust praktilise teoloogia, sh hingehoiu tegemiseks.

EEKBKL-i ja EELK vastajad leidsid, et Piibli kasutamine hingehoius võib mõnel puhul anda negatiivset efekti, kui ei arvestata inimeste vajadustega ja abivajajat ära kuulamata puistatakse kergekäeliselt vastuseid Piiblist.

Teiseks erines konfessioonide lõikes suhtumine palve kasutamisse hingehoius. Enamuse pastorite jaoks oli palve loomulik osa hingehoiust – nii abivajajaga koos palvetamine, koguduse eestpalve kui vaimuliku isiklik eestpalve abivajaja vajaduste pärast veel pikka aega pärast vestlust. EELK vaimulike arvamusel läksid siin lahku: mõned väljendasid sarnast suhtumist teise kolme konfessiooni vastajatega, aktsepteerides palve osatähtsust, teised EELK vaimulikud väljendasid palve pakkumisel suurt ettevaatlikkust. Ettevaatlikkust põhjendati erineva isikliku (nii abistaja kui abistatava) vagaduslaadi ja soovimatusega abivajajale pealetükkivana mõjuda. Ühiselt leiti EELK vaimulike poolt, et vahel võib tõrge palvetamise ees olla vaimulikul, mitte abivajajal, mistõttu tuleb olla tähelepanelik ja vajadusel palvet siiski välja pakkuda. Ettepaneku tegemine, et palvetada, on oluline, kuna alati ei oska või julge inimesed seda ise küsida, küll aga rõõmustavad, kui see võimalus neile pakutakse.

EEKBKL-i, EKNK ja EMK pastorid pidasid palvet oluliseks, kuna selle kaudu saab Jumal ilmutada aspekte abivajaja elus, mida ta ise ei oska mainida, kuid mille teadvustamine aitab probleemi lahendamise protsessile kaasa. EKNK vastaja mainis ka vaimuandide – tarkuse, tunnetuse, vaimude eristamise –

kasutamist. Palve puhul pidasid EEKBKL-i ja EKNK intervjuueeritavad oluliseks, et see juhataks abivajaja ka ise palvetama.

EELK vastajate sõnul ei ole palve iga kord parim võimalik lahendus, kui on tarvis astuda praktilisi samme ja näiteks abivajaja erialaspetsialisti poole edasi suunata. EKNK vastaja ütles, et mõnikord võib abivajaja üritada vastutusest kõrvale hiilida, väljendades soovi üksnes palvetada, kuid mitte praktilisi samme oma elus ette võtta. Samas ei ole võimalik inimest aidata seni, kuni ta hakkab oma tegude eest vastutama.

Mõnede EKNK ja ühe EMK vastaja puhul oli täheldatav teatud segadus mõistetega „psühholoogia“ ja „hingehoid“ – mõisteid kasutati kas sünonüümidenäna või psühholoogiat väga laias tähenduses. EELK vastajatest üks väljendas just hirmu, et mõisteid võidakse segi ajada ning ilma põhjalikuma väljaõppeta hakatakse andma hingehoidlikku abi. Teatud määral võis täheldada, et teadlikkus mõistete tähendusest sõltus vastajate kogemusest ja haridusest.

Kõikide konfessioonide vaimulikud on teinud koostööd teiste abistajatega. Siiski rõhutasid mitmed EMK ja EKNK vastajad, et koostöö on võimalik vaid professionaaliga, kes on ise kristlane või vähemalt mõistab ristiusku. Sealjuures toodi kogemustest negatiivseid näiteid, kui mittekristlasest professionaal on andnud inimestele kristlike väärtustega vastuolus olevat nõu.

Nelja konfessiooni vaimulikel on olnud erinev haridustee. EKNK vaimulikud pidid esmalt asuma tööle ning alles seejärel avanes neil võimalus õppida. Mitmed on õppinud EKNK Piiblikoolis või mõnes seminaris (nt EMK Teoloogiline Seminar), mainiti ka Tartu Ülikooli ja õppimist välismaal. Enam kui pool EMK pastoritest olid õppinud EMK Teoloogilises Seminaris. Mõned EMK esindajad on pidanud toetuma peamiselt oma kogemusele. Üks vastaja oli intervjuu toimumise perioodil õppimas välismaal. EEKBKL-i vastajatest üle poole olid lõpetanud Kõrgema Usuteadusliku Seminari, ülejäänud olid õppinud välismaal. EELK esindajatest enamus olid lõpetanud EELK Usuteaduse Instituudi, mainiti aga ka õppimist Tartu Ülikoolis või välismaal.

Täiendõppe vajadust tunnistasid üldiselt kõikide konfessioonide vastajad. Põhjalikuma haridustaustaga vastajad näisid olevat teadlikumad täiendõppe võimalustest, samas leidsid neist mitmed, et nad on niivõrd hõivatud, et täiendõppeks ei jätku aega. Samas väljendati valmisolekut õppida ja vajadusel end iseseisvalt kirjanduse abil täiendada. Mõned vanema põlvkonna vaimulikud (EMK ja EKNK) rõhutasid õppimise vajalikkust, tuues näiteid enda jätkuvast õppimisest ning innustades nooremaid ennast täiendama.

Enesekriitikat kiriku aadressil jagasid kõigi nelja konfessiooni esindajad. EEKBKL-i, EMK ja EKNK vaimulikud nägid seda, et kirik ei suuda kaasas käia ühiskonna arenguga ja ei suuda anda sobivaid vastuseid ühiskonna probleemidele. EELK vaimulikud nägid probleemi pigem selles, et kiriku mainel on ühiskonnas veel kõvasti arenguruumi.

3. Kokkuvõte ja arutelu

Käesolevast uurimusest võib esile tuua mõned olulised punktid, mis väärivad edasist diskussiooni või praktilisi samme selle nimel, et hingehoiu olukord kirikus võiks paraneda. Esmalt tugineb kokkuvõte uurimuse kuuele põhikategooriale, mis ei ole konfessionaalse võrdlusega: 1. hingehoiu mõiste, 2. hingehoid kogudusetöö praktikas, 3. abivajajad, 4. hingehoidja roll, 5. probleemid ja võimalused hingehoiutöös, 6. koostöö vajadusest ja võimalustest teiste professionaalsete abistajatega. Viimaks on eraldi toodud võrdlus konfessioonide lõikes.

Jälgimaks vestlusteemade vahetumise aktiivsust, olen intervjuudest kujunenud kuue kategooria all kokku arvanud erinevate ideede esinemissagedused. Nii võib öelda, et hingehoiu mõiste defineerimisel olid aktiivsemad EELK ja EMK vastajad, kogudusliku hingehoiutöö praktikas, abivajajatest, võimalustest ning koostööst teiste professionaalidega rääkimisel EELK vaimulikud, hingehoiutöö probleemidest rääkimisel EEKBKL-i ning hingehoidja rollist rääkimisel EMK vastajad. Tabeli lahti kirjutatud versioon asub lisas nr 2.

Tabel 1. Vastajate lausungid teemade lõikes

Kategooria	EELK (N=8)	EEKBKL (N=5)	EMK (N=7)	EKNK (N=10)
1. Hingehoiu mõiste	11	5	11	7
2. Hingehoid kogudusetöö praktikas	63	31	26	20
3. Abivajajad	25	15	19	9
4. Hingehoidja roll	45	38	50	48
5. Probleemid ja võimalused				
Probleemid	10	11	10	4
Võimalused	24	17	19	12
6. Koostöö vajadusest ja võimalustest teiste abistajatega	19	7	16	15

Hingehoiu mõistet kirjeldades esines kõige sagedamini mõtteid, et hingehoid tähendab kõrvaldada tõkkeid inimese teelt Jumala juurde (4-l korral mainitud EELK ja EMK ning korra EEKBKL-i vastajate poolt) ja et väljaspool kogudust toimuv hingehoid erineb koguduslikust hingehoiust (6-l korral mainitud EELK ja korra EEKBKL-i vastajate poolt).

Koguduses toimuvast hingehoiust rääkides öeldi välja 19-l korral EELK, 2-l korral EEKBKL-i ja 4-l korral EMK vaimuliku poolt, et eestpalve on hingehoiu osa; pihi kohta kommentaare esines 11-l korral EEKBKL-i, 4-l korral EELK ja 4-l korral EMK vaimulike vastustest. Üheteistkümnel korral väljendasid EELK vaimulikud ettevaatlikkust palve kasutamise osas.

Kirjeldades abivajajaid, kõlas kõige enam arvamust, et enamlevinud probleemideks, millega abi järele pöörduakse, on kannatus ja lein (sh elu mõtestamise küsimused seoses raskustega) ning ka üldine rahulolematuse. Nii arvati 5-l puhul EELK, 3-l puhul EEKBKL-i ja ühel puhul EMK vaimulike poolt.

Hingehoidja rollist rääkides nimetati kutsumust (EELK puhul 7, EKNK puhul 5 ja EMK puhul 3 korda), Jumalalt tuleva abi vahendaja rolli (EMK puhul 7, EKNK puhul 4, EEKBKL-i puhul 2 ja EELK puhul 1 kord) ja kuumamist (EELK puhul 6, EEKBKL-i ja EMK puhul 1 ja EKNK puhul 2 korda). Arvati, et lisaks vaimulikele peaks hingehoidjatena kindlasti tegutsema ka ilmikuid (EELK vastajad väljendasid seda 5, EMK vastajad 4, EEKBKL-i vastajad 3 ja EKNK vastajad 2 korda). Rõhutati väljaõppe vajadust (EELK ja EMK puhul 4-l korral, EKNK puhul 3-l ja EEKBKL-i puhul kahel korral), samas kirjeldati üsna palju ka enda kogemuse üksteiselt õppimise harivat külge (EKNK puhul 6, EELK, EEKBKL-i ja EMK puhul 3 korda).

Kõige suurema probleemina nähti vaimulike ajapuudust nii hingehoiuks kui täiendõppeks (seda väideti 5-l korral EELK ja 2-l korral EEKBKL-i vaimulike poolt). Suurimaks võimaluseks hingehoiutöö arendamisel peeti jätkuvaid (täiend)koolitusi hingehoidjatele (nii arvati 4- korral EELK ja EMK vaimulike vestlusringis).

Koostööst teiste professionaalsete abistajatega rääkides nimetati sagedamini koostööd (pere)arsiga (EELK, EEKBKL-i ja EKNK puhul 3 korda), sotsiaaltöötajaga või kohaliku omavalitsusega sotsiaalabi andmisel (EELK 6, EEKBKL-i ja EMK puhul 1 kord).

Järgnevalt toon esile olulisemad punktid, mis intervjuudest on välja koorunud ning mis võivad pakkuda edasist mõtteainet.

3.1. Hingehoiu mõiste

Hingehoid on kirikutöö erinevaid valdkondi läviv tegevus, mille eesmärk on pakkuda terviklikku toetust nii probleemide lahendamiseks kui nende ennetamiseks. Hingehoid võib esineda rikkalikes variatsioonides, mis ei piirdu vaid vestlusega. Nagu David Benner (2003: 16) laotab hingehoiu mõiste erinevatele tasanditele alustades üldisest kiriku osadus- ja sõpruskonnast ja lõpetades individuaalse pastoraalnõustamisega, nõnda nägi hingehoidu ka Eesti vaimulikud, kelle arvates võivad hingehoidlikud olla lisaks vestlusele ka palved, piht, rituaalid, jumalateenistused, jutlused, laulud, väikegrupid või omaette kirikus viibimine. Seega toetavad küsitletud Eesti vaimulikud avarat hingehoiu määratlemist, mis sarnaneb suuresti Grevbo pakutud kogodusliku hingehoiu mudeliga (Kiiski 2009: 39).

3.2. Hingehoid kogudusetöö praktikas

Hingehoidlikult võib toimida nii jumalateenistusel kui omaette vaikselt kirikus viibimine. See ilmnas 2010. a „Elust, usust ja usuelust“ (EUU) küsimustikule

vastajate puhul ning seda arvasid ka käesoleva uurimuse vastajad. EEU tulemuse kohaselt sooviks 68% koguduseliikmetest ja 46% mittekoguduseliikmetest vahel väljaspool jumalateenistust kirikusse minna. (Kilemit & Rentel 2012: 159–160) Kindlasti on märkimisväärne, et vaimulikud käesolevas uurimuses on tabanud inimeste, nii omade kui väljaspool kirikut olijate, vajadust. Parim, mida vaimulikud teha saavad, on püüda hoida pühakojad avatud ning talvisel ajal võiks mõelda ka mõne soojustatud ruumi peale, kus külastajad saaks privaatselt mõtiskleda. Teades, et nii jumalateenistusel toimuv kui ka väljaspool jumalateenistust läbiviidavad rituaalid ja eestpalved võivad osutada inimestele abistavaks, saab vaimulik neid võimalusi (nt mälestusküünla süütamine) välja pakkuda, kuna inimesed ise ei pruugi julgeda küsida või ise selle peale tulla, et küsida. Samuti saab vaimulik jumalateenistuste hingehoidlikku aspekti arvestada juba jutlust või jumalateenistust planeerides.

Väljaspool kogudust olijaile tuleks hingehoiu võimalust teadvustada. Kuna paljud kaasaja inimesed on kirikust võõrdunud (Lyll 2001: 74–78), ei pruugi nad olla teadlikud kirikus pakutavatest tugisüsteemidest. Intervjueeritavad pakkusid välja mitmeid võimalusi: koguduse teadetetahvel, koguduse infoleht, avalik ajaleht. Vaimulikud võiks kasutada võimalust ja anda intervjuu mõnele ajakirjale, mille lugejaskond on huvitatud psühholoogiast või tervenemisest. Teave levib ka suust suhu. Vaimulikud saaks ise, silmas pidades, et kõik ei ole ühtviisi informeeritud, rohkem öelda välja, milliseid võimalusi kogudus pakub hingehoiu valdkonnas. Seda võiks teha jumalateenistuse sees teadete ütlemlisel, samuti võib mainida matusetalitusel, et vaimulik või mõni teine hingehoidja on valmis olema edasistel päevadel toeks, samuti saaks reklaamida olemasolevat kirjandust, mis võiks toimida eneseabina. Iseküsimus on muidugi see, kuidas ja kuivõrd kirikust võõrdunud inimesed neid pakkumisi vastu võtavad.

Inimesed tahaks mõnikord vaimulikuga vestelda, kuid seda on kergem teha väljaspool ametlikku õhkkonda. EEU uurimuse märkimisväärne hulk vastajaid (60% koguduseliikmeid ja 21% kirikus mittekäivaid) ütles, et nad sooviks mõnikord niisama vaimulikuga vestelda (Kilemit & Rentel 2012: 159–160). Samas oli mitmete käesoleva uurimuse pastorite kogemus, et inimestel on lihtsam oma muredest rääkida neutraalsel pinnal, väljaspool kirikut. Seega vaimulikud peaks enam teadvustama vajadust olla inimeste jaoks „nähtaval“. Võimalik, et abiks oleks mitteformaalsete ettevõtmiste (väljasõidud, matkad, sünnipäevad, laagrid) korraldamine, et vähendada distantsi koguduseliikmete ja vaimulike vahel. Teisest küljest peaks vaimulikud siiski püüdma hoida piiri enda elu ja töö vahel, et ei tekiks kiusatust üha enam ja enam aega pühendada abivajajatele oma perekonna ja enda vajaduste arvelt, mis lõpuks võib viia läbi põlemiseni, nagu seda kirjeldavad Lindquist ning Watts ja tema kaasautorid (Lindquist 2008: 35; Watts *et al.* 2002: 253).

Vaimulike abikaasadel on tihtipeale tähtis roll hingehoidjatena. Mitmed vastajad ütlesid, et mõned abiotsijad ei ole julgenud nende poole pöörduda, küll aga on vestelnud nende abikaasaga. Küsitatud vaimulikega vestlusest ei ilmenud, et kellelgi oleks olnud tema tööst mittehuviatud abikaasa. Ilmselt abikaasad, kes paistavad koguduseliikmete jaoks turvaliste vestluspartneritena, on

pastorit toetavad tagalatöötajad (Watts *et al.* 2002: 258). Küllap selle juures, kas soovitakse vestlema tulla pastori abikaasaga, mängivad rolli isikuomadused ja positsioon koguduses. Nt kui tegu on abikaasaga, kes on hingehoidja või mõne töövaldkonna juht, on loogiline, et tema juurde tullakse. Kuid kas pastori abikaasa juurde tuldaks, kui ta ei oleks üldse koguduse tööga seotud? Kindlasti võiks edaspidi uurida ja võrrelda, kuidas mõjutab koguduseelu see, kui vaimulikul ei olegi abikaasat või kui abikaasa on niivõrd hõivatud väljaspool kogudust, et ta sisuliselt kiriku tegevusest osa ei võta, vaid käib üksnes jumalateenistusel.

Potentsiaalsete abistatavate jaoks on oluline hingehoidja keelekasutus. EEU uurimuses ilmnes, et jumalateenistusel oodatakse ennekõike vastuseid moraalsete valikute, hingemurede, üksinduse ning elu ja surma teemaga tegelemisel (Kilemit & Rentel 2012: 153–154). Mitmed käesoleva uurimuse vaimulikud rõhutasid tavainimesele mõistetava keelekasutuse tähtsust. „...*et kirikuõpetajad oleksid, /--/ see normaalne inimene, kes on inimesele lähedal ja räägib temale arusaadavat keelt.*“ (Miina) Teoloogiline keeruline sõnavara võib tekitada kirikuvõõrastes inimestes mulje, et hingehoidja ei orienteeru igapäevastes probleemides. Seega on tähtis, et kiriku kantslist ja üldisemalt vaimulike edastatavad sõnumid ei keskenduks vaid kitsastele teoloogilistele aruteludele ning oleks edastatud sõnavaraga, mis arvestab kuulajaskonda.

Usalduslik õhkkond koguduses on väga oluline. Nagu kirjutab Benner (2003: 17–18), algab tõhus hingehoiutöö koguduses toetavatest suhetest ning Fowler (1987:115–116) kinnitab, et kogudus, kelle omavahelised suhted toimivad kui vastastikune mentorite kogukond, pakub turvalist keskkonda ka keerulistel eluperioodidel. Mitmed käesoleva uurimuse vaimulikud rõhutasid, et soe ja usalduslik õhkkond aitab tegeleda tõsiste probleemidega. „*Kui kogudus on üks soe, armastav perekond, kuhu /--/ kaugele läinud lapsed julgevad alati tagasi tulla, /--/ siis siin oli üks paik, kus inimesed hakkavad tervenema.*“ (Kalju) Arvestades Eesti ühiskonna üldist ettevaatlikku suhtumist kristlusesse, peaks kirik oluliselt rohkem tegutsema selle nimel, et usaldus kiriku vastu ei kahaneks. Usalduslikku õhkkonda vajavad aga ka koguduseliikmed. Seda saab soodustada mitmel tasandil. Esiteks, kehastades võimalikult autentset kristlust ilma silmakirjalikkuse ja topeltmoraalita, tunnistades, et meie kogudused, sh koguduse liikmed ja vaimulikud, oleme ekslikud. Aus õhkkond kasvatab küpseid usklikke, kes ei püüa näidata end kellegi teisena kui need, kes nad on. Teiseks annab siirus turvatunde neile, kes tunnevad end ekslikena, pöörduda koguduse rüppe, et sealt abi leida. Kolmandaks peab avatus tihedalt olema seotud konfidentsiaalsusega. Siin saab vaimulik palju ära teha, õpetades konfidentsiaalsuse olulisust.

Üldine arusaam on, et hingehoidlik suhe eeldab konfidentsiaalsust (Meier & Davis 1997: 4, 9), kuigi esineb ka erandeid, mis ennekõike on seotud vägivaldplaani ja ärakasutamise, kuid hõlmavad ka neid, kes vajavad eestkostet, nt alaealised, dementsed või psühhootilised isikud (Doehring 2006: 54–55). Eesti vaimulik ei paista olevat ühtset seisukohta pihisladuse hoidmise kohta. „*Vaimulikul ei ole õigust pihisladust ükskõik mis tingimustel avaldada.*“

(Kalev) „Ma olen alati küsinud, et on sul ka probleeme, mida ma olen sunnitud ka avalikustama.“ (Lembit) Tekib küsimus, kas ja kuidas seda teemat vaimulike väljaõppes on käsitletud, kas on erinevusi põlvkondade ja konfessioonide vahel. Sellele küsimusele käesolev uurimus vastust ei leidnud, kuid see vääriks edasist uurimist.

Vaimulikud rääkisid ohust, et pihisladust võidakse lekitada lähedasele. See juhib tähelepanu olulisele aspektile vaimuliku elukutsega seoses: vaimulikel on kanda abivajajate hingelised koormad. Nii nagu teistegi abistavate elukutsete puhul, on äärmiselt oluline, et pastorid ei jääks üksi kuulnud probleemide raskuse alla. Selleks, et vaimulikud suudaks pihisladust kanda ning elada tasakaalustatud elu, on neil endil vaja toetust väljastpoolt.

Probleeme saab vältida või toetada nendega tegelemist rohujuure tasandil, kui kogudustes toimib grupitöö. Tan kirjeldab hingehoiu lihtsaimat vormi, mis toimub mitteformaalselt ja paralleelselt organiseeritud tegevustega koguduses (Tan 1991: 83). Vaimulikud käesolevas uurimuses tõdesid, et kuna vaimulikud ei jõua kõigiga tegeleda, on oluliseks abiks koguduseliikmete omavaheline toetus. „Tuleb luua grupid, /-/- kus juba teatud lihtsamad asjad /-/- juba eos ära lahendatakse.“ (Siim) Traditsiooniliste gruppide – piibli- ja palvegruppide või koguni muusikakollektiivide – tegevust ei tohiks hingehoidlikust aspektist alahinnata, kuna neis kujunevad isiklikud sidemed ning kasvab tõenäosus, et vajadusel julgetakse üksteiselt abi paluda ja seda pakkuda ka n-ö üritusevälisel ajal. Kindlasti tasuks kogudustel kaaluda tugigruppide loomist, kus abi saavad nt leinajad, sõltlased, teismeliste vanemad, lahutatud jne.

3.3. Abivajajad

Peamised abivajajate probleemid on käesoleva uurimuse järgi seotud suhete ning kannatuse ja leina teemaga. „Pereprobleemid kõikvõimalikud.“ (Ilmar) „Kindlasti lein ja haigused.“ (Tarmo) Lehtsaare uurimuse järgi (1994: 35–36) oli Eesti vaimulike arvates suurimaks abivajajate probleemivaldkonnaks usu-liste küsimustega seonduv (53,7%), alles teisel kohal olid pere- ja kolmandal füüsilised probleemid. Uurimused on tehtud erinevate meetoditega, mistõttu hinnangut anda erinevuste kohta on keeruline. Siiski on märgatav erinevus selles, et käesoleva uurimuse puhul mainiti otseselt usulisi probleeme vaid korra, kuigi sinna alla võiks kuuluda ka nt eksistentsiaalsed (mainitud seoses kannatusega 9 korda) ja filosoofilised küsimused (mainitud 3 korda). Igal juhul tasub teoloogilistel õppeasutustel olla kursis peamiste teemadega, millega hingehoiu kokku puututakse ning sellest lähtuvalt pakkuda (täiend)koolitusi.

Ehkki hingehoidja juurde jõuab inimesi mõlemast soost, kõigist vanusegruppidest ja erineva sotsiaalse või majandusliku staatusega, on tõenäolisemaks hingehoiu sihtgrupiks naised, teiste probleemidele lahenduse otsijad, aga ka psühhiaatriliste probleemidega inimesed. „Naissoost rohkem käib loomulikult. /-/- Abi tahaks paluda teiste jaoks.“ (Andrei) „Inimesel, kellel on natuke psüühikaga viltu, /-/- vähemalt meie koguduse praktikas niisugused käivad kogu

aeg. “ (Joosep) Seda teades võivad hingehoidjad arvestada, et kindlasti on selles töös vajalik nii mees- kui naissoost abistajate olemasolu, samuti peaks hingehoidjatel olema esmased teadmised psühhiaatrilistest probleemidest, et osata eristada, kustmaalt lõppeb hingehoidja pädevus ning millal oleks õige abivajajaid edasi suunata.

Teatud grupid ei jõua hingehoidjani. Kaasaegset ühiskonda iseloomustab ulatuslik tehniliste võimaluste areng, info ja mobiilsuse osatähtsus (Lyll 2001: 66–67), mida võiks rohkem teadvustada kogudusedki. Juba toimivad on raadio- ja saated, millele võiks veelgi rõhku panna. Lisaks võiks pakkuda hingehoidlikku abi Interneti vahendusel. Interneti eelis raadio ees on laiem ulatuvus – seda ennekoike nooremate inimeste puhul, kes ei pruugi raadiot jälgida – ning võimalus individuaalsemalt abivajajale läheneda, kui kasutada foorumeid või isiklikku kirjavahetust nagu pakub nt psühholoogia üliõpilaste tehtav Lahendus.net¹⁵.

Mõned ei tule kirikusse abi küsima hirmust, et nad on liiga patused. „*Inimene ütleb, et ma olen liiga patune, et kirikusse minna.*“ (Riin) Osalt võib see olla inimeste eelarvamus, kuid küllap mõneti ka kiriku kuulutustöö puudujääk. Lähtudes Jeesuse käitumisest ja sõnumist, ei saa ükski inimene olla Jumalast nii kaugel, et ta ei saaks tema juurde tulla. (Mk 2:17) Koguduste vaimulikud saaks järele mõelda, millise sõnumi nad välja saavad: kas see on range ja moraliiseeriv või kuulutab Jumala armu ja andestust.

3.4. Hingehoidja roll

Hingehoidja isiku puhul on oluline nii kutsumus, isikuomadused, suhe Jumalaga kui väljaõpe. Kutsumuse olemasolu peab käima koos teadlikkusega, et hingehoidja on piiratud ressursidega, muidu võib n-õ päästja-kujutus, mida Lindquist (2008: 101–102, 118) nimetab, hingehoidja läbi põletada. Ehkki tegu on justkui iseenesestmõistetavate asjadega, viitab käesoleva uurimuse vaimulike mõtte, et läbipõlemise ennetamiseks peavad hingehoidjal olema nii kutsumus, isikuomadused kui väljaõpe, siiski võimalusele, et hingehoidjaks on saanud need, kel pole kutsumust, isikuomadusi või piisavat väljaõpet. Kui teadmiste kvaliteeti võib hinnata eksamitega, siis suhet Jumalaga või motiivide õigsust potentsiaalse hingehoidja puhul saaks välja selgitada lisaks erialaeksamile või lõputööle n-õ tööintervjuuga, mis näitaks kandidaadi sobivust vastavale tööle.

Väljaõppe vajadusest rääkides erinesid vaimulike seisukohad. Erinevusi oli konfessioonide vahel kui nende siseselt. Täiendõppe vajadust tunnistasid üldiselt kõikide konfessioonide vastajad, kuid mitmed väitsid, et nad on niivõrd hõivatud, et täiendõppeks ei jätku aega, mainiti ka finantsraskusi koolituskulude katmisel. Teemasid, mille osas täiendkoolitusi või vastavat kirjandust oodati, oli mitmeid: sõltuvus- ja pereprobleemid, (lapse) lein, konfliktid, homoseksualism, hingehoid haiglas. Tegemist on spetsiifiliste teemadega, mida hingehoiu

¹⁵ Vt www.lahendus.net.

üldkursuses ei jõua põhjalikult käsitleda, kui neist üldse räägitakse. Siin on näha tegevvaimulike vajadused, millega õppeasutused võiks koolitusi pakkudes arvestada.

See, kuivõrd kogudus kasvab, tundub vastajate sõnul olevat tihedalt seotud sellega, kui palju uutele inimestele keskendutakse ning kui suur hulk ilmikuid tegeleb hingehoiuga. Schwarz kirjutab, et uusi tulijaid tõmbab kogudusse esmajärjekorras soe õhkkond. (Schwarz 1996: 36) Soe õhkkond tähendab tähelepanu pööramist nii neile, kes on koguduses „vanad olijad“, kui uustulnukatele. „*Selleks, et kirik kasvaks, peab olema võimalikult palju inimesi, kes suudaks tegeleda hingehoiutööga.*“ (Gennadi) Kogudused, kes pööravad tähelepanu uustulnukatele, tõenäoliselt ei kaota neid ning neist võivad kujuneda omakorda teiste eest hoolitsejad. Kuna vaimulikud ei jõua ise kõigi abivajajateni, peaks kogudused teadlikult tegelema ilmikute koolitamise ja innustamisega, et nad oleks suutelised esmast hingehoidlikku abi osutama. Koguduseliikmetele saab õpetada lihtsaid hingehoiu põhimõtteid. Heaks näiteks on Stephen Ministries, mis pakub koolitust ja jätkuvat supervisiooni koguduse ilmikutele, kes vabatahtlikena tegutsevad hingehoidjana nii koguduses kui vajadusel väljaspoolgi, külastades nt haiglaid ja hooldekodusid.

Koguduse töövaldkondade juhid osutuvad oma valdkonnas hingehoidjateks. „Iga töoharu juht on mingil määral nagu hingehoidja. /--/ Võtame noortejuhi: et pastor ei jõua iga kord noortekoosolekule või noorteõhtule. /--/ Ma näen ka, et noortejuht on tegelikult ka – peaks olema ja ta ongi – on hingehoidja.“ (Riin) See omakorda tähendab, et koguduse töö valdkondade juhid vajaksid eelteadmisi hingehoiust, et nad suudaks toetada inimesi, kellega nad tööd teevad. Erilist tähelepanu tuleb pöörata noortetöö tegijatele – sageli on koguduse noortejuhiks mõni ärksam ja teistest pisut vanem teismeline, kes on ettevõtlik ja valmis üritusi korraldama. Teiste, tõenäoliselt ealiselt vanemate, töoharu juhtidega võrreldes on noortejuhil kahtlemata vähem elukogemust ja teadmisi. Kuid temagi vajaks eraldi tähelepanu, et keegi (nt koguduse vaimulik või hingehoiutöö eest vastutav ilmik) oleks talle mentoriks/superviisoriks ning et tal oleks kättesaadav täiendkoolitus, mis varustaks teda hingehoidlikult noortega tegelema.

Inimesed otsivad abi mitmesugustelt alternatiivsetelt abistajatelt, nagu selgelnägijad ja nõiad. „Üks probleem on tänapäeval see, et on tekkinud /--/ neid, kes kuulutavad ennast parandajateks ja läbinägijateks. /--/ Me võiks ennetada seda.“ (Väino) See näitab, et teatud hulk inimesi on valmis ise abi otsima. Samas leidsid vastajad, et taolised abistajad ei pruugi pahatihti inimeste olukorda parandada, vaid halvendavad seda. Tasuks mõelda sellele, kuidas koguduseliikmeid tõhusamalt teavitada võimalikest ohtudest, mis kaasnevad sensitiivide poole pöördumisega (nt vaimne seotus) – kuna potentsiaalselt on võimalik, et taoliste abistajate juurde pöörduvad ka kirikuga seotud inimesed. Kirikust väljapoole sellisel arvamuseavaldusel tõenäoliselt mingit olulist kaalu ei ole.

3.5. Probleemid ja võimalused hingehoiutöös

Tulevikus võiks välja kujundada kirikutele ühtse vaimulike ja hingehoidjate kutsestandardi analoogselt praegu olemasoleva kaplanitöö kutsestandardiga. „*Et need interkonfessionaalsed koolitused /--/ saaks ka nagu vaimuliku kutsestandardi osaks kõigis /--/ EKN-i kirikutes.*“ (Hendrik). Kui eksisteeriks hingehoidja kutsestandard, oleks lihtsam määratleda, millised kursused tuleb läbida enne kvalifikatsiooni saamist. Taolise standardi loomine aitaks tagada kvaliteetse hingehoiu pakkumist. Samuti oleks võimalik tagada hingehoidjate ühtlasem tase erinevates kirikutes ning omakorda ehk ka suurem usaldusväärsus nende professionaalsete oskuste suhtes.

Mõned vaimulikud võiks töötada hingehoidjana, ilma kohustuseta vastutada mõne koguduse eest. „Oleme ausad, iga pastor siiski ei ole hingehoidja ja need pastoriid, kes on hingehoidjad, nendele tuleks rohkem võimaldada ka selle valdkonnaga tegeleda.“ (Priit) Kui mõned vaimulikud tegeleks vaid hingehoiuga, võimaldaks see neil vajadusel minna appi kogudustesse, kus on parasjagu suurem vajadus hingehoidjate järele, korraldada koolitusi nii vaimulikele kui ilmikutele, ja samas ehk olla ka aktiivsemalt seotud teiste vaimulike toetamise ehk mentorprogrammiga.

„Teeliste kirikute“ projekti saab kasutada hingehoiu pakkumiseks inimestele väljastpoolt kirikut. Nagu Kilemiti ja Renteli (2012: 159–160) artiklist ilmneb, soovivad nii mõnedki kirikus lihtsalt mõtiskleda. „Teeliste kirikute“ projekt on hea võimalus, mis avab ka mittekoguduseliikmetele sellise võimaluse. Käesolevas uurimuses osalenud üks vaimulik avastas, et „Teeliste kirikute“ projekti kaudu kirikusse tulevad inimesed võivad olla avatud hingehoiuks: „*Mu põhimõtte oli /--/ võtta [kiriku valvuriteks] koguduse igapäeväevased kirikulised. /--/ Oma linna inimesi käis seal niivõrd palju, et mul tekkis tõsine mõte tulevaks suveks nende kiriku valvuritele teha väike hingehoiu kursus.*“ (Hendrik) Kogudused võiks mõelda, mida lisaks kirikuuste lahtihoidmisele on neil külalistajale pakkuda: vaikust, vestlust, pihivõimalust, küünla süütamist, käelist tegevust (nt joonistamine või voolimine võivad olla kriisihetkel terapeutilised), vaimuliku muusika lühiesitust, aga ka brošüüre ja viiteid edasisele hingelisele abile ning materjalile, mis aitaks mitmesugustes küsimustes edasi mõelda. Võimaluste pakkumise juures tuleks jätta külalistele vabadust ja otsustusruumi. Kindlasti peaks need, kes kiriku uksele inimesi tervitavad, saama kas või esmase koolituse aktiivsest kuulamisest ja olukorra hindamisest – teadmaks, kas ja kuhu inimest edasi suunata.

Vaimulikel on vajadus mentori järele. Nagu kirjutavad Watts ja kaasautorid (2002: 259), ootavad koguduseliikmed ja kõrvaltvaatajad ebarealistlikult, et pastor oleks täiuslik, mis sunnib pastoriperesid oma probleeme alla suruma. Lehtsaare uuritud 67-st vaimulikust 34,3% tõi oluliselt teise suure probleemkategoriana oma töös esile usulised probleemid ja jumaliku juhtimise vajaduse. (Lehtsaar 1994: 28, 32) See näitab, et ka vaimulikud on aeg-ajalt oma elus küsimuste ja murede ees ning nad vajavad nii usuliste kui eluliste teemade käsitlemisel tuge. Vestlustest vaimulikega jäi mulje, et mitmed vaimulikud

oleks tänulikud, kui oleks keegi, kelle poole võiks pöörduda hingehoidlike küsimuste ja nende juhtumitega, mis endal üle jõu käivad. „...kes võttis kunagi vaevaks noorte pastoritega tegeleda ja nende muresid kuulata ja nendega koos ka Pühakirja lugeda ja palvetada, selliseid mehi peaks olema mitte üks, vaid selliseid peaks olema kümme ja siis ka veel kõigile jätkuks tööd.“ (Priit) Mentori olemasolu aitaks läbipõlemist vältida. Kirikutel on arenguruumi, et kujundada välja toimiv mentorluse süsteem ning mõelda, kuidas tõhustada kogudustes eneseabigruppide loomist. Abiks võiks olla nt vastavate materjalide väljaandmine või tõlkimine ja meie oludele kohandamine.

Kirik peaks paindlikumalt reageerima muutustele ühiskonnas. Viimastel aastakümnetel on Lääne ühiskonnas traditsiooniline (laulatatud paariga) perekond jäämas üha haruldasemaks; kiire elutempo ja tehnika areng seab inimestele väljakutse olla erialaselt tasemel; lisaks puutuvad inimesed kokku eetiliste dilemmadega (Lyll 2001: 66–67, 70–71). EEU järgi ootavad Eesti inimesed kirikult abi ennekõike vaesusse ja probleemidesse sattunud inimeste abistamisel (Kilemit & Rentel 2012: 158). Ehkki mitmed kirikud on algatanud sotsiaalprogramme nagu supiköögid, rehabilitatsioon alkoholi- ja narkosõltlastele, töö tänavalastega jne, esines käesolevas uurimuses vaimulike enesekriitikat. „Et kogudus on järjest rohkem relevantsem selles suhtes, mis tegelikult ühiskonnas toimub.“ (Rasmus) See viitab võimalusele, et mitte kõik kogudused ei kasuta optimaalselt ära oma potentsiaali. Kuigi paljud kogudused Eestis on ise majandusraskustes, arvan, et ennekõike on sotsiaalprogrammi algatus prioriteedi, inimressursi ja otsustusvõime küsimus. Kui kogudus näeb end kui suletud ringi, siis tõenäosus, et astutaks samme abivajateni, on väike. Pigem püütakse siis tegeleda üksikjuhtumitega, kes kogudusse satuvad. Kogudused, kes on väljapoole suunatud, on oma missiooni selgemalt läbi mõelnud ning seetõttu leidnud meetodid, mis on jõukohased.

Ühiskonnaga paremaks haakumiseks saavad vaimulikud hoida end kursis aktuaalsete teemadega, olla rohkem kontaktis oma koguduse liikmetega mõistmaks, mis on teemad, millega nood igapäevaselt kokku puutuvad. Nagu mõned vaimulikud ütlesid, võib ümbritseva mõistmisele kaasa aidata see, et vaimulikul on lisatöö väljaspool kirikut – esiteks lihtsustab see abivajate jõudmist vaimulikuni, teisalt annab see vaimulikule endale reaalsema pildi ühiskonnast.

Intervjueeritavad kartsid, et mitmed probleemid võivad tulevikus süveneda ning et kümne aasta pärast on abivajajaid tunduvalt rohkem kui täna, mis omakorda seab kõrged ootused kirikule. Siin tuleks tõsiselt järele mõelda, kas kirikus on täna päeval piisavalt teadmisi selleks, et efektiivset abi osutada. Nendele probleemidele on oluline pöörata tähelepanu juba praegu ning suunata enam selleteemalist täiendkoolitust hingehoidjatele, aga samuti mõelda laiemalt, kuidas pidurdada nende probleemide kasvu ja levikut ühiskonnas.

Selleks, et hingehoiu positsioon kirikus võiks tugevneda, on paratamatu, et selle valdkonnaga tegelejaid on piisavalt ning neil on vastav väljaõpe. Hariduse väärtustamine kirikutöö kontekstis saab alguse koguduse vaimuliku eeskujust. Pastor saab ise palju ära teha, et tema koguduse ilmikud osaleks mitmesugustel

täiendkoolitustel, samuti sõltub täiendkoolitustest osavõtt ka vaimuliku enda prioriteetidest.

Kuna takistusena täiendkoolituste läbimiseks nimetati muuhulgas majanduslikke raskusi (vaimuliku madal palk ja kogudusepoolse finantseerimise puudumine), saaks kirikud siin järele mõelda, millised on nende prioriteetidid ning kui vaimulike ja kiriku töötajate täiendõpet peetakse oluliseks, siis püüda leida vahendeid koolitustasude kompenseerimiseks. Võimalust mööda võiks kogudused oma eelarvesse planeerida täiendkoolituse kulutusi, nagu seda mõnel pool juba tehakse. Kui vaimulik ei ole enesetäiendusest huvitatud, siis võiks olla talle tõukeks kirikujuhtide julgustus (või ka nõue) jätkukoolituseks. Täiendkoolitustel osalemise võib siduda palga suuruse või muude hüvedega.

3.6. Koostöö vajadusest ja võimalustest teiste professionaalsete abistajatega

Vaimulikel ja kiriku hingehoidjatel on mõistlik teha koostööd abistajatega väljaspool kirikut. Paljud probleemid vajavad pikemaajalist käsitlemist, samas vaimulikel ja koguduse hingehoidjatel ei pruugi olla võimalik pikka aega toetust pakkuda (Switzer 2000: 178, 180). Üsna samamoodi arvasid käesoleva uurimuse vaimulikud: nad tunnevad vajadust teha koostööd oma ala spetsialistidega. Samas on koostöö puudumine selles valdkonnas tihtipeale tingitud maailmavaate erinevusest. Mitmed vastajad ütlesid, et paraku ei tea nad ühtegi kristlasest professionaali, kelle juurde võiks julge südamega abivajajaid edasi saata ja et neil puudub usaldus selles osas, et mittekristlased võiksid kristlikku hingehoiutööd positiivselt toetada.

Võib-olla oleks hirmude vähendamisel abiks see, kui vaimulik ei saadaks lihtsalt inimest teise abistaja juurde, vaid läheks esimesel korral ise kaasa, et luua kontakt ja hõlbustada edasist lõimumist ja terviklikkust vaimuliku ja n-õ ilmaliku abistaja töö vahel. Teiseks, Eestis siiski on kristlastest psühholooge ning tundub, et koostööd takistab infopuudus, kes on need professionaalid.

3.7. Võrdlus konfessioonide lõikes

Mõned EELK vaimulikud väljendasid reserveeritust palve kasutamise suhtes hingehoius. Kardeti, et palve pakkumine võib tunduda pealetükkimisena, samas kui enamus (sh osa EELK vaimulikest) seda pinget ei tajunud. Võimalik, et on tõesti nõnda, nagu üks pastor arutles, et palvetamise eelistamise/mitte-eelistamise puhul võib olla määrav hingehoidja lapsepõlveaegne kodune taust. Siiski on küllalt vaimulikke, kes on alles täiskasvanuna kokku puutunud usukogukonnaga ja karjase elukutse juurde pöördunud. Seega tundub, et küsimus on eeskätt pastori isiklikus vagaduselaadis. Kui ei ole harjutud palvetama või Jumalast rääkima, siis on seda hingehoidlikus suhtes samuti raske teha.

Mõneti on see üllatav, kuna tegemist on vaimulikega, kelle ülesanne ongi evangeeliumi kuulutada ning inimesi Jumala juurde juhtida. Nõnda arvab ka

Stone (1996: 14–15), et vaimulikud ei tohi unustada, et nende poole pöörduktaksegi ootuses, et nad vahendaksid Jumalalt tulevat abi. Teisalt võib tegemist olla hoopis empaatilisusega – püüdega tajuda abivajaja usulisi vajadusi ning soovimatusega väiksemaidki usulisi püüdlusi pealesurumisega välja lülitada. Küllap võib siin märgata ühiskonna ja sekulaarsetele nõustajatele suunatud hariduse mõju – kui ühiskond tervikuna on religiooni suhtes ettevaatlik või tõrjuv, siis vaimulikud, soovides säilitada professionaali mainet, eelistavad sarnaneda pigem sekulaarse nõustajaga ning ei soovi astuda kirikuõpetaja rolli. Siiski ei tohiks unustada, et inimesed, kes kirikusse tulevad, on tõenäoliselt valmis usulist sõnumit vastu võtma ning põhjus, miks nad pöördusid mitte psühholoogi, vaid vaimuliku jutule, oli kas teadvustatud või teadvustamata soov asetada oma probleemi lahendamine usulisse perspektiivi.

Mõnede EKNK ja ühe EMK pastori puhul oli täheldatav teatud segadus mõistetega „psühholoogia“ ja „hingehoid“ – mõisteid kasutati kas sünonüümidenäna või psühholoogiat väga laias tähenduses. EELK ja EEKBKL-i vastajatel sellist mõistete segiajamist ei esinenud. Võimalik, et erinevus tuleneb vastajate hariduslikust taustast. Intervjuudes esines erineva haridustasemega vastajaid, sh oli erinevusi igas konfessioonis.

Täiendõppe vajadust tunnistasid üldiselt kõikide konfessioonide intervjuueeritavad. Märkimisväärne oli see, et mõned vanema põlvkonna EKNK ja EMK vaimulikud rääkisid isiklikust täiendõppest ning innustasid nooremaid võimalikult palju juurde õppima. Tegemist on just nende konfessioonidega, mille puhul ma oletan, et vaimulike keskmine haridus ei ole nii kõrge kui EELK või EEKBKL-i puhul. Seega on positiivne, et vanema põlvkonna esindajad väärtustavad elukestva õppimise mõtet ning viivad seda oma elus praktikasse. Loodetavasti võtavad neist eeskujuga nooremadki.

Kõikide konfessioonide vastajad on teinud koostööd teiste abistajatega. Siiski rõhutasid mitmed EMK ja EKNK vastajad, et koostöö on võimalik vaid psühholoogi või psühhiaatriga, kes on ise kristlane või vähemalt mõistab ristiusku. Sealjuures toodi kogemustest negatiivseid näiteid, kui mittekristlasest professionaal on andnud inimestele kristlike väärtustega vastuolus olevat nõu. Miks hirmu sekulaarsete professionaalide ees ei tundnud EEKBKL-i ja EELK vaimulikud, võis olla ehk senine positiivse koostöö kogemus, aga võib-olla hoopis EMK ja EKNK vaimulike liigne hirm sirutada kirikust väljapoole.

Võib küsida, kas vaimulike haridustase on seotud valmisolekuga leida kontakte väljaspool kirikut ja kas EMK-l ja EKNK-l on mõnes aspektis omavahel rohkem sarnasusi, samas kui EELK-l ja EEKBKL-il on neid omavahel. Samas palvetamise küsimuses tundub EELK eristuvat teistest kolmest konfessioonist; suures osas küsimustes aga konfessioonide vahelisi erinevusi praktiliselt ei esinenud – see oli ka põhjus, miks suurem osa uurimistulemusi on esitatud vastajate konfessionaalset kuuluvust mainimata. Käesoleva uurimuse eesmärk ei olnud esmajoonel uurida konfessionaalseid erinevusi, vaid vaimulike ja ilmi-kute arvamuste kokkulangevust ning kaardistada üldiselt, kuidas hingehoiu olevikku ja tulevikku nähakse. Konfessionaalse võrdluse saamiseks peaks hingehoiu teemat edasi uurima.

Kokkuvõtteks võib öelda, et hästi toimiv hingehoid võib olla koguduse kasvamise tõukeks: inimesed, kes on leidnud lahendused oma probleemidele, saavad aidata teisi ja seeläbi kogudusetöö laieneb. Tõhusa hingehoiutööga kogudus võib saavutada korraga mitu eesmärki: pakkuda hingeabi ning sellega kaasnevalt laiendada oma tegevust ja liikmeskonda – seda tehes täites muidugi oma peamist kutsumust, kuulutada evangeeliumi. Hingehoidlikus suhtes tuleb lisaks inimlikule dimensioonile arvestada Jumalaga, kes suudab probleeme lahendada. See aspekt eristab koguduslikku hingehoidu sekulaarsest olulisest.

Fookusgrupi intervjuudest koorus mitmeid teemasid, mis said aluseks järgmise uurimuse, nelja konfessiooni ilmikutele suunatud ankeedi, koostamisel.

III KVANTITATIIVNE UURIMUS: HINGEHOID EESTI NELJA KONFESSIOONI ILMIKLIIKMETE PILGU LÄBI

I. Meetod ja uurimisprotsess

Kvantitatiivne uurimus toimus ankeetküsitlusena¹⁶, mis viidi läbi oktoobrist 2009 kuni jaanuarini 2010. Uurimus hõlmas kokku 37 kogudust, lisaks Lootuse küla. (Konfessionaalses lõikes: 9 EMK kogudust, 8 EEKBKL-i kogudust, 9 EELK kogudust, 11 EKNK kogudust ning Lootuse küla.) Eestikeelne ankeet oli tõlgitud ka vene keelde.

1.1. Valim

Valimi moodustaid peamiselt samade koguduste liikmed, kust olid pärit kvalitatiivses uurimuses osalenud vaimulikud. Kuna nt EEKBKL-ist osales kvalitatiivses uurimuses vähem vaimulikke kui teiste konfessioonide fookusgruppides, võeti mõned kogudused neile lisaks põhimõttel, et nad oleks võimalikult erinevast piirkonnast ja eri suurusega kogudused. Samas ei olnud kõikidel fookusgrupi intervjuus osalenud vaimulikel parajasti oma kogudust, keda oleks saanud küsitleda.

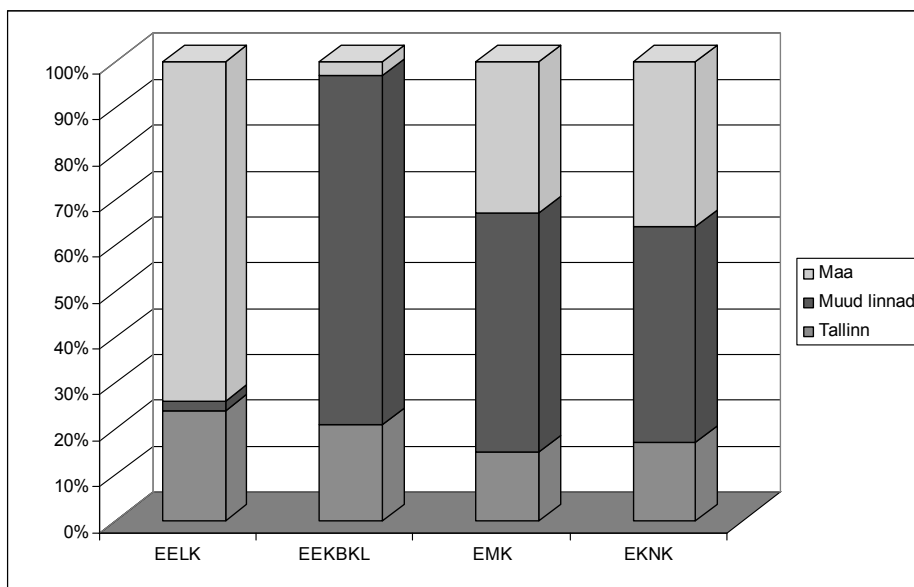
Eestikeelsetel jumalateenistustel osaleb 248-st vastanust 81%, üksnes venekeelsetel 6% ning eesti- ja venekeelsetel 13%. Kuna venekeelsete koguduste kohta vastanuid oli vähe ning respondentidest mitmed (13%) märkisid ankeedil, et nad osalevad mõlemas keeles toimuvatel jumalateenistustel, ei ole vastuseid võrreldud respondentide koguduse keele põhjal.

Tagastatud ankeetidest 20% tuli Tallinnast, 48% mõnest teisest Eesti linnast ning 32% maalt. Maakonniti jagunesid ankeedid päritolu järgi: 78 ankeeti Harjumaalt, 26 Saaremaalt, 25 Tartumaalt, 23 Viljandimaalt, 22 Pärnumaalt, 19 Jõgevamaalt, 15 Ida-Virumaalt, 12 Lääne-Virumaalt, 10 Läänemaalt, 10 Võrumaalt, 7 Põlvamaalt ja 1 Raplamaalt.

Täidetud ankeetide vastajate koguduse asukoha geograafiline jaotus oli konfessiooniti erinev. Nagu näha diagrammist 1, oli märkimisväärne hulk EELK respondente vastanud maakoguduse kohta (74%), samas kui EEKBKL-i respondentidest valdav osa (76%) vastas muude linnade kohta. EEKBKL-i respondentidest vaid 3% vastasid maakoguduse kohta, samas kui EELK respondentidest vaid 2% vastas muude linnade kohta. Teistes konfessioonides oli respondentide geograafiline jaotus ühtlasem: EMK respondentidest olid linnakogudustest (v.a Tallinn) 52% ja maakogudustest 33%; EKNK vastanutest 47% olid linnakogudustest ning 36% maakogudustest. Tallinnast oli EELK respondente 24%, EEKBKL 21%, EKNK 17% ja EMK respondente 15%.

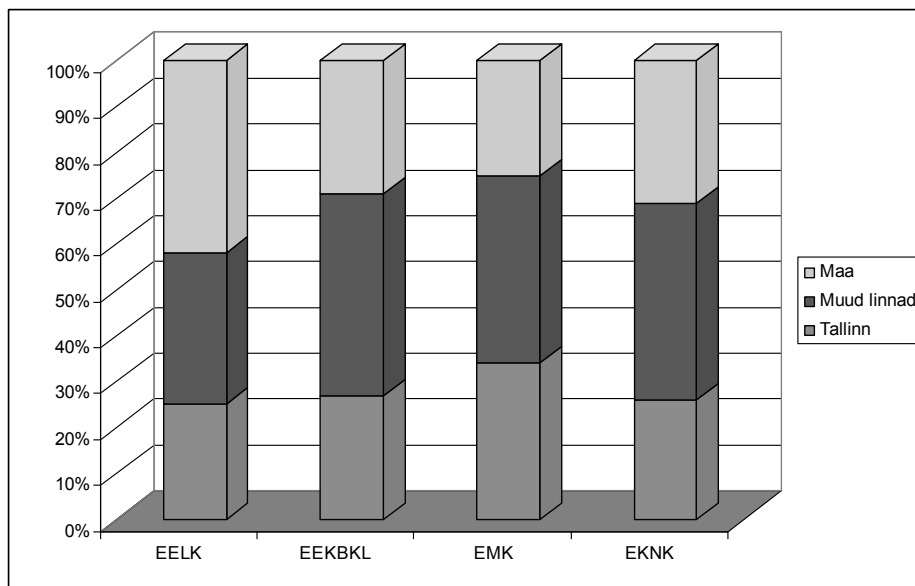
¹⁶ Ankeedid (nii eesti- kui venekeelne versioon) on lisas nr 3.

Diagramm 1. Vastanute jaotus elukohta järgi (N=239)

Nagu näha diagrammist 2, oli 2000. aasta rahvaloenduse andmeil Tallinnas EELK liikmetest 25%, EEKBKL-i liikmetest 27%, EMK liikmetest 34% ja EKNK liikmetest 26%. Muudes linnades asus EELK liikmetest 33%, EEKBKL-i liikmetest 44%, EMK liikmetest 41% ja EKNK liikmetest 43%. Maapiirkondadest oli pärit 42% EELK, 29% EEKBKL-i, 25% EMK ja 31% EKNK liikmetest. (Eesti Statistikaamet, 2000) Nagu märgata võib, ei ole käesoleva uurimuse EELK ja EEKBKL-i liikmeid geograafilise jaotuse poolest samas proportsioonis kui rahvaloenduse andmetel, mistõttu nende kahe konfessiooni osas ei saa teha järeldusi üldkogumi kohta, mis puudutab geograafilisi erisusi erinevate abistamismeetmete kättesaadavusel. Samuti tuleb mees pidada, et 2000. a rahvaloenduse andmed näitavad inimeste elukohta, käesoleva uurimuse andmed aga selle koguduse asukohta, mille põhjal vastused anti. Siiski võib oletada, et suurelt jaolt langevad elukohta ja koguduse asukoht kokku.

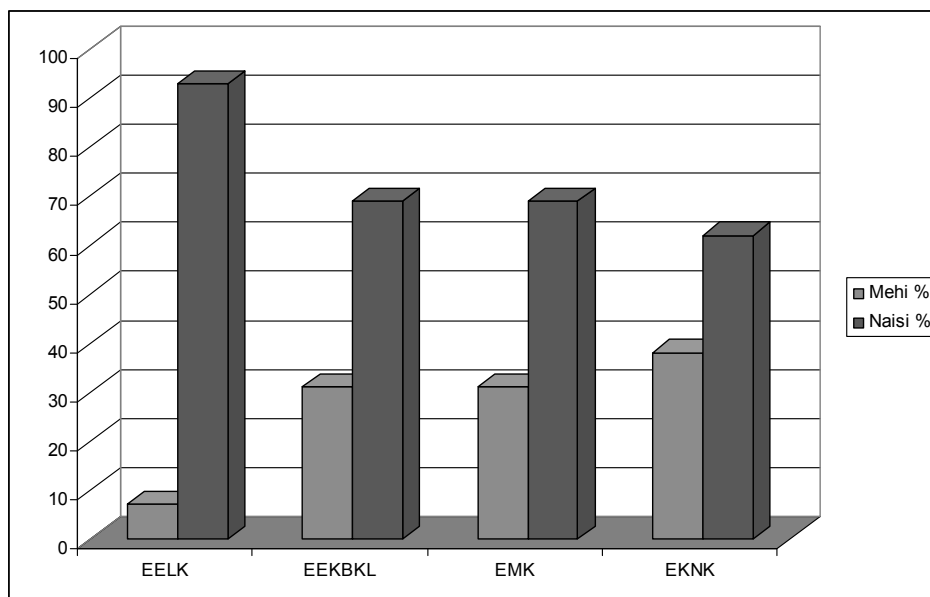
Diagramm 2. Konfessionaalne ja geograafiline jaotus 2000. a rahvaloenduse järgi (Eesti Statistikaamet, 2000; autori arvutused)

Konfessionaalne jaotus täidetud ankeetide osas oli järgmine: EELK 43 ankeeti (algsetl välja saadetud 145, laekumise protsent 30%), EEKBKL 71 (välja saadetud 220, laekumise protsent 32%), EMK 52 (välja saadetud 212, laekumise protsent 25%), EKNK 76 (välja saadetud 232, laekumise protsent 33%).

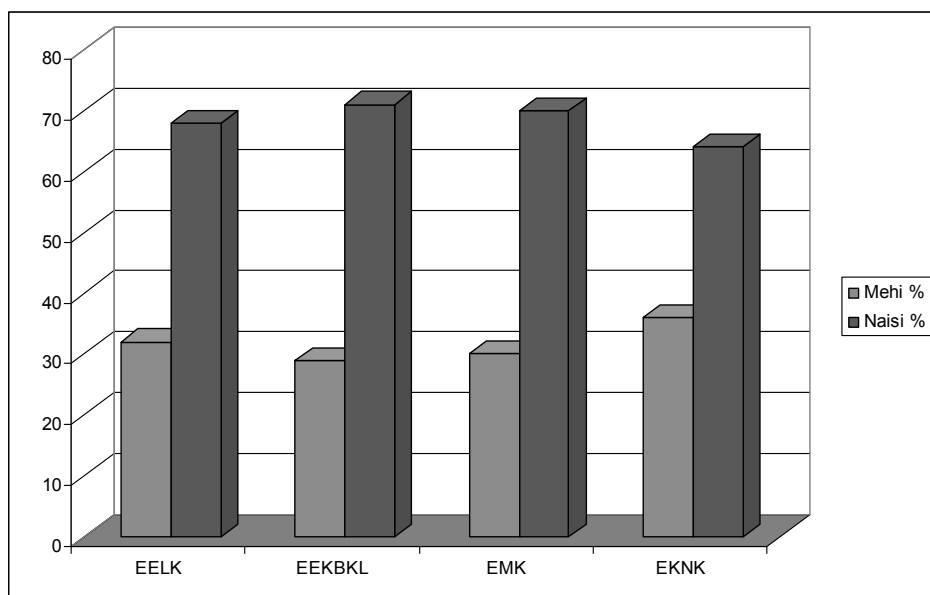
Tagastatud 248-st ankeedist oli 71 vastatud meeste, 177 naiste poolt. Saabunud ankeetide konfessionaalne ja sooline jaotus oli järgmine: EELK-st 7% mehi, 93% naisi. EEKBKL-ist 31% mehi, 69% naisi, EMK-st 31% mehi, 69% naisi, EKNK-st 38% mehi, 62% naisi.

Diagramm 3. Vastanute sooline jaotus konfessioonide lõikes (N=248)

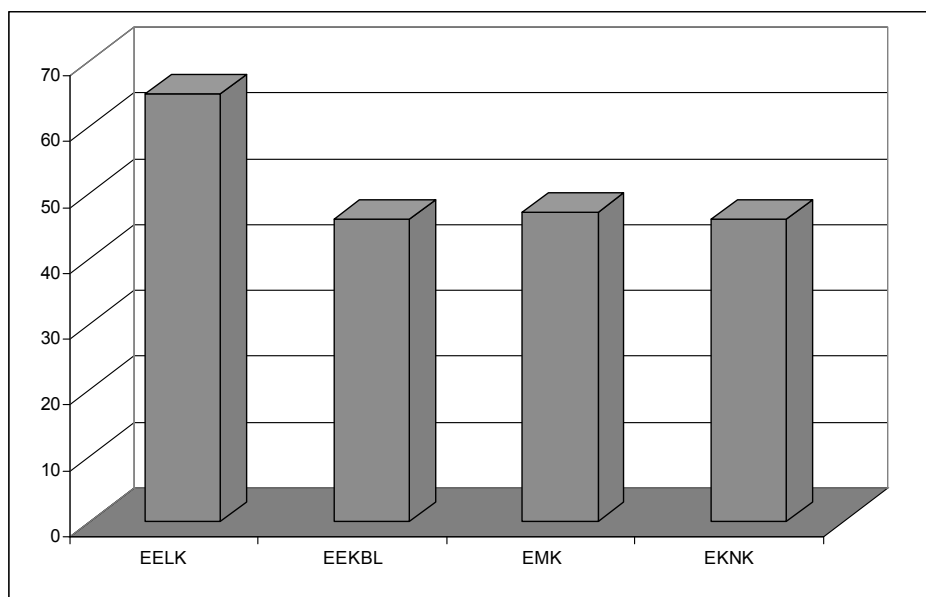
Võrdluseks võib tuua 2000. a rahvaloenduse tulemused, mille kohaselt oli EELK-s 32% mehi, 68% naisi, EEKBKL-is 29% mehi ja 71% naisi, EMK-s 30% mehi, 70% naisi ja EKNK-s 36% mehi ja 64% naisi. (Eesti Statistikaamet, 2000)

Diagramm 4. Sooline jaotus konfessioonide lõikes 2000. a rahvaloenduse järgi (Eesti Statistikaamet, 2000; autori arvutused)

Vastajate keskmine vanus oli 49 aastat, noorim vastaja oli 14-aastane, vanim 89-aastane. Üldse andis oma vanuse teada 246 vastajat 248-st. Meeste keskmine vanus oli 44, naistel 51 aastat. Konfessiooniti oli keskmine vanus järgmine: EELK-s 65 a, EEKBKL-is 46 a, EMK-s 47 a, EKNK-s 46 a.

Diagramm 5. Vastanute keskmine vanus konfessioonide lõikes (N=246)

Kui võrrelda käesoleva uurimuse respondentide keskmisi vanuseid 2000. a rahvaloenduse tulemustega, võib näha, et loenduse kohaselt on EELK-s liikmeid kõige rohkem vanuserühmades 55. ja 79. eluaasta vahel. Samal rahvaloendusel on evangeeliumi kristlaste-baptistidena kirja pandud kõige enam vanuserühmades 15–29, 35–39 ja 60–74; nelipühilasi vanuserühmades 20–34 ja metodiste vanuserühmades 15–34, 40–44 ja 60–64. (Eesti Statistikaamet, 2000)

Seega EELK suurim hulk liikmeid on pigem kõrgemas vanuses, samas kui teistel on selgelt olemas noorte täiskasvanute suured grupid ja vanuseline jaotus on EEKBKL ja EMK puhul ühtlasem; EKNK puhul on tegemist keskmisest noorema liikmeskonnaga. Käesoleva uurimuse valimis olevate respondentide keskmine vanus peegeldab seega üldjoontes rahvaloenduse tulemusel saadud vanuselist jaotust kolme konfessiooni (EELK, EMK, EEKBKL), küll aga mitte EKNK osas.

Respondentide hulgas oli 67% neid, kellel oli koguduses mingi amet või vastutusala. Kuna ankeete jagati inimestele, kes viibisid jumalateenistusel või mõnel muul kirikuga seotud üritusel, võib öelda, et respondentideks on pigem aktiivsed koguduseliikmed. See, kuidas näevad kirikut mitteaktiivsed liikmed, vaevalt, et käesolevast uurimusest välja tuleb.

Kõige suurem uurimuses osalenud vastajate hulk tegeleb laste- ja noortetööga: 27¹⁷ inimest. 19 inimest on hõivatud kiriku muusikatöoga (organistid, koorijuhid, ülistusgrupi liikmed). 18 inimest on tegevad majandusküsimustega, sh revisjonikomisjon. 16 inimest hoiavad kirikus korda (sh kütmine), 14 inimest on abiliseks jumalateenistuste läbiviimisel (nii need, kes pastori puudumisel aeg-ajalt jumalateenistusi juhatavad kui ka nt need, kes tegelevad tehnika või korjandusega jumalateenistuse ajal). 12 vastajat olid juhatuse või nõukogu liikmed ning teised 12 olid piibli-, palve- või osadusgrupi juhid. Valdkondi oli teisigi, mida mainiti: evangeelne töö (9 inimest), diakooniatöö (7), jutlustaja või diakon (7), hingehoid (5). Respondendid mainisid veel väga mitmeid erinevaid ülesandeid-ameteid, mis neil on: bussijuht, armulauaaleibade küpsetamine, kiriku lilleseade, külaliste võõrustamine, ehitus, toidu valmistamine erinevate ürituste (nt Alfa kursus) jaoks, koguduse raamatukogu eest vastutamine, väljapool kogudust mõnes kristlikus organisatsioonis tegutsemine, raamatute ja kasutatud riiete müük, käsitööringi juhtimine, noodikogu korrastamine, „vaimulik ema“, tõlk, sekretär.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuna valimi sooline ja vanuseline jaotus ühtib üldjoontes üldkogumi (nelja uuritava protestantliku konfessiooni) soolise ja vanuselise jaotusega ning geograafiline jaotus on EMK ja EKNK osas sarnases proportsioonis, võib valimi põhjal teha üldistusi üldkogumi kohta. Tulemuste üldistamisel üldkogumile on kasutatud olulisuse nivood 0,05, 0,01 või 0,001 (p) ning see on lisas nr 4 esitatud tabelites ka märgistatud (p<0,05 *; p<0,01 **; p<0,001 ***).

1.2. Andmete kogumine

Välja saadeti 809 ankeeti, neist 122 venekeelset – arvud lähtusid ennekõike vastava koguduse pastori hinnangust, kui palju ankeete ta saab peale püha-päevast jumalateenistust laiali jagada. Tagasi saadeti 248 ankeeti, neist 28 venekeelset, seega 11% täidetud ankeetidest olid vastatud vene keeles. Mitmetele eesti keeles täidetud ankeetidele oli märgitud, et ent osaleb ka venekeelsetel jumalateenistustel. Seega eesti- ja venekeelsete respondentide andmete puhul tuleb eeskätt silmas pidada, et tegemist pole tingimata rahvuse või emakeelega, vaid ankeedis on märgitud keel, milles toimuvad jumalateenistused, millest ent osa võtab. Nii saab võrrelda ennekõike eesti- ja venekeelsete koguduste erinevusi. Kuna aga venekeelsete koguduste kohta vastanute hulk oli üsna väike, ei ole käesolevas töös keelepõhist võrdlust tehtud.

¹⁷ Siin ja kogu lõigus esitatud arvud näitavad neid, kes mainisid vaid ühte ametit; lisanduvad need, kellel on koguduses mitmed ülesanded. Üks amet oli 117-l respondendil, kaks ametit 34-l, kolm ametit 11-l ja neli ametit 3-l.

1.3. Ankeedi tutvustus

Ankeet on koostatud põhimõttel, et see täiendaks kvalitatiivse uurimuse tulemusi ning et selle abil saaks mitmete küsimuste osas võrrelda nelja uuritava konfessiooni vaimulike ja ilmikute nägemust hingehoiust.

Kui vaimulikud nimetasid mitmeid probleeme, millega enamasti nende poole pöörduakse, siis ankeetküsitluses oli respondentidel võimalik esile tuua kolm peamist probleemi, millega nad on pöördunud või tahaks pöörduda vaimuliku poole, ning kolm probleemi, millega nad on pöördunud või sooviks pöörduda kaaskristlase poole. Võimalus vastata vaimulike ja ilmikute kohta eraldi pidi tooma esile erinevusi, kui neid on, teemade osas, millega eelistatakse pöörduda vaimuliku poole ning millega kaaskristlase poole.

Kvalitatiivses uurimuses mainiti, et mõnedel inimestel on kergem, teistel raskem abi otsida. Sellest tulenevalt oli ankeedis küsimus takistuste kohta: millised on kolm peamist takistust abi küsimisel vaimulikult ja kaaskristlaselt. Taas oli eesmärgiks uurida, kas esineb erinevusi takistuste osas vaimuliku ja kaaskristlase poole pöördumisel.

Vaimulike arvamused langesid osalt kokku, osalt erinesid selles osas, milline peaks olema hea hingehoidja, sh kas ja millisel määral peaks tal olema vastav ettevalmistus/haridus. Sellest tulenevalt oli ilmikutel võimalik vabas vormis anda hea hingehoidja kirjeldus. Seda teemat on analüüsitud ka kvalitatiivselt temaatilise analüüsiga.

Kuna vaimulikud nimetasid hingehoidu kirjeldades mitmeid võimalusi ja vahendeid, mis võivad raskel hetkel abiks osutada, oli ankeedis küsimus, millest on abi olnud raskel hetkel. Respondendid võisid hinnata, kui tõhus on olnud abi erinevate meetmete puhul. Lisaks ette antud vastusevariantidele oli võimalus ankeeti täiendada oma vastusevariandiga.

Mitmed vaimulikud väljendasid kõhklust selles osas, kas nad julgeks saata abivajajaid mittekristlastest professionaalide, nt psühholoogi või psühhiaatri juurde. Et välja selgitada, kuivõrd oluline on sama maailmavaate olemasolu koguduseliikmetele, said ankeetküsitluse respondendid hinnata, kas psühholoog, psühhiaater, perearst ja sotsiaaltöötaja peaks olema samade väärtushinnangutega, mis on neil endil.

Kuna erinevate konfessioonide ja paikkondade koguduste võimalused hingehoidlikku abi pakkuda võivad olla erinevad, paluti respondentidel ankeedis hinnata, kui kättesaadavaks nad peavad erinevaid hingehoiu võimalusi. Taas oli respondentidel võimalus abi kättesaadavust hinnates lisada oma vastusevariant ette antud valdkondadele.

Fookusgrupi intervjuudes väljendasid vaimulikud vajadust ilmikutest kaastöölise järele. Uurimaks, kui suur on valmidus teha hingehoidjana kaastööd koguduses, sh kui paljud ilmikud vajaks vastavat juhendamist/väljaõpet ning kui paljud on mingit abi juba osutanud, oli üks küsimus keskendunud just sellele.

Viimased küsimused ankeedis keskendusid respondentide kohta üldandmete kogumisele. Küsitud oli respondentide konfessioon, koguduse asukoht

(maakond, sh kas kogudus asub linnas, pealinnas või maal), kas neil on koguduses mõni ülesanne (siin oli võimalus ise kirjutada, millised ülesanded), mis keeles toimuvad jumalateenistused nende koguduses, kummast soost ja kui vanad nad on.

1.4. Andmete analüüs

Andmete analüüsimisel on kasutatud sagedusjaotusi ja risttabeleid. Tunnuste vaheliste seoste hindamisel on kasutatud Crameri seosekordajat V^{18} ja selle põhjal hinnatud tunnuste vahelise seose statistilist olulisust (Tooding 2007: 206). Kõik statistiliselt olulised seosed on võetud nivool 0,05, 0,01 või 0,001.¹⁹ Andmeid analüüsiti programmiga SPSS.

Andmete analüüsimisel on kasutatud kahte erinevat andmestikku lähtuvalt analüüsiühikust. Enamuse küsimuste puhul on kasutatud indiviidipõhist andmestikku, kuid kolme esimese küsimuse puhul (probleemid, millega respondendid on pöördunud ja tahaks pöörduda vaimuliku ning kaaskristlase poole, ja takistused, mis on esinenud pöördumisel vaimuliku ja kaaskristlase poole) on kasutatud andmestikku, kus analüüsiühikuks on probleemid ja takistused, mitte indiviidid. Kui indiviidipõhises andmestikus on ühel andmereal ühe indiviidi kohta käivad andmed, siis probleemipõhises andmestikus võisid ühest ankeedist pärit andmed esineda 1–3 reas, sõltuvalt vastuste hulgast, kuna esimese kolme küsimuse puhul võis respondent mainida 1–3 probleemi või takistust. Nt kui respondent tõi välja ühe probleemi/takistuse, siis olid tema vastused ühes andmereas, kui 2, siis kahes jne. Sellest tulenevalt ei saa probleemipõhise andmestiku puhul rääkida indiviidide protsendist, kes ühe või teise vastuse andsid, vaid protsendist, kui palju kordi on mingeid probleeme või takistusi mainitud.

Küsimust nr 4, mis lubas respondentidel kirjeldada, milline on nende arvates hea hingeoidja, on analüüsitud ka kvalitatiivselt temaatilise analüüsi meetodil, selekteerides välja teemad ja koondades need alam- ja põhikategooriate alla. (Strauss & Corbin 1998: 101–102)

¹⁸ Crameri seosekordaja V arvutamise valem (Tooding 2007: 206): $V = \sqrt{\frac{x^2}{n(L-1)}}$,

kus n on indiviidide arv, L on tabeli lahtrite arv sagedustabeli lühemal, väiksema lahtrite arvuga küljel, χ^2 on hii-ruut statistik, mida kasutatakse tunnustevahelise seose tugevuse hindamiseks risttabelites (Tooding 2007: 171–172).

¹⁹ Usaldusnivoo (p) 0,05, 0,01 või 0,001 tähendab, et tulemuste ülekandmisel üldkogumile on oht teha viga suurusjärgus 5%, 1% või 0,1% (Significance in Statistics & Surveys 2010).

2. Uurimistulemused

Järgnevalt on antud ülevaade ankeetküsitluse tulemustest. Teemad on esitatud eraldi pealkirjadena ja eraldi numeratsiooniga. Uurimistulemused on esitatud samas järjekorras, kuidas nad ankeedis esinesid (v.a üldandmed respondentide kohta, mis on juba eelnevas ära toodud). Statistiliselt oluliste seoste (***, ** või *)²⁰ puhul on toodud teksti sees graafik. Tabelid kõigi tekstis esitatud andmete kohta leiab lisast nr 4.

2.1. Probleemid, millega on pöördutud abi järele

Probleeme, millega respondendid on pöördunud või tahaks pöörduda vaimuliku ja kaaskristlase poole, on analüüsitud probleemipõhise andmestiku alusel.

2.1.1. Üldiselt

Kõige sagedamini on pastori juurde pöördutud vaimulike probleemidega (17%) või füüsilist tervist, haigust ja surma (sh leina) puudutavates küsimustes (15%). Vaimulike probleemide alla on liigitatud nt soov saada Jumala lapseks, usuline kriis/kahtlused, samuti näiteks probleemid kummitamisega ja võitlus kurjuse jõududega.

Kaaskristlase poole on pöördutud enim suhete pärast (17%), oluliselt teine valdkond on praktilised küsimused (16%). Suhete alla on liigitatud suhted nii perekonnas – laste ja vanemate ning abikaasade vahel – kui ka naabrite ja sugulastega, samuti konfliktid koguduses. Praktiliste küsimuste alla on liigitatud nt rahalised küsimused, korteri või perearsti otsimine, sotsiaal- või õigusabi vajadus jm. 13% pöördumistest kaaskristlase poole on olnud selleks, et saada eestpalvet või koos palvetada.

2.1.2. Konfessioonide võrdlus

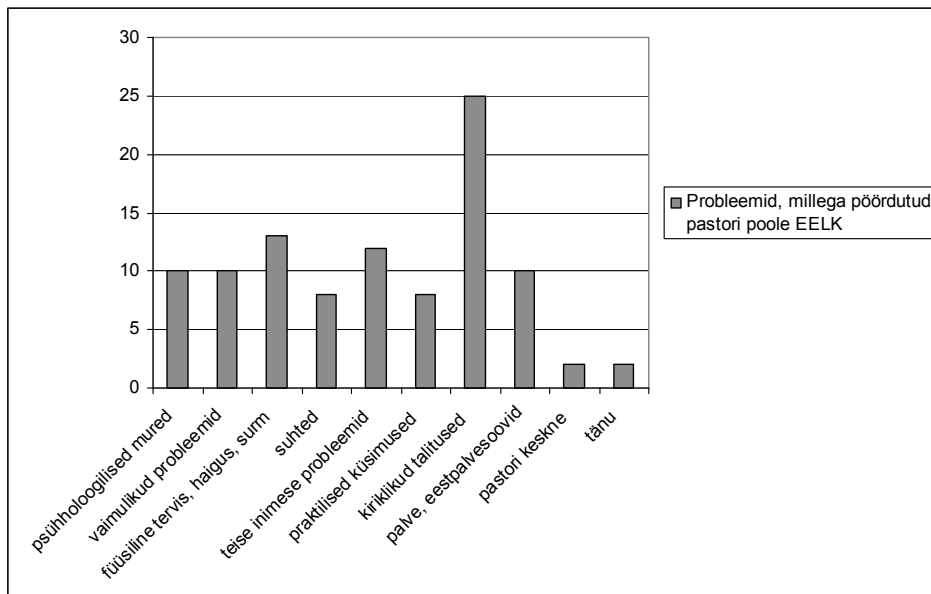
Probleemid, millega respondendid on pöördunud vaimuliku poole, erinevad konfessiooniti ja see seos on statistiliselt oluline (***). Siinsete vastuste hulgas ei ole nende respondentide seas kohti, kes ei nimetanud enda konfessionaalset kuuluvust või on see midagi mud kui EELK, EEKBKL, EMK või EKNK.

Kõige selgemini eristub siin EELK, kus 25% teemadest, millega EELK-sse kuulunud vastajad on vaimuliku poole pöördunud, on seoses kirikliku talitusega (siia alla on liigitatud ristimine, leer, laulatus, matus, aga ka nt soov kodus armulauda saada), samas kui teiste konfessioonide puhul on sama valdkonna osatähtsus minimaalne (EMK ja EEKBKL-i puhul 1% ja EKNK puhul lausa

²⁰ *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.

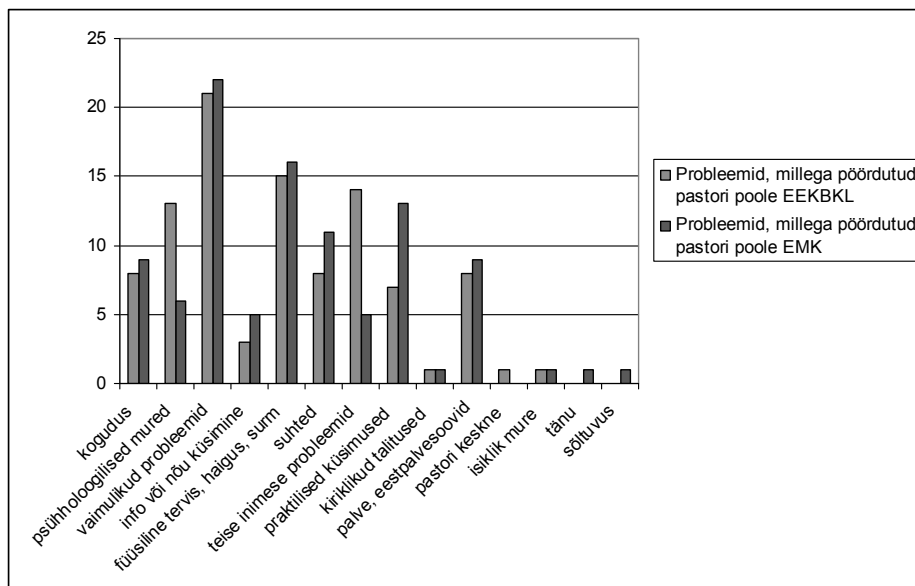
0%). Teemad, mida liigitasin rubriigi „pastori keskne“ alla, olid seotud sooviga rääkida pastori isikust.

Diagramm 6. EELK respondentide probleemid, millega on pöördutud pastori poole

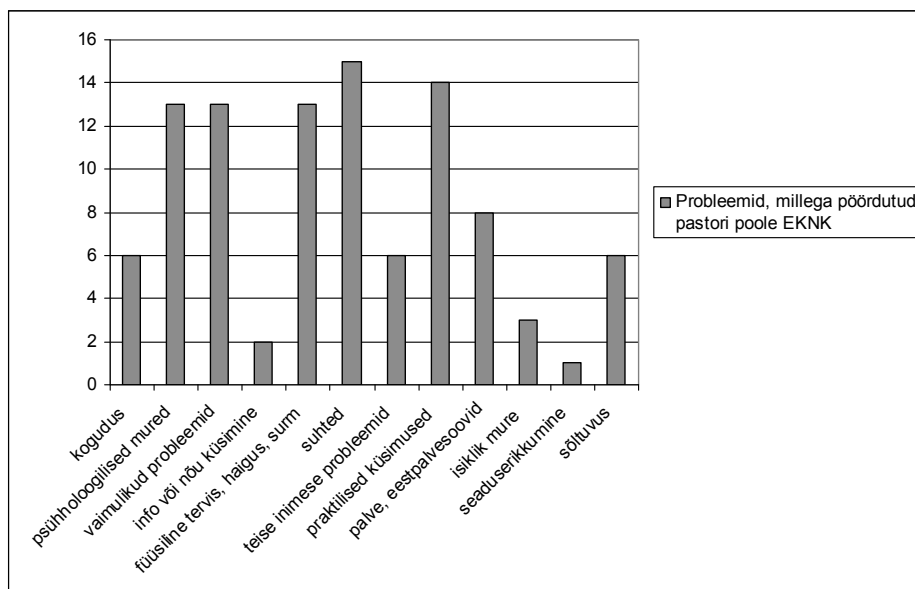
EEKBKL ja EMK puhul olid tähtsaimad valdkonnad, millega vaimuliku poole on pöördutud, vaimulikud probleemid (21% EEKBKL ja 22% EMK vastustest). Vaimulike probleemide järel nimetati füüsilise haiguse või surmaga seotud probleeme (16% EMK ja 15% EEKBKL-i poolt mainimisi).

Diagramm 7. EEKBKL-i ja EMK respondentide probleemid, millega on pöördutud pastori poole

EKNK puhul ei tule selgelt esile ühtki valdkonda – üsna võrdselt on pastori poole pöördumise põhjuseks olnud suhted (15%), praktilised küsimused (14%), psühholoogilised küsimused (13%), vaimulikke probleeme (13%), füüsiline haigus ja lein (13%). Psühholoogiliste teemade alla on liigitatud nt solvumine / vajadus andestada, hirmud (sh nt hirmud tuleviku ees, seksuaalsed hirmud või hirmud seoses rasedusega), enesehinnangu probleemid, üksindus, masendus. Võrreldes teiste konfessioonidega on huvipakkuv, et EKNK respondentidest 15% mainis pöördumise põhjusena suhteid, samal ajal oli teistes konfessioonides see protsent mõnevõrra väiksem (EELK-s ja EEKBKL-is 8%, EMK-s 11%).

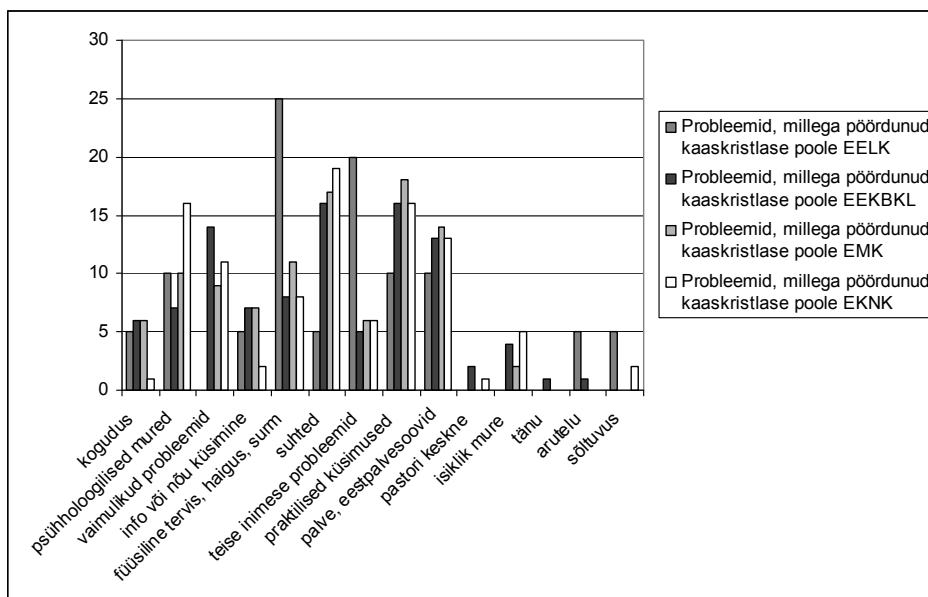
Diagramm 8. EKNK respondentide probleemid, millega on pöördutud pastori poole

Praktilised küsimused on EKNK (14%) ja EMK (13%) puhul sagedasemad pöördumise põhjused kui EELK (8%) või EEKBKL-i (7%) puhul. Psühholoogilised küsimused on EEKBKL-is (13%) ja EKNK-s (13%) sagedamini pöördumise põhjuseks kui EELK-s (10%) ja EMK-s (6%). EEKBKL-i (14%) ja EELK (12%) puhul on teise inimese mure sagedamini pöördumise põhjuseks kui EMK (5%) ja EKNK (6%) puhul.

Kaaskristlase poole pöördumise teemad erinevad mõnevõrra konfessiooniti ja tegemist on statistiliselt olulise seosega (*). Luterlaste poolt nimetatud probleemidest moodustab füüsiline haigus või lein 25% mainitud kordadest, samas kui teistes konfessioonides jääb see 8–11% juurde. Sarnane erinevus puudutab teiste inimeste muredega pöördunuid – luterlaste seas moodustavad need 20% nimetatud probleemidest, teistes konfessioonides 5–6%. Teise inimese muredega nimetati nt sõltuvusprobleemi või masendust, rasket haigust või seda, et koguduses on inimesi, kellega tuleks hingehoidlikult tegeleda.

Diagramm 9. Vastanute probleemid, millega on pöördunud kaaskristlase poole

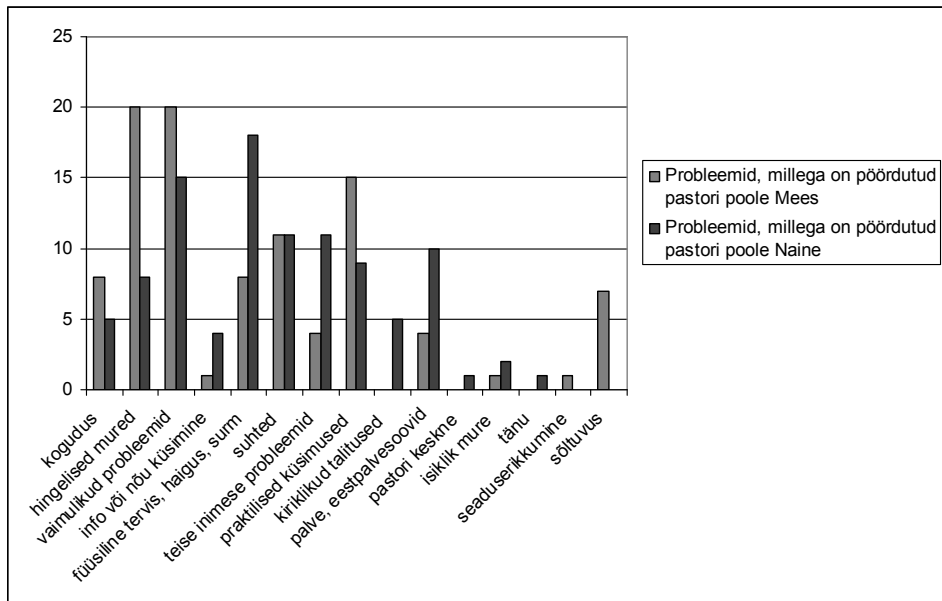

Suhete teema moodustab luterlaste puhul ainult 5% probleemidest, millega on kaaskristlase poole pöördunud, samas kui teiste konfessioonide puhul on see protsent 16–19. EKNK respondentide vastustest 16% nimetab psühholoogilisi muresid, samas kui EELK ja EMK puhul on see 10% ja EEKBKL-i puhul 7%.

2.1.3. Naised ja mehed

Teemad, millega vaimuliku poole on pöördunud, erinevad soo lõikes ning tege- mist on statistiliselt olulise seosega (***)

Diagramm 10. Naiste ja meeste probleemid, millega on pöördutud pastori poole

Meeste poolt nimetatud probleemide seas on naistega võrreldes nimetatud üle poole enam psühholoogilisi probleeme (meeste poolt mainitud 20%, naiste poolt 8% mainimiskordadest), samas kui füüsilise tervisega seotud muret on rohkem maininud naised (18%) mehed (8%). Naiste poolt (11% probleemidest) on meestega (4% probleemidest) võrreldes enam välja toodud mure teise inimese pärast. Praktilised probleemid moodustavad meeste pöördumise põhjustest suurema osa kui naiste puhul (meeste puhul 15%, naiste puhul 9%). Vaimulikud probleemid moodustavad samuti meeste nimetatud probleemidest (20%) suurema osa kui naiste mainitud probleemidest (15%).

Kaaskristlase poole pöördumisel suuremaid soolisi erinevusi polnud, välja arvatud see, et naistega võrreldes moodustasid meeste puhul psühholoogilised probleemid suurema osa probleemidest, millega oldi kaaskristlase poole pöördutud (meeste poolt mainitud 18% kordadest, naiste poolt 8%). Naiste jaoks tähtsaim teema, millega oli pöördutud kaaskristlase poole, oli suhted (18% mainitud kordadest; meeste puhul 14% kordadest). Tegemist ei ole statistiliselt olulise seosega.

2.2. Probleemid, mille suhtes tahetaks pöörduda abi järele

2.2.1. Üldiselt

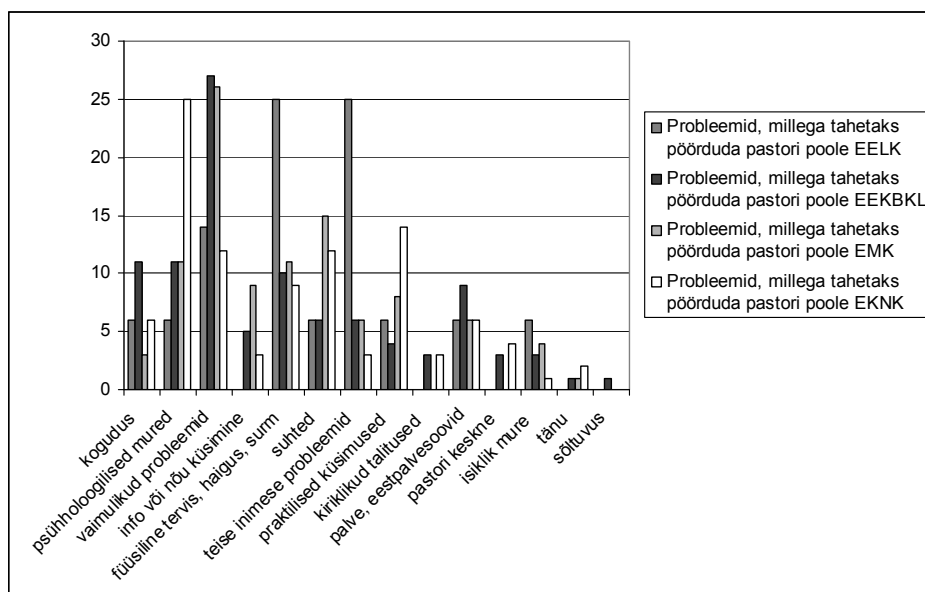
20% probleemidest, millega tahetaks pöörduda pastori poole, on vaimuliku sisuga. Teiseks tähtsamaks valdkonnaks on psühholoogilised probleemid (mainitud 16% juhtudest).

Kaaskristlase poole tahetaks kõige enam pöörduda psühholoogiliste muredega (16% mainitud kordadest). Järgnevad palve ja eestpalve (14%) ning praktilised küsimused (14%). Järgmisena mainiti suhteid (11%).

2.2.2. Konfessioonide võrdlus

Probleemid, millega respondendid tahaks pöörduda pastori poole, erinevad konfessiooniti ja tegemist on statistiliselt olulise seosega (*). Konfessioonide võrdluses on välja jäetud nende respondentide vastused, kes ei maininud oma konfessionaalset kuuluvust või oli see mõni muu konfessioon kui neli siin uurimuses vaadeldavat.

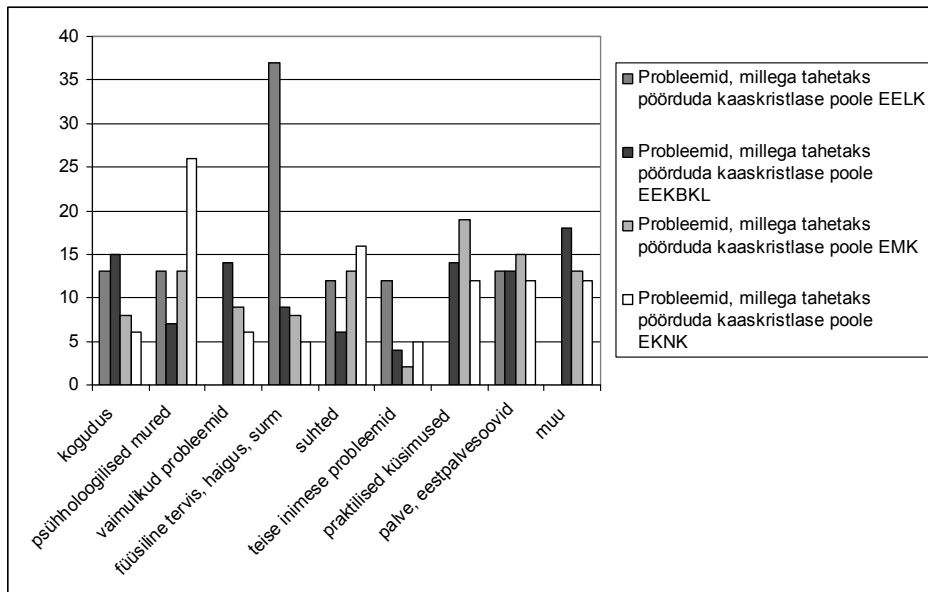
Diagramm 11. Probleemid, millega tahetaks pöörduda pastori poole

EKNK liikmete poolt välja toodud probleemidest, millega tahaks pöörduda pastori poole, on 25% psühholoogilist laadi, samas kui teiste konfessioonide liikmete poolt on seda mainitud palju vähem (6% EELK ning 11% EMK ja EEKBKL-i liikmete poolt välja toodud probleemidest). 27% EEKBKL-i ja 26% EMK liikmete poolt nimetatud probleemidest olid vaimuliku laadi, samas kui EELK puhul on vaimulike probleemide osakaal 14% ja EKNK puhul 12%. EELK liikmete poolt välja toodud probleemidest 25% olid seotud füüsilise haigusega, teiste konfessioonide puhul on see protsent 9–11 (EKNK 9%, EEKBKL 10%, EMK 11%). Teise inimese mure pärast pöördumine vaimuliku poole moodustas 25% luterlaste poolt välja toodud probleemidest, kuid vaid 6% EEKBKL-i ja EMK ning 3% EKNK liikmete poolt välja toodud probleemidest.

Probleemid, millega tahetaks pöörduda kaaskristlase poole, on konfessiooniti erinevad ning tegemist on statistiliselt olulise seosega (*).

Diagramm 12. Probleemid, millega tahetaks pöörduda kaaskristlase poole

EELK liikmete poolt on nimetatud eeskätt füüsilise haiguse ja leinaga seonduvat (37%), samas kui teiste konfessioonide puhul on see teema harvem mainitud (9% EEKBKL, 8% EMK ja 5% EKNK). EKNK liikmete poolt välja toodud probleemid moodustasid psühholoogilised probleemid 26% (EELK ja EMK 13%, EEKBKL 7%).

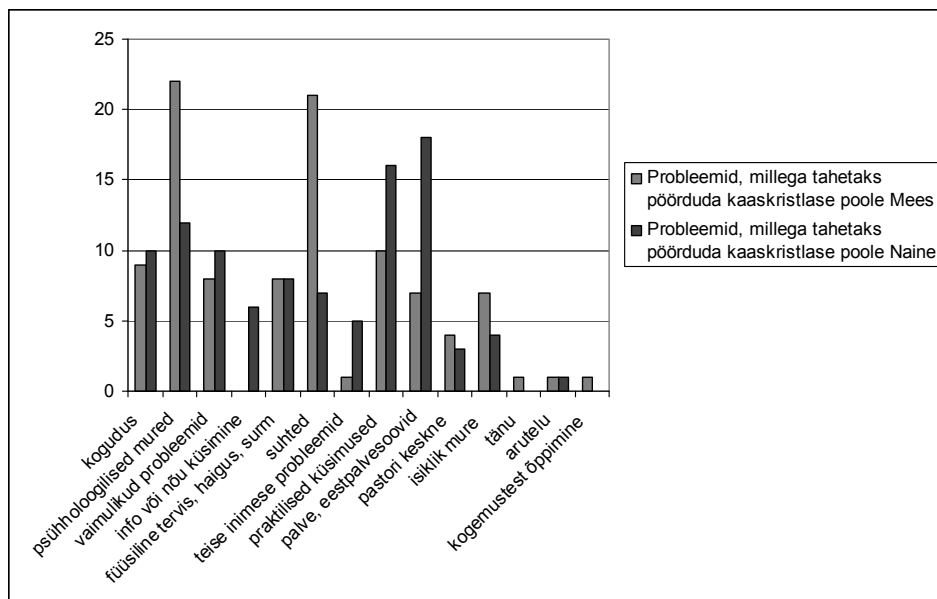
2.2.3. Naised ja mehed

Probleemidel, millega tahetaks pöörduda pastori poole, ei ole respondentide soo lõikes statistiliselt olulist seost nivool 0,05, küll aga nivool 0,1.

Esile võib tuua, et naiste puhul oli välja toodud kõige enam vaimulikke probleeme (23%), millega tahetakse pastori poole pöörduda, samas kui meeste poolt oli neid mainitud 15%. Meeste poolt nimetatud probleemide seas moodustasid kõige suurema osa psühholoogilised probleemid (23%). Naiste poolt välja toodud probleemidest moodustasid psühholoogilised probleemid 12%.

Probleemid, millega soovitakse pöörduda kaaskristlase poole, on soolises võrdluses erinevad ning tegemist on statistiliselt olulise erinevusega (**).

Diagramm 13. Naiste ja meeste probleemid, millega tahetaks pöörduda kaaskristlase poole

Meeste poolt on ennekõike mainitud psühholoogilisi muresid (22%; naiste poolt nimetatud vaid 12% korradest) ja suhteid (21%; naiste poolt mainitud 7% korradest), naiste poolt eestpalvesoove (18%; meeste poolt mainitud 7%) ja praktilisi küsimusi (16%; meeste poolt mainitud 10% korradest).

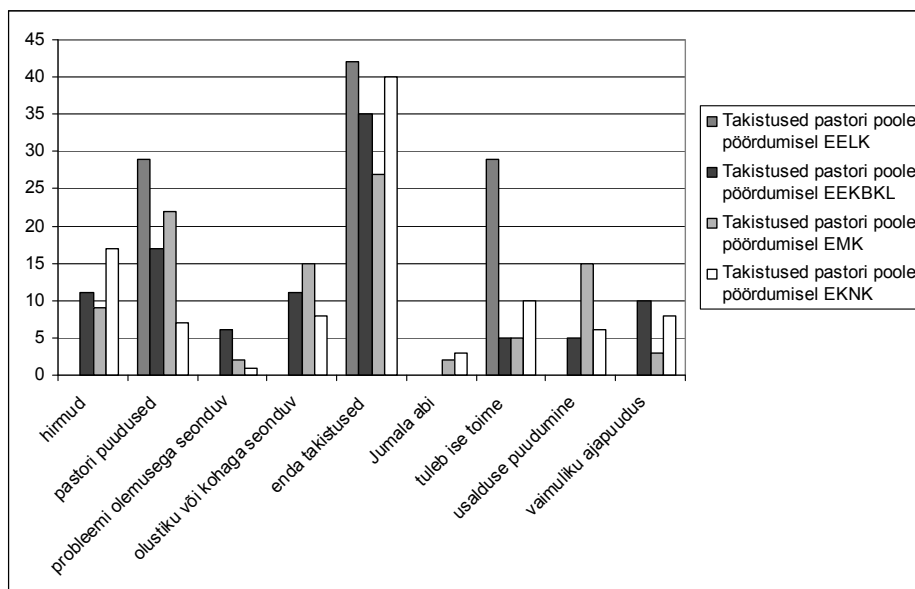
2.3. Takistused abi otsimise teel

2.3.1. Konfessioonide võrdlus

Järgnevas on taas tuginetud probleemipõhisele andmestikule.

Takistused, mida respondendid kogevad pastori poole pöördumise teel, erinevad konfessiooniti ja see erinevus on statistiliselt oluline (*). Üheks suuremaks respondentide poolt nimetatud takistuste valdkonnaks, mis ei lase vaimuliku poole pöörduda, on endaga seotud takistused. Need moodustasid 42% EELK, 40% EKNK, 35% EEKBKL-i ja 27% EMK liikmete poolt nimetatuid. Endaga seonduvate takistuste hulka kuulusid nt uhkus, häbelikkus, soovimatus tülitada, usu puudumine, süütunne, mässumeelsus, madal enesehinnang, perfektsionism, enda või oma probleemi ebaoluliseks pidamine, probleemi eitamine või laiskus probleemiga tegeleda. Siin öeldi ka, et initsiatiiv peaks tulema eeskätt pastorilt. Ühe võimaliku takistusena öeldi, et pastor on liiga lähedane – abikaasa.

Diagramm 14. Vastanute takistused pastori poole pöördumisel

29% EELK liikmete nimetatud takistustest, mis ei lase abi järele pöörduda, oli soov ise toime tulla, samas kui see moodustas vaid 10% EKNK ning 5% EEKBKL-i ja EMK liikmete poolt nimetatuid.

Luterlaste poolt nimetatud takistustest 29% moodustasid pastori puudused. Metodistide puhul oli pastori puudusi mainitud 22%, EEKBKL-i puhul 17% ja EKNK liikmete puhul vaid 7% kõigist takistustest. Pastori puudustena nimetati seda, et ta ei ole huvitatud koguduseliikmete muredest, et liikmetel pole lähedast suhet vaimulikuga, et vaimulik on liiga elukauge (ehk probleemidele saadakse vaid teoloogilisi seletusi), et vaimulikul puudub mingis kindlas teemas pädevus.

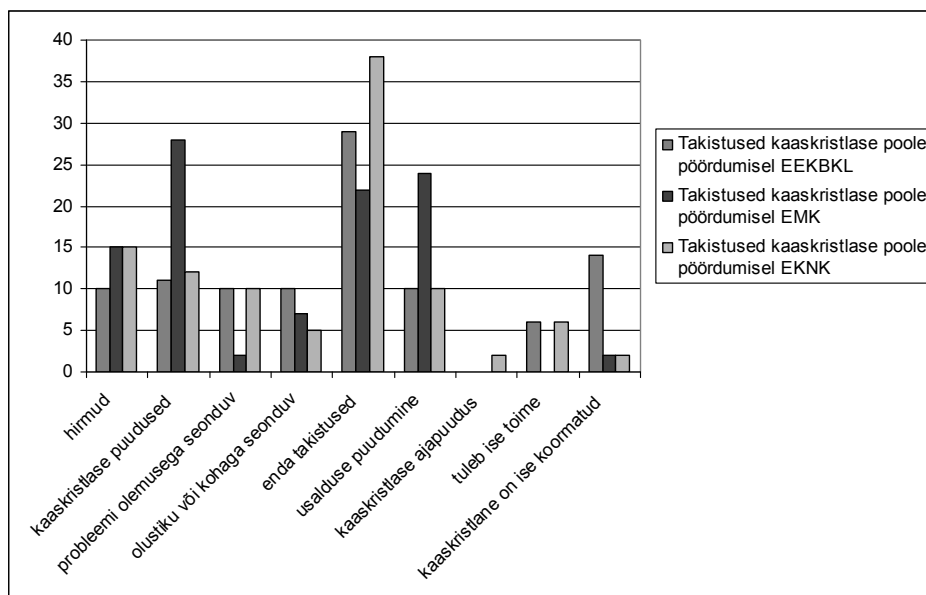
Hirmud moodustasid 17% EKNK liikmete poolt nimetatud takistustest (EEKBKL-i puhul 11%, EMK puhul 7%, EELK puhul ei mainitud). Hirme oli mitmeid: hirm hukkamõistu ees, hirm haiget saada, hirm näida saamatuna, hirm, et pastor ei hinda olukorda objektiivselt ja hirm rikkuda suhteid pastoriga.

Suurema rubriigina (mis on hirmude kategooriale lisaks eraldi välja toodud) nimetati usaldamatust pastori suhtes, kartust, et jutt ei jää konfidentsiaalseks. See moodustas tervelt 15% EMK liikmete poolt välja toodud takistustest. EELK puhul ei mainitud seda üldse ja EEKBKL puhul oli see 5%, EKNK puhul 6%.

Takistused kaaskristlase poole pöördumisel on konfessiooniti märkimisväärselt erinevad. Tegemist on statistiliselt olulise seosega (***)

Kuna küsimusele, mis on takistuseks kaaskristlase poole pöördumisel, on luterlaste poolt vastatud vaid kolmel korral, on EELK järgnevast võrdlusest välja jäetud.

Diagramm 15. Takistused kaaskristlase poole pöördumisel

38% EKNK liikmete poolt väljatoodud takistustest moodustasid endaga seonduvad takistused (29% EEKBKL-is ja 22% EMK-s). Nendeks olid: enda aja-puudus, häbelikkus, uhkus ja soovimatus näida nõrgana, piinlikkus, eitamine, usu puudumine, ettekujutus, et sellist probleemi ei tohiks üldse olla.

Suurem takistuste valdkond seotub kaaskristlase isikuga. See moodustas 28% EMK, 11% EEKBKL-i, 12% EKNK liikmete poolt välja toodud takistus-
test. Täpsemalt on kaaskristlasega seotud takistusteks kompetentsuse puudu-
mine ja ebaküpsus, ühise maailmavaate puudumine, haletsemine, mittemõist-
mine, kaaskristlase huvi puudumine teiste murede suhtes, suutmatus ära kuu-
lata. Takistusena öeldi veel, et teise inimese vaimulik tase jätab soovida ja kaas-
kristlastel pole meelevalda.

Usalduse puudumine kaaskristlase vastu moodustas 24% EMK liikmete poolt nimetatud probleemidest, samas kui EEKBKL-i ja EKNK puhul oli see ära toodud 10%-l juhtudest.

2.3.2. Naised ja mehed

Meeste ja naiste vastuseid võrreldes ei ole takistused pastori poole pöördumisel väga suured, samuti pole tegemist statistiliselt olulise seosega. Võiks ehk esile tuua, et meeste poolt on rohkem mainitud enda takistusi (41%; naiste poolt vastavalt 31%) ja hirme (15% mainimise kordadest; naistel 11%), naiste poolt on enam nimetatud olustiku või kohaga seonduvaid teemasid (14%; meestel 6% kordadest). Olustiku või kohaga seonduvate teemade alla on liigitatud nt see,

kui respondentil on keeruline kohale sõita, et saada hingeabi, või kui puudub privaatne keskkond, kus rääkida.

Kaaskristlase poole pöördumise takistuste ja soo vahel ei ole statistiliselt olulist seost nivool 0,05, küll aga nivool 0,1. Võiks esile tuua, et meeste poolt välja toodud takistuste hulgas on kõige suurem osakaal enda takistustel (37%), mis on ka enim mainitud naiste poolt (25%). Tähtsuselt teasel kohal takistusena on meeste jaoks kaaskristlase puudused, mida nimetati 21% poolt (võrdluseks: naiste poolt mainitud 12%); naiste poolt on teisenä mainitud usalduse puudumist (18%; võrdluseks: meeste vastuseid 9%).

2.4. Milline on hea hingehoidja

Hingehoidja isiku kirjeldamisel nimetati paljusid omadusi. Järgnevalt on esile toodud, mis on esimene omadus, mida loetleti. Kõige sagedamini mainiti, et hingehoidja peaks olema hea kuulaja (35%). Järgmisena on tähtis, et ta oleks armastav, empaatiavõimeline, toetav ja mitte hukkamõistev (23%). Kolmandaks on oluline, et ta oleks Jumalale orienteeritud, temast juhinduv ja palvetaja (10%). 8% nimetas usaldusväärse ja pihisaladuse hoidmise olulisust. Kõige harvemini mainiti seda, et ta peaks olema rõõmsameelne (1%), oskama õpetada (1%), olema vastava koolitusega (1%), ameti poolest pastor (1%). See näitab, kui võrd olulisemaks peetakse hooliva kaaskristlase tuge, kes on valmis lihtsalt ära kuulama, võrreldes sellega, et hingehoidjaks peaks tingimata olema pastor või inimene, kellel on spetsiifiline väljaõpe.

Samale küsimusele kvalitatiivselt – temaatilise analüüsiga – lähenedes võib esile tuua mitmeid parameetreid, mida hea hingehoidja puhul oodatakse. Kvalitatiivse osa puhul on kasutatud eraldi numeratsiooni, et teemad oleks kergemini jälgitavad.

2.4.1. Hingehoidja omadused

2.4.1.1. Eeskuj

Hingehoidja peaks olema oma eluga eeskujuks, ta sõnad ja teod peavad olema vastavuses. Üks respondent kirjeldab hingehoidjat nõnda: „Korrektn kaitumises ja riietuses, hoolitsetud ja puhas hingelt ja ihult.”

2.4.1.2. Hea kuulaja

Nagu kvantitatiivsest analüüsist ilmneb, on kõige hinnatumaks omaduseks hingehoidja puhul abivajaja ärakuulamine. Üks ent sõnastab seda eriti täpselt: hea hingehoidja on „ärakuulaja, mitte kiirustaja, mitte kohe vastuseid-lahendusi pakkuv”.

2.4.1.3. Avatud, hea suhtleja

Hingehoidja peaks olema avatud ja hea suhtleja. Paar respondenti selgitab, mida mõeldakse avatuse ja suhtlusoskuse all: hingehoidja „avab ka ennast, mitte

pealetükkiv, loomulik, huumorimeelega, taktitundeline”. Teine respondent kirjeldab head hingehoidjat, kes „suhtleb võrdselt kõigiga”.

2.4.1.4. Kaastundlik, empaatiline, sõbralik, armastav

Hingehoidjalt oodatakse kaastunnet ja mõistmist, et tal on „karjase süda” ja ta „armastab ligimest nagu Jeesus armastab meid”. Hea hingehoidja „ei pea epistlit ega suru oma põhimõtteid peale” „ei süüdistata, ei ole tagantjäreli tark”. Kaastunne ei tähenda aga kõikelubavust. Üks respondent kirjutab hea hingehoidja kohta: „ei lase endale pähe istuda ja samas pole arvustav”. Peale kohtumist oodatakse, et hingehoidja „hiljem peab meeles minu käekäiku”. Empaatiat teema võiks kokku võtta teise respondendi sõnadega: „armastab Jumalat, kogudust ja ka iseennast”.

2.4.1.5. Julgustav, toetav, suunav

Hingehoidja oluliseks oskuseks on oskus julgustada ja näha ka keerulistes olukordades lootust, toetada abivajaja enesehinnangut. Tähtis on aidata jõuda probleemi põhjusteni. Heal hingehoidjal „on kogemusi ja tahtmist aidata, mitte ei otsi telefoniraamatust numbreid, kuhu edasi suunata”. Ühtlasi on tema ülesandeks esitada julgeid küsimusi, et aidata lahendusteni jõuda, et suunata abivajajat ennast sõnastama, mis on valesti. Eraldi mainiti ka seda, et hingehoidja aitab koormaid Jumala ette panna.

2.4.1.6. Julgeb tõde öelda

Nagu eelnevas juba mainitud, on hea hingehoidja ülesanne esitada suunavaid ja julgeid küsimusi. Veelgi enam: hingehoidjal peab olema julgus vajalikul hetkel ka otsekohest tõde öelda. Ta „ei anna nõu, nagu abivajaja kõrvad sügelevad, vaid õiglaselt”.

2.4.1.7. Usaldusväärne ja omakasupüüdmatu

Hea hingehoidja oluliseks eelduseks on see, et ta on usaldusväärne inimene, kes suudab pihisaladust hoida. Tähtis on see, et ta ei teeks hingehoiutööd, et ise sellest kasu lõigata: ta on „mitte omakasupüüdja, kes aitab vaid selleks, et oma mainet kujundada”.

2.4.1.8. Uuendusmeelne, arenguvõimeline

Hingehoidjalt oodatakse, et ta oleks arenguvõimeline ning suudaks uuendusi läbi viia. Pidades silmas küll ilmselt ennekõike pastorit, kirjutas üks respondent: „[Ta on] oma jutlustes ja ettevõtmistes innovaatiline karjane.”

2.4.1.9. Kättesaadav

Mitmed respondendid ootasid, et hingehoidjal oleks aega, et ta oleks abivajajale kättesaadav. „Tal on aega ja huvi, mitte ei tule rääkima viisakusest,” kirjutas üks respondent. „Tal on aega sind ära kuulata, ta ei vaata kogu aeg kella,” ütles teine.

2.4.1.10. Samad kogemused

Hingehoidja puhul ootasid mõned respondendid, et tal peaks olema olnud sarnased kogemused, millega abivajaja tema poole pöördub – siis on hädasolijat kergem mõista. Selles rubriigis võib veel lisada ootuse, et tegu oleks elukogenu inimesega, kes on samal ajal ka praktilise mõtlemisega.

2.4.2. Jumalale suunatus, temast juhendumine

Respondendid sõnastasid seda erinevalt, kuid paljude jaoks oli oluline, et hingehoidja oleks lähedases suhtes Jumalaga. Nende sõnul hea hingehoidja „käib koos Jumalaga”, tema „elu on täielikult üle antud Jeesusele”, ta „kuulab Jumalat, mida vastata, ja ei pinguta omast tarkusest”, ta „peab põlema Jumalale”, tal on „endal suhe Jumalaga korras”.

Hingehoidja peaks mitmete respondentide arvates olema „nii isiksusena kui vaimulikult küps, kellel on lähedane suhe Jumalaga”. Tema elulaad peaks olema „pühitsust nõudev”. Üks respondent sõnastas seda nii: „Ta peaks olema vaimulikult kahe jalaga maa peal.”

Lisaks vaimulikule küpsusele mainiti mitmel puhul, et hingehoidjal peaks olema Püha Vaimu annid ning tal peaks olema meelevald.

Hingehoidja peaks olema valmis palvetama abivajajaga ning tegema eestpalveid abivajaja eest. Üks respondent kirjutab: „[Ta] hoiab avatud Jumaliku armastuse kanalid, sest omast jõust ei saa me kedagi aidata.”

Hingehoidja vajab oma tööks erilist ametiseseadmist Jumala poolt: „[Ta peab olema] ennekõike Jumala poolt võitnud selleks tööks.”

2.4.3. Väljaõpe

2.4.3.1. Analüüsivõimeline ja intelligentne

Hingehoidja peab suutma kuuldot objektiivselt analüüsida. Ta peaks olema „taktitundeline ja piisavalt intelligentne“. Tema teadmised võiks olla laialatuslikud ja oskused mitmekülgsed.

2.4.3.2. Psühholoogia

Hingehoidja puhul eeldati, et tal on teadmised psühholoogia vallas. Samas ei täpsustatud, mida oodatakse – kui põhjalikke teadmisi.

2.4.3.3. Teoloogia, piibliteadus

Lisaks psühholoogiateadmistele oodati teoloogia ja täpsemalt piibliteaduse tundmist. Üks respondent kirjutas: „[Ta] peaks oskama lahti seletada piibliaegseid kohti ja tundma teisi uske.“

2.4.3.4. Hingehoid

Eeldati, et hingehoidja on „läbi teinud vastavad kursused“ ja et tal on „teadmised hingehoiu alal.“

2.4.4. Muud parameetrid

2.4.4.1. Vaimulik

Paar respondenti samastasid hingehoidja vaimulikuga, öeldes, et hea hingehoidja on nende praegune pastor või siis, et hingehoidja on „vaimulik, kes oskab jutlustes siduda vaimuliku osa tegeliku eluga, tunneb kaasa abivajajatele”.

2.4.4.2. Vanus ja sugu

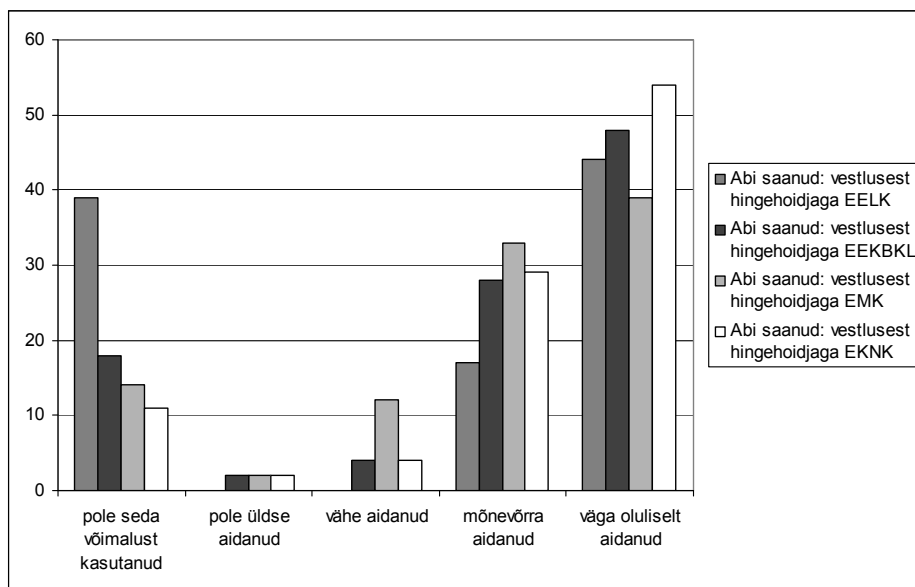
Paar respondenti andis hingehoidjaks olemisele ette nii soolised kui vanuselised eeldused: üks respondent eeldas, et hingehoidja peaks olema vanem kui 50-aastane (ütleva oli ise 22-aastane naine), teine, et hingehoidja peaks olema 30 aastat temast vanem (tegemist oli 35-aastase meessoost respondendiga). Üks respondent, 70-aastane naine, arvas, et hingehoidja peaks kindlasti olema meessoost.

2.5. Millest on olnud abi keerulises olukorras

Siin ja kogu järgnevas analüüsis on kasutatud indiviidipõhist andmestikku. Esmalt on esitatud üldised tulemused, seejärel vastused konfessioonide lõikes, mõne vastuse puhul ka piirkonna lõikes. Respondentide vastused, kes ei nimeanud oma konfessiooni või oli see midagi muud kui võrreldavad neli, samuti need, kes ei maininud oma koguduse asukohta, ei sisaldu neid tunnuseid käsitlevates tulemustes.

Vestlusest hingehoidjaga, kelleks on vaimulik või mõne töövaldkonna juht koguduses, on oluliselt või mõnevõrra abi saanud 75% vastanuist. Konfessiooniti vastused mõnevõrra erinesid ning tegu on statistiliselt olulise erinevusega (*).

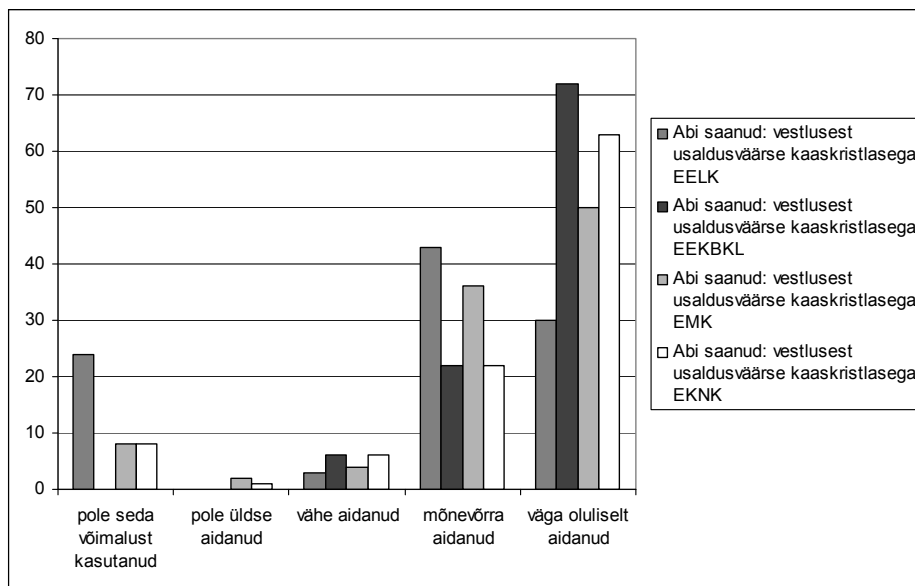
Diagramm 16. Kuidas on aidanud vestlus hingehoidjaga (N=229)

Nii nt väitis 39% EELK respondentidest, et nad pole hingehoidjaga vestelnud, samas kui teiste konfessioonide esindajad ütlesid seda tunduvalt harvemini (18% EEKBKL, 14% EMK, 11% EKNK). Kõige rohkem (mõnevõrra või väga oluliselt) on vestlusest hingehoidjaga abi saanud EKNK respondendid (83%; võrdluseks: 76% EEKBKL, 72% EMK, 61% EELK).

Usaldusväärse kaaskristlasega vestlemine on aidanud koguni 85% respondente. Konfessioonide lõikes on tegemist statistiliselt olulise erinevusega (**).

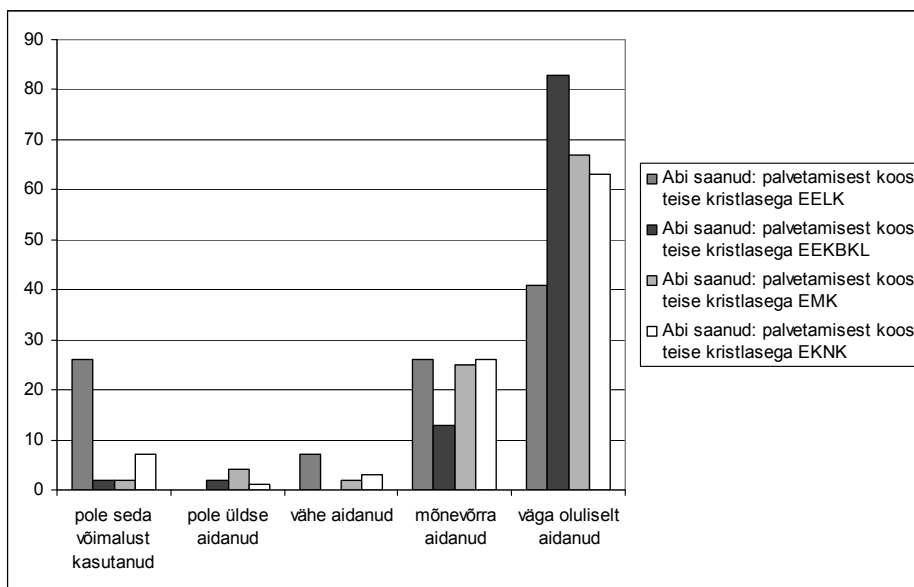
Diagramm 17. Kuidas on aidanud vestlus usaldusväärse kaaskristlasega

Neid, kes ütlesid, et vestlusest kaaskristlasega on mõnevõrra või oluliselt abi olnud, oli kõige enam EEKBKL-i respondentide seas (94%) ja kõige vähem EELK respondentide hulgas (73%), sinna vahepeale jäid EMK (86%) ja EKNK (85%) respondendid.

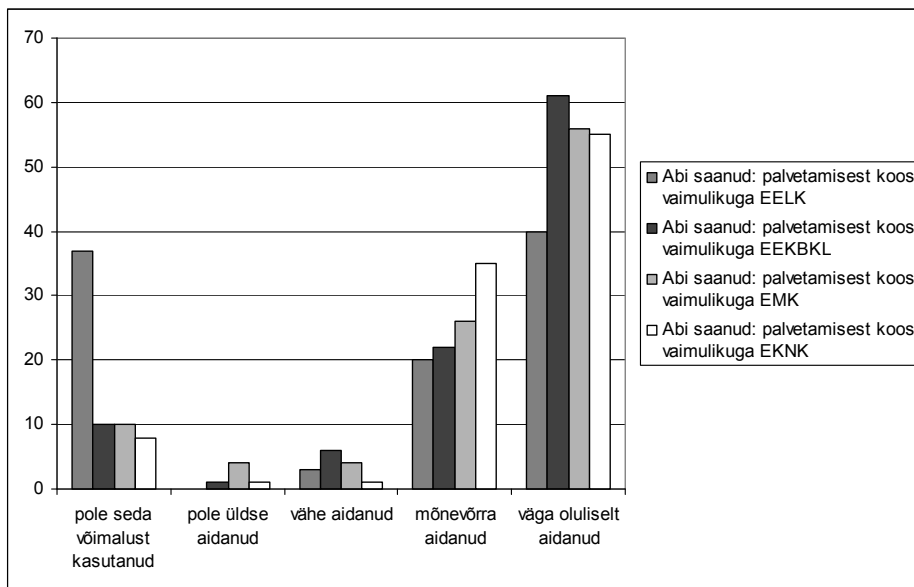
Palvetamine teise kristlasega on aidanud väga oluliselt 65% ja mõnevõrra 23%, seega kokku koguni 88% respondentidest. Konfessionaalses lõikes on tegemist statistiliselt olulise erinevusega (***) . Kaaskristlasega ei ole keerulises olukorras koos palvetanud tervelt 26% EELK respondentidest, samas kui teiste konfessioonide puhul on see näitaja oluliselt väiksem (EKNK 7%, EEKBKL ja EMK 2%). Teise kristlasega koos palvetamisest on mõnevõrra või oluliselt abi olnud 96% EEKBKL-i, 92% EMK, 89% EKNK, kuid ainult 67% EELK respondentidest.

Diagramm 18. Kuidas on aidanud palvetamine kaaskristlasega (N=219)

Palvetamine vaimulikuga on aidanud väga oluliselt 55% ja mõnevõrra 26% ehk palvest vaimulikuga on enam või vähem abi olnud 81% küsitlenuist. Konfessionaalses lõikes on tegemist statistiliselt olulise seosega (*).

Diagramm 19. Kuidas on aidanud palvetamine vaimulikuga (N=218)

EELK respondentidest tervelt 37% pole vaimulikuga koos palvetanud, kui teiste konfessioonide puhul on see 10% (EEKBKL ja EMK) või 8% (EKNK). EKNK respondente on palvetamine vaimulikuga kõige enam aidanud – 90% ütles, et nad on abi saanud oluliselt või mõnevõrra. EEKBKL-i respondentidest ütles sama 83%, EMK respondentidest 82%, EELK respondentidest 60%.

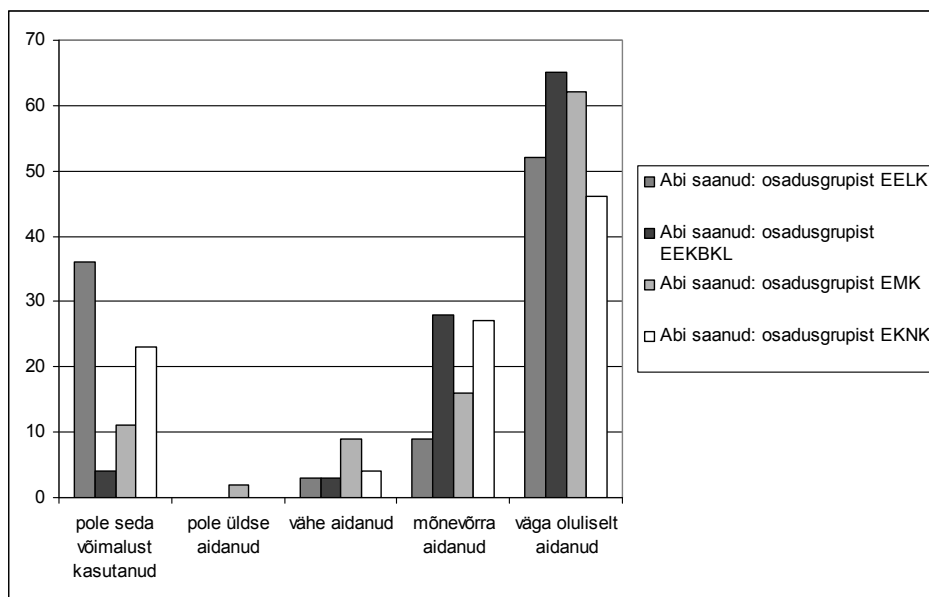
Üksi palvetamine on aidanud väga oluliselt (65%) või mõnevõrra (30%), kokku 95% inimeste puhul. Konfessionaalses lõikes ei ole tegemist statistiliselt olulise seosega nivool 0,05, küll aga nivool 0,1. Märkatav on EEKBKL-i respondentide kõrge protsent, kes ütlesid, et nad on üksi palvetamisest väga oluliselt abi saanud (78%; võrdluseks: 65% EELK, 61% EMK, 55% EKNK), samuti on kõrgeim EEKBKL-i respondentide hulk, kes on abi saanud mõnevõrra või oluliselt, ehkki siin on näitajad teiste konfessioonidega sarnasemad (99% EEKBKL, 96% EMK, 94% EELK, 92% EKNK).

Koguduse eestpalve on keerulisel hetkel olnud abiks mõnevõrra või oluliselt 73%-le vastanutest. Konfessionaalses lõikes pole tegemist statistiliselt olulise erinevusega nivool 0,05, küll aga 0,1. Esile võiks tuua, et 36% EELK respondentidest pole seda võimalust kasutanud, samas kui vaid 13% EMK respondente ütles sama (EEKBKL-i ja EKNK respondentide vastused jäävad sinna vahepeale, vastavalt 26% ja 23%). Oluliselt või mõnevõrra on koguduse eestpalve abiks olnud kõige enam EMK, kõige vähem EELK liikmetest respondentide hulgas (64% EELK, 73% EKNK, 74% EEKBKL ja 77% EMK).

Pihtimise võimalust pole kasutanud 58% vastanuist; mõnevõrra või oluliselt on piht aidanud 37%. Erinevaid konfessioone võrreldes tuleb esile tuua, et kui EELK respondentidest polnud pihtimise võimalust kasutanud 78%, siis EMK respondente oli neist poole vähem, 39% (EEKBKL 66%; EKNK 54%). EMK respondentid olid pihil käimisest saanud ka kõige enam abi (mõnevõrra või oluliselt kokku 48%; võrdluseks: EKNK 40%, EEKBKL 30%, EELK 22%). Pihitulemuslikkuse ja konfessioonide seos pole statistiliselt oluline nivool 0,05, küll aga nivool 0,1.

Osalemine väikegrupis (piibli-, palve-, osadusgrupp) on aidanud 78% respondente, samas kui 17% pole seda võimalust kasutanud. Statistiliselt oluline seos (***) on konfessioonide lõikes.

Diagramm 20. Kuidas on abi olnud osadusgrupist (N=217)

Mõnevõrra või oluliselt on aidanud osadusgrupp enamikku EEKBKL-i respondente (93%; võrdluseks: 78% EMK, 73% EKNK, 61% EELK). Samuti on silmatorkav, et vaid 4% EEKBKL-i respondentidest pole osadusgrupis olnud, samas kui nt EELK respondentidest ütles sama üle kolmandiku – 36% (võrdluseks: 11% EMK, 23% EKNK). Osadusgrupist pole üldse või on vähe abi olnud 11% EMK respondentidele; teiste puhul on protsent 3% (EELK, EEKBKL) või 4% (EKNK).

Tugigrupp on aidanud palju või mõnevõrra 20% inimesi, kuid tervelt 77% pole selles osalenud. Konfessioonide lõikes statistiliselt olulist erinevust ei esinenud. Siiski võib esile tuua, et 33% EMK respondentidest on mõnevõrra või oluliselt tugigrupist abi saanud (võrdluseks: 19% EEKBKL, 16% EELK, 15% EKNK) ning EMK respondentidest kõige vähem oli neid, kes ütlesid, et nad pole seda võimalust kasutanud (ehkki ka neid oli üle poole – 60%; võrdluseks: EKNK 79%, EEKBKL 81%, EELK 84%).

Jutluse või piiblitunni kuulamine on aidanud 89% vastanuist (sh 59% väga oluliselt). Statistiliselt olulist seost konfessioonide lõikes ei ilmnenud, kuid EEKBKL paistab silma selle poolest, et mitte keegi ei öelnud, et nad pole seda võimalust kasutanud (võrdluseks: 2% EMK, 7% EKNK ja 11% EELK respondentidest ütles, et nad pole jutlust või piiblitundi kuulanud raskel hetkel) ning tervelt 97% EEKBKL-i vastajatest ütles, et nad on jutluse või piiblitunni kuulamisest mõningast või olulist abi saanud (võrdluseks: 87% EKNK, 86% EMK, 80% EELK).

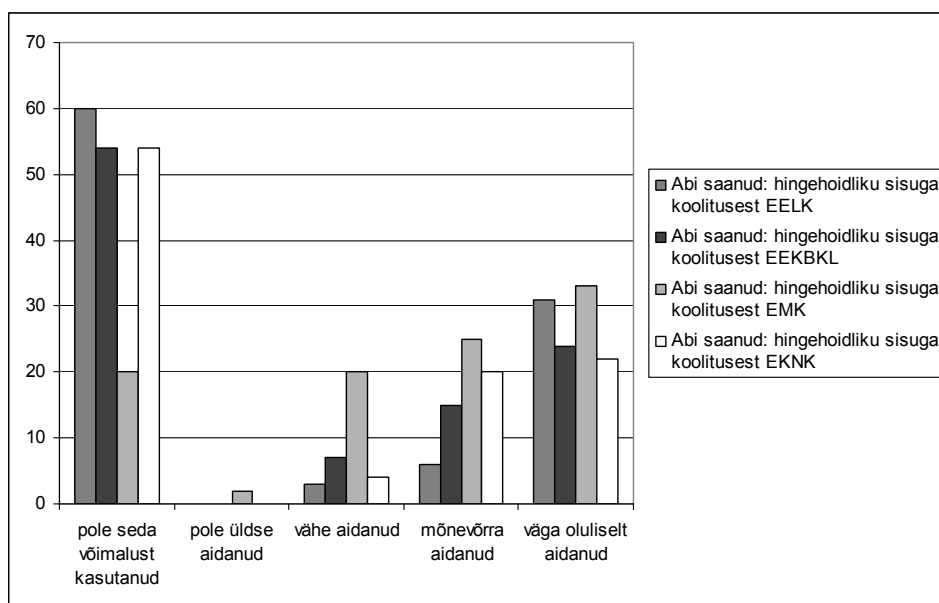
Iseseisvast Piibli lugemisest on oluliselt või mõnevõrra abi saanud 91% respondentidest. Konfessioonide lõikes pole tegemist statistiliselt olulise

seosega nivool 0,05, küll aga nivool 0,1. Pisut selgemini eristuvad siin EEKBKL-i respondendid, kelledest 99% väitis, et Piibli lugemisest on neile mõnevõrra või oluliselt abi olnud. Teisel kohal on EKNK respondendid 92%-ga; nii EELK kui EMK respondentidest vastas samamoodi 86%.

Abistava sisuga kirjandusest on mõnevõrra või oluliselt abi leidnud 81% respondentidest ning vaid 8% ütles, et pole seda võimalust kunagi kasutanud. Konfessioonide lõikes vastused mõnevõrra erinevad. Tegemist pole statistiliselt olulise erinevusega nivool 0,05, küll aga nivool 0,1. Konfessioonide võrdluses paistab silma, et neid, kes pole abistava sisuga kirjandust lugenud, on kõige enam EKNK-s (16%) ja EELK-s (15%); EEKBKL-is ja EMK-s oli neid tunduvalt vähem (vastavalt 3% ja 2%). Kõige enam on abi saanud EMK (86%) ja EEKBKL-i (84%) respondendid (võrdluseks: EELK 79% ja EKNK 74%).

Hingehoidlikust koolitusest on olnud abi 44% jaoks; 47% pole seda võimalust kasutanud. Konfessionaalses plaanis on vastused võrdlemisi erinevad ja tegemist on statistiliselt olulise erinevusega (**).

Diagramm 21. Kuidas on aidanud hingehoidliku sisuga koolitus (N=213)

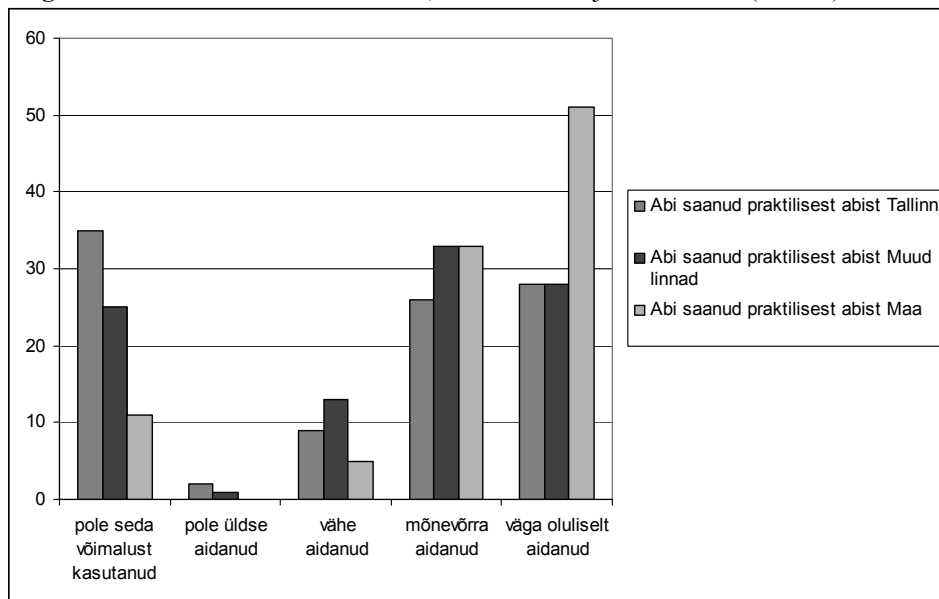

Hingehoidliku sisuga koolitusest ei ole osa võtnud 60% EELK ja 54% EEKBKL-i ja EKNK respondentidest, samas kui EMK respondentidest vaid 20% pole taolisel koolitusel osalenud. Kõige enam on hingehoidliku teemaatika koolitused aidanud EMK respondente – mõnevõrra või oluliselt on koolitused abiks olnud 58%-le (võrdluseks: EKNK 42%, EEKBKL 39%, EELK 37%).

Praktilisest abist, infost on kasu olnud 66%-le, kuid seda võimalust pole üldse kasutanud 23%. Sealjuures pole praktilisest abist üldse kasu olnud 1%-le

ja vähe abi 10%-le. Praktiline abi on olnud oluliselt või mõnevõrra toeks enam maapiirkondade koguduste respondentidele: kas mõnevõrra või oluliselt 84%-le; samas kui Tallinna ja muude linnade respondendid on seda vähem väitnud (61% muude linnade ja 54% Tallinna respondentidest). Tegemist on statistiliselt olulise seosega (*).

Diagramm 22. Praktilise abi osatähtsus, sõltuvalt vastajate elukohast (N=225)

Konfessioonide lõikes statistiliselt olulist seost aga ei esinenud. Praktilise abi kasutamise-mittekasutamise poolest on sarnasemad EELK ja EEKBKL (pole kasutanud 26% EELK ja 32% EEKBKL-i respondentidest) ning EMK ja EKNK (pole kasutanud 16% EMK, 18% EKNK respondentidest). EELK respondentidest 55% ütles, et praktiline abi on neile väga oluliselt toeks olnud (40% EMK, 30% EEKBKL ja EKNK). Praktilise abi tõhusust mõnevõrra või väga tähtsaks kokku pidas 71% EELK ja EKNK, 69% EMK ning 59% EEKBKL-i respondentidest.

Julgustava sisuga telefonikõnest, kirjast või külastusest on abi saanud 60%; 33% jaoks pole seda võimalust olnud. Konfessioonide lõikes statistilist erinevust ei esinenud. Julgustav telefonikõne on abiks olnud üsna sarnasele hulgal respondentidele (60%-le EMK ja EKNK ning 59%-le EELK ja 58%-le EEKBKL-i respondentidest). Samuti on sarnane nende hulk, kes pole seda kogenud (30% EMK, 31% EKNK, 37% EEKBKL-i ja 41% EELK respondentidest).

Kui võrrelda, millest on erinevate konfessioonide inimestel kõige enam abi olnud, ilmneb, et EELK respondentide jaoks on see üksi palvetamine, Piibli lugemine, jutluse või piiblitunni kuulamine ja praktiline abi. EEKBKL-i respondentide jaoks on ennekõike abi olnud palvetamisest kaaskristlasega, üksi

palvetamisest, Piibli lugemisest ja vestlusest kaaskristlasega. EMK respondendid mainisid kõige sagedamini Piibli lugemist, palvet kaaskristlasega, osadusgruppi ja üksi palvetamist. EKNK respondente on kõige enam aidanud vestlus kaaskristlasega, palve kaaskristlasega, jutluse või piiblitunni kuulamine ja Piibli lugemine. Järgnevas tabelis on toodud ka vastajate protsent kõigist vastava konfessiooni respondentidest, kes leidsid, et loetletud meetmest on olnud kõige enam abi.

Tabel 2. Mis on kõige enam aidanud – konfessioonide võrdlus (4 tähtsamat)

EELK	üksi palvetamine (65%), Piibli lugemine (63%), jutluse, piiblitunni kuulamine (58%), praktiline abi (55%)
EEKBKL	palvetamine kaaskristlasega (83%), üksi palvetamine (78%), Piibli lugemine (77%), vestlus kaaskristlasega (72%)
EMK	Piibli lugemine (70%), palve kaaskristlasega (67%), osadusgrupp (62%), üksi palvetamine (61%)
EKNK	vestlus kaaskristlasega (63%), palve kaaskristlasega (63%), jutluse, piiblitunni kuulamine (63%), Piibli lugemine (61%)

Lisaks mainiti, et abi on olnud tulevase või praeguse abikaasa või perekonna toetusest (5 inimest), ise kristlikku muusikat tehes (lauldes või mõnda muusika-instrumenti mängides – 3 inimest). Esile toodi veel osadust kristlastega (5 inimest), looduses viibimist ja mõtisklemist, mõne raamatu lugemist, kristlikke raadiosaateid, palvetamist, sh mainiti eestpalvete olulisust. Abi on saanud piiblikoolis õppimisest. Kolm inimest kirjutas, et tegu on olnud Jumala töö ja armuga, et nad on saanud abi.

2.6. Teised professionaalsed abistajad

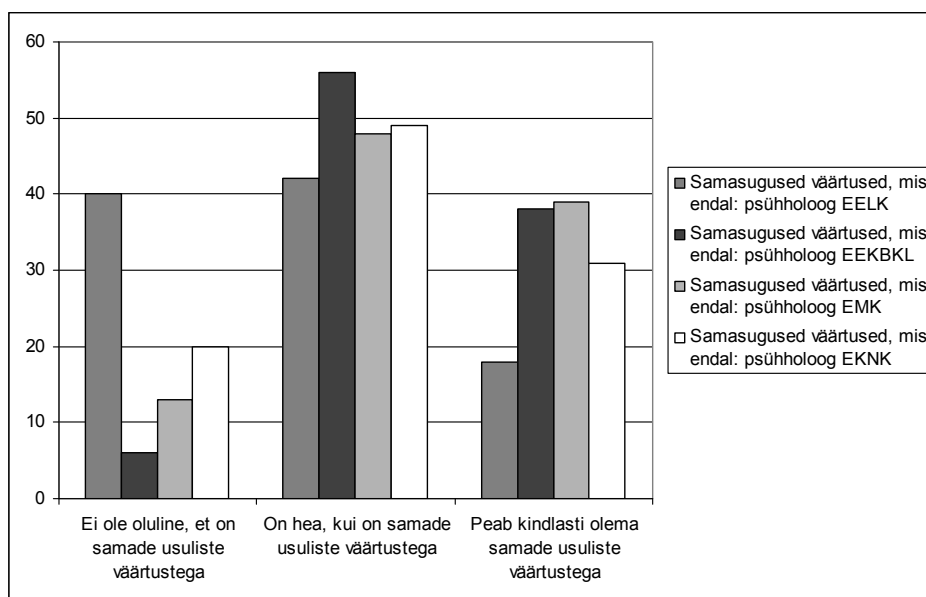
Üks küsimus keskendus eraldi sellele, kuivõrd tähtsaks peavad respondendid seda, et nende perearstil, sotsiaaltöötajal, psühholoogil või psühhiaatril oleks nendega sarnased usulised väärtused.

Perearsti puhul leidsid pooled vastajad, et ei ole oluline, et tal oleks samad usulised väärtused ning 45%, et on hea, kui väärtused oleks samad. Vaid 5% arvas, et kindlasti peaks väärtused kokku langema. Märkmisväärsset erinevust ei esinenud konfessioonide võrdluses ning see seos ei olnud statistiliselt oluline.

Sotsiaaltöötaja puhul leidis 8%, et väärtused peaks kindlasti samad olema ja koguni 56% leidis, et oleks hea, kui väärtused oleks samad. 36% arvas, et see pole oluline. EELK liikmetest oli kõige enam neid, kes arvas, et pole oluline, et sotsiaaltöötajal on nendega samad väärtused – 56% (võrdluseks: EKNK 36%, EMK 34%, EEKBKL 28%), kuid teiste konfessioonide esindajad võtsid enamusel pisut soosivama seisukoha, öeldes, et on hea, kui sotsiaaltöötajal on nendega samad väärtused (EEKBKL 64%, EMK 62%, EKNK 56%, EELK 33%). Statistiliselt ei ole tegemist olulise seosega.

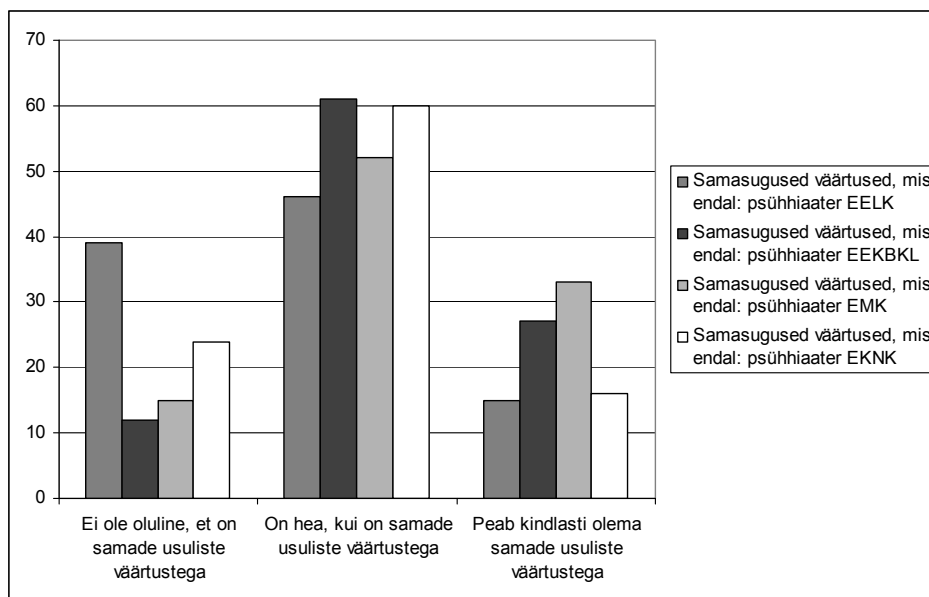
Psühholoogi puhul ootas 33%, et väärtused oleks kindlasti samad, ning 50% leidis, et oleks hea, kui väärtused ühtiksid. Erinevused esinesid konfessiooniti: teiste konfessioonide seas paistsid silma EELK respondendid, kelledest 40% leidis, et psühholoogi samad väärtused pole olulised, samas kui EEKBKL-i respondentidest vaid 6% leidis sama (20% EKNK, 13 EMK). Kui EEKBKL-i (38%), EMK (39%) ja EKNK (31%) respondentidest üsna sarnane hulk arvas, et psühholoog peab kindlasti samade väärtustega olema, siis EELK respondentidest soovisid seda poole vähem, 18%. Seos on statistiliselt oluline (**).

Diagramm 23. Psühholoogiga samade väärtuste omamise olulisus (N=223)

Psühhiaatril eeldas kindlasti samu usulisi väärtusi 23%; et oleks tore, kui väärtused oleks sarnased, ütles 56%. Seda, et psühhiaater peaks tingimata samade väärtustega olema, soovisid ennekõike EMK (33%) ja EEKBKL-i (27%) respondendid (võrdluseks: EKNK 16%, EELK 15%). EELK respondentidest kõige suurem hulk, 39% leidis, et pole oluline, et psühhiaatril on samad väärtused (EKNK 24%, EMK 15%, EEKBKL 12%). Seos on statistiliselt oluline (*).

Diagramm 24. Psühhiaatriga samade väärtuste omamise olulisus (N=215)

2.7. Millised võimalused on kättesaadavad

Järgnevas on esitatud esmalt üldised tulemused, seejärel vastused konfessioonide lõikes, mõne vastuse puhul ka piirkonna lõikes. Nende respondentide vastused, kes ei kuulu nelja võrreldavasse konfessiooni või pole märkinud oma kuuluvust, samuti need, kes ei maininud koguduse asukohta, ei sisaldu vastavaid tunnuseid käsitlevates tulemustes.

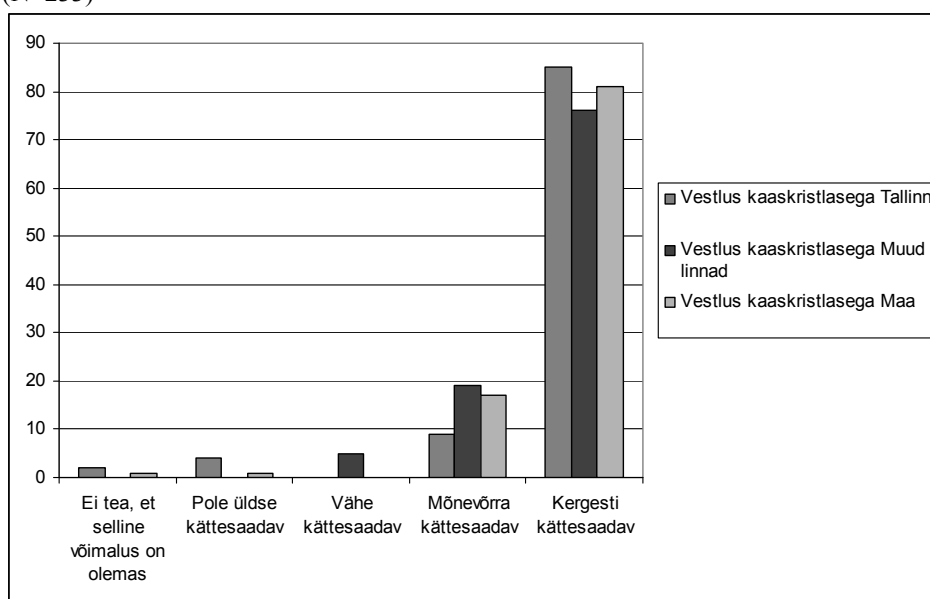
93% respondentidest leidis, et vestlus hingehoidjaga on neile kergesti või mõnevõrra kättesaadav. Seda, et üldse on olemas võimalus vestelda vaimulikuga, ei teadnud 2%.

Võrreldes erinevate piirkondade (Tallinn, muud linnad, maapiirkond) respondentide vastuseid, ei tulnud esile väga suuri erinevusi, sh pole tegemist statistiliselt olulise erinevusega. Märkimisväärne ehk on, et maapiirkondade inimeste jaoks on vestlus hingehoidjaga kõige kättesaadavam (97%; Tallinn ja muud linnad 92%). Tallinna ja muude linnade erinevus oli vaid selles, et Tallinna respondentidest suurem hulk pidas vestlust kergesti kättesaadavaks – 81%, muude linnade puhul ütles seda 70% respondentidest.

Konfessioonide lõikes erinesid vastused mõnevõrra (statistiline olulisus oli nivool 0,1, mitte 0,05). Kergesti kättesaadavaks hindasid vestlust hingehoidjaga eeskätt EELK respondendid (87%), neile järgnesid EKNK respondendid (80%; võrdluseks: 72% EMK, 68% EEKBKL). Kui kokku panna mõnevõrra ja kergesti kättesaadavus, on samuti eesotsas EKNK (99%) ja EELK (97%; võrdluseks: EEKBKL 93%, EMK 84%).

Vestlust kaaskristlasega pidas kergesti või mõnevõrra kättesaadavaks 95% vastanuist. Vastused sõltusid antud juhul rohkem sellest, kus asus respondentide kogudus. Tegemist on statistiliselt olulise seosega (*). Kõige kergemaks peavad ligipääsu Tallinna koguduste kohta vastanud (vestlus kaaskristlasega on kergesti kättesaadav 85%-le tallinlastele; võrdluseks: 81% maa-, 76% muude linnade respondentidele); muude linnade ja maapiirkonna kohta on üsna palju vastatud, et ligipääs on mõnevõrra kättesaadav (19% muud linnad, 17% maapiirkond, 9% Tallinn). Kui mõnevõrra ja kergesti ligipääsetavus kokku liita, ilmneb, et maapiirkondades on kättesaadavus parem kui Tallinnas ja teistes linnades (98% maa, 94% Tallinn, 95% muud linnad).

Diagramm 25. Vestluse kättesaadavus, sõltuvalt vastanute koguduse asukohast (N=233)

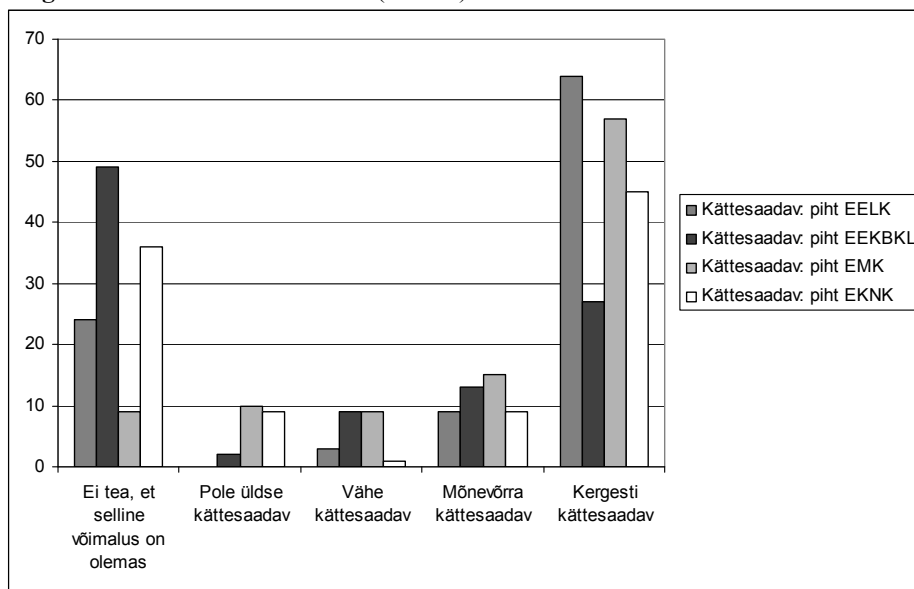
Konfessioonide lõikes pole tegemist statistiliselt olulise seosega, siiski on märgatavalt vähem EMK respondente öelnud, et vestlus usaldusväärse kaaskristlasega on neile kergesti kättesaadav (74%; võrdluseks: EELK 80%, EEKBKL ja EKNK 82%).

Pihtimise võimalust pidas kergesti või mõnevõrra kättesaadavaks 56% vastanuist, kuid tervelt 32% ei olnud teadlik, et selline võimalus on olemas. Piirkonna lõikes pole tegemist statistiliselt olulise seosega nivool 0,05, küll aga 0,1. Kui maapiirkondade inimestest 70%-le on piht kergesti või mõnevõrra kättesaadav, siis Tallinna respondentidest vaid 47%-le ja muude linnade respondentidest 52%-le. Veelgi märkimisväärsem on vahe, kui võrrelda kergesti kättesaadavust: maapiirkondade inimestest 60% leidis, et piht on kergesti kättesaadav, samas kui tallinlastest leidis sama 41% ja muude linnade respondentidest 37%. Pihtimise võimalusest polnud teadlikud 38% Tallinna ja 36%

muude linnade koguduste respondentidest, samas kui maakoguduste respondentidest väitsid sama poole vähem, 21%.

Konfessionaalses lõikes on pihi puhul tegemist statistiliselt olulise seosega (***) . EELK liikmed (64%) peavad pihti enam kättesaadavaks kui teised; neile järgnesid EMK respondendid, kellest 57% pidas pihti kättesaadavaks (EKNK 45%, EEKBKL 27%). Ligi pooled (49%) EEKBKL-i ja üle kolmadiku (36%) EKNK respondentidest pole teadlikud selle võimaluse olemasolust. Üsna suur hulk EELK liikmeid polnud pihist teadlikud (24%), samas oli üllatav, kui vähe EMK respondente sama väitis (9%).

Diagramm 26. Pihi kättesaadavus (N=214)

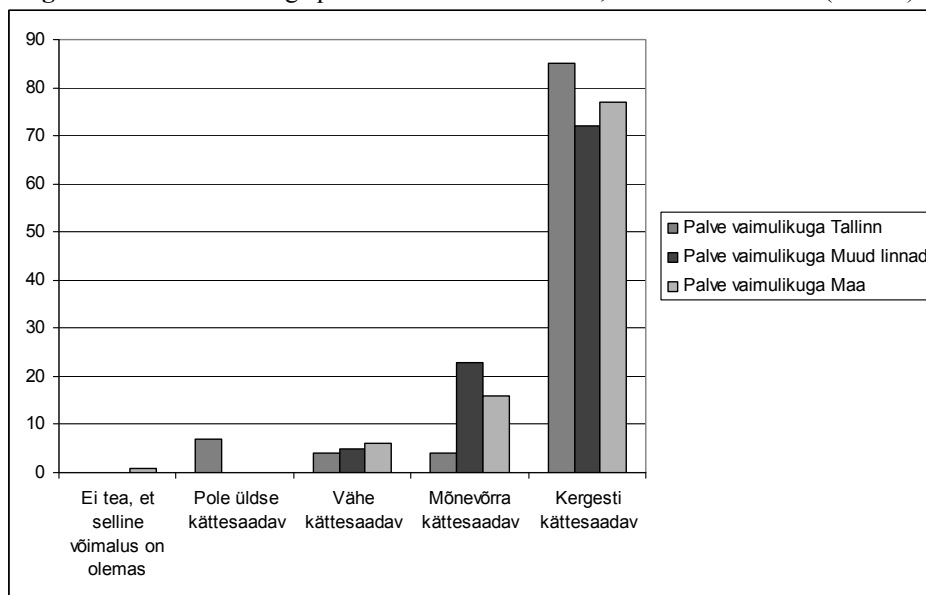

Palvetamist koos teise kristlasega pidas kergesti kättesaadavaks 84%. Statistiliselt olulist erinevust ei esinenud respondentide piirkonda arvesse võttes. Konfessionide lõikes ei ole samuti statistiliselt olulisust nivool 0,05, küll aga nivool 0,1. Esile võiks tuua, et kergesti kättesaadav on palvetamine teise kristlasega võrdset kolmes konfessionis: EEKBKL, EMK ja EKNK (86%), vaid EELK erineb väiksema näitaja poolest (75%). Samas on EMK respondentide hulgas vähem neid, kes peavad palvet kaaskristlasega mõnevõrra kättesaadavaks (8%; võrdluseks: EEKBKL 13%, EELK 14%, EKNK 15%).

Palvetamist koos vaimulikuga on kergesti kättesaadav 76%-le vastanuist. Statistiliselt oluline erinevus (*) on respondentide piirkonna lõikes. Tallinna respondentidele on palve vaimulikuga kõige kergemini kättesaadav (85%), järgnevad maapiirkondade (77%) ja teiste linnade inimesed (72%). Samas tuleb arvesse võtta need, kes ütlesid, et palve on mõnevõrra kättesaadav – siis tulevad esile teised linnad (23%-le on palve vaimulikuga mõnevõrra kättesaadav ja kokku mõnevõrra või kergesti kättesaadav 95%), teisele kohale jäävad

maapiirkonnad (16%; kokku 93%), viimaseks Tallinn (4%; kokku 89%). Konfessioonide lõikes ei ole tegemist statistiliselt olulise erinevusega.

Diagramm 27. Vaimulikuga palvetamise kättesaadavus, sõltuvalt asukohast (N=227)

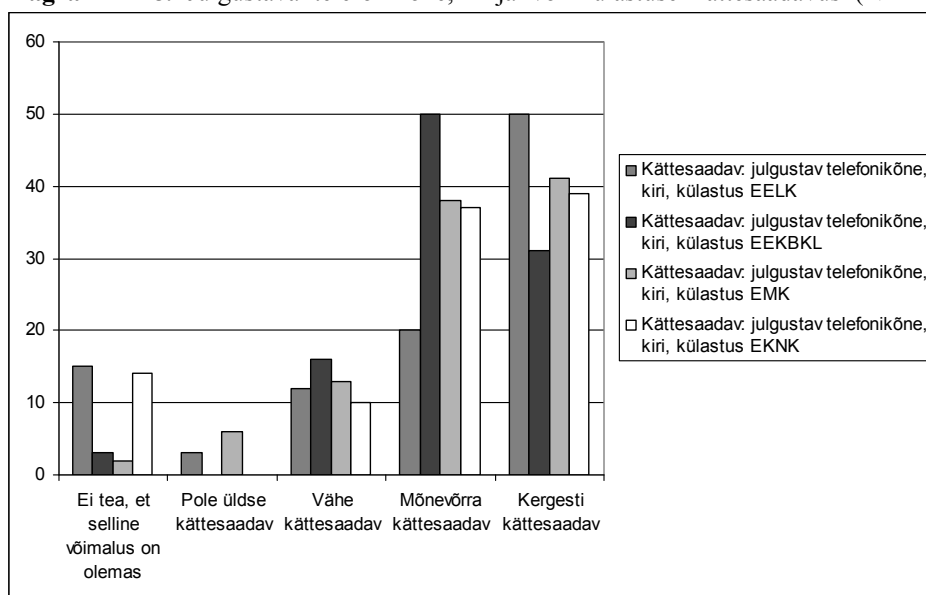
Ligipääsu praktilisele abile pidas kergesti kättesaadavaks 50% ja mõnevõrra kättesaadavaks 39% respondentidest. Tulemused erinesid pisut, sõltudes sellest, kas tegu oli linna, maapiirkonna või Tallinna respondentiga (tegemist ei olnud statistiliselt olulise erinevusega nivool 0,05, küll aga nivool 0,1). Tallinna respondentidest on praktiline abi kättesaadav kergesti või mõnevõrra 86%-le ja muude linnade respondentidele 88%-le. Märkimisväärne on aga see, kuidas tajuvad kättesaadavust maapiirkondade respondentid: 93% pidas kättesaadavust kergeks või mõnevõrra kergeks. Lisada võiks veel, et teistes linnades on kergesti kättesaadavus väiksem – 44%, võrreldes maapiirkondade (58%) ja Tallinnaga (52%). Konfessioonide lõikes ei ole tegemist statistiliselt olulise erinevusega. Esile võiks tuua siiski, et EEKBKL-i respondentidele on kõige vähem praktiline abi kergesti kättesaadav (41%, võrreldes EMK 51%, EELK 53% ja EKNK 55%-ga). Vaadeldes nii mõnevõrra kui kergesti kättesaadavust, on praktilisele abile ligipääsu kõige vähem nimetanud EELK respondentid (82%), nii EEKBKL-i kui EKNK respondentidest on ligipääsu kinnitanud 90%, EMK respondentidest koguni 94%.

Julgustavat telefonikõnet, kirja või külastust koguduse esindajate poolt pidas kergesti kättesaadavaks 39% ja mõnevõrra kättesaadavaks 38%. Vähe või üldse mitte kättesaadavaks hindas seda 15% ehk 33 inimest. Mõnevõrra erines julgustava telefonikõne, kirja või külastuse kättesaadavus, sõltudes piirkonnast (statistiliselt oluline seos on nivool 0,1, mitte 0,05). Maapiirkonna inimestest pidas kirja, külastust või telefonikõnet kergesti kättesaadavaks 50%, samas kui

Tallinna puhul oli see 33% ja muude linnade vastajate puhul 35%. Samas pidas mõnevõrra kättesaadavaks julgustavat kirja, telefonikõnet või külastust 44% Tallinna ja 45% teiste linnade koguduste respondente, kui maapiirkondade koguduste respondentide osakaal oli 23%.

Konfessionaalses lõikes oli tegemist statistiliselt olulise seosega (**). Kergesti kättesaadavaks hindas julgustavat telefonikõnet, kirja või külastust 50% EELK respondentidest, kuid ainult 31% EEKBKL-i respondentidest (EMK 41% ja EKNK 39%). Kokku liites kergesti ja mõnevõrra kättesaadavuse, tundub aga, et EEKBKL-i respondentide hulk on suurim (81%), järgnevad EMK (79%), EKNK (76%) ja EELK (70%). 15% EELK ja 14% EKNK respondentidest ei tea, et selline võimalus on olemas, teiste konfessioonide puhul oli nende hulk minimaalne (EEKBKL 3%, EMK 2%).

Diagramm 28. Julgustava telefonikõne, kirja või külastuse kättesaadavus (N=222)

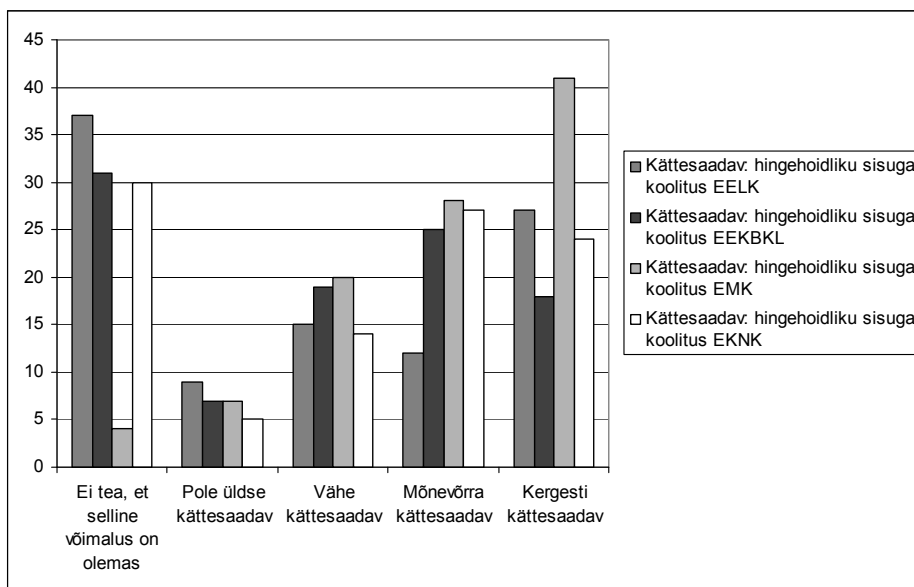
Osalemist tugigrupis pidas kättesaadavaks (kergesti või mõnevõrra) 38% respondentidest, samas kui 41% ei teadnud, et selline võimalus üldse olemas oleks. Piirkonna lõikes ei olnud tegemist statistiliselt olulise erinevusega, kuid huvitav on märkida, et Tallinna respondendid on tugigruppidest kõige vähem teadlikud (47%; võrdluseks: maapiirkonnad 42%, muud linnad 37%). Tugigrupp on mõnevõrra või kergesti kättesaadav 42%-le tallinlastele, 40%-le teiste linnade ning 32%-le maapiirkondade inimestele. Statistilist erinevust ei esinenud ka konfessioonide vaatluses. Siiski eristus tugigrupist teadlikkuse poolest selgelt EMK, kellest vaid 19% polnud teadlikud tugigrupi võimalusest, samas kui EEKBKL-i ja EKNK respondentide puhul oli näitaja 45% ja EELK puhul 50%. Kõige suurem hulk, 45%, oli EMK respondente, kes väitsid, et tugigrupid on

neile mõnevõrra või kergesti kättesaadavad. Sama väitsid 32% EELK ning 38% EEKBKL-i ja EKNK respondentidest.

Palve-, piibli- või osadusgrupile ligipääs on kas kerge või mõõdukas 90%-le küsitletutest ja vaid 6% ei tea, et selline võimalus olemas on. Piirkonna lõikes statistilist erinevust ei esinenud. Esile võiks tuua, et kerge või mõningane osadusgrupile ligipääs on eeskätt Tallinna respondentidel (94%), neile järgnevad teised linnad (92%) ja maapiirkonnad (81%). Statistiliselt olulist seost ei esinenud ka konfessioonide lõikes. Siiski on märgatav, et suurim hulk respondente, kellele on osadusgrupp mõnevõrra või kergesti ligipääsetav, on EEKBKL-is (98%), järgnesid EKNK (90%) ja EMK (88%). EELK respondentid hindasid kättesaadavust kõige väiksemaks (76%). Suurim hulk neid, kes ei tea sellise võimaluse olemasolu, oli EELK-s (15%; võrdluseks: EKNK 6%, EMK 4%, EEKBKL 1%).

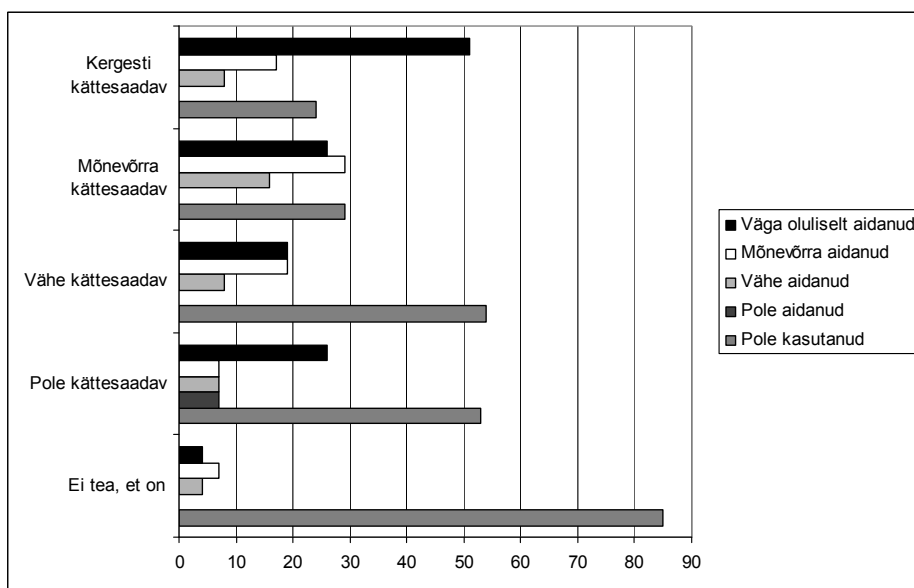
Hingehoidliku sisuga koolitused on kas mõnevõrra või kergesti kättesaadavad pooltele vastanuist, kuid 26% ei tea, et selline võimalus üldse olemas oleks. Piirkonna lõikes ei esine statistiliselt olulist erinevust. Üsna ootuspäraselt on parim ligipääs koolitustele Tallinna respondentidel (kerge või mõningane 62%; võrdluseks: muud linnad 50%, maapiirkonnad 40%). Märkimisväärselt erinev on hingehoidliku sisuga koolitustest teadlikkus konfessiooniti ning tegemist on ka statistiliselt olulise erinevusega (*). Vaid 4% EMK liikmeid ei teadnud, et hingehoidlikke koolitusi on olemas, samas kui teistes konfessioonides oli mitteteadjaid kolmandik või enam (30% EKNK, 31% EEKBKL, 37% EELK). EMK liikmete hulgas esines teiste konfessioonidega võrreldes kõige rohkem ka neid, kes ütlesid, et koolitused on neile kergesti või mõnevõrra kättesaadavad – 69% (võrdluseks: EKNK liikmetest leidis, et koolitused on kergesti või mõnevõrra kättesaadavad 51%, EEKBKL-i liikmetest 43%, EELK liikmetest 39%).

Diagramm 29. Hingehoidliku sisuga koolituse kättesaadavus (N=217)

Nagu võib näha järgnevast diagrammist, on koolituste halb kättesaadavus või teadmatus nende olemasolust seotud sellega, et neid pole kasutatud, nagu ka on seotud see, et neile, kellele koolitused on väga oluliselt abiks olnud, on need kergesti kättesaadavad olnud.

Diagramm 30. Hingehoidliku sisuga koolitusest osavõtt: kättesaadavuse ja kasulikkuse võrdlus (N=210)

Abistava sisuga kirjandusele on ligipääs (mõnevõrra või lihtsalt) 90%-le respondentidest. Koguduse asukohti võrreldes statistiliselt olulist seost ei ilmnenud. Võib vaid esile tuua, et parim on ligipääs kirjandusele Tallinnas (94% pidas ligipääsu kergeks või mõnevõrra kergeks), järgnevad muud linnad (92%) ja maapiirkonnad (86%). Konfessioonide võrreldes statistiliselt oluliselt seost nivool 0,05 ei olnud (oli nivool 0,1). Esile võiks tuua, et ehkki kirjanduse kättesaadavuse protsent on üldiselt kõrge, on EKNK respondentide puhul see madalaim: 82%, (võrdluseks: EELK 91%, EEKBKL-i ja EMK respondentidel koguni 96%).

Lisaks mainisid respondentid veel võimalusi, mis neile on kättesaadavad. Näiteks ühele respondentile on kättesaadav kontakt välismaal olevate hingehoidjate ja eestpalvetajatega, teine respondent tõi esile, et talle on kättesaadav igapäevane pääs jumalakotta. Kolmanda respondendi jaoks oli oluline mainida, et koguduses on niivõrd soojad suhted, et seda võib koduks pidada.

2.8. Mida on inimesed ise valmis tegema

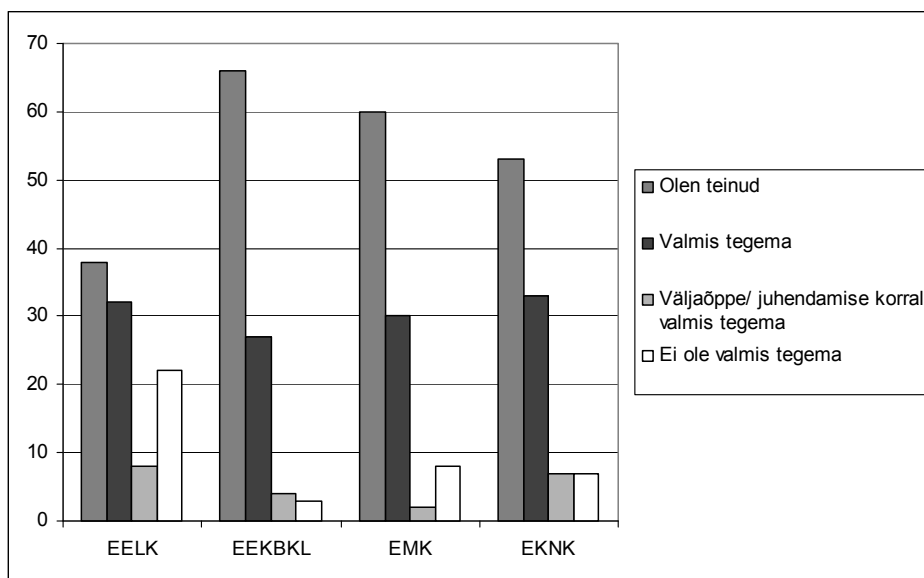
Nagu eespoolgi, on siin esmalt üldised tulemused, seejärel vastused konfessioonide lõikes. Respondentide vastused, kes ei nimetanud oma konfessiooni või oli see midagi muud kui võrreldavad neli, ei sisaldu neid tunnuseid käsitlevates andmetes.

Märkimisväärne hulk respondente on oma tegevusega juba toetanud või valmis edaspidi toetama pastorit tema igapäevatoos vestlemisel, palvetamisel, praktilise abi korraldamisel, mitmesuguste gruppide juhtimisel ja abivajajate külastamisel.

Üle poole vastanuist, 57% on vestelnud mõne abivajajaga; 28% on valmis seda vajadusel tegema. Väljaõppe korral oleks 9% valmis abivajajaga vestlema, kuid 6% pole valmis vestlema. Kõige enam on seda teinud EMK ja EEKBKL-i respondentid (vastavalt 63% ja 62%). EELK respondentid mainisid väljaõppe vajadust, et abivajajaga vestleda, mõnevõrra rohkem kui teised (15% EELK, 10% EEKBKL, 6% EMK ja EKNK). Antud juhul ei ole tegemist statistiliselt olulise erinevusega.

Abivajajaga on palvetanud 56% ning oleks valmis seda tegema 31%. Väljaõppe korral lisandub 5% neid, kes on valmis palvetama abivajajaga. 8% ei oleks valmis abivajajaga palvetama. Kõige enam on abivajajaga palvetanud EEKBKL-i liikmed (66%), kõige vähem EELK liikmed (38%). EELK liikmeid oli kõige enam nende hulgas, kes ütlesid, et nad ei ole valmis abivajajaga palvetama (22% EELK, 8% EMK, 7% EKNK ja 3% EEKBKL). Seos on statistiliselt oluline (*).

Diagramm 31. Vastanute valmidus palvetada koos abivajajaga (N=231)

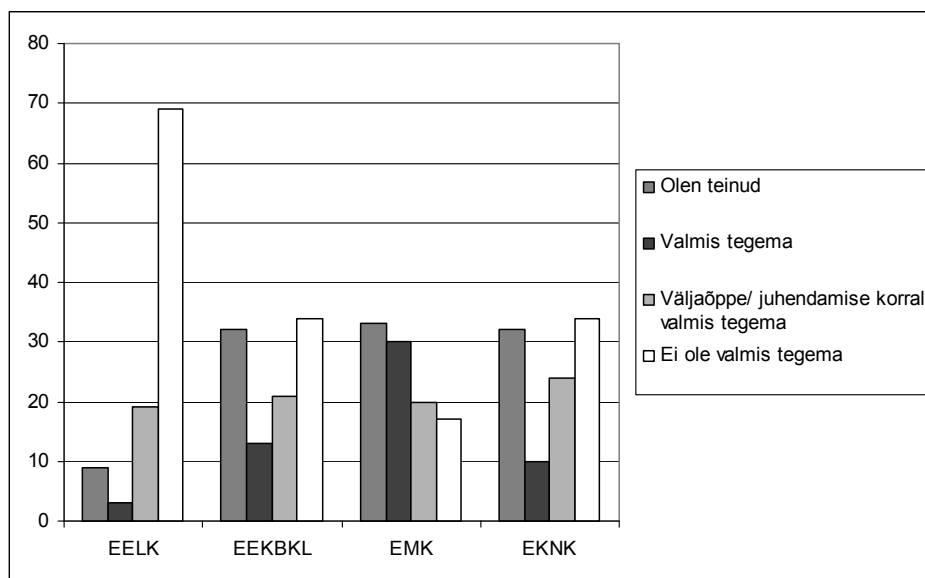
Julgustava telefonikõne või külastuse on teinud või kirja saatnud 45% vastanuid ja vajadusel oleks valmis seda tegema 39% respondentidest, neile lisandub veel 10%, kes seda teeks väljaõppe korral. Üldse pole valmis helistama, kirja kirjutama või külastama 6% respondentidest. Kõige enam on seda teinud EEKBKL-i ja EMK respondendid (vastavalt 57% ja 53%), kõige vähem EELK respondendid (26%), nende vahepeale jäävad EKNK respondendid (39%). Väljaõpet ootaks 17% EELK respondentidest ja 13% EKNK respondentidest; EEKBKL-i ja EMK respondendid on väljaõppest vähem huvitatud (6%). Seos on statistiliselt oluline skaalal 0,1, kuid mitte 0,05.

Praktilise abi korraldamist on juba teinud või valmis osutama suur hulk inimesi – 42% on seda juba teinud ja 34% valmis tegema. Neile lisandub 17%, kes on väljaõppe korral valmis seda tegema. Kõige enam on praktilist abi vahendanud EEKBKL-i ja EMK liikmed (vastavalt 50% ja 46%; EKNK 38% ja EELK 31%). Kõige enam oleks praktilist abi valmis andma EELK vastajaskond: 40%, kellele lisandub veel 23%, kes teeks seda juhendamise või väljaõppe korral – kokku 63%. Teiste konfessioonide puhul on valmisolekut vähem – EMK liikmetest 29% oleks valmis ja 17% valmis väljaõppe korral praktiliselt abistama, EKNK puhul on samad näitajad 32% (valmis abistama) ja 20% (väljaõppe korral valmis aitama). EEKBKL-i liikmetest 34% oleks valmis kohe praktilist abi vahendama, 12% väljaõppe korral. Kuid samas tuleb arvestada, et pooled respondentidest on juba abi korraldanud. EEKBKL-i vastanute seas on kõige vähem neid, kes üldse pole valmis praktilise abiga tegelema – 4%. Praktilist abi puudutav seos pole statistiliselt oluline.

Osadusgrupp on juhtinud 29% ja valmis juhtima 15%, kellele väljaõppe võimalusel lisanduks veel 21%. Märkimsiväärne erinevus on täheldatav

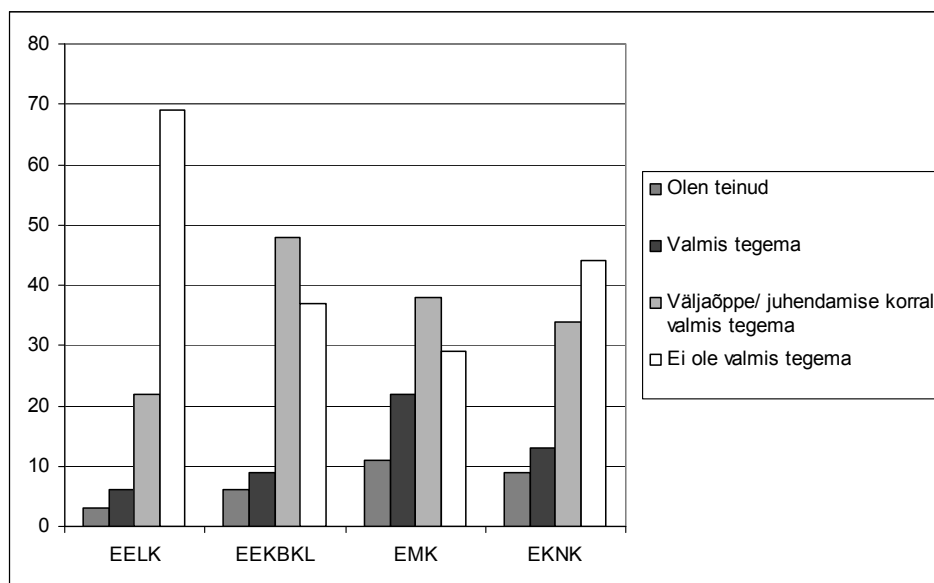
konfessioonide võrdluses: kui EEKBKL-i, EMK ja EKNK vastanuist on osadusgruppi juhtinud 32–33%, siis EELK respondentidest vaid 9%. EELK respondentidest tervelt 69% pole valmis osadusgruppi juhtima, samas kui EEKBKL-i ja EKNK respondente, kes nii arvavad, on 34% ja EMK omi vaid 17%. EMK respondentide hulgas oli ka kõige enam neid, kes olid valmis osadusgruppi juhtima, 30% (võrdluseks: EEKBKL 13%, EKNK 10%, EELK vaid 3%). Osadusgruppi puudutav seos on statistiliselt oluline (***)

Diagramm 32. Vastanute valmidus juhtida osadusgruppi (N=217)

Tugigruppi on juhtinud vaid 8% ning oleks valmis juhtima 13% vastanuist. Kui oleks väljaõpe, lisanduks neile veel 37%, seega oleks pooled respondentidest vajadusel valmis tugigruppi juhtima. Tugigrupi juhtimise puhul paistavad oma valmisolekuga silma EMK respondendid: 22% neist on valmis tugigruppi juhtima, lisaks 38%, kes vajaks eelnevat väljaõpet. EEKBKL-i respondentidest 9% oleks valmis tugigruppi juhtima kohe, 48% ootaks eelnevat väljaõpet. EKNK respondentidest oleks valmis tugigruppi juhtima 13%, kellele lisandub 37%, kes oleks väljaõppe korral seda tegema. Kõige tagasihoidlikum valmisolek on EELK-s, kus see on 6% ja väljaõppe võimalusel 22%. EELK respondendid paistavad samuti silma kõige suurema vastumeelsusega tugigruppi juhtida – 69%, samas kui EKNK respondentidest ütles sama 44% (võrdluseks: EEKBKL 37% ja EMK 29%). See seos on statistiliselt oluline (*).

Diagramm 33. Vastanute valmidus tugigruppi juhtida (N=210)

Lisaks nimetati, et on juba tehtud või ollakse valmis juhtima abielupaaridele suunatud gruppi, tegema tööd teismelistega, salvestatud jutluste ühiskuulamisi korraldama, küpsetama, julgustama Jumala Sõna järgima, pühapäevakooli tegema, andma hingehoidlikku abi lastele, korraldama eestpalvetööd, õpetama ja jutlustama.

3. Kokkuvõtte ja arutelu

Eelnevalt on esitatud ankeetküsitlusest saadud andmed teemade kaupa. Järgnevalt toon esile uurimuses ilmnenu tähelepanuväärsemaid tulemusi. Mõned vastused, mida järgnevas osas nimetan, ei ole statistiliselt olulise seosega kogu risttabeli ulatuses. Siiski kui ühe või paari konfessiooni esindajad on andnud teistega võrreldes erinevaid vastuseid, mis võiks anda mõtteainet edasiseks, on need välja toodud.

3.1. Milliste probleemidega vajatakse hingehoidja abi

Uurimistulemustest ilmneb, et kõige sagedamini on vaimuliku poole pöördumise põhjustena ära toodud vaimulikke probleeme või füüsilist tervist, sh leina puudutavaid teemasid. Lisaks neile tahetak edaspidi pöörduda vaimuliku poole psühholoogiliste probleemidega. Kvalitatiivse uurimuse tulemustega võrreldes võib märgata, et ka vaimulikud peavad üheks peamiseks abi järele pöördumise põhjuseks kannatuse ja leina teemat, samas kui usulisi teemasid vaimulikud ei ole eriti täheldanud.

Konfessioonide võrdluses paistab silma, et EELK ilmikud on teistega võrreldes enam nimetanud kiriklike talitusi. See põhjus domineerib kõigi teiste teemade üle, millega EELK-s vaimuliku juurde jõutakse. Probleemidest, millega edaspidi soovitakse nii vaimuliku kui kaaskristlase poole pöörduda, on luterlased nimetanud füüsilise haiguse ja leina teemat. Neljandik luterlaste poolt välja toodud teemadest, millega pöörduti kaaskristlase poole, on seotud haiguse ja leinaga.

Tundub, et EELK respondentidel on praegune kontakt vaimulikuga eeskätt formaalne, olles seotud kiriklikel talitustel (ristimine, leer, laulatus, armulaud, matus) osalemisega, kuid paistab, et nad siiski vajaks abi hingehoidlike teemade osas; antud uurimuse kohaselt peamiselt haiguse ja leinaga tegelemisel. Siin on mõtteainet, kas EELK respondentid kardavad vaimulikke või tunnevad aupaklikkust nende ees. Tõenäoliselt esineb inimeste elus oluliselt sagedamini mitmesuguseid hingehoidlike probleeme, millega tuleb tegeleda, kui erinevate talituste hulk, mille raames vaimulikuga kokku puututakse. Tundub, et EELK respondentid pole harjunud vaimuliku poole pöörduma ning leiavad lahenduse mujalt, nt kaaskristlase või muude professionaalsete abistajate poole pöördudes.

Soov pöörduda haiguse ja leina teemaga nii vaimuliku kui kaaskristlase poole tihedamini kui teistes konfessioonides, viitab ilmselt EELK respondentide suhteliselt kõrgele keskmisele vanusele teiste konfessioonide respondentidega võrreldes (EELK-s 65 a; teiste puhul 46–47 a). Mida vanemad on inimesed, seda suurema tõenäosusega on nad elu jooksul kokku puutunud leina ning enda või lähedase tõsise haigusega.

Füüsilist haigust ja leina on lisaks EELK respondentidele palju nimetanud ka teiste konfessioonide respondentid (mainimise sageduselt oli antud teema teisel kohal EEKBKL-i ja EMK respondentidel ning kolmas EKNK respondentidel). Kuna paistab, et selle teemaga vaimulike poole pöördumist esinebki palju, võiks edaspidi vaimulike ettevalmistusel eraldi tähelepanu pöörata sellele, kuidas nad saavad toetada haigeid, haigete lähedasi ja leinajaid. Kuna vaimulikud teemad esinevad sagedasti EEKBKL-i, EMK ja mõnevõrra ka EKNK respondentidel ning samades konfessioonides on palju mainitud haigust ja leina, võib oletada, et mitmetel respondentidel on eksistentsiaalsed küsimused seoses kannatuse teemaga. See tähendab, et praktikas peavad vaimulikud ilmselt paljude abivajajatega koos otsima vastust kannatuse küsimusele. Omakorda tähendab see, et vaimulike ettevalmistuse oluliseks osaks peaks olema ühtaegu filosoofiline ja praktiline hingehoidlik lähenemine kannatuse probleemile.

EEKBKL-i ja EMK respondentid on maininud üsna sageli vaimulikke probleeme, mis ilmselt viitab vajadusele saada juhendamist, kuidas lahti mõtestada oma elu uskumise seisukohast ning kuidas usus edasi areneda, sh toime tulla usuliste kriisidega. Miks just nendes kahes konfessioonis tulevad vaimulikud probleemid poole enam esile kui teistes, uurimusest selget vastust ei leia. Võib näha, et EKNK respondentidel ei ole selget eelistust, millega nad vaimuliku poole pöörduvad, kuna nende vastused jagunesid üsna tasavägiselt suhete, praktiliste küsimuste, haiguse ja leina, psühholoogiliste ja vaimulike teemade vahel.

See, milliste probleemidega on respondendid pöördunud või sooviks pöörduda kaaskristlase poole, annab ideid selle kohta, milliste teemade osas koguduse ilmi töötajaid hingehoidlikule tööle ette valmistada. Nagu juba eespool mainitud, on luterlaste jaoks tähtsaim teema haigus ja lein. Teine suurem valdkond on teise inimese mured. Olulised teemad teiste konfessioonide poolt mainituna on suhted. EKNK puhul on palju nimetatud psühholoogilisi probleeme. Tõenäoliselt pole võimalik anda vabatahtlikele hingehoidjatele piisavalt põhjalikke teadmisi kõigis neis valdkondades, kuid oluline oleks õpetada mõistma, millal tuleks abivajaja edasi suunata.

Märkimist väärib, et meeste poolt on psühholoogilisi probleeme mainitud kõigis neljas kategoorias: probleemid, millega on pöördutud pastori ja kaaskristlase poole ning probleemid, millega tahaks pöörduda pastori ja kaaskristlase poole. Lisaks psühholoogilistele probleemidele on meeste poolt nimetatud praktilisi ja vaimulikke probleeme, millega nad on pöördunud vaimuliku poole, ning suhteid, millega sooviks pöörduda kaaskristlase poole. Kui kogudustes pööratakse meeste jaoks olulistele teemadele tähelepanu, võib loota, et nad saavad abi ning mehi lisandub kogudustesse juurde. Seega on oluline järele mõelda, kas see, mida kogudused praegu pakuvad, vastab meeste ootustele ja vajadustele. Vaimulikud võiks teadvustada jutlusi ette valmistades ka enamasti vähemuses oleva meessoost kuulajaskonna vajadusi.

Naistel ühtegi kõiki kategooriaid läbivat teemat ei olnud, veelgi enam: kui vaadata tähtsamaid esile kerkinud probleeme, siis ükski teema ei kattunud kategooriate lõikes. Naised on pastori poole pöördunud haiguse, leina ja teise inimese probleemidega; sooviks pöörduda vaimulike teemadega. Kaaskristlase poole on naised pöördunud suhetega seoses; sooviks pöörduda eestpalve ja praktiliste küsimuste pärast.

3.2. Takistused abi järele pöördumisel

Tundub, et kõige suuremaks takistuseks abi otsimise teel on abi otsija ise. Seda nimetasid kõigi konfessioonide respondendid vaimuliku poole pöördumise esmase takistusena. Kaaskristlase poole pöördumisel oli see esmatähtis EEKBKL-i ja EKNK respondentidel ning tähtsuselt kolmas EMK respondentidel (EELK jäi kaaskristlase poole pöördumise võrdluses välja probleemide nimetamise vähesuse tõttu). Tundub, et abi vajamine ja otsimine on respondentide jaoks ühelt poolt häbistav, teisalt pole neil aega oma probleemidega tegeleda. Võimalik, et põhjus võib olla koguduseliikmete ettekujutuses, et nad peaksid paremini toime tulema. Seetõttu on oluline, et kogudustes saaks inimesed adekvaatse ettekujutuse sellest, mida tähendab igapäevane usu elu: et kristlastelgi on tõsiseid muresid ning nad ei pea näima paremini toime tulevatena kui nad tegelikult on. Pastori eestvedamisel saab koguduses kujundada turvalist õhkkonda ning mõtteviisi, kus abi otsimine ei ole häbiasi ja alandav ning ainult eluga mitte toime tuleva kontingendi jaoks. Samas tuleb mõnda, et tõenäoliselt võtab sisseharjunud hoiakute ümbersuunamine palju aega ning hoiakute

muutmise protsess ei pruugi ulatuda inimesteni, kel pole tihedat kontakti vastava usukogukonnaga (st neid jäävad ikka mõjutama isiklikud eelarvamused). Endaga seonduvaid takistusi, nagu laiskus probleemidega tegeleda, mässumeelsus või ajapuudus võib olla üpris raske kõrvaldada väljastpoolt. Ajapuudus võib olla objektiivne takistus, kuid mõnel puhul ka ettekääne või teadlik enda koormamine, et poleks tarvis muremõtete ja neile lahenduse otsimisega tegeleda.

Endaga seotud takistusi võib olla pisut teistsuguseidki. Näiteks üks respondent kirjutas, et tema jaoks on takistuseks abi otsimisel see, et pastor on tema abikaasa. Ehkki siin väljendatud vaid ühe vastaja poolt, on tõenäoline, et probleem on laiem ning võiks küsida: kust saavad abi pastorid ja nende perekonnad? Nagu Watts, Nye ja Savage kirjutavad, on ootused nii pastorite endi kui koguduse liikmete poolt vaimulike perekonnaelule väga kõrged, mis teeb probleemide ausa ja avameelse käsitlemise keeruliseks (Watts *et al.* 2002: 259). Seega tuleks mõelda toetusüsteemile, mis aitaks vaimulikke ja nende perekondi keerulistel hetkedel – võib-olla lausa väljapool konkreetset kogudust ja kogukonda, kelle keskel nad elavad.

Kolmandik EELK respondentide poolt välja toodud pastori poole pöördumise takistustest oli soov probleemiga ise toime tulla. Teiste konfessioonide puhul ei olnud see osakaal nii suur, mis paneb küsima, kas EELK respondendid otsivad abi kuskilt väljastpoolt kristlikku konteksti? Või on põhjuseks EELK respondentide keskmisest kõrgem vanus, võrreldes teiste konfessioonidega? Kuna koguduseliikmed on oma vaimulikust enamasti vanemad, võidakse arvata, et ta pole piisavalt kogenud, et vanemat inimest mõista. Antud uurimusest neile küsimustele vastust ei leia. Võimalik, et tegemist on sisseharjunud käitumisega – nagu eespool välja toodud, on uurimuses osalenud inimestel peamisteks kokku puutepunktideks EELK vaimulikega kiriklikud talitused ning küllap ei seosta nad vaimuliku rolli nii palju hingehoiuga. Seetõttu ei pöördutagi pastori poole oma murega.

Pastori isikut on takistusena märkinud ennekõike EELK, EMK ja EEKBKL-i respondendid. Siit võiks järeldada, et EKNK respondendid on kõige enam rahul oma vaimulikega, mis puudutab hingehoidlike küsimuste lahendamist. Puuduste hulgas nimetatud pastori ajanappus võib inimesi kergesti eemal hoida, kuna ei soovita oma probleemidega pastori niigi tihedale töögraafikule koormust juurde lisada. Ühe aspektina puudustest toodi esile see, et pastor ei ole avatud ettepanekuteks kogudusetöö muutuste osas. Ilmselt kui tegemist on arvamuste terava lahknemisega korralduslikes küsimustes, on sedavõrd raskem pöörduda vaimuliku poole ka hingehoidlikes küsimustes.

Pastori puudusena nimetati, et ta on liiga elukauged ning läheneb probleemidele teoloogiliselt ja teoreetiliselt. Kui mõned vaimulikud tõepoolest on osa respondentide arvates elukauged ja teoreetilised, väljendab see ühelt poolt vaimulike suutmatust või soovimatust teoloogiliste seisukohtade ja usupraktika vahel seoste loomiseks, teisalt koguduseliikmete vajadust lisaks teoloogilistele teadmistele saada nõu, emotsionaalset või praktilist tuge keset elusündmusi. Etteheitest, et pastori poole pöördumist takistab hirm jääda liig teoreetilisele

tasandile, võib märgata ootust, et pastor ei tegeleks vaid intellektiga, vaid inimesega tervikuna.

Analoogselt kvalitatiivse uurimusega ilmnes, et vaimulike koolitatus hingehoidlikes küsimustes erineb suuresti nii konfessioonide endi sees kui ka teiste konfessioonidega võrreldes. Koguduseliikmed ei pruugi olla teadlikud, kui laialdane või kitsas teadmistepagas on nende koguduse vaimulikul vastavas küsimuses. Küllap saab silda pastori ja koguduse vahele ehitada ennekõike pastor ise, tõestades end ajapikku. Kui vaimulikel on julgust ja oskust kõneleda keerukatest probleemidest jutluste või piiblitundide raames, on see esmane tasand, mille kaudu koguduseliikmed saavad teada, et karjane suudab praktilistel teemadel rääkida; teiseks annab see võimaluse harida kuulajaskonda hingehoiu valdkonnas.

Mõnikord on koguduseliikmed vaimuliku poole pöördumisel takistatud pelgalt eelarvamustest. Näiteks võidakse arvata, et pastoril ei ole samasuguseid probleeme kui koguduseliikmel. On loogiline, et kui abivajajate arvates vaimulik ei ole puutunud kokku teatud teemadega, võib see tekitada ebakindlust – mitmed respondendid mainisid hirmu, et pastor ei mõista neid või mõistab hukka. Siis on takistuseks pigem inimeste eelarvamused ja ettekujutused vaimulikust. Erinevalt hirmudest võib reaalsus olla hoopis teistsugune: töö käigus puutuvad vaimulikud kokku paljude probleemidega ning ajapikku inimestega tegeledes kujuneb üha põhjalikum kogemus. Koguduseliikmed ei pruugi selle peale ise tulla ja seda võiks vaimulikud neile kommunikeerida.

Oletus või idealistlik ootus, et vaimulikul endal ei ole probleeme, survestab omakorda vaimulikku. Ettekujutustele vastamiseks on vaimulikud oma võitlusi varjanud, nagu kirjeldavad Watts ja ta kaasautorid (2002: 259). Kindlasti ei mõju see elutervelt koguduse liikmeskonnale. Tegemist on kompleksse teemaatikaga, kuna vaimulikud vajavad tuge ja teisalt peavad ise toetama teisi neile eeskujuks olles.

EMK liikmete poolt välja toodud probleemide seas torkas silma usaldamatus, et vaimulik ei hoi a pihisaladust. Ka kaaskristlase poole pöördumisel on EMK respondentidele oluliseks takistuseks usalduse puudumine. Teistes konfessioonides ei paistnud see mure samavõrd prevaleerivana, millest võib järeldada, et ollakse teadlikumad pihisaladuse nõudest või tuleb oletada, et EMK respondentidel on rohkem negatiivseid kogemusi usalduse murdmisega. Mõned kvalitatiivses uurimuses osalenud vaimulikud rääkisid küll usalduse kuritarvitamise juhtumitest, kuid kõnelejad ei olnud vaid EMK respondendid. Olu korra muutmiseks peaks eeskätt EMK vaimulikud väga selgelt teavitama inimesi pihisaladuse nõudest, rangelt sellest ise kinni pidama ning seda südamele panema teistele koguduses tegutsevatele hingehoidjatele.

Teine suurem EMK respondentide poolt nimetatud valdkond, mis on takistuseks kaaskristlase poole pöördumisel, on seotud kaaskristlase isikuga: kardetakse, et ei ole isiksuslikult ja vaimulikult küpseid, usaldusväärseid ja pädevaid kristlasi, kelle poole saaks oma muredega pöörduda. Küllap on seegi tihedalt seotud usalduse küsimusega, kuna piiri tõmbamine kaaskristlase isikuomaduste ja tema usaldamise vahele on pigem tinglik.

EKNK respondendid mainisid üsna paljudel kordadel hirme, väiksem tähtsus oli hirmudel EEKBKL-i ja EMK respondentide jaoks (EELK respondendid ei maininud neid kordagi). Mõned hirmud väljandavad usaldamatust vaimuliku suhtes, kuna nimetati hirmu hukkamõistu ees, haiget saada, et pastor ei hinda olukorda objektiivselt ja hiljem saavad suhted pastoriga rikutud. Võimalik, et hirmudel on seos reaalse kogemusega, kuid on ka tõenäoline, et hirme põhjustab vähene vaimuliku tundmine. Nii nagu pastori puuduste või usaldamatusega tegeledes, saab pastor end ajapikku tõestada.

3.3. Hea hingehoidja

Hea hingehoidja tähtsamateks omadusteks on kuulamisvõime, empaatilisus ja Jumalale suunatus. Selles osas sarnaneb ilmikute arvamus üpriski vaimulike omadele. Ilmikud pidasid tähtsaks veel pihisaladuse hoidmist. Üsna väheolulisena nähti, et ta oskaks õpetada ja oleks ametilt pastor, mis viitab respondentide avatusele, et ilmikuid aktsepteeritakse hingehoidjatena, peaasi et neis oleks empaatilisust, kuulamisoskust ja usaldusväarsust. Harvemini mainiti koolituse vajalikkust, ehkki selle puhul oli neil, kes seda tähtsaks pidasid, mitmeid ootusi: sooviti, et hingehoidja oleks laia silmaringiga ja et tal oleks nii teoloogia kui ka psühholoogia-/hingehoiuteadmisi. Arvesse võttes mainimise sagedust, võiks kokku võtta, et respondentide jaoks on tähtsaim kuulamine, empaatilisus ja usaldusväarsus ning alles seejärel huvitab neid, kas tegu on inimestega, kes on vastava koolituse saanud.

Sama küsimust kvalitatiivselt analüüsides ilmnes, et hingehoidjalt eeldatakse, et ta enda elu oleks korras, et teda võiks pidada eeskujuks. Hingehoidja peaks olema nii hingeliselt kui vaimulikult küps ja tasakaalukas inimene. See võib viidata võimalusele, et kõik hingehoidjad ei ole oma isiklikes valikutes eeskujulikud, teisalt rõhutab see hingehoidja (nii vaimuliku kui ilmiku) oodatavat rolli eeskujuna, mis võib tähendada, et halvimal juhul ei saa hingehoidja mõne tõsisema eksimuse korral oma ülesandeid jätkata. Seega eeldatakse, et hingehoidja on enamat kui abistaja: ta on rollimudel, kelle elu on samavõrd kõnekas kui tema sõnad.

Üks respondent pidas oluliseks, et hingehoidja avaks ennast – et tegu võiks olla kahepoolse suhtlemisega. See on erinev sellest, mida tavaliselt eeldatakse psühholoogi või psühhiaatri puhul ning võimalik, et seda öeldes peeti silmas suhet, mis ulatuks väljapoole abistamise konteksti või mis oleks vastastikku toetav suhe. Koguduses on dialoog võimalik, kuna inimesed tunnevad üksteist ning suhtevõrgustik toimib paljudel puhkudel mitteformaalsel alusel organiseeritud üritustest väljaspoolgi.

Hingehoidjal peaks olema aega, et olla kättesaadav ning et abivajajal ei oleks juba eelnevalt tunnet, et ta oma muredega raiskab abistaja kallihinnalist aega. Ajanappuse probleem viitab vajadusele koolitada ilmikutest hingehoidjaid, et jaotada ülesandeid ühtlasemalt ning need ei jääks üksnes pastori ja väheste aktiivsete liikmete kanda.

Sellest, et mõne respondendi jaoks seostus hingehoidja eelkõige vaimuliku, meessoost ja/või auväärsemas eas isikuga, võib oletada, et mõnede jaoks on hingehoidja roll seotud otseselt vaimuliku ametiga ning see omakorda ootusega, et tegemist on meessoost vaimulikuga. Küllap viitab soov, et hingehoidja oleks endast oluliselt vanem, vajadusele saada nõu kogenuma inimese käest.

3.4. Millest on raskel hetkel abi olnud

Ankeedi vastustena oli respondentidel võimalus märkida mitmeid võimalusi, millest neile keerulisel hetkel on abi olnud.

Igas konfessioonis leidis neid, kes polnud keerulisel hetkel abi saamiseks hingehoidjaga vestelnud. Märgatavalt rohkem (39%) oli neid EELK respondentide seas. Võib-olla saab oletada EELK respondentide pisut formaalsemat suhet vaimulikuga kui teistes konfessioonides ja vähesemat harjumust mure hetkedel vaimulikuga vestelda. Teisalt peab meeles pidama, et antud küsimus lubas hingehoidjana tõlgendada ka koguduse mõne töövaldkonna juhti ning tervelt 61% EELK respondentidest on siiski hingehoidjaga vestelnud ja sellest abi saanud. Oletust, et EELK respondentidel on vaimulikuga formaalsem suhtlemistasand ja nad seetõttu ei otsi abi vestlemisest pastoriga, kõigutab see, et tervelt 24% EELK vastanutest pole vestelnud keerulisel hetkel ka kaaskristlasega.

Teine suurem erinevus EELK ja teiste konfessioonide vahel on suhtumises palvesse koos hingehoidjaga. Kui kvalitatiivses uurimuses väljendasid mõned EELK vaimulikud kõhklust palvetada koos abivajajaga, on ootuspärane, et enam kui kolmandik (37%) EELK respondentidest pole hingehoidjaga (vaimulik või mõne töövaldkonna juht koguduses) palvetanud. Küllap enamasti sõltub palvetamine hingehoidjaga hingehoidja, mitte niivõrd koguduseliikme algatusest. Seega, kui vaimulik kõhkleb palvetamise osas, siis vaevalt, et koguduseliige ise seda ettepanekut teha julgeb ning palvet ei toimu. EELK respondentide puhul tuleb siiski tähele panna, et ka kaaskristlasega ei ole tervelt veerand respondentidest koos palvetanud. Küllap võib järeldada, et koos palvetamine ei ole EELK respondentidele sama tavaline kui teiste konfessioonide respondentidele, samas kui üksi palvetamine on enam-vähem sama levinud kui teistes konfessioonides.

Tulemusi vaadates võib arvata, et respondentidel on kergem vestelda ja palvetada pigem kaaskristlase kui hingehoidjaga. See erinevus puudutab kõigi konfessioonide respondente. Tulemus on ootuspärane, kuna võimalusi kaaskristlasega vestelda ja palvetada on oluliselt rohkem kui vaimuliku või mõne töövaldkonna juhiga ainuüksi põhjusel, et kaaskristlasi on arvuliselt enam kui ametis olevaid hingehoidjaid; teiseks põhjuseks on tõenäoliselt see, et kaaskristlase juurde võib olla emotsionaalselt lihtsam minna kui koguduse töötegija juurde, eriti kui viimast ei tunta isiklikult hästi.

Koguduse eestpalvet on kasutanud kõige enam EMK respondendid. Nendest, kes on koguduse eestpalvet kasutanud, on abi saanud enam-vähem ühepalju inimesi kõigis konfessioonides (keskmiselt 73%).

Üle poole respondentidest ütles, et pole kasutanud pihtimise võimalust. Siin jääb mõnevõrra lahtiseks, mida keegi silmas pidas, kuna tuleb arvestada, et jumalateenistuse liturgia sees on mitmes konfessioonis patutunnistus (enne armulauda/leivamurdmist), kuid sellele lisaks võimalus individuaalselt vaimulikule või kaaskristlasele oma eksimused üles tunnistada. Samuti tuleb arvestada, et arusaam pihi olemusest võib konfessiooniti olla erinev. Selle illustreerimiseks üks ankeedi lõppu lisatud kommentaar: „Pihil käimine pole meil (baptistidel) tavaline, samuti ei määra pastor meile tegevust peale pihti. /--/ Üldiselt vestlust pastoriga pihiks ei nimetata.“ (Respondent 308) Sellegipoolest ei ole EEKBKL-i respndente kõige rohkem teiste konfessioonidega võrreldes nende hulgas, kes pole pihil käinud: mõnevõrra üllatuslikult on suurim hulk pihil mittekäinuid hoopis EELK-s – üle kolmveerandi; ning kõige väiksem hulk, kes pole pihil käinud, EMK-s. Nendest, kes on pihil käinud, on enamus ka abi saanud. Miks EELK-s nii suur hulk on pihil mittekäinuid, samas kui isegi EELK jumalateenistuse sees on üldpiht? Võimalik, et EELK respondendid oma vastustes seda silmas ei pidanud. Võib-olla üks põhjus, miks EMK respondentide seas oli suurim hulk pihilisi, on juba mitmel aastal eeskätt EMK vene kogudustes (milles võivad osaleda eestlased) korraldatav Encounter'i pihilaager²¹.

Enamus neist, kes on osadus-, palve- või piibligrupis osalenud, on kogenud selle positiivset mõju keerulises olukorras. Siiski on märkimisväärsed erinevused konfessiooniti: kui EELK respondentidest pole väikegrupist osa võtnud üle kolmandiku respondentidest, siis EEKBKL-i vastajaist vaid 4%. Tõenäoliselt räägivad need numbrid sellest, kui võrd oluliseks peetakse väikegruppitööd nendes konfessioonides.

Enamuse jaoks, kes olid tugigrupi töös osalenud, oli olnud sellest kasu. Väga paljud siiski pole iialgi tugigrupis olnud. Konfessioonide võrdluses torkab silma, et suurim hulk, kes on osa võtnud tugigrupist, on EMK respondendid EEKBKL-i ja EELK respondentidest. Küllap mõned põhjused on ilmsed: esiteks pole tugigruppe väga palju ja teiseks on tugigrupid enamasti väga spetsiifilise sisuga (sõltlastele või leinajatele jne), mis tähendab, et suure hulga abivajajate jaoks ei ole tugigrupi teema relevantne.

²¹ Encounter on kolm päeva kestev väljasõidu vormis programm, mille eesmärgid osaleja jaoks on: 1. jõuda täielikule kindlusele oma päästmises; 2. siiras patukahetsus, 3. murda sidemed, mis hoiavad kinni minevikus, 4. võtta vastu seesmine tervenemine, 5. võtta vastu Püha Vaim, 6. selgelt mõista visiooni. (Vt <http://www.vision12.com/> (31.05.2010).) EMK Tallinna pastorite Robert Tšerenkovi ja Aleksandr Fjodorovi sõnul on *Encounter* selles formaadis, nagu EMK venekeelsed kogudused seda teavad, pärit pastor Cesar Castellanos'elt Bogotast Kolumbiast ning nende veebileht on www.mci12.com.co (03.06.2010) (Tšerenkov, 03.06.2010, Fjodorov, 04.06.2010).

Huvitava kombel märkis 11% EELK, 7% EKNK ja 2% EMK respondentidest, et nad pole raskel hetkel jutlust või piiblitundi kuulnud. Tekib küsimus, kuidas respondendid seda küsimust tõlgendasid, sest vaevalt, et nii suur hulk EELK ja EKNK respondente pole ialgi jutlust või piiblitundi kuulnud. Võib-olla mõistsid nad seda küsimust just keerulise olukorra kontekstis – kas nad on keerulises olukorras läinud jutlust või piiblitundi kuulama, et sealt abi saada. Piiblist pole keerulises olukorras abi otsinud ligi kümnendik EELK respondentidest, samas kui EEKBKL-i liikmetest olid kõik Piiblit lugenud.

Võrreldes Piibli lugemise ja jutluse/piiblitunni kuulamise tulemuslikkust konfessiooniti, võib märgata, et kolmes konfessioonis on individuaalsest Piibli lugemisest olnud rohkem abi: 86% EELK respondentidest on saanud mõnevõrra või olulist abi Piibli lugemisest, samas kui 80% sai seda jutluse/piiblitunni kuulamisest. 92% EKNK respondentidest sai abi Piiblist, 87% jutluse või piiblitunni kuulamisest. Koguni 99% EEKBKL-i respondentidest sai abi Piibli lugemisest, 97% jutluse või piiblitunni kuulamisest. EMK respondentidel on mõlemad näitajad samad – 86%. Üldiselt võib tõdeda, et suurem osa kõigi konfessioonide respondentidest on keerulisel hetkel saanud tuge kas individuaalsest Piibli lugemisest või jutluse või piiblitunni kuulamisest. Nende respondentide jaoks on Piiblis leiduv sõnum olnud järelikult kriisihetkedel tõhusaks toeks.

Abistava sisuga kirjandust on rohkem lugenud EMK ja EEKBKL-i respondendid. Enamus, kes on seda võimalust kasutanud, on abi saanud. EELK ja EKNK puhul paistab silma, et mõlemas konfessioonis on rohkem loetud Piiblit kui abistavat kirjandust (kirjandust pole lugenud 15% EELK ja 16% EKNK, Piiblit pole lugenud 8% EELK ja 3% EKNK respondentidest), EMK puhul pole üldse vahet ja EEKBKL-i puhul on erinevus 3% (0% neid, kes pole Piiblit lugenud, 3% neid, kes kirjandust pole lugenud). Üks põhjendus võiks olla see, et Piibel on kindlasti kättesaadavam kui hingehoidlike teemadega raamatud, teiseks ei pruugi kõigil olla harjumust iseseisvalt end täiendada raamatute lugemisega.

Ligi pooled on saanud abi hingehoidliku sisuga koolitusest ja ligi pooled pole seda võimalust kasutanud. On märkimisväärne, kui erinev on hingehoidliku sisuga koolitustest osavõtt konfessiooniti. Kui EELK respondentidest 60% ja EEKBKL-i ja EKNK respondentidest 54% pole koolitustel käinud, siis EMK respondentidest vaid 20% ütles sama. Üsna ootuspäraselt on ka EMK respondendid koolitustest kõige rohkem kasu saanud: 58% (teised 37–42%). Siinkohal on oluline esile tuua, et vaid 4% EMK liikmeid ei tea hingehoidliku sisuga koolituste olemasolust, samas kui teistes konfessioonides ulatus see üle 30%. Samuti ütlesid EMK respondendid kõige sagedamini, et koolitused on neile kergesti või mõnevõrra kättesaadavad – 69%.

Hingehoiu ja koguduse diakooniatöö seisukohast on oluline tähele panna, et maapiirkondades tundub praktilise abi vajadus olevat palju suurem kui linnades ning kogudusest saadud praktilise abi osatähtsus tundub olevat samuti suurem, kuigi Tallinna ja teiste linnade võrdluses ilmneb erinevusi (Tallinnas on abi vajatud rohkem kui väiksemates linnades). Võimalik, et tulemus on seotud maapiirkondade vaesema elatustasemega, sh suurema töötute hulga linnadega

võrreldes. Kindlasti tuleb arvestada, et ankeetküsitluse ajal (2009. a lõpp – 2010. a algus) oli Eesti majandus langevas ning töötute hulk kiiresti kasvavas trendis ning sotsiaalabi vajajaid tuli üha juurde. Võiks oletada, et mida rohkem praktilise abi võimalusi kohaliku omavalitsuse poolt pakutakse, seda vähem vajatakse seda kogudusest. Teisalt võivad inimeste vajadused ületada omavalitsuste suutlikkust abi jagada. Seega on eriti taolisel kriitilisel ajal koguduste tehtav praktiline diakooniatöö lisaks hingehoiutööle väga vajalik.

Julgustavast kirjast, telefonikõnest või külastusest on abi saanud üle poole respondentidest; *ca* kolmandik pole saanud telefonikõnet, kirja või külastust. Ilmselt sõltub see koguduse võimalustest ja teadlikkusest vajaduste osas, kuna selline abistamisvorm eeldab just koguduse aktiivsust.

3.5. Millised võimalused on kättesaadavad

Enamusele respondentidest on kättesaadav vestlus nii hingehoidjaga kui usaldusväärse kaaskristlasega. Maapiirkondade inimesed pidasid vestlust hingehoidjaga kergemini kättesaadavaks (kokku pannes mõnevõrra ja kergesti kättesaadavuse) kui linnainimesed, sh tallinlased. Ligipääs vestlusele usaldusväärse kaaskristlasega on kergesti kättesaadav ennekõike Tallinnas ja maal ning märgatavalt vähem väiksemates linnades. Tulemuste taga võib olla vahetuma kontakti olemasolu maapiirkonna vaimuliku ja tema koguduseliikmete vahel, samuti ehk rohkem suhtlusvõimalusi koguduseliikmetel omavahel. Tallinna respondentide eelis usaldusväärse kaaskristlase leidmisel on ilmselt üldine inimeste rohkus, st valikuvõimalus on suurem; teisalt võib suure linna eeliseks väikeste ees olla anonüümsus, kuna puudub väikese kogukonna efekt, kus teatakse tuntakse üksteist perekondade kaupa. Ilmselt on kättesaadavuse tajutavust mõjutavad faktorid erinevatele inimestele erinevad: mõne jaoks on oluline geograafiline asukoht ja kogukonnatunne, teise jaoks on tähtsam hoopis võimalus jääda anonüümseks.

Pihtimise võimalust pidas mõnevõrra või kergesti kättesaadavaks pisut üle poole vastanuist, kuid üle kolmandiku ei olnud teadlik, et selline võimalus on olemas. Kui maakoguduste liikmed leidsid, et nii vestlus hingehoidjaga kui piht on neile kergemini kättesaadav, võib oletada üldiselt, et kontakt vaimulikuga on maapiirkondades kergemini kättesaadav.

Nelja konfessiooni võrreldes oli mõnevõrra üllatav, et neljandik EELK respondente pole teadlik pihtimise võimalustest, samas kui vaid 9% EMK respondente väitis sama. Teadmatust pihtimise võimalusest oli suurim EEKBL-i respondentidele (49%), teisel kohal olid EKNK respondendid (36%). Suuremat teadmatust EEKBL-i ja EKNK respondentide seas võib põhjendada ilmselt pihtimise traditsiooni puudumisega neis konfessioonides. Kiriku traditsiooni arvesse võttes oli ootuspärane, et EELK liikmetest üle poole peavad pihtimist kõige enam kättesaadavaks (64%), vähem ootuspärane oli see, et EMK respondentidest üle poole (57%) pidas pihti kättesaadavaks. EMK puhul võib

tulemuse mõjutajaks olla viimastel aastatel venekeelsetes kogudustes korraldatav Encounter'i programm.

Palvetamine vaimulikuga on kõige kergemini kättesaadav Tallinnas, seejärel maal ja muudes linnades. Kui eelnevalt on pakutud, et maapiirkondades on inimestel vahetum ja lihtsam kontakt vaimulikuga, siis see tulemus paneb otsima ka muid seletusi. Nt võiks küsida, kas Tallinna kogudused panevad teadlikumalt rõhku palvetamisele koos inimestega? Teine oluline aspekt, mida meeles pidada selle tulemuse puhul: siin vastasid respondendid palve kohta üksnes vaimulikuga, samas kui vestluse kohta käiv küsimus oli kas koos vaimuliku või mõne koguduse töövaldkonna juhiga.

Palve-, piibli- või osadusgruppi pääseb enamus respondente mõnevõrra või väga lihtsalt. Linnades on ligipääs parem (Tallinnas parim), maakohtades on võimalusi vähem, kuid siiski on väikegrupid mõnevõrra või kergesti kättesaadavad 81%-le. Arvestades, et väiksemates maapiirkonna kogudustes on olulisteks kättesaadavuse teguriteks geograafiline distant ja transpordi olemasolu ning igas pisikeses maakoguduses ei pruugi osadusgruppe olla, on kättesaadavust kokkuvõttes üpris heaks hinnatud. Kõige parem kättesaadavus on EEKBKL-i respondentidele. Tõenäoliselt võib siin põhjuseks olla pikaajaline koguduse grupitöö traditsioon selles konfessioonis.

Tugigrupp on osadusgrupiga võrreldes vähem kättesaadav. Pisut üle kolmandiku respondentidest hindas seda kättesaadavaks, kuid koguni 41% ei teadnud, et selline võimalus üldse eksisteerib. Küllap see on mõistetav, kuna paljudes paikades pole tugigruppe. Tugigruppidest teadlik olemisel eristus üsna selgelt EMK vastajaskond, kellest kõige suurem hulk (ligi pooled) ütles, et neile on tugigrupp mõnevõrra või kergesti kättesaadav ning EMK-s oli ka väiksem hulk (19%) neid, kes polnud tugigrupist teadlikud (võrreldes 45–50%-ga teiste konfessioonide esindajatest).

Suur hulk, 89% pidas ligipääsu praktilisele abile kergesti või mõnevõrra kättesaadavaks. Mõnevõrra üllatavaks võib pidada, et maapiirkondade inimesed hindasid kättesaadavust kõige paremaks (93%). Kui arvestada, et just maapiirkondade inimesed on linnainimestega võrreldes hinnanud praktilise abi olulisust kõrgemaks, on tegemist positiivse tulemusega: järelikult on praktiline abi kättesaadav ennekõike neile, kes seda kõige enam vajavad. Positiivne on ka see, et neid, kes polnud üldse teadlikud praktilise abi olemasolust või kes ei pidanud praktilist abi üldse kättesaadavaks (kokku Tallinnas 10%, linnades 7%, maal 1%), oli märgatavalt vähem kui neid, kes polnud praktilist abi kasutanud (Tallinnas 35%, linnades 25%, maal 11%). See tähendab, et enamusele, kes pole praktilist abi siiani kasutanud, on see siiski vajadusel kättesaadav.

Tulemust, et julgustava telefonikõne, kirja või külastuse kättesaadavust peeti kergeks eeskätt maapiirkondade inimeste ja luterlaste poolt, peab nägema selles kontekstis, et tervelt 74% EELK vastajaskonnast oli maapiirkondadest. Kui liita kokku kergesti ja mõnevõrra kättesaadavus, siis on kõige kergemini telefonikõne, kiri või külastus kättesaadav muude linnade ja EEKBKL-i respondentidele. Taas tuleb meeles pidada, et tervelt 76% EEKBKL-i respondentidest vastas muude linnade koguduste kohta. Teisalt ei ole erinevus väga suur,

võrreldes teiste konfessioonidega – kui EEKBKL-i respondentidest pidas kättesaadavust heaks või mõnevõrra heaks 81%, siis EMK respondente on vaid paar protsenti vähem – 79%. Neile järgnesid EKNK 76% ja EELK 70%-ga.

Võrreldes julgustava telefonikõne, kirja või külastuse ja praktilise abi kättesaadavust, ilmneb, et üldjuhul on teadlikkus ning kättesaadavus praktilise abi puhul suurem: mitte üheski konfessioonis ei öeldud, et praktiline abi pole kättesaadav, samas kui 6% EMK ja 3% EELK respondente ütles seda telefonikõne, kirja või külastuse kohta. EELK respondentidest 9% ei tea praktilise abi ja 15% telefonikõne, kirja või külastuse võimalust; EKNK respondentidest 7% ei tea praktilise abi, 14% telefonikõne, kirja või külastuse võimalust; EMK respondentidest ei öelnud keegi, et nad ei tea praktilise abi võimalust, kuid 2% ütles seda telefonikõne, kirja või külastuse suhtes. EEKBKL-i puhul oli aga kirja, külastuse või telefonikõne kohta mitteteadjaid (3%) vähem kui praktilise abi osas (6%).

Hingehoidliku sisuga koolitused on kas mõnevõrra või kergesti kättesaadavad pooltele vastanuid, kuid 26% ei tea, et selline võimalus üldse olemas oleks. Ootuspäraselt ilmnis, et koolituste kättesaadavus sõltub respondendi asukohast: Tallinna respondentidele on koolitused kõige enam kättesaadavad (62%), seejärel on need kättesaadavad muudes linnades (50%) ja seejärel maakogudustes (40%). Küllap toimubki suur hulk koolitusi eelkõige Tallinnas või muudes linnades ning maapiirkondade inimeste jaoks määrab kättesaadavust muude tegurite hulgas nii koolituse maksumus, mis võib olla madalama sissetulekuga maapiirkonna inimestele suuremaks takistuseks kui linnades, kui ka geograafiline distants.

Konfessionaalses lõikes on koolitused kõige enam kättesaadavad EMK liikmetele ja kõige vähem EELK liikmetele. Tähelepanuväärne on see, et kui teiste konfessioonide respondentidest kas kolmandik või enam polnud teadlik hingehoidliku sisuga koolitustest, siis EMK respondentidest väitis seda vaid 4%. EMK respondentid on keerulisel hetkel teiste konfessioonide esindajatega võrreldes kõige enam (58%) abi saanud hingehoidliku sisuga koolitustest ning nende seas on kõige vähem (20%) neid, kes pole koolitusvõimalustest teadlikud. Ilmselt on EMK teiste konfessioonidega võrreldes pakkunud rohkem hingehoidliku sisuga koolitusi. Võimalik, et teavitustöö/reklaam on olnud edukam või ligipääs (nt osavõtumaksu soodsuse ja transporditoetuste osas) tehtud lihtsamaks. Tegemist on oletustega, mille paikapidavust tuleks uurida.

Ligipääs abistavale kirjandusele on üldiselt hea (90%-le mõnevõrra või kergesti kättesaadav), kuid maapiirkondade respondentidele siiski raskem kui Tallinna või muude linnade respondentidele. Mõnevõrra kehvem on kirjanduse kättesaadavus EKNK respondentidele, parim EMK respondentidele.

Lisaks mainiti muid respondentidele kättesaadavaid võimalusi: kontakt välismaal olevate hingehoidjate ja eestpalvetajatega, igapäevane pääs jumalakotta, soojad ja toetavad suhted koguduses.

Võrreldes, mis on nelja konfessiooni respondentide jaoks keerulisel hetkel kõige enam abiks olnud kõigist nimetatud variantidest, ilmnis, et kõigi nelja konfessiooni enim nimetatud abistava vahendi hulka kuulus Piibli lugemine,

EELK, EEKBKL-i ja EMK puhul langes kokku üksi palvetamine. EEKBKL-i, EMK ja EKNK puhul langes kokku palve kaaskristlasega. EELK ja EKNK respondentide esimeste nelja nimetatud abivahendi hulka kuulus jutluse või piiblitunni kuulamine. EEKBKL-i ja EKNK respondentide jaoks oli oluline abi tulnud vestlusest kaaskristlasega. Siit nähtub, et keerulistel hetkedel on respondendid kõige enam abi saanud isiklikust usuelust (Piibli lugemine ja palve), jutlustest ja piiblitundidest ning kaaskristlasega vestlemisest.

3.6. Suhtumine teiste abistajate maailmavaatesse

Suhtumine teistesse abistajatesse sõltub sellest, millise abistajaga on tegemist ning ka respondentide konfessionaalsest kuuluvusest. Nii võis täheldada, et perearsti ja sotsiaaltöötaja puhul oli üsna vähe neid, kes tingimata nõuaks samade väärtuste olemasolu; samas kui psühholoogi ja psühhiaatri puhul oli neid märgatavalt enam. *Ca* pooled kõigist respondentidest jäid mõõdukale seisukohale, leides, et on hea, kui nende nelja elukutse esindajad on samade väärtustega, mis abivajaja.

Konfessioonide võrdluses eristusid kõige enam EELK liikmed, kes tundusid kõige vähem nõudlikud olevat samade väärtuste olemasolu suhtes.

Tulemustest ilmneb, et märkimisväärne osa respondente eelistaks psühholoogi (83%) ja psühhiaatrit (79%), kes oleks samade väärtustega kui nad ise. Kuigi sotsiaaltöötaja ja perearsti puhul ei ole ootused sama kõrged, võib märgata, et paljude jaoks oleks samade väärtuste olemasolu siiski positiivne (sotsiaaltöötaja puhul 64%, perearsti puhul 50%).

Seega kinnitab ilmikuid puudutanud uurimus mitmete vaimulike seisukohta, et koostöö kristlike väärtusi toetava abistaja, eeskätt psühholoogi ja psühhiaatriga, on põhjendatud. Koguduse töötajad võiks potentsiaalsete abivajajate huvides välja uurida, millised sekulaarses sfääris tegutsevad abistajad toetavad kristlikke väärtusi, et vajadusel oleks võimalik koguduseliikmeid nende juurde edasi suunata. Samuti võiks isiklike kontaktide loomine vaimulike ja teiste abistajate vahel osutada pikemas perspektiivis viljakaks, võimaldades abistamisele läheneda erinevatele distsipliinidele tuginedes.

3.7. Respondentide endi valmidus aidata

Ilmnes, et üsna suur hulk respondente on juba aktiivsed või on edaspidi valmis kaasa lööma hingehoidlikus tegevuses. Enamik respondente on juba vestelnud või valmis vestlema abivajajaga, palvetama, saatma julgustavat kirja või tegema külastust või telefonikõnet. Kolmveerand respondentidest on korraldanud või valmis korraldama praktilist abi. Vähem oli neid, kes on juhtinud või valmis juhtima osadus- või tugigruppi. Ent väljaõppe korral oleks valmidust neid gruppe juhtida siiski rohkelt.

Eraldi võiks tähelepanu pöörata neile, kes vajaks väljaõpet/juhendamist, et paremini teisi abistada. Tervelt 15% EELK respondentidest, 10% EEKBKL-i ja

pisut vähem teistest vastanutest on valmis abivajajaga vestlema, kui neid juhendatakse. 8% EELK ja 7% EKNK (vähem teiste konfessioonide) respondentidest ootaks juhendamist, kuidas abivajajaga palvetada. Praktilise abi korraldamiseks ootab juhiseid/koolitust kõigi nelja konfessiooni esindajatest üsna märgatav hulk: 23% EELK, 20% EKNK, 17% EMK ja 12% EEKBKL-i respondentidest. Julgustava telefonikõne, kirja või külastuse tegemise osas vajaks juhendamist 17% EELK, 13% EKNK respondentidest (6% teistest konfessioonidest). Osadusgrupi juhtimise osas vajaks koolitust üsna sarnane hulk kõigist konfessioonidest: 24% EKNK, 21% EEKBK-i, 20% EMK ja 19% EELK respondentidest. Kõige suurem koolituse vajadus (ja valmidus) on tugigrupi juhtimiseks: ligi pooled ehk 48% EEKBKL-i vastanutest väljendas seda vajadust. Teisteski konfessioonides on soovijaid rohkelt: 38% EMK, 34% EKNK ja 22% EELK respondente oleks valmis tugigruppi juhtima, kui neid õpetatakse, kuidas seda teha.

Lisaks mainiti vabade vastustena mitmeid muid valdkondi, kus ollakse valmis kaasa aitama: töö abielupaaridega, töö laste ja teismelistega, jutlustamine ja õpetamine, eestpalvetöö korraldamine jm.

Eelnev peaks olema julgustav vaimulikele, kes tunnevad end koormatuna, kuna niivõrd suur hulk inimesi on valmis edaspidi lisaks praegu aktiivsetele abilistele mingis hingehoiu valdkonnas õlga alla panema. Niisiis võiks koolitust pakkuda kõigi eelnimetatud valdkondade osas: vestlus ja palvetamine abivajajaga, praktilise abi korraldamine, julgustava telefonikõne, kirja, külastuse tegemine, osadus- ja tugigrupi juhtimine. Tulemustest ilmnes, et valmidus tugigruppi juhtida on respondentidel väga suur ning oleks tähtis seda potentsiaali kogudustes koolituste kaudu rakendusse seada. Tähelepanu võiks pöörata ka nendele, keda on küll vähem, kuid kellest väljaõppel võiks tulla tuge, et aidata vaimulikku vestlemisel, palvetamisel, kirjade saatmisel, telefonikõnede tegemisel ja abivajajate külastamisel.

Kokkuvõtteks võib öelda, et võimalusi, mida respondentid on keerulistel hetkedel kasutanud, on mitmeid, ulatudes kogudusest abi otsimisest isikliku looduses viibimiseni. Üldjoontes on erinevat sorti abi kättesaadavus hea, sõltumata konfessioonist ja koguduse asukohast. Tundub, et juurde oleks vaja hingehoidliku sisuga koolitusi ning tugigruppe. Positiivne on see, et valmidust tugigruppi juhtida oli üsna paljudel respondentidel. Kuna abi otsimise takistusena mainiti palju endaga seotud takistusi ja hirme (sh usaldamatust abistaja suhtes), võiks kogudustes julgustada inimesi abi otsima ning ühtlasi rõhutada hingehoidjatele konfidentsiaalsuse reeglit. Kuna kriisihetkedel oli respondentidele kõige enam abi Piibli lugemisest, vestlusest ja palvetamisest kaasinimesega, piiblitunni/jutluse kuulamisest ja osadusgrupist, saab iga kogudus pakkuda efektiivset hingehoidu, pöörates tähelepanu nii piiblitundide ja jutluste kvaliteedile, osadusgruppide töö tõhustamisele kui hingehoidliku vestluse põhimõtete õpetamisele neile, kes sooviks hingehoidjatena tegutseda.

IV ÜLDISTUSED JA SOOVITUSED

Järgnevad üldistused ja soovitusel rajanevad kahel uurimisel: fookusgrupi intervjuudel vaimulikega ning ankeetküsitluse vastustel, mida andsid nelja konfessiooni ilmikliikmed.

Siin toon esile kesksamad uurimistulemused ja vaatlen neid lähtuvalt küsimusest, kuidas Eesti protestantlike koguduste hingehoidu tõhustada.

Intervjuudes osalenud vaimulike hulka võib pidada piisavaks, moodustamaks n-ö ekspertgruppi, st et kvalitatiivse uurimuse tulemusi saab laiendada kõigile neljale konfessioonile. Samuti kuna ankeetküsitluse valimi sooline ja vanuseline jaotus ühtib üldjoontes nelja uuritava protestantliku konfessiooni soolise ja vanuselise jaotusega ning geograafiline jaotus on EMK ja EKNK osas sarnases proportsioonis, võib ka selle valimi põhjal teha üldistusi nelja konfessiooni kohta.

I. Üldisi tähelepanekuid koguduslikust hingehoiust

Hingehoid hõlmab üpris mitmekesiste tegevuste kompleksi. Võimalusi, kuidas hingehoid toimib, on rohkelt: vestlused abivajaja ja hingehoidja vahel (pastor või koguduse mõne töövaldkonna eest vastutaja), vestlused abivajaja ja kaaskristlase vahel, palved abivajajaga ning tema eest (nii vestluse ajal kui hiljem tagantjärele), koguduse eestpalve (mis sageli on esmaseks põhjuseks vaimuliku või koguduse töötegija poole pöördumisel), praktiline abi, jutlused või piiblitunnid, jumalateenistused, sakramendid, rituaalid, üksi vaikselt kirikusviibimine, muusika kuulamine ja ise musitseerimine, piht, kodukülastused, telefonikõned, kirjad, Piibli või kristliku kirjanduse lugemine, hingehoidlikest koolitustest osavõtt, kristlikus keskkonnas viibimine. Ilmikutest respondendid nimetasid abistavana isegi looduses või teises keskkonnas viibimist ja töö tegemist. Tähelepanu väärib, et kõige sagedamini ja kõige enam on keerulises situatsioonis koguduseliikmetele abiks olnud väga lihtsad vahendid: Piibli lugemine, üksi palvetamine, palve ja vestlus kaaskristlasega, jutluse või piiblitunni kuulamine. Uurimusi alustasin oletusega, et Eesti protestantlike koguduste kontekstis kohtab ennekõike kristlikku sõprust, pastoraalset teenimist ja hoolekanget ning mitte nii palju pastoraalset nõustamist ja vaimulikku juhendamist. Siiski võis interjuudest märgata, et vaimulikud on pidanud abivajajatega koos nende eluprobleeme teoloogiliselt lahti mõtestama. Kuigi ükski kvalitatiivses uurimuses osalenud pastor ei maininud vaimulikku juhendamist kui terminit, olid mitmed vaimulikud abivajajaga koos palvetanud, et probleemile vastust leida. Seega võib arvata, et ka Eesti protestantlike vaimulike abistamispraktikas on vaimuliku juhendamise elemente.

Hingehoid on kombinatsioon abistamisest psühholoogiliste ja teoloogiliste teadmistega ning suhtest Jumalaga. Hingehoidjatel võib olla kiusatus abistada üksnes teadmistele toetudes, võttes eeskuju psühholoogilisest nõustamisest, nagu paistis kvalitatiivse uurimuse respondentide arvamusest, kuid arvan, et

koguduse kontekstis ei ole põhjendatud Jumalalt tuleva abi võimaluse maha-vaikimine. Nagu nähtub kvantitatiivse uurimuse tulemustest, on suur hulk inimesi abi saanud Piibli lugemisest ja palvest ning hingeheidjalt eeldatakse, et ta on Jumalalt tuleva abi vahendaja.

Kogudus on oma olemuselt sotsiaalne võrgustik, kelle olemasolu võib aidata probleeme nii ennetada kui ka lahendada. Koguduse mõnda väikegruppi kuulmine tõhustab positiivset mõju veelgi: piiratud hulk inimesi, kes kõik teavad üksteist, annab suurema turvatunde murede jagamiseks, samuti on võimalik ühiselt teadvustada, et tegemist on konfidentsiaalse infoga. Grupitööst osavõtt aitab lahendada lihtsamaid probleeme ning inimesed ei pruugigi vajada hingeheidja abi. Koguduses oleva sotsiaalse võrgustiku positiivselt toetavat mõju kinnitas ka üks intervjuueeritu minu 2006. aasta uurimuses lapse leinast, öeldes, et perekond, kes osaleb mõne koguduse töös aktiivselt, ei jõua oma murega tihti peale psühholoogi juurde, kuna neil on hingeabi lähemalt võtta ja järjekord psühholoogi juurde on pikk. (Ivanova 2006: 101)

Hingeheidu soodustab oluliselt usaldusliku ja ausa õhkkonna olemasolu koguduses. Selle saavutamiseks tuleb kogudustel kehastada võimalikult autentset kristlust ilma silmakirjalikkuse ja topeltmoraalita, tunnistades, et kogudused, sh koguduse liikmed ja vaimulikud, on kõik ekslikud, kuid siiski püüdnemas pühaduse suunas. Aus õhkkond kasvatab küpseid usklikke, kes ei pea näitama end kellegi teisena, kui nad on. Siirus annab turvatunde neile, kes tunnevad end ekslikena, pöörduda koguduse rüppe, et sealt abi leida. Ühtlasi peab avatus olema tihedalt seotud konfidentsiaalsusega. Koguduse vaimulik saab koguduse liikmetele õpetada konfidentsiaalsuse olulisust nii sõnade kui isikliku eeskujuga.

Ausa õhkkonnaga seondub vaimulike ja koguduse töötajate eeskujuga küsimus. Ühelt poolt on koguduseliikmetel põhjendatud ootus, et vaimulikud ja koguduse töötajad oleks oma eluviisidega eeskujuks. Teisalt, kui eeldatakse avatud ja turvalist õhkkonda, peaks kõigil, ka koguduse juhtidel, olema võimalus oma probleemidest rääkida, kui need peaksid kerkima. Reaalsus on ilmselt teistsugune: töötajad tunnevad vastutust paista rollimudelitena ning seetõttu ei pruugi julguda oma probleemidest rääkida. Tulemuseks on eba-realistlikult ideaalne pilt, mis ühel hetkel võib kokku variseda. Lahenduseks oleks, kui vaimulikel/töötajatel ja nende pereliikmetel oleks keegi usaldusväärne isik, kellele nii igapäevastes küsimustes kui keerulistel hetkedel toetuda.

Hingeheidu seisukohalt on olulised lisaks jumalateenistusele toimuvad mitte-formaalsed ettevõtmised koguduses. Kvalitatiivsest uurimisest ilmnes, et inimesed eelistavad vaimulikuga vestelda pigem siis, kui ta on oma aias tööl või külätänaval jalutamas. Kvantitatiivne uurimus näitas, et paljudele on abi olnud osadusgrupist ning kaaskristlasega vestlemisest ja palvest. Seega ei saa hingeheidu seisukohalt alahinnata jumalateenistusest väljaspool toimuvate ettevõtmiste väärtust. Väljasõidud, matkad, üksteise küllastamine või isegi kiriku koristustalgud võivad tunduda jumalateenistusega võrreldes vähemtähtsad, kuid kuna nad tugevdavad suhteid koguduseliikmete vahel, on mõju positiivne: suure

tõenäosusega võib heade suhete olemasolu koguduseliikmete vahel aidata inimesi nii usuliste kui muude kriiside korral.

Koguduse kasv tundub olevat seotud sellega, kui võrd kantakse hoolt uute tulijate eest. See seos ilmnis kvalitatiivses uurimuses, kus üks respondent tõi näite oma kogudusest. Tegemist ei ole ainult ühe inimese tähelepanekuga. Sarnast väidab Christian Schwarz suure rahvusvahelise uurimuse põhjal: koguduse kasvupotentsiaali ja inimestele armastava tähelepanu osutamise vahel on seos. Schwarz väidab isegi, et teesklematul ja praktilisel armastusel koguduses on uutele tulijatele tugevam külgetõmbejõud kui evangeelsetel üritustel, mille peamine sisu on verbaalse sõnumi vahendamine. (Schwarz 1996: 36)

2. Hingehoidjatest

Kõige tähtsamad parameetrid, mis hingehoidjal peaks olema, on empaatilisus, usaldusväärsus, oskus kuulata, kutsumuse olemasolu ja suhe Jumalaga. Haridust pidasid teisejärguliseks mõned vaimulikud kvalitatiivses uurimuses. Märkimisväärselt vähe ilmikuid kvantitatiivses uurimuses pidas hingehoidliku koolituse läbimist oluliseks (1%). Tõenäoliselt võib järeldada, et ilmikute ootus hingehoidjale on ennekõike võimalus kogeda hoolimist ja ärakuulamist. Ideaalis võiks isikuslikku sobivust hingehoidjate puhul välja selgitada tööintervjuuga, ilma milleta ei ole võimalik tööle asuda. Ilmikute puhul võiks seda läbi viia kas vaimulik või vastava denominatsiooni mõni komisjon või õppeasutus, mis hingehoiukoolitusi pakub.

Hingehoidjate jätkuva koolituse vajadus. Koolitust vajavad nii vaimulikud ja juba tegutsevad hingehoidjad kui ka need koguduseliikmed, kellest potentsiaalselt võiks saada koguduse hingehoidjad. Vaimulikud tõdesid, et nad vajaks koolitust sõltuvus- ja pereprobleemide, (lapse) leina, konfliktide, homoseksualismi ja haiglahingehoiu teemal. Märkimisväärne hulk ilmikuid väljendas soovi saada koolitust tugigrupi juhtimiseks (esile võiks tuua 48% EEKBL-i respondentidest, kuid teisteski konfessioonides oli soovijaid küllalt palju). Teisel kohal oli osadusgrupi juhtimine (24% EKNK respondentidest), järgnesid praktilise abi korraldamine (23% EELK respondentidest), julgustava telefonikõne, kirja või külasutse tegemine, abivajajaga vestlemine. Kui EMK respondentide puhul võis märgata, et hingehoiukoolitused on suurele hulgale kättesaadavad ja neist on ka osa võetud, siis teiste kolme konfessiooni puhul sama öelda ei saa. Ankeetküsitlusest ilmnis, et ilmikute poole on pöördunud kõige sagedamini kannatuse ja suhete teemadega – seda teades võib koolituste sisu arvestada. Kõigest sellest nähtub, et hingehoiuteemaliste koolitajate tööpõld on lai ja potentsiaalseid huvilisi peaks jätkuma.

Noortejuhtidele tuleb eraldi tähelepanu pöörata. Paljudes kogudustes osutuvad hingehoidjateks erinevate koguduse töövaldkondade juhid. Kvalitatiivne uurimus tõi esile nõrga koha, mille peale ei pruugita kogudustes tulla – noortejuhid, kes on olulise tööloigu juhid, on sageli väga noored, kogenematud ja neil puudub ettevalmistus hingehoiutööks. Kuigi leidub erandeid, on paljudes

kogudustes noortejuhtideks teistest vaid pisut vanemad ja ettevõtlikumad noored, kes ei pruugi olla veel täisealisedki. Samas ei pruugi noored oma muredega pöörduda vaimuliku poole, vaid eelistavad oma noortejuhti. Seetõttu peaks vaimulikud ja teised kogenumad töötajad noortejuhtidele erilist tähelepanu pöörama, vestlema, toetama ja vajadusel leidma võimalusi nende koolitamiseks.

Ilmikutest hingehoidjate ringi peaks suurendama. Ilmikliikmete panus hingehoiutöösse on äärmiselt vajalik, kuna vaimulik ei suuda jõuda kõigi abivajajateni. Ideaalis võiks iga koguduseliige olla saanud mingilgi määral juhtnööre, kuidas ligimest ära kuulata, temaga palvetada ja kelle poole teda vajadusel edasi suunata.

3. Abivajajatest ja nende probleemidest

Abi otsimist tuleks hõlbustada, kuna see pole kõigi jaoks ühtviisi kerge. Kvalitatiivne uurimus tõi esile, et abini on raskem jõuda nendel, kes tunnevad vajadust ise toime tulla. Tihtipeale on need mehed ja jõukamad inimesed. Ankeetküsitlusest ilmnis, et tõrkeid abi otsimisel on teisigi peale uhkuse: hirm, et abivajajat ei mõisteta või et räägitu ei jää konfidentsiaalseks, arvamus, et pastor/hingehoidja pole vastavas küsimuses pädev, enda või hingehoidja aja-puudus, laiskus. Koguduste liikmed peaks jõudma tõdemuseni, et abi otsimine ei ole häbiasi. Samuti vajaks nad infot selle kohta, millistes küsimustes suudavad abistada koguduse töötajad (mille osas on neil kogemusi ja väljaõpet). Väga oluline oleks püüelda selle poole, et kuvand kiirustavast pastorist võiks muutuda, et abivajajad võiks julgeda kõnetundi tulla. Kaaluda võiks abi pakku-mist Interneti teel (artiklid, foorumid, listid, e-posti teel nõustamine), kui see on tehniliselt ja inimressursi poolest teostatav.

Koguduseliikmeid peaks hoiatama sensitiivide poole pöördumise eest. Vaimulikud tõid esile probleemi, et pahatihti pöörduvad inimesed abi otsima sensitiividelt ning alles seejärel tulevad kirikusse hingehoidja jutule. Samas leidsid vastajad, et sel juhul on neid inimesi raskem aidata. Kuna sensitiivide juurde pöördub ka koguduseliikmeid, siis arvan, et kogudustes peaks teadlikult käsitlema sensitiivide teemat ning hoiatama võimaliku vaimse seotuse eest.

Üks tihedamini mainitud valdkondi, milles ilmikud abi otsivad, on haiguse ja leina teema. Seega puutuvad vaimulikud praktikas üsna tihti kokku eksistent-siaalsete küsimustega, mistõttu vaimulike ettevalmistuse oluliseks osaks peaks olema kannatuse probleemi ühtaegu filosoofiline ja praktiline hingehoidlik käsitus.

Meeste poolt kõige sagedamini mainitud valdkonnad, kus nad abi vajavad, olid psühholoogilised, praktilised ja vaimulikud probleemid. Meeste vajadusi peaks eraldi teadvustama, kuna nad on kogudustes enamasti vähemuses ning seetõttu ei pruugi väga selgelt olla sõnastatud, mida nemad vajaksid. Samuti võivad kogudused, kes meestele tähelepanu pööravad, tõenäoliselt näha ka meeste suhtarvu kasvu.

4. Tähelepanekuid hingehoidlike vahendite kättesaadavusest

Suur hulk ilmutest respondente ei ole teadlikud pihtimise võimalusest. Kõige vähem oli neid EMK-s, kuid teiste konfessioonide puhul võiks ehk koguduseliikmeid teavitada võimalusest pihtida ja seda võimalust luua. EMK mõnes koguduses on korraldatud nn Encounter'i üritusi, mis on oma olemuselt pihi-laagrid. Kvalitatiivse uurimuse ühe respondendi sõnul on pihtimise sellisel kujul pakkumine tema koguduse sisemist õhkkonda märgatavalt siiramaks ja soojemaks teinud.

Paljud ilmutid pole tugigruppide olemasolust teadlikud. 45–50% respondentidest (erandiks EMK, kus vaid 19%) ei tea tugigruppide võimalust. Küllap näitavad need tulemused tühimikku, mida edaspidi täitma tuleks hakata.

5. Hingehoiu probleeme ja arenguvõimalusi

Praegu pole määratletud, kes võib hingehoidjana tegutseda. Kvalitatiivse uurimuse respondentid pakkusid välja mõtte, et võiks kujundada välja hingehoidja kutsestandardi, mis tagaks hingehoidjate ühtlase taseme erinevates kirikutes ja konfessioonides ning loodetavasti sellest tulenevalt suurema usaldusväärsuse.

Kogudused peaks kiiremini reageerima ühiskonna vajadustele. Tõenäoliselt ei ole kriitika õigustatud kõigi koguduste puhul, kuna leidub positiivseid näiteid, kuid vaimulike intervjuudest ilmnes, et pastorid ise tajuvad, et koguduste aktiivsus ühiskondlike probleemide leevendamisel või lahendamisel võiks olla suurem. Ilmselt eeldab see ootus, et kogudustes on spetsialiste või vähemalt teravapilgulisi ja organiseerimisvõimelisi inimesi, kes suudavad hinnata ja rakendada koguduste võimalusi ühiskonna vajadusi silmas pidades. Samuti vajavad sotsiaalprojektid nii kaastõelisi kui ka rahalisi vahendeid. Kogudused võiks uurida, millised on koostöövõimalused kohalike omavalitsustega. Nt maa-piirkondades on vajadus praktilise abi järele suurim, nagu ilmnes ankeetküsitlusest. Uurimistulemustest ilmnes, et vaimulikud peaksid oma jutlustes tooma rohkem seoseid, kuidas räägitut oma ellu rakendada. See eeldab, et vaimulikud on kursis aktuaalsete teemadega ühiskonnas.

Hingehoiu positsiooni kiriku tegevuses tuleks tugevdada koolitustega. Hariduse väärtustamine on ennekõike eeskujude küsimus: nii vaimulikud kui ka vastava konfessiooni juhid saavad oma suhtumise, eeskuju ja soosivate meetmetega teha täiendkoolitusi huvipakkuvaks ja kättesaadavaks võimalikult laiale ringile. Kui mõne konfessiooni vaimulikud pole enesetäiendusest huvitatud (nagu võis aimata paarist fookusgrupi intervjuust), siis saaks neile tõukeks olla kirikujuhtide nõue elukestvat õpet praktiseerida.

Koguduse töötajate läbipõlemist saaks ennetada toetussüsteemi loomisega. Kvalitatiivse uurimuse vastajatest mitmed väljendasid muret, et neil vaimulikena ei ole kerge tuge leida. Selleks, et vaimulike ja koguduse töötajate erialast üksijäämist ja läbipõlemist ennetada, tuleks luua mentorite süsteem.

Seda vajaks nii noored vaimulikud kui ka juba kogenud töötegijad. Üks võimalus oleks viia kokku sama piirkonna eri konfessioonide vaimulikke, kellest saaks moodustada oikumeenilisi pastorite osadusgrupe, mis võiks sama linna/maakonna vaimulike jaoks pakkuda esmast tuge. Teine võimalus oleks konfessioonide tasandil anda võimalus vaimulikel endil leida keegi, kes võiks nende jaoks mentoriks olla. Mentorid vajaks omakorda juhendamist.

6. Koostööst teiste professionaalidega

Iga olukorra puhul ei ole koguduslik hingehoid piisav abi. Vaimulikest enamus nägi vajadust teha koostööd teiste abistajatega – sotsiaaltöötajate, perearstide, psühholoogide ja psühhiaatritega. Samas ilmnes, et koostööd takistab erinev maailmavaade ja usaldamatus, et mittekristlasest professionaal annab kristlasele sobivat nõu. Mitmed vaimulikud ei tunne ühtegi kristlasest professionaali. Ilmikute respondentide arvates pole nii oluline, et perearstil või sotsiaaltöötajal oleks nendega sama maailmavaade, küll aga ootas enamik seda psühholoogilt ja psühhiaatrit. Arvestades ilmikute sooviga, võiks koguduse töötegijad välja uurida, kes nende piirkonnas või kaugemal Eestis on need professionaalid, kes suudavad toetada kristlike väärtustega abivajajaid. Ühtlasi võiks mõnel puhul abi olla sellest, et vaimulik pelgalt ei saada inimest professionaali juurde, vaid läheb esimesel korral ise kaasa. Sidemete loomine teiste professionaalidega tõhustab suure tõenäosusega abistamisprotsessi.

7. Konfessionaalseid eripärasid

Tundub, et kõigi EELK koguduste hingehoiutöös ei ole palve iseenesest-mõistetav osa. Mõned EELK vaimulikud ütlesid, et nad ei tunne end kindlalt abivajajaga palvetamisel. Kuigi inimestega arvestamine ja empaatilisus on igati tervitatav, võiks vaimulikud teadvustada enda rolli Jumalalt tuleva abi vahendajana ning mitte peljata usulise ainese käsitlemist. Üle kolmandiku (37%) EELK respondentidest pole koos hingehoidjaga palvetanud. Kuna palvetamist hingehoidjaga algatab suurema tõenäosusega hingehoidja, siis vaimulike kõhk-lus palvetada võib olla tähtsaks teguriks, miks nii suur hulk respondente pole hingehoidjaga palvetanud. EELK respondentide jaoks ei ole ka palve kaas-kristlasega nii levinud kui teistes konfessioonides: *ca* veerand ei ole seda teinud. Samas ükski palvetamisest (oluliselt või mõnevõrra) abi saanute hulk ei erinenud märgatavalt teistest konfessioonidest. Seega tundub, et EELK ilmikud palve-tavad küll, kuid pigem üksi kui kellegagi koos.

EELK ilmikutest pole väikegrupist osa võtnud üle kolmandiku, samas kui nt EEKBKL-i respondentidest vaid 4% pole seal osalenud. Kuna tundub, et väikegruppidest on olnud kasu neile, kes seal on osalenud, võiks need kogu-dused, kus väikegruppitööd veel pole, otsida võimalusi selle käivitamiseks.

Kvalitatiivses uurimuses mõnede EKNK ja ühe EMK vaimuliku puhul oli tähtsatev teatud segadus mõistetega „psühholoogia“ ja „hingehoid“. Kuna intervjuude käigus mõned vanema põlvkonna EKNK ja EMK vastajad innustasid jätkuvale enesetäiendamisele, võib oletada, et vajadus, aga võib-olla ka vastuseis täiendõppe suhtes on neis konfessioonides suurem.

Tundub, et EELK ilmikutest respondentide jaoks toimib side vaimulikuga eeskätt kiriklike talituste, mitte hingehoiu kaudu. Üsna palju märgiti, et vaimuliku poole on pöördunud seoses kirikliku talituse läbiviimisega. Samuti on märkimisväärne, et kolmandik EELK ankeetküsitluse respondentide poolt välja toodud pastori poole pöördumise takistustest oli soov probleemiga ise toime tulla. Need kaks tulemust võivad viidata sellele, et paljud EELK respondendid pole harjunud vaimuliku poole hingehoidlikes küsimustes pöörduma sama varmtalt kui teiste konfessioonide respondendid, kuigi oli neidki, kes on abi otsinud. Siiski EELK vaimulikud võiks mõelda, kuidas julgustada või teavitada inimesi hingehoiu võimalustest.

EMK ilmikutest suur hulk väljendas usaldamatust, mis väljendus kartuses, et vaimulik või ilmikut hingehoidja ei hoi pihisaladust. EMK vaimulikud peaks väga selgelt teavitama inimesi pihisaladuse nõudest, rangelt sellest ise kinni pidama ning seda südamele panema teistele koguduses tegutsevatele hingehoidjatele.

Hingehoidlikke koolitusi oleks ennekõike vaja EELK-s, EEKBKL-is ja EKNK-s. Hingehoidliku sisuga koolitustest ei ole osa võtnud 60% EELK ja 54% EEKBKL-i ja EKNK ilmikrespondentidest, kuid vaid 20% EMK respondentidest ütles sama. Kõige rohkem on koolitustest kasu saanud EMK respondendid (58%) ja vaid 4% EMK respondente ei tea, et hingehoidliku sisuga koolitused on olemas. Sellest võib esmalt järeldada, et hingehoidlikest koolitustest võib kasu olla, kui neid pakutakse, ja teiseks, et EELK, EEKBKL-i ja EKNK liikmetele võiks rohkem koolitusi pakkuda.

8. Soovitused, mis on koondatud kahest uurimusest

8.1. Koguduslikust hingehoiust üldiselt

- Ausa, armastava ja autentse õhkkonna loomine koguduses ühenduses konfidentsiaalsusega. Kui kogudus on üks soe, armastav perekond, kuhu ka võõrsile läinud ja kaugele läinud lapsed julgevad alati tagasi tulla, teades, et neid seal oodatakse iga kell, siis siin oli üks paik, kus inimesed hakkavad tervenema. (Kalju) Koguduseliikmed vajavad kinnitust, et probleemide olemasolu pole vaja häbeneda ja abi otsida on normaalne. Inimesed vajavad keskkonda, kus nad tajuvad topeltmoraali puudumist, siirust ja armastust. Selle eelduseks on, et vaimulikud on oma eluga eeskujuks, kuid samas on valmis jagama oma probleeme (Watts et al. 2002: 258–259) Küps usk, mis on ühendatud julgusega näidata end sellena, kes ollakse, annab turvatunde neile, kes on kogudusest eemal olnud või tunnevad end ekslikena. Hea hingehoidja „ei pea epistlit ega suru oma põhimõtteid

peale”, „ei süüdista, ei ole tagantjäreli tark”. (Kvantitatiivne uurimus, hingehoidja omadused, 1.4.) Samas peab avatus tihedalt olema seotud konfidentsiaalsusega. Mul on isegi teistest kogudustest tulnud inimesi, kes on öelnud, et ma ei saa oma pastorit usaldada. (Lembit)

- Koguduseliikmed ootavad pastoritelt avatust ja koostöövalmidust. Ankeetküsitluses toodi ühe takistava asjaoluna, miks ei pöörduta vaimuliku poole, et pastor ei ole avatud ettepanekuteks kogudusetöö muutuste osas. Kuigi tegu pole otseselt hingehoiu, vaid koguduse juhtimise küsimusega, mõjutab koostöövalmiduse olemasolu või puudumine koguduseliikmete ja pastori vahelist suhet ja seda, mil määral on koguduseliikmed valmis hingehoidlike küsimustega pastori poole pöörduma.
- Jutlused ja kogudusele suunatud tegevused peavad seostuma praktiliste teemadega. Ankeetküsitluse üks respondent kirjutas, et hingehoidja on „vaimulik, kes oskab jutilustes siduda vaimuliku osa tegeliku eluga”. (Kvantitatiivne uurimus, hingehoidja omadused, 4.1.) Lisaks teoloogiliste teadmiste andmisele ja intellekti kõnetamisele vajavad inimesed praktilisi nõuandeid ja seoseid igapäevases elus toimetulekuks. Kui koguduseliikmed tajuvad pastorit pigem teoreetikuna, ei pöörduta hingehoidlike küsimustega tema poole.
- Mitteformaalsete kontaktide tugevdamine vaimuliku ja koguduse vahel. Tõhusa hingehoiutöö aluseks on toetavate suhete soodustamine koguduses (Benner 2003: 17–18). Vähendamaks emotsionaalset distantssi vaimuliku ja koguduse vahel, saab korraldada üritusi, mis loovad võimalusi vabaks suhtlemiseks: osavõtt väljasõitudest, sünnipäevadest, matkadest, laagritest. Piisab sellestki, kui vaimulik on oma karja jaoks „nähtaval“: *Õpetaja peaks olema n-ö nähtaval, et ta käib ja liigub inimeste hulgas. Kas või mine jaluta ringi külavahel, ka keegi tuleb midagi küsima. (Karl)*
- Uute inimeste märkamine ja töö nendega. Uute inimestega tegelemine tundub olevat üks koguduse kasvu võti. Kui koguduses on piisavalt neid, kes uustulnukatega tegelevad, siis tõenäoliselt nad ei lahku ning neist võivad saada omakorda koguduse töötajad. *Ma unistan, et /--/ suvaline inimene, kes tuleb jumalateenistusele, et ta ei jääks ilma tähelepanust ja armastusest. /--/ Ja kui ta on saanud selle tähelepanu, armastuse, et iga inimene, kes on meie koguduse liige, võiks /--/ kasvada sel moel, et ta võiks teenida teisi inimesi /--/ ka hingehoidjana. Siis on see lõputu protsess. (Gennadi)*
- Lihtsate abistavate meetmete, jutiluste kuulamise ja abistajaga vestlemise hõlbustamine. Ankeetküsitlusest ilmses, et kõige tõhusamate meetmete seas on vestlus kaaskristlasega ja jutluse või piiblitunni kuulamine. Kogudused saavad oma kodulehekülgedel pakkuda jutluse või piiblitunni kuulamise või lugemise võimalust. Samuti saab inimestele jagada telefoninumbreid või veebifoorumite aadresse, kuhu abivajaja saaks oma murega pöörduda.

- Väike- ja tugigruppide tegevuse soodustamine. Ankeetküsitluse respondentidest paljud on abi saanud osadusgrupist ning need, kes on tugigruppides käinud, on samuti abi saanud. Ulatuslik grupitöö annab võimaluse jõuda rohkemate inimesteni. Seda kinnitas ka uurimus vaimulikega: *Õpetaja ei saa iga inimesega käia väga kaua kaasas, sest tal on seal veel palju teisi talleid, kellega olla, ja on hea, [kui] sa saad neid saata grupi juurde, inimeste juurde, kellega sa tead, et tal oleks nendega klapp, kes teda aitab edasi, kui ta on kristlane. (Miina)* Usalduslik väikegrupp aitab nii ennetada kui ka lihtsamal tasandil lahendada mitmeid probleeme.
- „Teeliste kiriku“ projekt võiks olla laiem, sisaldades võimalust ka hingehoiuks. Mõte tugineb ühe kvalitatiivse uurimuse respondentile ning „Elust, usust ja usu elust 2010“ uurimuse tulemusi kommenteerinud Kaido Soomi soovitusel (Soom 2012: 257). EEU-st ilmnes, et suur hulk inimesi sooviks vahel kirikusse pääseda väljaspool jumalateenistust ning mõnikord ka kirikuõpetajaga vestelda (Kilemit & Rentel, 2012: 159–160). Praktikast tundub see töötavat, sest Hendriku sõnul olid mitmed kirikukülastajad olnud valmis oma muredest kirikut valvanud inimestele rääkima. Võib-olla pole selle teostus realistlik kõigis kogudustes, kuid Eestis on „Teeliste kirikute“ projekt eriliseks võimaluseks, et kutsuda inimesi kirikusse. Küllap vestleks mõnedki külastajad, kui nad juba kirikusse satuvad, meelsasti hingehoidjaga. Selleks on koguduseliikmeid vaja eelnevalt ette valmistada.
- Vajadus vaimuliku juhendamise järele. Koguduseliikmed vajavad nii teoloogilist alust kui ka praktilisi nõuandeid, kuidas teoloogiat ellu rakendada. Eriti tundub vajadus olevat EEKBKL-i ja EMK respondentidel – usulised teemad kerkisid esile teiste teemade hulgast, millega nad ennekõike on pöördunud ja tahaks pöörduda pastorite poole.
- EELK vaimulikud ja hingehoidjad võiks koos abivajajaga palvetada. Soovitus tuleneb sellest, et mõned EELK vaimulikud väljendasid ebalust abivajajaga palvetamise osas, näiteks Toomas: *Koguduse õpetaja ametis peaks olema /--/ eestpalve pakkumise ja sellisega väga ettevaatlik ja tagasihoidlik*. Enamasti sõltub see, kas abiandmisel palvetatakse, abistajast. Kuna hingehoid on oma olemuselt ühtaegu inimlik abi ja pöördumine Jumala kui abiandja poole, siis võiks palve olla loomulik osa abiandmisest.
- Meeste probleemidele tuleks eraldi tähelepanu pöörata. Meeste poolt nimetati ennekõike psühholoogilisi, praktilisi ja vaimulikke probleeme. Kõigis uuritud konfessioonides on mehed vähemuses. Kui kogudustes pööratakse meeste vajadustele tähelepanu, võib loota, et nad saavad abi ning neid lisandub kogudustesse.
- Kiire reageerimise vajadus ühiskonna probleemidele. Hingehoiu tulevikust rääkides väljendas üks vaimulik oma unistust nii: *Kogudus on järjest rohkem relevantsem selles suhtes, mis tegelikult ühiskonnas toimub. (Rasmus)* Kogudused saaksid rohkem märgata ühiskonna probleeme ja reageerida kiiremini, pakkudes koolitusi või tehes koostööd omavalitsustega, et sotsiaalprobleeme leevendada.

- Kogudusteliikmete teavitamise vajadus hingehoiu võimalustest. Tundub, et on kogudusi, kus inimesed ei tule selle peale, et hingehoidlike küsimustega võiks abi otsida. *Praeguses kohas /-/- pole viimased kuuskümmend kuni kaheksakümmend aastat [olnud] hingehoidu... see pole üldse tuttav, et selline asi üldse eksisteerib. (Miina)* Seda võib oletada ka ankeetküsitluse tulemustest, mille kohaselt EELK vaimulike poole pöördumisel prevaalerivaks põhjuseks on olnud kiriklikud talitused.
- Hingehoiu pakkumine Interneti vahendusel. Arvestades seda, et hulk inimesi ei pruugi jõuda kirikusse abi küsima mitmesuguste hirmude, häbi või uhkuse tõttu, oleks nende jaoks emotsionaalselt turvalisem variant otsida toetust Internetis – foorumite või e-kirjade kaudu.
- Maapiirkondade inimesed vajavad teistest enam praktilist abi. Vajadusi praktilise abi järele on ka linnades, kuid maapiirkondades tundub see ankeetküsitluse põhjal olevat kõige oodatud. Kogudused võiks püüda koostööd teha kohalike omavalitsustega, et praktiline abi võiks inimesteni jõuda.
- Koguduse töötajatel võiks olla nimekiri neist professionaalidest, kelle poole nad abivajajail soovivad pöörduda, ja nende kontaktid. Kuna ankeetküsitlusest ilmnes, et abivajajad eelistaks pöörduda samade väärtustega psühholoogi või psühhiaatri poole ning intervjuudest ilmnes, et suur hulk pastoreid eelistaks abivajajaid edasi suunata kristlikke väärtusi toetavate professionaalide poole, võiks koguduse töötajad välja uurida oma piirkonnas (või ka üle Eesti) tegutsevad professionaalid, kes suudavad toetada kristlike väärtustega abivajajaid.

8.2. Hingehoidja

- Hingehoidja puhul koolitatuses tähtsamad on kuulamisoskus, empaatilisus, Jumalale suunatus ja usaldusväarsus. See ilmnes ennekõike ankeetküsitlusest, kus väga vähe (1%) responente pidas vajalikuks vastavat koolitust, kuid suur enamus hindas kuulamisoskust (35%) ja empaatiavõimet (23%), Jumalale fokuseeritust (10%) ja usaldusväarsust (8%). Seega ilmi-kute arvates võivad tavalised koguduseliikmed täita tähtsat rolli koguduse hingehoidjatena, kui neil on kuulamisvõimet ja empaatilisust ning kui nad on Jumalale suunatud ja suudavad konfidentsiaalsust hoida. See peaks olema julgustav kõigile kogudustele, kus on avatud südamega inimesi, kes oskavad kuulata ja konfidentsiaalsust pidada.
- Hingehoidja rolli teadvustamine. Howard Stone kirjutab, et hingehoidjate poole pööratakse eeldusel, et nendel on side Jumalaga. (Stone 1996: 14–15) Kuigi abistamisel on oluline lähtuda inimese vajadustest, siis koguduses tegutsevad hingehoidjad ei tohiks olla tagasihoidlikud usulise ainese sisse-toomisel. Hingehoidjad peaks teadvustama selgemalt oma rolli Jumalalt tuleva abi vahendajana ja et tõenäoline põhjus, miks inimesed nende poole pöörduvad, ongi ootus, et saada usulises plaanis tuge.

- Koguduse töötegija peab teadvustama rollikonflikti tõenäosust. Martti Lindquist ütleb, et abistajatelt oodatakse tihtipeale, et tal ei esineks probleeme. Kuid see ei ole realistlik, mistõttu abistaja peaks tunnistama oma võitlusi. (Lindquist 2008: 134–135) Koguduseliikmed eeldavad, et pastor, aga ka ilmikust hingehoidja, oleks tasakaalukas ja tuleks oma probleemidega toime. Teisalt on koguduse terve õhkkonna jaoks hea, kui koguduseliikmete jaoks ei kuvata ebarealistlikult ideaalset pilti sellest, kuidas kristlane peab elama. Väga tõenäoliselt esineb töötegijate elus keerulisi probleeme (Watts *et al.* 2002: 258–259). Koguduse töötegijad on seega surutud pingevälja: paista ühelt poolt laitmatud ja teisalt olla ausad oma vajaduste suhtes.
- Pastorid ja nende abikaasad vajavad hingehoidlikku tuge. McMinn ja ta kaasautorid kirjutavad, et vaimulikepaaridele tuleb eraldi tähelepanu pöörata, kuna tihtipeale neil puudub toetusõrgustik, kellele loota (McMinn *et al.* 2005: 578). Üks ankeetküsitluse respondent väljendas, et tal on raske leida hingehoidjat, kuna tema abikaasa on vaimulik. Vaimulikke ja nende perekondi võiks julgustada üksteisega suhtlema – seda ka konfessioonideülevalt. Samuti on vajadus mentorite järele. Võib-olla oleks abiks pastoritele ja nende pereliikmetele mõeldud tugigrupidest.
- Pidevas ajanappuses oleva pastori kuvandi muutmise vajadus. Mitmed ilmikud ei ole kvantitatiivse uurimuse järgi pöördunud oma koguduse karjase poole, kuna neil on jäänud mulje, et tal on väga vähe aega. Oma koguduseliikmete sarnast mõttelaadi väljendas ka üks intervjuueeritud pastoritest: *Õpetajal pole aega, õpetajal on nii palju ülesandeid, kuidas me tuleme oma asjadega segama. (Miina)* Pastorid peaksid seda teadvustama, tegema selgitustööd ja eraldama kindlaid ajahulki hingehoiutööle (nt välja kuulutatud kõnetundide ajad).
- Mentorite süsteemi väljatöötamine. Mitmed vaimulikud tunnevad vajadust toetuse järele. Sander väljendas seda nii: Et ma olen kuulnud ka teiste vaimulike käest ka teistes konfessioonides, siis... siis ma ei ole kuulnud, et see kuskil liiga hea oleks. Oluline on meeles pidada, et mitte ainult noored vaimulikud ei vaja mentorit, vaid tuge on vaja kõigile. Ilmikute hingehoidjad vajaksid samuti toetust, mida võiks pakkuda hingehoidjatest koosnev grupp, kes oma kogemusi saab jagada ning keda võiks superviseerida pastor või keegi, kes on saanud põhjalikuma väljaõppe hingehoiu alal.
- Mõned vaimulikud võiks olla hingehoidjad, kel ei ole oma kogudust, mida teenida. Tegemist on ühe vaimuliku ideega. Oleme ausad, iga pastor siiski ei ole hingehoidja ja need pastorid, kes on hingehoidjad, nendele tuleks rohkem võimaldada ka selle valdkonnaga tegeleda. (Priit) See võimaldaks vaimulikel vastavalt vajadusele minna appi kogudustesse, kus on parasjagu suurem vajadus hingehoidjate järele, korraldada koolitusi nii vaimulikele kui ilmikutele, ja samas ehk olla ka aktiivsemalt seotud teiste vaimulike toetamise ehk mentorprogrammiga.

- Koguduse töövaldkondade juhtide, sh noortejuhtide koolitamine hingehoiu vallas. Kuna praktikas osutuvad hingehoidjateks koguduse mitmete töövaldkondade juhid, oleks mõistlik pakkuda neile hingehoiualast koolitust. Erilist tähelepanu vajavad noortejuhid, kuna paljudes kogudustes tegutsevad noortejuhina teismelised või varajastes kahekümnendates ärksamad noored. *Iga tööharu juht on mingil määral nagu hingehoidja. /--/ Võtame noortejuhi: /--/ nemad vajavad ka nõustamist ja neil on omad mured. (Riin)*
- Hingehoidjate ja vaimulike ettevalmistamine, arvestades hingehoiu vajadusi. Peamised probleemid, mille osas inimesed abi vajavad, on nii ankeetküsitluse kui ka intervjuude põhjal kannatuse ja leina teema, suhte probleemid, vaimulikud ja psühholoogilised probleemid. Vaimulike ettevalmistuse oluliseks osaks peaks olema ühtaegu filosoofiline ja praktiline hingehoidlik käsitlus kannatuse probleemist.
- **Hingehoiualaste koolituste pakkumine EELK-s, EEKBKL-is ja EKNK-s.** Ankeetküsitlus näitas, et hingehoidlikud koolitused on kõige kättesaadavamad EMK-s, mistõttu tundub olevat suurem vajadus pakkuda koolitusi ülejäänud kolmes konfessioonis, kuid jätkama peaks ka metodistidele kättesaadavate koolitustega.
- Hingehoidja kutsesobivuse hindamine. Kui kehtestada hingehoidja kutsestandard, millest intervjuude respondendid rääkisid, siis lisaks haridusnõudele peaks kuidagi hindama ka kandidaadi kutsumust ja motivatsiooni hingehoiutööks. Kutsumuse tähtsust rõhutasid nii vaimulikud kui ilmikud. Kui koolitatust saab hinnata erialaeksamiga, siis motivatsiooni ja kutsumuse jaoks võiks olla nn tööintervjuu, mida võiks läbi viia vastava konfessiooni mõni komisjon või teoloogiline õppeasutus, kus hingehoiukursusi loetakse.
- Ilmikute hingehoidjate julgustamine ja koolitamine. Kuna vaimulikud ei suuda kõigi vajadustele vastata oma töökoormuse tõttu, on ilmikute hingehoidjad suureks abiks. *Kõigi koguduseliikmete jaoks ei suuda ma eraldada piisavalt tähelepanu. (Gennadi)* Vaimulikud võiks teadlikult koguduseliikmete hulgas ringi vaadata ja julgustada sobivaid isikuid osalema koolitustel ja võtma hingehoidja rolli. Valmidust koguduse hingehoiutöös kaasa teenida, kui keegi neid koolitab või juhendab, oli ilmikute hulgas märkimisväärne hulk. Kõige enam oli küsitletud koguduseliikmetel huvi tugi- ja osadusgrupijuhtide ja praktilise abi korraldamise koolituse vastu, kuid vajalike teemadena mainiti veel abivajajaga vestlemist ja palvetamist, julgustava kirja kirjutamist või telefonikõne, külastuse tegemist.
- Koolituste kättesaadavaks tegemine maapiirkondade inimestele. Ankeetküsitlusest ilmnis, et kõige vähem on koolitused kättesaadavad maapiirkondade inimestele. Kirikud võiks kaaluda, kas neil on võimalik lihtsustada maapiirkondade inimeste osavõttu koolitustest (nt transporditoetuse või muude soodustuste abil).

8.3. Hingehoiu arendus ja tulevik

- Hingehoiu väärtustamine üldkiriklikul tasandil. See soovitus tuleneb sellest, et Eestis ei ole siiani hingehoidu piisavalt palju uuritud, ei ole välja töötatud kutsestandardeid hingehoidjatele, mistõttu praktiseerivate hingehoidjate (sh vaimulike) haridustaust (ja tõenäoliselt sellest tulenevalt ka hingehoidlik praktika) on isikuti varieeruv. Kirikute juhid või vastutavad toimkonnad peaks järele mõtlema, millised on nende prioriteedid ning kui vaimulike ja kiriku töötajate täiendõpet hingehoiu vallas peetakse oluliseks, siis tuleks leida vahendeid koolitustasude kompenseerimiseks. Alternatiiv on siduda täiendkoolituste läbimist palga suuruse või muude hüvedega.
- Vajadus hingehoiuteemaliste uurimuste järele. Nagu üks respondent vajadust väljendas: *Hingehoiu-alast uurimustööd Eesti kontekstis – tehke palju! (Hendrik)* Praktiseerivad hingehoidjad vajavad uurimuste baasi. Eriti oodatakse uurimusi Eesti kohta.

KOKKUVÕTE

Hingehoid on kiriku tegevuse lahutamatu osa. Igas konfessioonis ja koguduses leidub hingehoidlikke elemente, kuid see, kui võrd vastab vastab inimeste tegelikele vajadustele, sõltub ennekõike vajaduste teadvustamisest ja soovist neile vastata. Hingehoiust Eesti protestantlike koguduste kontekstis saab seetõttu kõige paremini pildi, kui panna tähele, mida vaimulike ja koguduseliikmed – ehk inimesed, kes vahetult abi pakuvad ja abi saavad – ise sellest räägivad.

Käesoleva töö uurimisprobleemideks olid, et Eesti protestantlike kirikute hingehoiu olukorrast ei ole ülevaadet, et peaaegu puuduvad uurimused saamaks teada, kui võrd vastab Eesti protestantlike kirikute hingehoiutöö praktika tegelikele vajadustele, et ei ole teada, mil määral langevad vaimulike ja ilmikute seisukohad hingehoiu olemuse ja tulemuslikkuse osas kokku ning kas Eestis tegutsevad hingehoidjad on piisavalt koolitatud oma töö tegemiseks. Eelnevalt tulenevalt oli väitekirjal kaks uurimisülesannet: 1. analüüsida nelja konfessiooni vaimulike ja ilmikute hinnangute alusel, millised on hingehoiutöö vajadused nendes konfessioonides ja 2. pakkuda välja soovitusi hingehoiu arendamiseks Eesti protestantlikes kirikutes.

Väitekirja esimeses peatükis on antud teoreetiline raamistik järgnevatele uurimustele. Esmalt käsitlesin hingehoiu mõistet, mis käesolevas töös on väga laia tähendusväljaga, hõlmates kristlikku sõprust, vestlust või palvet vaimuliku või ilmikuga, jumalateenistusi, kodukülastusi, pihti, armulauda, praktilise abi vahendamist ja palju muud. Järgnevalt olen vaadelnud hingehoiu positsiooni kaasaegses ühiskonnas, tuues esile mõned muutused ühiskonnas, millel on mõju hingehoidlike teemade suhtes, kui arengud hingehoius endas kui distsipliinis. Seejärel olen tähelepanu pööranud usulisele aspektile nii hingehoius kui sekulaarsel abistamisel. Alapeatükis 4 olen kirjeldanud kogudustes toimuvat hingehoidu, hingehoidlikku suhet, sh palve kasutamist hingehoidlikus suhtes ning koostöövõimalusi sekulaarsete abistajatega. Eraldi peatükis olen puudutanud hingehoidja rolli, peatudes ühtlasi vaimulike ja nende perekondade teemal, kuna nemad osutuvad tihtipeale esimesteks, kelle juurde hingehoidlike küsimustega pöördutakse. Viimaks olen lühidalt kajastanud Eestis seni tehtud uurimusi, mis kas või osaliselt on puudutanud hingehoiu temaatikat.

Uurimisprobleemide käsitlemiseks viisin läbi kaks uurimust nelja Eesti protestantliku konfessiooni (EELK, EEKBKL, EMK ja EKNK) vaimulike ja ilmikute hulgas. Esimeseks, kvalitatiivseks uurimuseks olid fookusgrupi intervjuud nimetatud nelja konfessiooni vaimulikega, mille tulemused on temaatiliselt analüüsitud. Teine, kvantitatiivne uurimus on läbi viidud nelja uuritava konfessiooni ilmikliikmete seas ankeetküsitlusena. Uurimistulemuste analüüsile tuginedes on võimalik saada ülevaade Eesti protestantlikes kirikutes toimuvast hingehoiust. Uurimistulemuste põhjal on välja kasvanud soovitude nimekiri, mis võiks olla julgustuseks ja abiks Eesti protestantlike kirikute hingehoiutöö parendamisel.

Esimeseks uurimisprobleemiks oli, et Eestis on tehtud väga vähe uurimusi, mis kas või osaliselt puudutavad hingehoiu olukorda protestantlikes kirikutes. Käesoleva töö raames tehtud kaks uurimust võimaldasid hingehoidu näha EELK, EEKBKL-i, EMK ja EKNK vaimulike ning ilmikute pilgu läbi, kusjuures võib mõlema valimi puhul teha järeldusi üldkogumile.

Teiseks uurimisprobleemiks oli, et ei ole teada, kuivõrd vastab Eesti protestantlike kirikute hingehoiutöö praktika inimeste tegelikele vajadustele. Mõlemast uurimusest ilmnas, et mida enam ilmikuid on koguduses hingehoidjatena tegutsemas, seda enamate inimesteni jõutakse. Kui uutele tulijatele pööratakse koguduses tähelepanu, pakkudes neile tuge sisseelamisel ja nende probleemidega tegelemisel, on tõenäolisem, et neist saavad stabiilsed koguduseliikmed, kes omakorda võivad osutada teiste toetajateks.

Kahest uurimusest koorus välja rida vajadusi, mida võib näha ka kui arenguvõimalusi Eesti protestantlike kirikute hingehoiutöös. Üsna mitme nurga alt kerkis esile vajadus, et vaimulikud ja nende abikaasad ning ilmikutest hingehoidjad vajavad mentorlussüsteemi. Ühtlasema hingehoidjate koolituse tagamiseks oleks vaja välja töötada hingehoidja kutsestandard; hingehoidja kutse sobivuse hindamiseks võiks lisaks teadmiste testimisele korraldada tööintervjuu. Lisaks algele väljaõppele oleks praktiseerivatele hingehoidjatele abiks jätkukoolitused, kusjuures teemad, mille osas koolitust vajatakse, erinevad isikuti. Hingehoiuteemalist koolitust vajaks töövaldkondade juhid kogudustes ning nende seas ei tohi ära unustada noortejuhte, kelle juurde noored oma muredega pöörduvad, kuid kellest paljud on väga noored, isegi alaealised. Tähelepanu peaks pöörama sellele, et hingehoiuteemalised koolitused oleks ühti viisi kättesaadavad nii linna- kui maapiirkondade inimestele.

Ilmnas, et vajadust oleks nii osadus- kui tugigruppide järele. Paljudes uuritud kogudustes on osadusgrupid olemas ning nagu teooria ja empiiriline uurimus esile toovad, aitab sealne suhtevõrgustik ennetada ja toime tulla paljude probleemidega. Hoopis vähem on uuritavates neljas konfessioonis tugigruppe, mis aitaks spetsiifilisemate teemadega tegeleda.

Tundub, et mõned koguduseliikmed ennekõike EEKBKL-is ja EMK-s ootaks vaimulikku juhendamist, et lahti mõtestada mitmesuguseid usulisi teemasid. EELK-s võiks vaimulikud olla julgemad palve pakkumisel hingehoiuolukorras. Maapiirkondade inimesed vajavad rohkem praktilist abi. Kogudused võiksid rohkem tähelepanu pöörata meeste vajadustele, kes on vähemuses.

Vaimulike intervjuudest ilmnas, et kirik/vaimulikud peaks olema rohkem kursis ühiskonna vajadustega ning reageerima probleemidele kiiremini. Võib-olla saaks laiema hulga inimesteni jõudmiseks kasutada „Teeliste kirikute“ projekti: et suvel ei oleks üksnes kirikute ukсед avatud, vaid valvurid võiks osata esmast hingeabi pakkuda. Vastamaks vaimulike arvates üha kasvavale probleemide hulgale, võiks kaaluda ideed, mille kohaselt võiks mõned vaimulikud tegutseda ainult hingehoidjatena, kellel ei oleks oma kogudust. Samuti on vajadus koostöö järele teiste professionaalidega, kuid ennekõike, arvestades

vaimulike ja ilmikute eelistust, peaks tegu olema kristliku maailmavaate pool-dajatega.

Järgmiseks uurimisprobleemiks oli, et ei ole teada, kuivõrd langeb vaimulike ja ilmikute arvamus hingehoiutöö olemusest ja tulemuslikkusest kokku. Võib öelda, et paljuski arvamused ühtivad, kuid võib märgata mõningaid aspekte, milles ilmikud on vaimulikega võrreldes ilmselt erimeelt või viitasid aspekti-dele, millest vaimulikud ise ei rääkinud. Näiteks ilmnes ankeetküsitlusest, et vaimuliku juurde hingehoidliku abi järele pöördumist takistab mulje, et vai-mulik ei ole avatud ettepanekutele kogudusetöö muutmiseks, või arvamus, et vaimulikul ei ole aega. Samuti hoidis mitmeid ilmikuid tagasi hirm, et neid mõistetakse hukka. EELK ilmikutest respondendid olid peamiste vaimuliku poole pöördumise põhjustena maininud kiriklikke talitusi. Sellest võib oletada teatud distantsi koguduseliikmete ja vaimulikkonna vahel, kuid kindlasti ei ole nende andmete põhjal võimalik laiendada järeldusi kõigi uuritavate suhtes.

Viimaseks uurimisprobleemiks oli, et ei ole teada, kuivõrd on Eestis tegut-sevad hingehoidjad oma töö tegemiseks koolitatud. Vaimulikest intervjuee-ritavad olid väga erineva haridustaustaga, kus ühes servas oli teoloogiamagist-reid või -doktooreid, teises neid, kellel puudus teoloogiline kõrgharidus. Ena-musel oli teoloogiline kõrgharidus olemas, mille omandamise raames oli käsit-letud ka hingehoiu või psühholoogia teemasid ühe või rohkema semestri ulatu-ses. Ankeetküsitluse põhjal tundub, et mitmed ilmikud on hingehoidlikku abi osutanud ilma eelneva koolitusega. Paljud neist väljendasid huvi juhendamise/koolituse vastu, et võtta täiendavat vastutust mõnes hingehoiu valdkonnas.

Väitekirja lõpuosas paiknev uurimistulemustele tuginev soovitude nimekiri pakub suunda, mille poole Eesti protestantlike koguduste hingehoidu edasi arendada.

Selleks, et Eestis toimuv hingehoid võiks olla vastav siinsete inimeste ootus-tele ja vajadustele, on oluline, et uurimistöö jätkuks. Kuna käesoleva uurimuse raames ei õnnestunud võrrelda eesti- ja venekeelset usukogukonda ja hingehoiutööd, oleks kindlasti oluline sellele edaspidi tähelepanu pöörata. Ühtlasi vääriks uurimist, kuivõrd vastab kogudustes toimuv meeste vajadustele ning välja selgitada põhjusi, miks neil tundub olevat raskem kogudusse abi järele pöörduda ja kuidas seda hõlbustada. Uurida võiks Eesti protestantlike kogu-duste noortejuhte ja nende toimetulekut hingehoidlike teemadega.

Nagu näha, on mitmeid võimalusi edasiseks uurimistööks. Kuna Eestis pole siiani põhjalikumalt uuritud protestantlike kirikute hingehoiupraktikat, võib siin esitletud fookusgrupi intervjuude ja ankeetküsitluse tulemusi pidada esimeseks sammuks, et teada saada ja võrrelda vaimulike ja ilmikute nägemust hingehoiust, saada mulje Eestis tegutsevate hingehoidjate ettevalmistuse kohta ning teemadest, milles nad vajaksid täiendkoolitust.

Käesoleva töö tulemusi võib kasutada mitmeti. Teades ilmikute probleeme, aga ka takistusi hingehoidja poole pöördumisel, saavad vaimulikud pakkuda vajadustele vastavat ning sobivas vormis hingehoidu. Kirikute juhid võivad töötada selle nimel, et vaimulikud ei jääks oma töös üksi, luues mentorlus-süsteemi. Teoloogilised õppeasutused saavad hingehoiu vajadusi arvestades

kujundada nii hingehoidjate baas- kui täiendkoolitust. Uurimistulemusi võib silmas pidada edaspidi Eesti hingehoidjatele mõeldud käsiraamatu või õpiku koostaja.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Ahonen, Risto. „Karismaattinen ja evankelikaalinen hengellisyys,“ – „Spiritualiteetin käsikirja,“ Häyrynen, Seppo; Kotila, Heikki; Vatanen, Osmo. (ed.) Helsinki, Kirjapaja, 2003.
- Altnurme, Lea. „Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel,“ Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006.
- Anderson, Neil T.; Zuehlke, Terry E.; Zuehlke, Julianne S. „Christ-Centred Therapy. The Practical Integration of Theology and Psychology,“ Grand Rapids, Michigan, Zondervan Publishing House, 2000.
- Annala, Pauli. „Lännen kirkon hengellisyys,“ – „Spiritualiteetin käsikirja,“ Häyrynen, Seppo; Kotila, Heikki; Vatanen, Osmo. (ed.) Helsinki, Kirjapaja, 2003.
- „Augsburgi usutunnistus (1530-1980),“ Stockholm, Kirjastus EVR, 1980.
- Augustinus, Aurelius. „Pihtimused,“ Tallinn, Logos, 1993.
- Benner, David G. „Strategic Pastoral Counseling. A Short-Term Structured Model,“ Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2003.
- Benner, David G. „Care of Souls. Revisioning Christian Nurture and Counsel,“ Grand Rapids, Michigan, Baker Books, 2004.
- Bilich, Marion; Bonfiglio, Susan; CARLSON, Steven. „Shared Grace. Thearapists and Clergy Working Together,“ New York / London / Oxford, The Haworth Pastoral Press, 2000.
- Blink, A. J. van den. „Pastoral Counseling and Pastoral Psychotherapy: The Impact of Social Change and Social Difference,“ – „Pastoral Care and Social Conflict,“ Couture, Pamela D.; Hunter, Rodney J. (ed.) Nashville, Abingdon Press, 1995.
- Clinebell, Howard. „Basic Types of Pastoral Care and Counseling. Resources for the Ministry of Healing and Growth,“ Nashville, Abingdon Press, 1984.
- Collins, Brendan. „The Changing Relationship Between Psychology and Contemporary Spiritual Direction,“ – „Pastoral Psychology,“ Rambo, Lewis R. (ed.) Vol 40, nr 5, Dordrecht, Springer Netherlands, 1992.
- Collins, Gary R. „Christian Counselling. A Comprehensive Guide,“ Milton Keynes, Word (UK) Ltd, 1989.
- Davidowitz-Farkas, Zahara; HANDZO, George. „Using Religious Resources in Clinical Ministry,“ – „The Guide to Pastoral Counseling and Care,“ Ahlskog, Gary; Sands, Harry. (ed.) Madison, Connecticut, Psychosocial Press, 2000.
- Deinhardt, Carol L. „Christian Counselling and Pastoral Care at the Crossroads,“ – „Foundational Issues in Christian Counselling,“ Deinhardt, Carol L. (ed.) Otterburne, Manitoba, ProvPress, 1997.
- Doehring, Carrie. „The Practice of Pastoral Care. A Postmodern Approach,“ Louisville, Westminster John Knox Press, 2006.
- Driskill, Joseph D. „Pastoral Counseling and Spiritual Direction: Enrichment Where the Twain Meet,“ – „Pastoral Psychology,“ Rambo, Lewis R. (ed.) Vol 41, nr 4, Dordrecht, Springer Netherlands, 1993.

- Ezzy, Douglas. „Qualitative Analysis. Practice and Innovation,” London, Routledge, 2002.
- Fisher, John W.; Francis, Leslie J.; Johnson, Peter. „Assessing Spiritual Health via Four Domains of Spiritual Wellbeing: The SH4DI,” – „Pastoral Psychology,” Rambo, Lewis R. (ed.) Vol 49, nr 2, Dordrecht, Springer Netherlands, 2000.
- Flick, Uwe. „An Introduction to Qualitative Research,” London / Thousand Oaks, Sage Publications, 1998.
- Fowler, James W. „Faith Development and Pastoral Care,” – „Theology and Pastoral Care,” Browning, Don S. (ed.), Philadelphia, Fortress Press, 1987.
- Fowler, James W., „Stages of Faith. The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning,” New York, HarperCollins Publishers, 1995.
- Hulme, William E. „Pastoral Care & Counseling. Using the Unique Resources of the Christian Tradition,” Minneapolis, Augsburg Publishing House, 1981.
- Ivanova, Maire. „Leinava lapse aitamine,” Tartu, Tartu Ülikool, magistritöö, 2006.
- Kiiski, Jouko. „Sielunhoito,” Helsinki, Edita Publishing Oy, 2009.
- KilemiT, Liina; Rentel, Anu. „Eestimaalaste ootused kirikule,” – „Astu alla rahva hulka. Artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist,” Jõks, Eerik. Tallinn, Eesti Kirikute Nõukogu, 2012.
- King, Sue. „The Impact of Compulsive Sexual Behaviours on Clergy Marriages: Perspectives and Concerns of the Pastor’s Wife” – „Sexual Addiction and Compulsivity,” Samenow, Charles. (ed) Vol 10, Taylor & Francis, 2003.
- Lehtsaar, Tõnu. „Hingepilk. Kriisiolukordade pastoraalpsühholoogia,” Tallinn, Logos, 1994.
- Lindquist, Martti. „Aitaja vari. Kurjuse ja haavatavuse probleem inimestega töötamisel,” Tallinn, Väike Vanker, 2008.
- Lyall, David. „Counselling in the Pastoral and Spiritual Context,” Buckingham, Open University Press, 1995.
- Lyall, David. „The Integrity of Pastoral Care,” London, SPCK, 2001.
- Lynch, Gordon. „Pastoral Care and Counselling,” London / Thousand Oaks / New Dehli, Sage Publications, 2002.
- Malony, H. Newton. „The Relevance of „Religious Diagnosis“ for Counseling,” – „Psychotherapy and Religious Values,” Worthington, Everett L. (ed.) Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1993.
- Malony, H. Newton. „The Psychology of Religion for Ministry,” New York / Mahwah, Paulist Press, 1995.
- Malony, H. Newton; Augsburg, David W. „Christian Counseling. An Introduction,” Nashville, Abingdon Press, 2007.
- Marshall, Catherine; Rossman, Gretchen B. „Designing Qualitative Research,” Newbury Park, Sage, 1989.
- McMinn, Mark R. „Psychology, Theology and Spirituality in Christian counseling,” Carol Stream, Illinois, Tyndale House Publishers, Inc., 1996.
- McMinn, Mark R.; Lish, R. Allen; Trice, Pamela D.; Root, Alicia M.; Gilbert, Nicole; YAP, Adelene. „Care for Pastors: Learning from Clergy and their

- Spouses” – „Pastoral Psychology”, Rambo, Lewis R. (ed.) Vol 53, nr. 6, Dordrecht, Springer Netherlands, 2005.
- McMinn, Mark R.; Wilhoit, James C. „Religion in the Counseling Office,” – „Psychology, Theology and Spirituality in Christian Counseling,” McMinn, Mark R. (ed.) Carol Stream, Illinois, Tyndale House Publishers, Inc., 1996.
- Meier, Scott T.; Davis, Susan R. „The Elements of Counseling,” Pacific, Grove, Brooks/Cole Publishing Company, 1997.
- Oden, Thomas C. „Recovering Pastoral Care’s Lost Identity,” – „The Church and Pastoral Care,” Aden, Leroy; Ellens, J. Harold. Grand Rapids, Baker Book House, 1988.
- Pargament, Kenneth I. „The Psychology of Religion and Coping. Theory, Research, Practice,” New York / London, The Guilford Press, 1997.
- Pattison, Stephen. „A Critique of Pastoral Care,” London, SCM Press, 1988.
- Pattison, Stephen. „Pastoral Care and Liberation Theology,” London, SPCK / Cambridge University Press, 1997.
- Patton, Michael Quinn. „Qualitative Research & Evaluation Methods,” Thousand Oaks, Sage Publications, 2002.
- Pilli, Einike. „Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis,” Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2005.
- Powlison, David. „Questions at the Crossroads: The Care of Souls and Modern Psychotherapies,” – „Care for the Soul: Exploring the Intersection of Psychology and Theology,” McMinn, Mark R.; Phillips, Timothy R. (ed.) Downers Grove, Illinois, Inter-Varsity Press, 2001.
- Puonti, Ari. „Lepo sinussa. Sielunhoidon teologisia perusteita ja nykysuuntauksia,” Hämeenlinna, Päivä Osakeyhtiö, 2005.
- Rose, Jessica. „Pastoral Counselling and Prayer,” – „Clinical Counselling in Pastoral Settings,” Lynch, Gordon (ed.), London / New York, Routledge, 1999.
- Ross, Alistair. „Counselling Skills for Church and Faith Community Workers,” Maidenhead / Philadelphia, Open University Press, 2003.
- Roukema, Richard W.. „The Soul in Distress. What Every Pastoral Counselor Should Know About Emotional and Mental Illness,” New York / London, The Haworth Pastoral Press, 1997.
- Schwarz, Christian A. „Koguduse loomulik kasv. Kaheksast kvaliteediomadusest, millest sõltub koguduse tervis,” Tallinn, Eesti EKB Liidu Misjonifond / Logos, 1996.
- Seamands, David A. „Healing for Damaged Emotions,” New York, David C. Cook, 1981.
- Seamands, David A. „Redeeming the Past. Recovering from the Memories that Cause our Pain,” Colorado Springs, Victor Books, 2002.
- Shafranske, Edward P.; Malony, H. Newton. „Clinical Psychologists’ Religious and Spiritual Orientations and Their Practice of Psychotherapy,” – „Psychology of Religion. Personalities, Problems, Possibilities,” Malony, H. Newton. (ed.) Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1991.

- Soom, Kaido. „Eestimaalase kuvand ristiusust, kirikust ja kristlastest,“ - „Astu alla rahva hulka. Artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist,“ Jõks, Eerik, Tallinn, Eesti Kirikute Nõukogu, 2012.
- Sperry, Len. „Spirituality in Clinical Practice. Incorporating the Spiritual Dimension in Psychotherapy and Counseling,“ Philadelphia, Brunner-Routledge, 2001.
- Stone, Howard W. „Theological Context for Pastoral Caregiving. Word in Deed,“ New York / London, The Haworth Pastoral Press, 1996.
- Strauss, Anselm; Corbin, Juliet. „Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory,“ Thousand Oaks, Sage Publications, 1998.
- Switzer, David K. „Pastoral Care Emergencies,“ Minneapolis, Fortress Press, 2000.
- Tan, Siang-Yang. „Lay Counseling: Equipping Christians for a Helping Ministry,“ Grand Rapids, Zondervan Publishing House, 1991.
- Thorne, Brian. „Person-Centred Counselling and Christian Spirituality. The Secular and the Holy,“ London, Whurr Publishers, 1998.
- Thorne, Brian. „Religion and Secular Assumptions,“ – „Handbook of Counselling and Psychotherapy,“ London / Thousand Oaks / New Dehli, Sage Publications, 2000.
- Tooding, Liina-Mai. „Andmete analüüs sotsiaalteadustes,“ Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007.
- Watts, Fraser; Nye, Rebecca; Savage, Sara. „Psychology for Christian Ministry,“ London/New York, Routledge, 2002.
- White, Frances J. „Spiritual and Religious Issues in Therapy,“ – „Psychotherapy in Christian Perspective,“ Benner, David G. (ed.) Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1987.
- Wimberly, Edward P. „Pastoral Counseling and Spiritual Values: A Black Point of View,“ Nashville, Abingdon Press, 1982.
- Wimberly, Edward P. „Prayer in Pastoral Counseling. Suffering, Healing and Discernment,“ Louisville, Kentucky, Westminster / John Knox Press, 1990.

Veebilehed:

- Eesti Statistikaamet = „2000. aasta rahva ja eluruumide loendus,“ Eesti Statistikaamet, 2000 – www.stat.ee (31.03.2010).
- APA = American Psychological Association, “Resolution on Religious, Religion-Based and/or Religion-Derived Prejudice,” 2007 – <http://www.apa.org/about/governance/council/policy/religious-discrimination.pdf> (23.11.2010).
- Coppens, Charles. „Examination of Conscience,“ – „The Catholic Encyclopedia,“ New York, Robert Appleton Company, 1909 – <http://www.newadvent.org/cathen/05675a.htm> (03.05.2012).
- „History of Stephen Ministries“ 2011 – Stephen Ministries kodulehekülg – <http://www.stephenministries.org/aboutus/> (11.05.2011).

- IgnatianSpirituality.com – <http://ignatianspirituality.com/what-is-ignatian-spirituality/the-ignatian-way/the-ignatian-way-2-ignatian-spirituality-an-overview/> (25.04.2012).
- „Introduction to Stephen Ministry,“ 2011 – Stephen Ministries kodulehekülg – <http://www.stephenministries.org/stephenministry/default.cfm/928> (11.05.2011).
- Lahendus.net – <http://www.lahendus.net> (08.06.2010).
- Levin, Aron. „Religion Often Too Crucial to Ignore in Therapy,“ – „Psychiatric News,“ American Psychiatric Association, vol 44, nr 23, 4.12.2009 – <http://pn.psychiatryonline.org/content/44/23/33.1.full> (1.12.2010).
- “Objectives of an Encounter” – <http://www.visiong12.com/> (31.05.2010).
- „Significance in Statistics & Surveys,“ 2010 – <http://www.surveysystem.com/signif.htm> (09.05.2011).
- Teeliste kirikud – <http://www.teelistekirikud.ekn.ee/> (23.04.2012).
- Tähista Tervenemist – <http://www.ekklesia.ee/tt> (17.05.2012).
- „Usuliste ühenduste statistika“ – EV Siseministeerium – <http://www.siseministeerium.ee/8298/> (03.05.2011).
- „Usust meie elus. Kiriku ja religiooni uuring,“ Saar Poll, 2010 – http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Kiriku_uuring_SL AidID%281%29.pdf (23.04.2012).
- Wesley, John. „Sermon Seventy-Four. Of the Church,“ – „The Sermons of John Wesley 1872 Edition (Thomas Jackson, editor),“ Williams, Keanan, Danker, Ryan, Lyons, George (ed.), Wesley Center for Applied Theology, 1999 – <http://wesley.nnu.edu/john-wesley/the-sermons-of-john-wesley-1872-edition/sermon-74-of-the-church/> (8.11.2011).

Elektroonilised teated:

Fjodorov, Aleksandr. E-kiri Maire Ivanovale, 04.06.2010.

Tšerenkov, Robert. E-kiri Maire Ivanovale, 03.06.2010.

SUMMARY

Congregational pastoral care according to the example of four Estonian denominations

Pastoral care has been an indigenous practice of the Christian church since its beginning. There are no doubt topics in this practice that have not changed: themes like the search for the meaning of life, suffering, and relationships. But there are most likely also problems that are specific to the current era and society. Also we can take a different look at the issues already known for many generations, due to the development of such disciplines as psychology, medicine and social science.

That is how this dissertation along with its two studies has come about, searching to analyze the pastoral care done by four Estonian protestant churches (the Estonian Evangelical Lutheran Church – EELC, the Union of Free Evangelical and Baptist Churches of Estonia – UFEBCE, the United Methodist Church of Estonia – UMCE, the Estonian Christian Pentecostal Church – ECPC) and compare the understanding of it by the clergy and the laity.

1. Problems of the study

To my knowledge there have been very few studies on pastoral care in the protestant churches of Estonia. One may guess that even practising pastoral workers know little about the same field in other congregations and denominations.

Until now there is no evidence of empirical research as to what extent Estonian protestant pastoral care is in accordance with the real needs of the people. Therefore there is no information as to whether the church has been relevant to the needs of a changing society.

Until now there have been no studies investigating to what extent the views of the clergy and laity concur about the essence and outcome of pastoral care. Therefore it has been impossible to predict what the clergy and laity are thinking about pastoral care in Estonian protestant churches.

Until now there has been no research conducted to find out whether practising pastoral workers are trained well enough for their work. For a long time in Estonia there has been very little specialized literature and access to courses on pastoral care. In recent years the situation has been changing in regard to literature and courses, but it has to be remembered that many clergy started their work a long time ago and continuous education depends mainly on their motivation and possibilities.

Therefore the problems of the study are that there has been no research on the relevance of pastoral care in Estonian protestant churches, the opinions of the clergy and the laity on pastoral care and the background training of the practising pastoral workers.

2. Objective of the study

To solve the problems of the study the objective is to compare the opinions of the clergy and laity in four Estonian protestant denominations, Estonian Evangelical Lutheran Church, Union of Free Evangelical and Baptist Churches in Estonia, United Methodist Church of Estonia and Estonian Christian Pentecostal Church, and then to propose an empirically grounded list of suggestions that would consider the needs of those denominations and would help to make pastoral care even more effective.

3. Tasks of the study

The tasks of the dissertation are:

1. Analyze the needs that exist according to the clergy and the laity in the four denominations (EELC, UFEBCE, UMCE and ECPC).
2. Provide suggestions to enhance pastoral care in Estonian protestant churches.

4. Method

The dissertation starts with a theoretical overview on the definition and position of pastoral care in contemporary society; the role of the pastoral worker, including the pastor; and some examples of congregational pastoral care where the method is an analysis of the literature.

To find an answer to whether the existing pastoral care is in accordance with the expectations of those in need, both qualitative and quantitative approaches were used. The first involved the analysis of four focus group interviews with the clergy of the denominations under investigation, and the second consisted of the analysis of the responses to questionnaires filled in by the laity of the four denominations.

4.1. Method, sample and analysis of the qualitative study

The qualitative study was the first to be conducted and the goal was to explore pastoral care from the viewpoint of the pastors. The method of the qualitative study was four focus group interviews with semi-structured questionnaires. Interviews took place in March 2007 and January and March 2008 during events for the clergy of the four denominations. Interviews were recorded with Dictaphone and later transcribed. During transcription the respondents were given fictive names for the sake of confidentiality. The interviews lasted altogether 5 hours 7 minutes and transcriptions are on 76,5 pages with single line spacing.

The sample is gathered on the principle of maximal variation to represent clergy from differing educational background, geographical locations,

congregation size, rural and town, from both genders (depending on the character of the denominations). Those who participated in the focus groups were as follows: In the focus group of UMCE there were 6 men and 1 woman, in the focus group of EELC there were 7 men, 1 woman, in the focus group of UFEBCE there were 5 men. The focus group of ECPC took place in two parts due to organizational reasons (before and after lunch): in the first part there were 8 men and 2 women (of whom 1 did not speak at all), and in the second part there were 6 men and 1 woman.

The age of the respondents during the interviews ranged between 26 and 71. About half of them were under 40. Several of the clergy had the experience of working somewhere outside the congregational context, including in universities, hospitals, rehabilitation centres or as army chaplains. The length of their service as pastors varied from 5 years to over 40.

Most of the respondents were Estonians, but in two interviews three Russian speaking clergy were represented. One of them serves both Estonian and Russian speaking congregations, the rest are in Russian congregations. Two of them spoke in Estonian; one of them was able to understand Estonian, but gave answers in Russian language which during transcription were translated into Estonian.

The gathered data was analyzed using the thematic analysis method. At first, open coding was conducted to determine the topics that were mentioned. Later the themes were gathered under main and sub categories. To illustrate the themes there are citations from the respondents. All the themes were gathered under six main categories: 1. definition of pastoral care, 2. pastoral care in congregational practice, 3. those in need, 4. the role of the pastoral caregiver, 5. problems and opportunities in congregational pastoral care, 6. needs and opportunities for cooperation with other professional helpers.

The data has been looked through twice. The second analysis focused on the differences between denominations. Therefore in addition to the six main themes a seventh is added to bring out denominational differences. The differences were divided as follows: 1. relying on the Bible and theology, 2. prayer, 3. pastoral care and psychology, 4. clergy attitude towards studying, 5. the need to be in accordance with societal needs.

4.2. Method, sample and analysis of the quantitative study

The quantitative study followed the qualitative study, exploring the answers of the laity. The method of the quantitative study was a survey during which questionnaires were sent to members of 37 congregations plus the Village of Hope (9 UMCE, 8 UFEBCE, 9 EELC and 11 ECPC congregations). The questionnaire was designed to supplement the data gathered from focus group interviews.

The sample consisted of the laity of those congregations where the pastors of the qualitative research served. Because only 5 pastors from UFEBCE

participated and all the pastors did not have their own congregation, some congregations were added to the sample, according to the principle that they should be as different in size and as widely spaced as possible.

809 questionnaires were sent out and 248 returned. 81% of the 248 participate in worship services in Estonian language, 6% in Russian, and 13% in Estonian and Russian language. Because those who ed about Russian language services were few, no comparison is made on the basis of language.

It is important to mention that 74% of the EELC respondents answered about rural congregations and 76% of the UFEBCE respondents about towns other than Tallinn. Comparing with the data of the census of 2000, one can notice that these proportion for the EELC and UFEBCE are not geographically in accordance with the general population. Also one has to remember that the 2000. census shows the place of residence, but the current questionnaire asked about the location of the congregation. Nevertheless one may assume that generally these two coincide.

71 of the returned 248 questionnaires were answered by men, 177 by women. The gender of the respondents across the denominations was as follows: 7% men, 93% women from EELC, 31% men, 69% women from UFEBCE and UMCE, 38% men and 62% women from ECPC. The average age of the respondents was 49 years: the youngest was 14, the oldest 89. The average age across the denominations was: EELC 65 years, UFEBCE 46 years, UMCE 47 years, ECPC 46 years. When comparing the average age and gender proportions of all the respondents and geographical proportions of UMCE and ECPC with the data of the census of 2000, it is possible to say that generally the proportions of age and gender of the sample coincide with the general population of the four investigated denominations. Therefore it is possible to make generalized conclusion about the population. To generalize the results, significance level 0,05; 0,01 or 0,001 (p) is used and it is being marked in the tables in appendix 3 (p<0,05 *; p<0,01 **; p<0,001 ***). To estimate the strengths of association between values, Cramer's V is used.

Respondents were asked what have been and what could be the main problems they have turned or would turn to a pastor and/or another believer for help, and what have been the obstacles that have prevented them asking for help. They could also answer as to what kind of help has been meaningful to them in the time of crisis, what means of help are available to them, and whether and how they would be ready to contribute to pastoral care themselves. They could also write in their own words what makes a good pastoral caregiver. As an exception, this question was analysed qualitatively using thematic analysis. In addition, they could as to whether it was important for them that their general practitioner, social worker, psychologist or psychiatrist would have a similar worldview to them.

5. Main conclusions based on two studies

In the following generalized results of the two surveys are given.

Pastoral care involves a complex matrix of various activities: conversations, prayers with and for the person in need (during and after conversation, and also intercessory prayer in church), practical aid, Bible studies and worship services, distributing sacrament, rituals, being in church alone, listening to and making music, confession, home visits, conversations over the phone, letters (e-mails), reading the Bible and/or Christian literature, participating in courses on pastoral care, and being in a Christian environment. Pastoral care is a combination of helping with psychological and theological means and nurturing a relationship with God.

Church is by its nature a social network whose existence may help to prevent and solve problems. Belonging to a small group adds to the positive influence: having a group of people who know each other gives the sufficient sense of security to share and at the same time gives the sense of responsibility to keep confidentiality.

Pastoral care is enhanced by a trusting and honest atmosphere in the congregation. An honest environment helps develop mature believers who do not need to show themselves as somebody else than they are. Honesty gives courage to those who feel fallible to come and return to church without the fear of being condemned.

Congregational growth seems to be related to the attention and care given to newcomers. The more attention new people receive, the more likely it is that they will remain and become those who are able to care for others. This does not happen naturally though, as people need guidance.

The most important traits that a pastoral caregiver should possess are empathy, trustworthiness, ability to listen, vocational calling and relationship with God. Education was considered not so important by some clergy respondents, and only 1% of the laity mentioned the necessity of education.

Clergy and volunteers in church are expected to be role models. On the one hand this means that church members have justified expectations that those in leadership would be examples with their lifestyle. On another hand though, if an open atmosphere is expected, those who have problems should have the possibility to talk about them.

Pastoral caregivers need continuous education. Continuous training is necessary for the practising caregivers as well as those who potentially could have this role. The clergy expressed their need to get training on addiction, family and relational problems, (child) grief, homosexuality, and hospital pastoral care. A remarkable amount of lay respondents would wish to receive training on leading support groups (48% of the UFEBCE, but a significant percentage from other denominations too) and fellowship groups (24% of the ECPC respondents), followed by organizing practical aid (23% of the EELC respondents).

A special attention should be paid to youth leaders because often youth leaders appear to be youth themselves, sometimes in late teens who are more active and take responsibility but they might not get appropriate training or guidance to be pastoral caregivers to the rest of the youth.

The qualitative study revealed that there are certain groups who need help but prefer not to ask for help: men and richer and prouder people. Quantitative research showed that people do not ask for help if they do not trust the caregiver, or they suspect that he/she is not trained enough. In some cases the obstacle is laziness or the lack of time on behalf of the seeker or giver of pastoral care.

The clergy pointed out that some people go first to mediums and only thereafter turn to the church. In that case it is harder to provide help, said the pastors. Therefore the churches should actively warn people against alternative helpers.

Problems that were mentioned most often were those dealing with illness and grief. Problems that were mentioned by men most often were psychological, practical and spiritual problems. In all the researched churches there are more women than men. Paying attention to and meeting the needs of men would hopefully increase the proportion of male membership.

When answering about the accessibility to different means of help, it appeared that a great deal of lay respondents are not aware of the possibility of confession. The smallest number of them were from UMCE.

Many lay respondents are not aware of support groups. It appeared that ca 45-50% of the respondents (exclusive of UMCE where the percentage was only 19%) do not know about the possibility of support groups.

There are some opportunities for developing pastoral care. There is a need to design a vocational standard for pastoral caregivers to secure an even level of competence. Pastors found that churches could be more proactive in solving societal problems.

The position of pastoral care should be strengthened by training. To prevent burnout of pastoral caregivers, a support network should be established. Several of the qualitative study respondents expressed their concern that they do not find support in their work. To provide support, a structure of mentoring should be created for both young and experienced clergy. One option could be that pastors of the same region come together as an ecumenical support network. Another possibility would be finding somebody inside their denomination who could provide mentorship.

Because church-based pastoral care is not enough in all cases it is necessary to cooperate with other professionals. Most of the clergy saw a need to cooperate with other professionals: social workers, general practitioners, psychologists, psychiatrists. At the same time it appeared that cooperation is hindered by different worldviews and suspicion that a non-Christian professional would give advice which is not appropriate for Christians. When asking the laity, it appeared that for them it is not so important to have the same worldview as their general practitioner and social worker, but they expected it from their psychologist and psychiatrist.

There are some denominational differences. It seems that prayer is not an essential part of every congregation's pastoral care in EELC. Some of the EELC clergy said that they do not feel comfortable with praying with the person in need. The quantitative study revealed that more than a third (37%) of the EELC respondents have not prayed with their pastoral caregiver. Most likely prayer is initiated by the one giving help rather than the one receiving, so there seems to be a connection with the readiness of pastors to pray. More than a third of the EELC respondents have not participated in a fellowship group, but at the same time only 4% of the UFEBCE respondents said the same. It seems that the connection between the EELC lay respondents and clergy operates mostly in relation with church ceremonies, not pastoral care itself.

A remarkable amount of the UMCE respondents expressed their mistrust that their pastor or lay pastoral caregiver would not hold confidentiality. Some negative examples were mentioned also by the clergy of other denominations.

In the qualitative study, there seemed to be a certain lack of clarity about the definition of pastoral care amongst the clergy of ECPC and UMCE.

The need for pastoral care courses is foremost in EELC, UFEBCE and ECPC. It seems that UMCE lay respondents have the best access to pastoral care courses and also have benefited most from them.

6. Suggestions

These suggestions are a concise summary of the results of the two studies as well as the theoretical discussion, naming the tasks that lie ahead in the development of pastoral care in the four protestant churches of Estonia.

6.1. Generally about pastoral care

- Creating honest, loving and authentic atmosphere.
- Church members expect from their pastor openness and readiness to cooperate.
- Sermons and whatever other activities in church meetings should be in connection with practical issues.
- Strengthening of the non-formal contacts between the clergy and lay members. To reduce emotional barriers to contacting the pastor, they should be „visible“. Non-formal contacts encourage people to turn to their pastor.
- Paying attention to newcomers seems to be one of the keys to congregational growth.
- Facilitating simple means of help like access to audio or written sermons/Bible studies on church web page or web forums where those in need can turn to.
- Providing fellowship and support groups.
- Better use of the project „Wayfarers' Churches“ („Teeliste kirikud“) – an open church doors project which brings many people to churches who

might benefit from a pastoral conversation with somebody previously trained.

- Providing spiritual direction to look deeper into the spiritual issues of church members.
- EELC pastoral caregivers could pray with people more often.
- Men's problems should receive attention.
- Reacting to the problems of society.
- Informing church members about pastoral care opportunities. This applies more to EELC congregations.
- Providing pastoral care over the Internet.
- People in rural areas need more practical help than others. Churches can cooperate with local municipalities to provide appropriate support.
- Pastoral caregivers could have a list of those professionals who can support Christian values to whom they can send the people in need.

6.2. Pastoral caregiver

- More important than education is ability to listen, focus on God and keeping confidentiality.
- Pastoral caregivers should recognize their role as mediators of God's help to people and not deny the divine aspect in the helping process.
- Pastoral caregivers should recognize the possibility of role conflict: they are expected to be perfect, but in reality they also face personal struggles.
- Pastors and their spouses need pastoral support. Mentors as well as support groups for pastors and their families could be helpful.
- There is a need to change the image of a pastor who constantly does not have time.
- Creating and developing a system of mentors. Several pastors expressed their need for a mentor.
- Setting aside some pastors only for pastoral care. As not all the pastors are equally gifted for pastoral care, one respondent of qualitative research came up with the idea that some pastors could be released from work in a particular congregation to be free in serving as pastoral caregivers.
- Training church leaders, including youth leaders, in the area of pastoral care.
- Preparing pastoral caregivers, including pastors, taking into account the needs of people. Grief and suffering, relationship problems, spiritual and psychological themes are most prevalent according to two studies.
- Providing pastoral care training in EELC, UFEBCE and ECPC. Although quantitative research revealed that in UMCE such training is most accessible, the need for continuous education still exists also there.
- Evaluating vocational calling of pastoral caregivers.
- Encouraging and training lay pastoral caregivers.

- Making courses on pastoral care more accessible for rural people.

6.3. Development of pastoral care

- Valuing pastoral care in the whole church.
- Need for further studies on pastoral care.

Pastoral care takes place more or less in every congregation. To know whether it fulfils the needs of people and what it practically looks like, empirical studies are needed. Because until now there have been no studies on Estonian protestant pastoral care, the two studies of this dissertation could be considered as the first steps in learning about and comparing the understanding of the clergy and the laity about pastoral care.

The suggestions which have emerged based on the findings of the two studies could be of use to church leaders as well as those responsible for theological training in thinking further and casting a vision to create better opportunities for organizing pastoral care in protestant churches in Estonia.

LISA 1 – INTERVJUU KÜSIMUSED

Küsimused vaimulikest koosnevale fookusgrupile

1. Hingehoid koguduses
2. Mis on hingehoid sinu jaoks?
3. Mis on kirikliku hingehoiu peamine eesmärk sinu hinnangul?
4. Kas ja kuidas eristad pihti ja nõustamist?
5. Millised on peamised küsimused / probleemid, millega inimesed tulevad kirikusse hingehoidlikku abi saama? Kas inimesed tulevad ise või hingehoidu peaks kuidagi ka pakkuma inimestele?
6. Millised inimesed tulevad suurema ja millised vähema tõenäosusega kirikust hingehoidu otsima?
7. Mis ei võimalda hingehoiuga tegeleda nii, nagu sa tahaksid?
8. Mida tuleks teha, et parandada hingehoidu koguduses?
9. Millised võimalused on sinu hinnangul ühendada hingehoiutöö ja koguduse eestpalvetöö?
10. Hingehoidja ettevalmistus
11. Nimeta mõned tähtsamad isikuomadused, mis peaks hingehoidjal olema.
12. Millise ettevalmistusega peaks olema hingehoidjad?
13. Millise ettevalmistuse oled sina saanud hingehoiutööks? Kas sina tunned vajadust saada (täiendavat) koolitust hingehoiutööks?
14. Kas sinu koguduses tegelevad hingehoiuga ka ilmikud?
15. Millistel põhjustel peaks / ei peaks vaimulikele lisaks hingehoiuga tegelema ilmikud?
16. Koostöö ilmalike institutsioonidega
17. Kas oled kunagi saatnud inimesi edasi professionaalsete nõustajate juurde ja kui sageli oled seda teinud? Mis on põhjused, miks oled saatnud?
18. Millised on koostöövõimalused teiste hingeabi andvate institutsioonidega (psühholoogid-psühhiaatrid-nõustajad)?
19. Tulevikuväljavaated
20. Millisena kujutad ette hingehoiu olukorda oma koguduses aasta pärast? Millisena 10 aasta pärast?
21. Millisena kujutad ette hingehoidu protestantlikes kirikutes laiemalt?

LISA 2 – INTERVJUUDE VASTUSED TABELINA

	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
1. HINGEHOIU MÕISTE				
• haige hinge eest hoolitsemine / raskustes inimese toetamine			2	2
• terve hinge eest hoolitsemine (ennetus)		1	2	2
• praktilise abi andmine			1	
• iseseisvuse, vastutuse julgustamine			2	
• vastpöördunu toetamine				2
• eesmärk: juhtida Jumala juurde, kõrvaldada takistused (nt patt)	4	1	4	
• vajaduste nägemine, inimestest hoolimine		1		
• terviklik: mitmeid eluvaldkondi läbiv		1		
• kiriku kõiki valdkondi läbiv tegevus	1			
• hingehoid väljaspool kogudust erineb	6	1		
2. HINGEHOID KOGUDUSETÖÖ PRAKTIKAS				
• vastutus üksteise eest ja vastastikkune toetus, julgustamine, tähelepanelikkus	4	2	2	5
• kuulamine	2	3	2	2
• piht on osa hingehoiust	4	11	3	
• manipuleerimisvõimalus pihi abil			1	
• pihilaager			1	
• jutlus kui hingehoid	1		1	
• jumalateenistused kui hingehoid	2			1
• kiriku aktiivsus abi pakkumisel, teavitus	4	5	1	
• abi küsimist hõlbustavad tavaline keskkond ja isiklikud suhted	5			
• hingehoid kui sotsiaaltöö osa			1	
• hingehoid kui evangeeliumi kuulutamise osa, usulise kasvu toetaja			2	1

	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
• hingehoidja palve abivajaja eest ja temaga koos	3	2	1	
• Jumal kui tervendaja			3	3
• Jumala juhtimine, vaimuannid		1	1	3
• eestpalve kui hingehoiu osa	19	2	4	
• koguduse ühispalve	1	2	1	2
• hingehoid kui pikem protsess				2
• koguduseliikmetel usaldusisikud				1
• sihtgrupile mõistetav keelekasutus	5			
• ettevaatlikkus palve kasutamise osas	11			
• võimalus viibida kirikus mõtisklemas	2			
• mõnest grupist, sh kirikukoor, osavõtt hingehoidlik	1	3	2	
3. ABIVAJAJAD				
• usulised teemad				1
• probleemideks suhted, sisemised haavad, solvumised	2	1	3	
• laste ja noorte üksildus, tõrjutus			2	
• abielu- või pereprobleemid	3	2	1	1
• perevägivald		1		
• terviseprobleemid	4	1		
• sõltuvusprobleemidega	1		1	2
• töömured	1	1		
• üldfilosoofilised küsimused	1	2		
• praktiliste, materiaalsete muredega	1	1		
• psüühikahäirega	2		1	
• vaimse rõhutusega				
• süütunne		1	1	
• kannatus, lein (miks-küsimused), rahulolematuse	5	3	1	
• abi küsijad on emotsionaalsemad			1	
• üksildased, igavuses	2			

	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
• tähelepanu otsijad	2			
• naised / kes teise jaoks abi küsivad		2	1	4
• avatuma iseloomuga	1		1	
• raske aidata neid, kes ise probleemi ei näe, kes ei taha võtta vastutust			2	1
• abi järele ei pöördu kõrgemal positsioonil olijad, uhked			1	
• ei tule rikkamad			1	
• ei tule need, kelle usaldust kuritarvitatud			1	
4. HINGEHOIDJA ROLL				
• kutsumus, and	7		3	5
• vahendada Jumalalt tulevat abi	1	2	7	4
• kuulamine	6	1	1	2
• abivajajast lähtumine			4	
• usaldatav	1	4	3	3
• empaatilisus, aktiivne huvi tundmine	3		1	1
• usuline ja isiksuslik küpsus		5		
• aidata näha positiivset			1	
• siirus			1	
• hea kui nais- ja meessoost hingehoidjaid	1		1	
• samast soost abistajaga lihtsam			4	
• lisaks vaimulikele ilmikuid vaja	5	3	4	2
• vahel piisab sõbrast või pereliikmest			1	
• samal tasandil olek			1	
• väljaõpe vajalik	4	2	4	3
• edasine õpe: sõltuvusprobleemid			1	2
• edasine õpe: konfliktide lahendamine				
• edasine õpe: homoseksuaalsuse küsimus				1
• edasine õpe: perede toetamine				2

	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
• täiendõppevajadus: haigla hingehoid	1			
• täiendõppevajadus: lapse lein	1			
• hingehoidjate endi väljaõpe: EMK Teoloogiline Seminar			4	
• väljaõpe: EKNK piiblikool (1 a)				2
• väljaõpe: EELK UI	6			
• väljaõpe: KUS		3		
• muu kool (piiblikool, ülikool (TÜ), täpsustamata)	4	3		1
• hingehoidja endi väljaõpe: kogemus ja kogemuste vahetamine kolleegidega	3	3	3	6
• oht: liigne toetumine kogemusele raskendab tegelikku mõistmist				1
• oht: valel motiividel abistajad				1
• hingehoidja ettevalmistus: teadmised Piiblist, palve, suhe Jumalaga		4	2	2
• ettevalmistus: lisaks teoloogiale vaja laiemaid teadmisi (nt psühholoogia)	2	2		
• kes tegelevad enesetäiendamisega	3	1	3	1
• enesetäiendamine: täiendkursused	3			4
• enesetäiendus: ise hingehoidu vastu võttes				1
• enesetäiendamine: raamatud	4	1	1	3
• enesetäiendamine: kontakt inimestega	2			1
• ei tohi lubada rohkem kui suudab (vajadusel suunab edasi)	2	2		
• peab suutma ajalisi raame hoida	2			
• vaimuliku kättesaadavus (kontakt inimestega igapäevaolukordades)	3	2		1
5. PROBLEEMID JA VÕIMALUSED				
Probleemid				
• ei tunne kristlasest psühholooge			3	2
• vaimulikel puudub hingehoidja			1	1

	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
• hingehoidja liigne tagasihoidlikkus, mis võib areneda mittehoolimiseks			2	
• ei jõua kõigiga hingehoidlikult tegeleda		1	2	
• läbipõlemine	1			1
• vaimulike ajapuudus (hingehoiuks, täiendõppeks)	5	2		
• hingehoidlike oskuste puudus (spetsiifiliste teemade osas)	1			
• kaastöötajate vähesus	3			
• individualism		1		
• abivajaja usalduse kuritarvitamine		3		
• täiendkursused tasulised, raha napib		1		
• kogudus on ühiskonnast paar sammu maas		1		
• abivajajaid tuleb juurde		2	3	
Võimalused				
• ürituste kaudu esmase kontakti loomine			1	
• grupitöö	1	2	2	
• tugigrupid			1	
• paarinõustamine			1	
• (järel)koolitused hingehoidjatele	4		4	
• lisaks tabletiravile (psühhiaatriliste probleemide puhul) vaja hingehoidu			2	
• hingehoidja aktiivsus abi pakkumisel		2	1	1
• soojad ja toetavad suhted, tähelepanelikkus, organiseeritus		2	1	1
• ruumid hingehoidjale, vastuvõtuaeg, telefon	1		1	
• ilmikud: paljude koguduseliiikmete kaasamine pastorile suureks toeks	4		2	3
• hingehoiutöö muutumine koguduse tavaliseks tegevusvaldkonnaks		1	1	

	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
<ul style="list-style-type: none"> • loengud / õppimine raadio vahendusel • kogudus paindlikum, kiirem ühiskonna vajadustele reageerima • oikumeeniline koostöö • hingehoidjate jätkuv koolitamine • “Teeliste kirikute“ projekti raames hingehoiu pakkumine • hingehoiu teadvustamine, tutvustamine üldsusele • leinatöö arendamine • hingehoiutöö professionaliseerumine • Eesti hingehoiu-alane uurimistö • teoloogia õppekavasse hingehoidu enam • vaimulikele tuge/mentorit vaja • mõnede vaimulike eraldamine hingehoiutöök • oikumeeniline koostöö 			2	1
		1		4
	2			1
	2			
	4			
	1	1		
	2	3		
	1	1		
	2	3		
		1		
		3		1
6. KOOSTÖÖ VAJADUSEST JA VÕIMALUSTEST TEISTE ABISTAJATEGA				
<ul style="list-style-type: none"> • peab suutma otsustada, kas inimene vajab edasi suunamist • Koostöö (pere)arstiga • rehabilitatsiooniasutusse suunamine • koostöö sotsiaaltöötajaga / kohaliku omavalitsusega sotsiaalabi andmises • koostöö psühholoogiga • koostöö psühhiaatriga • koostöö politseiga • soov teha koostööd kristliku psühholoogiga • soov teha koostööd kristlike põhimõtteid tundva psühhiaatriga 	3	1	1	
	3	3		3
			2	
	6	1	1	
	1		1	4
	4	2		
	1			
			4	1
				1

	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
<ul style="list-style-type: none"> • oht: professionaalid annavad kristluse seisukohast sobimatut nõu • probleem: otsitakse abi sensitiividelt • ei taha koostööd mittekristlasest psühholoogiga • ebameeldiv kogemus teise vaimuliku töö osas hingehoidjana 	1		1 3 3	3 2

LISA 3 – ANKEET

I. Eestikeelne ankeet

|_|_|_|

Lugupeetud vastaja!

Olen Tartu Ülikooli usuteaduskonna doktorant ning teen uurimistööd hingehoiu olukorrast Eesti protestantlikes kogudustes. Palun teie abi, et teada saada, kuidas toimib hingehoid teie koguduses.

Teie poolt antavad vastused on anonüümsed ning ei ole teie isikuga seostatavad ning neid ei esitata kusagil eraldi, vaid üksnes statistiliselt üldistatud kujul.

Vastamisel lähtuge kogudusest, mille liige olete või mille tegevusest võtate kõige enam osa.

Täidetud ankeet pange palun juuresolevasse ümbrikku ning edastage mulle esimesel võimalusel.

Ette tänades,

Maire Ivanova
Tel 5151 047
E-post: maire_i@yahoo.com

1. Nimetage palun tähtsuse järjekorras 3 probleemi, millega olete pöördunud abi järele.

Pastori / vaimuliku poole	Kaaskristlase poole
1.	1.
2.	2.
3.	3.
-1 ei ole pöördunud abi järele	-1 ei ole pöördunud abi järele

2. Nimetage palun tähtsuse järjekorras 3 probleemi, millega tahaksite pöörduda abi järele.

Pastori / vaimuliku poole	Kaaskristlase poole
1.	1.
2.	2.
3.	3.
-1 ei ole selliseid probleeme	-1 ei ole selliseid probleeme

3. Nimetage palun tähtsuse järjekorras 3 põhjust, mis on teid takistanud abi järele pöördumisel.

Pastori / vaimuliku puhul	Kaaskristlase puhul
1.	1.
2.	2.
3.	3.
-1 ei ole olnud takistusi	-1 ei ole olnud takistusi

4. Missugune on teie arvates hea hingehoidja?

.....

.....

.....

5. Kui võrd olete keerulises olukorras abi saanud järgnevatest allikatest? Palun tõmmake igas reas teie jaoks kõige sobivamale vastusele ring ümber.

	Pole üldse aidanud	Vähe aidanud	Mõnevõrra aidanud	Väga oluliselt aidanud	Pole seda võimalust kasutanud
A. vestlus hingehoidjaga (sh vaimulik või mõne töövaldkonna juht)	1	2	3	4	-1
B. vestlus usaldusväärse kaaskristlasega	1	2	3	4	-1
C. piht	1	2	3	4	-1
D. palvetamine koos teise kristlasega	1	2	3	4	-1
E. palvetamine koos vaimulikuga	1	2	3	4	-1

	Pole üldse aidanud	Vähe aidanud	Mõne- võrra aidanud	Väga oluliselt aidanud	Pole seda võimalust kasutanud
F. koguduse eestpalve	1	2	3	4	-1
G. üksi palvetamine	1	2	3	4	-1
H. võimalus saada praktilist abi (materiaalne abi, nõuanne, info vms)	1	2	3	4	-1
I. julgustav telefonikõne, kiri või külustus koguduse esindajate poolt	1	2	3	4	-1
J. osalemine tugigrupis (nt leinateemaline, lapsevanematele jne)	1	2	3	4	-1
K. osalemine osadusgrupis (palve-, piibligrupp vms)	1	2	3	4	-1
L. jutluse või piiblitunni kuulamine	1	2	3	4	-1
M. kirikus mõnest hingehoidliku sisuga koolitusest osavõtt	1	2	3	4	-1
N. Piibli lugemine	1	2	3	4	-1
O. abistava sisuga kirjanduse lugemine	1	2	3	4	-1
P. kristlik muusika	1	2	3	4	-1
Q. midagi muud (mis?)	1	2	3	4	-1
.....					

6. Juhul, kui pöördate järgnevate professionaalide poole, kellel neist peaks olema samasugused usulised väärtused, mis teilgi? Palun tõmmake igas reas kõige sobivamale vastusevariandile ring ümber.

	Peab kindlasti olema samade usuliste väärtustega	On hea, kui on samade usuliste väärtustega	Ei ole oluline, et on samade usuliste väärtustega
1. Psühholoog	3	2	1
2. Psühhiaater	3	2	1
3. Sotsiaaltöötaja	3	2	1
4. Perearst	3	2	1

7. Millised hingehoidlikud võimalused on teie koguduses kättesaadavad? Palun tõmmake igas reas teie jaoks kõige sobivamale vastusele ring ümber.

	Pole üldse kättesaadav	Vähe kättesaadav	Mõnevõrra kättesaadav	Kergesti kättesaadav	Ei tea, et selline võimalus on olemas
A. vestlus hingehoidjaga (sh vaimulik või mõne töövaldkonna juht)	1	2	3	4	-1
B. vestlus usaldusväärse kaaskristlasega	1	2	3	4	-1
C. piht	1	2	3	4	-1
D. palvetamine koos teise kristlasega	1	2	3	4	-1
E. palvetamine koos vaimulikuga	1	2	3	4	-1
F. võimalus saada praktilist abi (materiaalne abi, nõuanne, info vms)	1	2	3	4	-1
G. julgustav telefonikõne, kiri või külastus koguduse esindajate poolt	1	2	3	4	-1
H. osalemine tugigrupis (nt leinateemaline, lapsevanematele jne)	1	2	3	4	-1

	Pole üldse kätte-saadav	Vähe kätte-saadav	Mõne-võrra kätte-saadav	Kergesti kätte-saadav	Ei tea, et selline võimalus on olemas
I. osalemine osadusgrupis (palve-, piibli-grupp vms)	1	2	3	4	-1
J. kirikus mõnest hingehoidliku sisuga koolitusest osavõtt	1	2	3	4	-1
K. abistava sisuga kirjandus	1	2	3	4	-1
L. midagi muud (mis?)	1	2	3	4	-1
.....					

8. Millist hingehoidlikku abi olete osutanud või oleksite valmis osutama oma koguduses? Palun tõmmake igas reas kõige sobivamale vastusevariandile ring ümber.

	Olen teinud	Valmis tegema	Väljaõppe / juhendamise korral valmis tegema	Ei ole valmis tegema
A. vestlus abivajajaga	1	2	3	4
B. palvetamine abivajajaga	1	2	3	4
C. praktilise abi korraldamine (materiaalne abi, info otsimine, mõne teise abistaja juurde suunamine vms)	1	2	3	4
D. julgustav telefonikõne, kiri või külastus	1	2	3	4
E. tugigrupi juhtimine (toetusgrupp leinajaile, sõltlastele, lapsevanematele jne)	1	2	3	4
F. osadusgrupi juhtimine (palve-, piibli-grupp)	1	2	3	4
G. midagi muud (mis?)	1	2	3	4
.....				

9. Kui teil on koguduses vastutusala, siis milline? Palun märkige punktiirile.

.....

10. Millisesse konfessiooni kuuluva koguduse kohta te vastasite? Palun tõmmake sobivale variandile ring ümber.

1. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (EELK)
2. Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit (EEKBKL)
3. Eesti Metodisti Kirik (EMK)
4. Eesti Kristlik Nelipühi Kirik (EKNK)
5. Muu

11. Mis keeles peetakse jumalateenistusi koguduses, mille kohta te vastasite? Palun tõmmake sobivale variandile ring ümber.

1. eesti 2. vene

12. Kus asub kogudus, mille kohta vastasite? Palun tõmmake sobivale variandile ring ümber.

1. Tallinn 2. Muud linnad 3. Maa

13. Maakond, kus asub kogudus, mille kohta vastasite (palun tõmmake sobivale variandile ring ümber):

1. Harjumaa	6. Ida-Virumaa	11. Valgamaa
2. Läänemaa	7. Jõgevamaa	12. Võrumaa
3. Raplamaa	8. Viljandimaa	13. Pärnumaa
4. Järvamaa	9. Tartumaa	14. Saaremaa
5. Lääne-Virumaa	10. Põlvamaa	15. Hiiumaa

14. Sugu (palun tõmmake ring ümber):

1. mees 2. naine

15. Vanus:

Suur tänu!!! ☺

2. Venekeelne ankeet

|__|__|__|

Уважаемый отвечающий!

Я являюсь докторантом кафедры Теологии Тартуского Университета и провожу исследование о состоянии душепопечительства в протестанских общинах Эстонии. Обращаюсь к Вам за информацией, как обстоят дела с душепопечительством в вашей общине.

Ваши ответы останутся анонимными, не будут связаны с Вашей личностью и не будут использоваться отдельно, а только как обобщённые статистические данные.

Отвечая, исходите из состояния дел общины, членом которой являетесь или с деятельностью которой больше всего связаны.

С благодарностью

Майре Иванова

Тел. 5151047

Е-почта: maire_i@yahoo.com

1. Назовите по степени важности 3 проблемы, с которыми вам пришлось обращаться за помощью

Священник	Единоверец
1.	1.
2.	2.
3.	3.
-1 не обращался/ась за помощью	-1 не обращался/ась за помощью

2. Назовите по степени важности 3 проблемы, с которыми хотели бы обратиться за помощью

Священник	Единоверец
1.	1.
2.	2.
3.	3.
-1 таких проблем нет	-1 таких проблем нет

3. Назовите по степени важности 3 проблемы, которые мешают обратиться за помощью

Священник	Единоверец
1.	1.
2.	2.
3.	3.
-1 помех нет	-1 помех нет

4. Каким на Ваш взгляд должен быть хороший душепопечитель?

.....

.....

.....

5. Приходилось ли Вам получать помощь в сложных ситуациях из нижеследующих источников? Обведите кругом в каждом ряду самый подходящий ответ.

	Совершенно не помогло	Помогло мало	Относительно помогло	Очень сильно помогло	Не использовал/а возможности
А. беседа с душепопечителем (в том числе священник или руководитель группы)	1	2	3	4	-1
В. беседа с благонадёжным единоверцем	1	2	3	4	-1
С. исповедь	1	2	3	4	-1
Д. молитвы с единоверцами	1	2	3	4	-1

	Совер- шенно не помогло	Помогл о мало	Относи- тельно помогло	Очень сильно помогло	Не исполь- зовал/а возмо- жности
Е. молитвы со священником	1	2	3	4	-1
Ф. ходотайствующая молитва общины	1	2	3	4	-1
Г. молитвы в одиночку	1	2	3	4	-1
Н. возможность получить практическую помощь (материальную, совет, информацию)	1	2	3	4	-1
И. ободряющий телефонный разговор, письмо или посещение представителя общины	1	2	3	4	-1
Ж. участие в работе опорной группы (к примеру: траур, родителям итд)	1	2	3	4	-1
К. участие в работе группы общения (молебны, Библия)	1	2	3	4	-1
Л. слушание проповеди или библейская учёба	1	2	3	4	-1
М. участие в каком-нибудь тематическом семинаре	1	2	3	4	-1
Н. чтение Библии	1	2	3	4	-1
О. чтение тематической литературы	1	2	3	4	-1
Р. духовная музыка	1	2	3	4	-1
Q. и прочее (что?)	1	2	3	4	-1
.....					

6. В случае, если обратитесь к нижеследующим профессионалам, у кого из них должны быть такие же религиозные убеждения, как у Вас? Обведите кругом в каждом ряду самый подходящий ответ.

	Обязательно должны быть такие же религиозные убеждения	Желательно, что бы были такие же религиозные убеждения	Не важно, что бы были такие же религиозные убеждения
1. Психолог	3	2	1
2. Психиатер	3	2	1
3. Соц. работник	3	2	1
4. Семейный врач	3	2	1

7. Какие возможности духовопечительства в вашей церкви доступны? Обведите кругом в каждом ряду самый подходящий ответ.

	Совершенно не доступен	Мало доступен	Относительно доступен	Легко доступен	Не знаю, чтобы такая возможность была
А. беседа с душепопечителем.(в том числе священник или руководитель группы)	1	2	3	4	-1
В. беседа с благонадёжным единоверцем	1	2	3	4	-1
С. исповедь	1	2	3	4	-1
Д. молитвы с единоверцами	1	2	3	4	-1
Е. молитвы со священником	1	2	3	4	-1
Ф. возможность получить практическую помощь (материальную, совет, информацию)	1	2	3	4	-1

	Совершенно не доступен	Мало доступен	Относительно доступен	Легко доступен	Не знаю, чтобы такая возможность была
Г. ободряющий телефонный разговор, письмо или посещение представителя общины	1	2	3	4	-1
Н. участие в работе опорной группы (к примеру: траур, родителям итд)	1	2	3	4	-1
И. участие в работе группы общения (молебны, библейская учёба)	1	2	3	4	-1
Ж. участие в каком-нибудь тематическом семинаре	1	2	3	4	-1
К. вспомогательная тематическая литература	1	2	3	4	-1
Л и прочее (что?)	1	2	3	4	-1

8. Какую душепопечительскую помощь Вы оказываете или готовы оказывать в своей церкви? Обведите кругом в каждом ряду самый подходящий ответ.

	Оказывал/а	Готов/а оказывать	Готов/а оказывать при условии соответствующей подготовки / под руководством	Не готов/а
А. беседа с нуждающимся в помощи	1	2	3	4
В. молитва с нуждающимся в помощи	1	2	3	4

	Оказывал/а	Готов/а оказывать	Готов/а оказывать при условии соответствующей подготовки / под руководством	Не готов/а
С. организация практической помощи (материальная помощь, поиск информации, направление к другому помощнику)	1	2	3	4
Д. ободряющий телефонный разговор, письмо или посещение	1	2	3	4
Е. рекомендация в группу опоры (оплакивающих, зависимых, родителей итд)	1	2	3	4
Ф. рекомендация в группу сопричастия (молитва, Библия)	1	2	3	4
Г. и прочее (что?)	1	2	3	4

9. Если у Вас в церкви есть обязанности, то какие? Напишите.

.....

10. К какой конфесистории относится церковь, на основе которой Вы давали ответы? Обведите кругом подходящий вариант.

1. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (EELK) (Лютеране)
2. Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit (EEKBKL) (Баптисты)
3. Eesti Metodisti Kirik (EMK) (Методисты)
4. Eesti Kristlik Nelipühi Kirik (EKNK) (Пятидесятники)
5. Иная

11. На каком языке читаются проповеди в церкви на основе которой Вы давали ответы? Обведите кругом подходящий вариант.

1. по-эстонски
2. по-русски

**12. Где находится церковь, на основе которой Вы давали ответы?
Обведите кругом подходящий вариант.**

1. Таллинн 2. Другой город 3. Село

**13. Уезд, где находится церковь, на основе которой Вы давали
ответы? Обведите кругом подходящий вариант.**

1. Харьюмаа	6. Ида-Вирумаа	11. Валгамаа
2. Ляянемаа	7. Йыгевамаа	12. Вырумаа
3. Рапламаа	8. Вильяндимаа	13. Пярнумаа
4. Ярвамаа	9. Тартумаа	14. Сааремаа
5. Ляяне-Вирумаа	10. Пылвамаа	15. Хийумаа

14. Пол (обведите кругом):

1. мужчина 2. женщина

15. Возраст:

Большое спасибо!!! ☺

LISA 4 – KVANTITATIIVSE UURIMUSE TULEMUSED TABELITENA

I. Taustainfo respondentide kohta

Tagasi laekunud ankeedid konfessioonide lõikes		
	Vastanute arv	%
EELK	43	17
EEKBKL	71	29
EMK	52	21
EKNK	76	31
Muu	6	2
Kokku	248	100

Sooline jaotus		
	Vastanute arv	%
Mees	71	29
Naine	177	71
Kokku	248	100

Respondentide sooline ja konfessionaalne jaotus			
	Mehi %	Naisi %	Kokku %
EELK	7	93	100
EEKBKL	31	69	100
EMK	31	69	100
EKNK	38	62	100
Muu	23	77	100

Respondentide vanus				
	Resp arv	Noorim	Vanim	Keskmine
Vanus	246	14	89	49
Vanus konfessioonide lõikes				Keskmine
EELK	42			65
EEKBKL	70			46
EMK	52			47
EKNK	76			46

Keel, milles peetakse jumalateenistusi		
	Vastanute arv	%
eesti	200	81
vene	15	6
eesti ja vene	33	13
Kokku	248	100

Koguduse asukoht		
	Vastanute arv	%
Tallinn	48	20
Muud linnad	119	48
Maa	78	32
Kokku	245	100

Respondentide koguduse asukoht				
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK
Tallinn	24	21	15	17
Muud linnad	2	76	52	47
Maa	74	3	33	36
Kokku %	100	100	100	100
N=239, Crameri V=0,39***				
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.				

Koguduse asukoht maakonniti		
	Vastanute arv	%
Harjumaa	78	32
Läänemaa	10	4
Raplamaa	1	0
Lääne-Virumaa	12	5
Ida-Virumaa	15	6
Jõgevamaa	19	8
Viljandimaa	23	9
Tartumaa	25	10
Põlvamaa	7	3
Võrumaa	10	4
Pärnumaa	22	9
Saaremaa	26	10
Kokku	248	100

2. Respondentide probleemid

Probleemid, millega pöördunud pastori poole		
	Vastanute arv	%
Kogudus	25	6
Hingelised või psühholoogilised mured	46	11
Vaimulikud probleemid	66	17
Info või nõu küsimine	11	3
Füüsiline tervis, haigus, surm	59	15
Suhted	44	11
Teise inimese probleemid	36	9
Praktilised küsimused	43	11
Kiriklikud talitused	15	4
Palve, eestpalvesoovid	32	8
Pastori keskne	2	1
Isiklik mure	7	2

Probleemid, millega pöördunud pastori poole		
	Vastanute arv	%
Tänu	2	0
Seaduserikkumine	2	0
Sõltuvus	10	2
Kokku	400	100

Probleemid, millega pöördutud pastori poole					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Kogudus		8	9	6	6
Hingelised või psühholoogilised mured	10	13	6	13	11
Vaimulikud probleemid	10	21	22	13	17
Info või nõu küsimine		3	5	2	3
Füüsiline tervis, haigus, surm	13	15	16	13	15
Suhted	8	8	11	15	11
Teise inimese probleemid	12	14	5	6	9
Praktilised küsimused	8	7	13	14	11
Kiriklikud talitused	25	1	1		4
Palve, eestpalvesoovid	10	8	9	8	8
Pastori keskne	2	1			0
Isiklik mure		1	1	3	2
Tänu	2		1		0
Seaduserikkumine				1	0
Sõltuvus			1	6	3
Kokku %	100	100	100	100	100
N=386, Crameri V=0,33***					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Probleemid, millega pöördunud kaaskristlase poole		
	Vastanute arv	%
kogudus	16	4
hingelised või psühholoogilised mured	43	11
vaimulikud probleemid	43	11
info või nõu küsimine	19	5
füüsiline tervis, haigus, surm	38	10
suhted	63	17
teise inimese probleemid	23	6
praktilised küsimused	62	16
palve, eestpalvesoovid	51	13
pastori keskne	3	1
isiklik mure	14	4
tänu	1	0
arutelu	2	1
sõltuvus	4	1
Kokku	382	100

Probleemid, millega pöördunud kaaskristlase poole					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Kogudus	5	6	6	1	4
Hingelised või psühholoogilised mured	10	7	10	16	11
Vaimulikud probleemid		14	9	11	11
Info või nõu küsimine	5	7	7	2	5
Füüsiline tervis, haigus, surm	25	8	11	8	10
Suhted	5	16	17	19	17
Teise inimese probleemid	20	5	6	6	6
Praktilised küsimused	10	16	18	16	16
Palve, eestpalvesoovid	10	13	14	13	13
Pastori keskne		2		1	1
Isiklik mure		4	2	5	4

Probleemid, millega pöördunud kaaskristlase poole					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Tänu		1			0
Arutelu	5	1			1
Sõltuvus	5			2	1
Kokku %	100	100	100	100	100
N=374, Crameri V=0,22*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Probleemid, millega on pöördutud pastori poole		
	Mees	Naine
Kogudus	8	5
Hingelised või psühholoogilised mured	20	8
Vaimulikud probleemid	20	15
Info või nõu küsimine	1	4
Füüsiline tervis, haigus, surm	8	18
Suhted	11	11
Teise inimese probleemid	4	11
Praktilised küsimused	15	9
Kiriklikud talitused		5
Palve, eestpalvesoovid	4	10
Pastori keskne		1
Isiklik mure	1	2
Tänu		1
Seaduserikkumine	1	
Sõltuvus	7	0
Kokku %	100	100
N=400, Crameri V=0,40***		
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.		

Probleemid, millega pöördunud kaaskristlase poole		
	Mees	Naine
Kogudus	6	3
Hingelised või psühholoogilised mured	18	8
Vaimulikud probleemid	12	11
Info või nõu küsimine	6	5
Füüsiline tervis, haigus, surm	6	12
Suhted	14	18
Teise inimese probleemid	4	7
Praktilised küsimused	18	16
Palve, eestpalvesoovid	10	15
Pastori keskne	2	0
Isiklik mure	2	4
Tänu		0
Arutelu		1
Sõltuvus	2	0
Kokku %	100	100
N=382, Crameri V=0,24		
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.		

Probleemid, millega tahaks pöörduda pastori poole		
	Vastanute arv	%
Kogudus	19	7
Hingelised või psühholoogilised mured	42	16
Vaimulikud probleemid	54	20
Info või nõu küsimine	14	5
Füüsiline tervis, haigus, surm	28	11
Suhted	28	11
Teise inimese probleemid	17	6
Praktilised küsimused	23	9
Kiriklikud talitused	5	2
Palve, eestpalvesoovid	19	7

Probleemid, millega tahaks pöörduda pastori poole		
	Vastanute arv	%
Pastori keskne	6	2
Isiklik mure	7	3
Tänu	4	1
Sõltuvus	1	0
Kokku	267	100

Probleemid, millega tahaks pöörduda pastori poole					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Kogudus	6	11	3	6	7
Hingelised või psühholoogilised mured	6	11	11	25	16
Vaimulikud probleemid	14	27	26	12	20
Info või nõu küsimine		5	9	3	5
Füüsiline tervis, haigus, surm	25	10	11	9	11
Suhted	6	6	15	12	11
Teise inimese probleemid	25	6	6	3	6
Praktilised küsimused	6	4	8	14	9
Kiriklikud talitused		3		3	2
Palve, eestpalvesoovid	6	9	6	6	7
Pastori keskne		3		4	2
Isiklik mure	6	3	4	1	3
Tänu		1	1	2	1
Sõltuvus		1			0
Kokku %	100	100	100	100	100
N=260, Crameri V=0,27*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Probleemid, millega tahaks pöörduda kaaskristlase poole		
	Vastanute arv	%
Kogudus	22	10
Hingelised või psühholoogilised mured	35	16
Vaimulikud probleemid	21	9
Info või nõu küsimine	9	4
Füüsiline tervis, haigus, surm	18	8
Suhted	26	11
Teise inimese probleemid	8	4
Praktilised küsimused	31	14
Palve, eestpalvesoovid	31	14
Pastori keskne	8	4
Isiklik mure	11	5
Tänu	1	0
Arutelu	2	1
Kogemustest õppimine	1	0
Kokku	224	100

Probleemid, millega tahaks pöörduda kaaskristlase poole					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Kogudus	13	15	8	6	10
Hingelised või psühholoogilised mured	13	7	13	26	15
Vaimulikud probleemid		14	9	6	10
Füüsiline tervis, haigus, surm	37	9	8	5	8
Suhted	12	6	13	16	12
Teise inimese probleemid	12	4	2	5	4
Praktilised küsimused		14	19	12	14
Palve, eestpalvesoovid	13	13	15	12	13
Muu		18	13	12	14
Kokku %	100	100	100	100	100
N=220, Crameri V=0,24*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Probleemid, millega tahaks pöörduda pastori poole		
	Mees	Naine
Kogudus	7	7
Hingelised või psühholoogilised mured	23	12
Vaimulikud probleemid	15	23
Info või nõu küsimine	1	7
Füüsiline tervis, haigus, surm	8	12
Suhted	12	10
Teise inimese probleemid	8	6
Praktilised küsimused	11	7
Kiriklikud talitused	3	1
Palve, eestpalvesoovid	5	8
Pastori keskne	2	2
Isiklik mure	4	2
Tänu	1	2
Sõltuvus		1
Kokku %	100	100
N=267, Crameri V=0,27		
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.		

Probleemid, millega tahaks pöörduda kaaskristlase poole		
	Mees	Naine
Kogudus	9	10
Hingelised või psühholoogilised mured	22	12
Vaimulikud probleemid	8	10
Info või nõu küsimine		6
Füüsiline tervis, haigus, surm	8	8
Suhted	21	7
Teise inimese probleemid	1	5
Praktilised küsimused	10	16
Palve, eestpalvesoovid	7	18
Pastori keskne	4	3

Probleemid, millega tahaks pöörduda kaaskristlase poole		
	Mees	Naine
Isiklik mure	7	4
Tänu	1	
Arutelu	1	1
Kogemustest õppimine	1	
Kokku %	100	100
N=224, Crameri V=0,36**		
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.		

3. Takistused abi otsimise teel

Takistused pastori poole pöördumisel					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Hirmud		11	9	17	12
Pastori puudused	29	17	22	7	14
Probleemi olemusega seonduv		6	2	1	3
Olustiku või kohaga seonduv		11	15	8	11
Enda takistused	42	35	27	40	35
Jumala abi			2	3	2
Tuleb ise toime	29	5	5	10	8
Usalduse puudumine		5	15	6	8
Vaimuliku ajapuudus		10	3	8	7
Kokku %	100	100	100	100	100
N=234, Crameri V=0,23*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Takistused kaaskristlase poole pöördumisel					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Hirmud		10	15	15	13
Kaaskristlase puudused	34	11	28	12	16
Probleemi olemusega seonduv		10	2	10	8
Olustiku või kohaga seonduv		10	7	5	7
Enda takistused		29	22	38	31
Usalduse puudumine	33	10	24	10	13
Kaaskristlase ajapuudus				2	1
Tuleb ise toime	33	6		6	5
Kaaskristlane on ise koormatud		14	2	2	6
Kokku %	100	100	100	100	100
N=344, Crameri V=0,56***					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05					

Takistused pastori poole pöördumisel		
	Mees	Naine
Hirmud	15	11
Pastori puudused	13	16
Probleemi olemusega seonduv	4	2
Olustiku või kohaga seonduv	6	14
Enda takistused	41	31
Jumala abi	2	1
Tuleb ise toime	8	7
Usalduse puudumine	7	9
Vaimuliku ajapuudus	4	9
Kokku %	100	100
N=237, Crameri V=0,192		
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.		

Takistused kaaskristlase poole pöördumisel		
	Mees	Naine
Hirmud	13	13
Kaaskristlase puudused	21	12
Probleemi olemusega seonduv	8	7
Olustiku või kohaga seonduv	3	10
Enda takistused	37	25
Usalduse puudumine	9	18
Kaaskristlase ajapuudus		2
Tuleb ise toime	5	5
Kaaskristlane on ise koormatud	4	8
Kokku %	100	100
N=205, Crameri V=0,27		
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.		

4. Hingehoidja omadused

Hingehoidja omadused	%
Hea kuulaja	35
Abivalmis	4
Aktiivne / avatud suhtleja	4
Kättesaadav	2
Rõõmsameelne	1
Usaldusväärne, pihisladust hoidev	8
Aus, siiras	2
Põhimõtteline, kindlate usuliste väärtushinnangutega	2
Kogemustega, küps isiksus, seesmiselt tasakaalus	4
Empaatiavõimega, kaastundlik, toetav, suunav, mitte Hukkamõistev	23
Jumalale orienteeritud, temast juhinduv, palvetaja	10
Vastava koolituse läbinud / teadmised hingehoiu alal	1
Oskab õpetada	1
Pastor	1
Rahulik	2
Kokku %	100

5. Millest on olnud abi keerulises olukorras

Abi saanud: vestlusest hingehoidjaga (sh vaimulik või mõne töövaldkonna juht)		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	42	19
Pole üldse aidanud	3	1
Vähe aidanud	12	5
Mõnevõrra aidanud	62	27
Väga oluliselt aidanud	110	48
Kokku	229	100

Abi saanud: vestlusest hingehoidjaga					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	39	18	14	11	18
Pole üldse aidanud		2	2	2	1
Vähe aidanud		4	12	4	6
Mõnevõrra aidanud	17	28	33	29	28
Väga oluliselt aidanud	44	48	39	54	47
Kokku %	100	100	100	100	100
N=224, Crameri V=0,18*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: vestlusest usaldusväärse kaaskristlasega		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	19	8
Pole üldse aidanud	2	1
Vähe aidanud	12	6
Mõnevõrra aidanud	64	28
Väga oluliselt aidanud	128	57
Kokku	225	100

Abi saanud: vestlusest usaldusväärse kaaskristlasega					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	24		8	8	8
Pole üldse aidanud			2	1	1
Vähe aidanud	3	6	4	6	5
Mõnevõrra aidanud	43	22	36	22	28
Väga oluliselt aidanud	30	72	50	63	58
Kokku %	100	100	100	100	100
N=221, Crameri V=0,22**					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: pihist		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	125	58
Pole üldse aidanud	5	2
Vähe aidanud	7	3
Mõnevõrra aidanud	28	13
Väga oluliselt aidanud	51	24
Kokku	216	100

Abi saanud: pihist					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	78	66	39	54	58
Pole üldse aidanud		2	4	3	3
Vähe aidanud		2	9	3	3
Mõnevõrra aidanud	13	10	14	14	13
Väga oluliselt aidanud	9	20	34	26	23
Kokku %	100	100	100	100	100
N=211, Crameri V=0,18					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: palvetamisest koos vaimulikuga		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	28	13
Pole üldse aidanud	4	2
Vähe aidanud	9	4
Mõnevõrra aidanud	59	26
Väga oluliselt aidanud	123	55
Kokku	223	100

Abi saanud: palvetamisest koos vaimulikuga					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	37	10	10	8	13
Pole üldse aidanud		1	4	1	2
Vähe aidanud	3	6	4	1	4
Mõnevõrra aidanud	20	22	26	35	26
Väga oluliselt aidanud	40	61	56	55	55
Kokku %	100	100	100	100	100

N=218, Crameri V=0,19*

Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.

Abi saanud: palvetamisest koos teise kristlasega		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	18	8
Pole üldse aidanud	4	2
Vähe aidanud	5	2
Mõnevõrra aidanud	51	23
Väga oluliselt aidanud	146	65
Kokku	224	100

Abi saanud: palvetamisest koos teise kristlasega					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	26	2	2	7	7
Pole üldse aidanud		2	4	1	2
Vähe aidanud	7		2	3	2
Mõnevõrra aidanud	26	13	25	26	23
Väga oluliselt aidanud	41	83	67	63	66
Kokku %	100	100	100	100	100
N=219, Crameri V=0,24***					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: koguduse eestpalvest		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	52	23
Pole üldse aidanud	1	1
Vähe aidanud	7	3
Mõnevõrra aidanud	53	24
Väga oluliselt aidanud	110	49
Kokku	223	100

Abi saanud: koguduse eestpalvest					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	36	26	13	23	24
Pole üldse aidanud			2		0
Vähe aidanud			7	4	3
Mõnevõrra aidanud	11	20	28	28	23
Väga oluliselt aidanud	53	54	49	45	50
Kokku %	100	100	99	100	100
N=218, Crameri V=0,18					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: üksi palvetamisest		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	2	1
Pole üldse aidanud	2	1
Vähe aidanud	7	3
Mõnevõrra aidanud	66	30
Väga oluliselt aidanud	145	65
Kokku	222	100

Abi saanud: üksi palvetamisest					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	3			1	1
Pole üldse aidanud			2	1	1
Vähe aidanud	3	1	2	6	3
Mõnevõrra aidanud	29	21	35	37	30
Väga oluliselt aidanud	65	78	61	55	65
Kokku %	100	100	100	100	100
N=212, Crameri V=0,17					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: võimalusest saada praktilist abi (materiaalne abi, nõuanne, info vms)		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	49	23
Pole üldse aidanud	2	1
Vähe aidanud	21	10
Mõnevõrra aidanud	68	31
Väga oluliselt aidanud	77	35
Kokku	217	100

Abi saanud: praktilisest abist	Tallinn	Muud linnad	Maa
Pole seda võimalust kasutanud	35	25	11
Pole üldse aidanud	2	1	
Vähe aidanud	9	13	5
Mõnevõrra aidanud	26	33	33
Väga oluliselt aidanud	28	28	51
Kokku %	100	100	100
N=215, Crameri V=0,20*			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Abi saanud: praktilisest abist					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	26	32	16	18	23
Pole üldse aidanud	0	0	2	0	0
Vähe aidanud	3	9	13	11	10
Mõnevõrra aidanud	16	29	29	41	31
Väga oluliselt aidanud	55	30	40	30	36
Kokku %	100	100	100	100	100
N=212, Crameri V=0,17					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: julgustavast telefonikõnest, kirjast või küllastusest koguduse esindajate poolt		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	74	33
Pole üldse aidanud	3	1
Vähe aidanud	13	6
Mõnevõrra aidanud	46	21
Väga oluliselt aidanud	86	39
Kokku	222	100

Abi saanud: julgustavast telefonikõnest, kirjast, külastusest					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	41	37	30	31	34
Pole üldse aidanud	0	0	4	0	1
Vähe aidanud	0	5	6	9	6
Mõnevõrra aidanud	15	16	26	26	21
Väga oluliselt aidanud	44	42	34	34	38
Kokku %	100	100	100	100	100
N=216, Crameri V= 0,15					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: osalemisest osadusgrupis (palve-, piibligrupp vms)		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	37	17
Pole üldse aidanud	1	0
Vähe aidanud	11	5
Mõnevõrra aidanud	48	22
Väga oluliselt aidanud	125	56
Kokku	222	100

Abi saanud: oosalemisest sadusgrupis					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	36	4	11	23	17
Pole üldse aidanud			2		0
Vähe aidanud	3	3	9	4	5
Mõnevõrra aidanud	9	28	16	27	22
Väga oluliselt aidanud	52	65	62	46	56
Kokku %	100	100	100	100	100
N=217, Crameri V=0,21**					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: osalemisest tugigrupis (nt leinateemaline, lapsevanematele jne)		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	162	77
Pole üldse aidanud	3	1
Vähe aidanud	4	2
Mõnevõrra aidanud	14	7
Väga oluliselt aidanud	27	13
Kokku	210	100

Abi saanud: osalemisest tugigrupis					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	84	81	60	79	77
Pole üldse aidanud	0	0	5	1	1
Vähe aidanud	0	0	2	5	2
Mõnevõrra aidanud	0	8	12	6	7
Väga oluliselt aidanud	16	11	21	9	13
Kokku %	100	100	100	100	100
N=205, Crameri V=0,17					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: jutluse või piiblitunni kuulamisest		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	10	4
Pole üldse aidanud	2	1
Vähe aidanud	14	6
Mõnevõrra aidanud	69	30
Väga oluliselt aidanud	134	59
Kokku	229	100

Abi saanud: jutluse või piiblitunni kuulamisest					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	11	0	2	7	5
Pole üldse aidanud	0	0	2	2	1
Vähe aidanud	9	3	10	4	6
Mõnevõrra aidanud	22	37	37	24	30
Väga oluliselt aidanud	58	60	49	63	58
Kokku %	100	100	100	100	100
N=223, Crameri V=0,16					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: Piibli lugemisest		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	6	3
Vähe aidanud	13	6
Mõnevõrra aidanud	54	23
Väga oluliselt aidanud	160	68
Kokku	233	100

Abi saanud: Piibli lugemisest					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	8		2	3	2
Vähe aidanud	6	1	12	5	6
Mõnevõrra aidanud	23	22	16	31	24
Väga oluliselt aidanud	63	77	70	61	68
Kokku %	100	100	100	100	100
N=227, Crameri V=0,16					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: abistava sisuga kirjanduse lugemisest		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	19	8
Pole üldse aidanud	1	1
Vähe aidanud	23	10
Mõnevõrra aidanud	78	34
Väga oluliselt aidanud	108	47
Kokku	229	100

Abi saanud: abistava sisuga kirjanduse lugemisest					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	15	3	2	16	9
Pole üldse aidanud			2		0
Vähe aidanud	6	13	10	10	10
Mõnevõrra aidanud	44	37	29	30	34
Väga oluliselt aidanud	35	47	57	44	47
Kokku %	100	100	100	100	100
N=223, Crameri V=0,17					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Abi saanud: kirikus mõnest hingehoidliku sisuga koolitusest osavõtust		
	Vastanute arv	%
Pole seda võimalust kasutanud	103	47
Pole üldse aidanud	1	0
Vähe aidanud	19	9
Mõnevõrra aidanud	37	17
Väga oluliselt aidanud	58	27
Kokku	218	100

Abi saanud: hingehoidliku sisuga koolitusest					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Pole seda võimalust kasutanud	60	54	20	54	47
Pole üldse aidanud			2		1
Vähe aidanud	3	7	20	4	9
Mõnevõrra aidanud	6	15	25	20	17
Väga oluliselt aidanud	31	24	33	22	26
Kokku %	100	100	100	100	100
N=213, Crameri V=0,21**					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

6. Samade väärtuste olemasolu teistel abistajatel

Samasugused väärtused, mis endal: psühholoog					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei ole oluline, et on samade usuliste väärtustega	40	6	13	20	17
On hea, kui on samade usuliste väärtustega	42	56	48	49	50
Peab kindlasti olema samade usuliste väärtustega	18	38	39	31	33
Kokku %	100	100	100	100	100
N=223, Crameri V=0,22**					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Samasugused väärtused, mis endal: psühhiaater					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei ole oluline, et on samade usuliste väärtustega	39	12	15	24	21
On hea, kui on samade usuliste väärtustega	46	61	52	60	56

Samasugused väärtused, mis endal: psühhiaater					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Peab kindlasti olema samade usuliste väärtustega	15	27	33	16	23
Kokku %	100	100	100	100	100
N=215, Crameri V=0,19*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Samasugused väärtused, mis endal: sotsiaaltöötaja					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei ole oluline, et on samade usuliste väärtustega	56	28	34	36	36
On hea, kui on samade usuliste väärtustega	33	64	62	56	56
Peab kindlasti olema samade usuliste väärtustega	11	8	4	8	8
Kokku %	100	100	100	100	100
N=220, Crameri V=0,16					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Samasugused väärtused, mis endal: perearst					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei ole oluline, et on samade usuliste väärtustega	47	58	50	45	50
On hea, kui on samade usuliste väärtustega	47	42	40	51	45
Peab kindlasti olema samade usuliste väärtustega	6		10	4	5
Kokku %	100	100	100	100	100
N=224, Crameri V=0,14					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

7. Millised võimalused on kättesaadavad

Kättesaadav: vestlus hingehoidjaga (sh vaimulik või mõne töövaldkonna juht)		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	5	2
Pole üldse kättesaadav	2	1
Vähe kättesaadav	9	4
Mõnevõrra kättesaadav	41	17
Kergesti kättesaadav	179	76
Kokku	236	100

Kättesaadav: vestlus hingehoidjaga			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	2	3	1
Pole üldse kättesaadav	2		1
Vähe kättesaadav	4	5	1
Mõnevõrra kättesaadav	11	22	16
Kergesti kättesaadav	81	70	81
Kokku %	100	100	100
N=233, Crameri V=0,13			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: vestlus hingehoidjaga					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas		1	4	1	1
Pole üldse kättesaadav			4		1
Vähe kättesaadav	3	6	8		4
Mõnevõrra kättesaadav	10	25	12	19	18
Kergesti kättesaadav	87	68	72	80	76
Kokku %	100	100	100	100	100
N=231, Crameri V=0,17					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: vestlus usaldusväärse kaaskristlasega		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	2	1
Pole üldse kättesaadav	3	1
Vähe kättesaadav	6	3
Mõnevõrra kättesaadav	39	16
Kergesti kättesaadav	190	79
Kokku	240	100

Kättesaadav: vestlus usaldusväärse kaaskristlasega			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	2		1
Pole üldse kättesaadav	4		1
Vähe kättesaadav	5		
Mõnevõrra kättesaadav	9	19	17
Kergesti kättesaadav	85	76	81
Kokku %	100	100	100
N=237, Crameri V=0,18*			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: vestlus usaldusväärse kaaskristlasega					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	2			1	1
Pole üldse kättesaadav	2		2		1
Vähe kättesaadav	3	3	6		2
Mõnevõrra kättesaadav	13	15	18	17	16
Kergesti kättesaadav	80	82	74	82	80
Kokku %	100	100	100	100	100
N=235, Crameri V=0,12					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: piht		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	69	32
Pole üldse kättesaadav	13	6
Vähe kättesaadav	13	6
Mõnevõrra kättesaadav	25	11
Kergesti kättesaadav	97	45
Kokku	217	100

Kättesaadav: piht			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	38	36	21
Pole üldse kättesaadav	9	5	6
Vähe kättesaadav	6	7	3
Mõnevõrra kättesaadav	6	15	10
Kergesti kättesaadav	41	37	60
Kokku %	100	100	100
N=216, Crameri V=0,18			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: piht					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	24	49	9	36	32
Pole üldse kättesaadav		2	10	9	6
Vähe kättesaadav	3	9	9	1	6
Mõnevõrra kättesaadav	9	13	15	9	11
Kergesti kättesaadav	64	27	57	45	45
Kokku %	100	100	100	100	100
N=214, Crameri V=0,24***					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: palvetamine koos teise kristlasega		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	2	1
Pole üldse kättesaadav	1	0
Vähe kättesaadav	7	3
Mõnevõrra kättesaadav	29	12
Kergesti kättesaadav	201	84
Kokku	240	100

Kättesaadav: palvetamine teise kristlasega			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	4		
Pole üldse kättesaadav	2		
Vähe kättesaadav	2	3	3
Mõnevõrra kättesaadav	6	14	12
Kergesti kättesaadav	86	83	85
Kokku %	100	100	100
N=238, Crameri V=0,17			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: palvetamine teise kristlasega					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	5				1
Pole üldse kättesaadav			2		1
Vähe kättesaadav	5	1	4		2
Mõnevõrra kättesaadav	15	13	8	14	12
Kergesti kättesaadav	75	86	86	86	84
Kokku %	100	100	100	100	100
N=234, Crameri V=0,16					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: palvetamine koos vaimulikuga		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	1	1
Pole üldse kättesaadav	3	1
Vähe kättesaadav	11	5
Mõnevõrra kättesaadav	39	17
Kergesti kättesaadav	175	76
Kokku	229	100

Kättesaadav: palvetamine vaimulikuga			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas			1
Pole üldse kättesaadav	7		
Vähe kättesaadav	4	5	6
Mõnevõrra kättesaadav	4	23	16
Kergesti kättesaadav	85	72	77
Kokku %	100	100	100
N=227, Crameri V=0,22*			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: palvetamine vaimulikuga					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	3				0
Pole üldse kättesaadav			2		0
Vähe kättesaadav	3	7	7	2	6
Mõnevõrra kättesaadav	16	20	11	19	17
Kergesti kättesaadav	78	73	80	79	77
Kokku %	100	100	100	100	100
N=223, Crameri V=0,14					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: võimalus saada praktilist abi (materiaalne abi, nõuanne, info vms)		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	12	5
Pole üldse kättesaadav	2	1
Vähe kättesaadav	11	5
Mõnevõrra kättesaadav	89	39
Kergesti kättesaadav	113	50
Kokku	227	100

Kättesaadav: võimalus saada praktilist abi			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	6	7	1
Pole üldse kättesaadav	4		
Vähe kättesaadav	4	5	6
Mõnevõrra kättesaadav	34	44	35
Kergesti kättesaadav	52	44	58
Kokku %	100	100	100
N=225, Crameri V=0,17			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: võimalus saada praktilist abi					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	9	6		7	5
Vähe kättesaadav	9	4	6	3	5
Mõnevõrra kättesaadav	29	49	43	35	40
Kergesti kättesaadav	53	41	51	55	50
Kokku %	100	100	100	100	100
N=222, Crameri V=0,12					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: julgustav telefonikõne, kiri või külastus koguduse esindajate poolt		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	19	8
Pole üldse kättesaadav	4	2
Vähe kättesaadav	29	13
Mõnevõrra kättesaadav	87	38
Kergesti kättesaadav	89	39
Kokku	228	100

Kättesaadav: julgustav telefonikõne, kiri, külastus			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	13	5	10
Pole üldse kättesaadav		2	3
Vähe kättesaadav	10	13	14
Mõnevõrra kättesaadav	44	45	23
Kergesti kättesaadav	33	35	50
Kokku %	100	100	100
N=226, Crameri V=0,17			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: julgustav telefonikõne, kiri, külastus					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	15	3	2	14	8
Pole üldse kättesaadav	3		6		2
Vähe kättesaadav	12	16	13	10	12
Mõnevõrra kättesaadav	20	50	38	37	39
Kergesti kättesaadav	50	31	41	39	39
Kokku %	100	100	100	100	100
N=222, Crameri V=0,20**					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: osalemine tugigrupis (nt leinateemaline, lapsevanematele jne)		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	84	41
Pole üldse kättesaadav	21	10
Vähe kättesaadav	22	11
Mõnevõrra kättesaadav	40	19
Kergesti kättesaadav	39	19
Kokku	206	100

Kättesaadav: tugigrupp			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	47	37	42
Pole üldse kättesaadav	4	11	14
Vähe kättesaadav	7	12	12
Mõnevõrra kättesaadav	29	19	14
Kergesti kättesaadav	13	21	18
Kokku %	100	100	100
N=206, Crameri V=0,14			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: tugigrupp					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	50	45	19	45	40
Pole üldse kättesaadav	9	8	14	10	10
Vähe kättesaadav	9	9	22	7	11
Mõnevõrra kättesaadav	15	24	19	19	20
Kergesti kättesaadav	17	14	26	19	19
Kokku %	100	100	100	100	100
N=202, Crameri V=0,16					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: osalemine osadusgrupis (palve-, piibligrupp vms)		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	13	6
Pole üldse kättesaadav	3	1
Vähe kättesaadav	8	3
Mõnevõrra kättesaadav	35	16
Kergesti kättesaadav	164	74
Kokku	223	100

Kättesaadav: osadusgrupp			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	4	4	11
Pole üldse kättesaadav	2		3
Vähe kättesaadav		4	5
Mõnevõrra kättesaadav	17	13	19
Kergesti kättesaadav	77	79	62
Kokku %	100	100	100
N=221, Crameri V=0,16			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: osadusgrupp					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	15	1	4	6	6
Pole üldse kättesaadav	3		2	1	1
Vähe kättesaadav	6	1	6	3	4
Mõnevõrra kättesaadav	12	11	24	16	15
Kergesti kättesaadav	64	87	64	74	74
Kokku %	100	100	100	100	100
N=219, Crameri V=0,17					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: kirikus mõnest hingehoidliku sisuga koolitusest osavõtt		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	58	26
Pole üldse kättesaadav	16	7
Vähe kättesaadav	37	17
Mõnevõrra kättesaadav	53	24
Kergesti kättesaadav	57	26
Kokku	221	100

Kättesaadav: hingehoidliku sisuga koolitus			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	23	25	31
Pole üldse kättesaadav	2	8	9
Vähe kättesaadav	13	17	20
Mõnevõrra kättesaadav	26	31	11
Kergesti kättesaadav	36	19	29
Kokku %	100	100	100
N=221, Crameri V=0,18			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: hingehoidliku sisuga koolitus					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	37	31	4	30	26
Pole üldse kättesaadav	9	7	7	5	7
Vähe kättesaadav	15	19	20	14	17
Mõnevõrra kättesaadav	12	25	28	27	24
Kergesti kättesaadav	27	18	41	24	26
Kokku %	100	100	100	100	100
N=217, Crameri V=0,18*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Kättesaadav: abistava sisuga kirjandus		
	Vastanute arv	%
Ei tea, et selline võimalus on olemas	6	3
Pole üldse kättesaadav	4	2
Vähe kättesaadav	12	5
Mõnevõrra kättesaadav	60	26
Kergesti kättesaadav	148	64
Kokku	230	100

Kättesaadav: abistava sisuga kirjandus			
	Tallinn	Muud linnad	Maa
Ei tea, et selline võimalus on olemas	2	2	4
Pole üldse kättesaadav	2		4
Vähe kättesaadav	2	6	6
Mõnevõrra kättesaadav	25	23	32
Kergesti kättesaadav	69	69	54
Kokku %	100	100	100
N=229, Crameri V=0,15			
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.			

Kättesaadav: abistava sisuga kirjandus					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Ei tea, et selline võimalus on olemas	3			7	3
Pole üldse kättesaadav	3		2	3	2
Vähe kättesaadav	3	4	2	8	5
Mõnevõrra kättesaadav	38	22	29	21	25
Kergesti kättesaadav	53	74	67	61	65
Kokku %	100	100	100	100	100
N=224, Crameri V=0,17					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

8. Mida on respondendid teinud ja valmis tegema

Vestlus abivajajaga		
	Vastanute arv	%
Olen teinud	137	57
Valmis tegema	68	28
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	22	9
Ei ole valmis tegema	13	6
Kokku	240	100

Vestlus abivajajaga					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Olen teinud	50	62	63	54	58
Valmis tegema	27	25	25	33	28
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	15	10	6	6	8
Ei ole valmis tegema	8	3	6	7	6
Kokku %	100	100	100	100	100
N=234, Crameri V=0,10					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Palvetamine abivajajaga		
	Vastanute arv	%
Olen teinud	132	56
Valmis tegema	73	31
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	13	5
Ei ole valmis tegema	19	8
Kokku	237	100

Palvetamine abivajaga					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Olen teinud	38	66	60	53	56
Valmis tegema	32	27	30	33	31
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	8	4	2	7	5
Ei ole valmis tegema	22	3	8	7	8
Kokku %	100	100	100	100	100
N=231, Crameri V=0,16*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Praktilise abi korraldamine (materიაalne abi, info otsimine, mõne teise abistaja juurde suunamine vms)		
	Vastanute arv	%
Olen teinud	97	42
Valmis tegema	78	34
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	38	17
Ei ole valmis tegema	16	7
Kokku	229	100

Praktilise abi korraldamine					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Olen teinud	31	50	46	38	42
Valmis tegema	40	34	29	32	34
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	23	12	17	20	17
Ei ole valmis tegema	6	4	8	10	7
Kokku %	100	100	100	100	100
N=224, Crameri V=0,10					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Julgustav telefonikõne, kiri või külastus		
	Vastanute arv	%
Olen teinud	104	45
Valmis tegema	89	39
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	23	10
Ei ole valmis tegema	14	6
Kokku	230	100

Julgustav telefonikõne, kiri või külastus					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Olen teinud	26	57	53	39	46
Valmis tegema	46	34	33	42	38
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	17	6	6	13	10
Ei ole valmis tegema	11	3	8	6	6
Kokku %	100	100	100	100	100
N=225, Crameri V=0,15					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Osadusgrupi juhtimine		
	Vastanute arv	%
Olen teinud	65	29
Valmis tegema	33	15
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	46	21
Ei ole valmis tegema	77	35
Kokku	221	100

Osadusgrupi juhtimine					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Olen teinud	9	32	33	32	29
Valmis tegema	3	13	30	10	14
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	19	21	20	24	21
Ei ole valmis tegema	69	34	17	34	36
Kokku %	100	100	100	100	100
N=217, Crameri V=0,22***					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

Tugigrupi juhtimine (toetusgrupp leinajaile, sõltlastele, lapsevanematele jne)		
	Vastanute arv	%
Olen teinud	17	8
Valmis tegema	27	13
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	80	37
Ei ole valmis tegema	90	42
Kokku	214	100

Tugigrupi juhtimine					
	EELK	EEKBKL	EMK	EKNK	Kokku %
Olen teinud	3	6	11	9	8
Valmis tegema	6	9	22	13	13
Väljaõppe/ juhendamise korral valmis tegema	22	48	38	34	37
Ei ole valmis tegema	69	37	29	44	42
Kokku %	100	100	100	100	100
N=210, Crameri V=0,17*					
Märkus: *** p<0,001; ** p<0,01; * p<0,05.					

9. Respondentide praegune hõivatus kogudusetöös

Kas on koguduses amet		
	Vastanute arv	%
Ei ole ametit	83	33
On mingi amet	165	67
Kokku	248	100

Vastaja ametite arv koguduses		
	Vastanute arv	%
0	83	34
1	117	47
2	34	14
3	11	4
4	3	1
Kokku	248	100

ELULOOKIRJELDUS

Nimi: Maire Latvala
Sünniaeg: 28.02.1978, Pärnu
Kodakondsus: Eesti
Telefon: 515 1047
E-post: maire_i@yahoo.com

Haridus

alates 2006 Tartu Ülikool, usuteaduskond, doktorantuur
2006 Tartu Ülikool, usuteaduskond, *magister theologiae*
2003 Tartu Ülikool, usuteaduskond, põhikooli ja gümnaasiumi
usuõpetuse õpetaja eriala
2001 Tartu Ülikool, usuteaduskond, *baccalaureus artium* (usuteadus)
1997 Cliff College (University of Sheffield), *Certificate in Biblical
and Evangelistic Ministry*
1996 Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasium
1993 Pärnu Rääma Põhikool

Erialane töökogemus

alates 2010 Eesti Metodisti Kirik, haridustoimkond, projektijuht
alates 2007 Eesti Evangeelsete Üliõpilaste Ühendus, peasekretär
2005–2011 Eesti Metodisti Kiriku Pärnu Agape Kogudus, abipastor
2004–2006 Eesti Evangeelsete Üliõpilaste Ühendus, Tartu osakonna
sekretär
2001–2005 Eesti Metodisti Kiriku Pärnu Agape Kogudus, noortepastor
1998–2000 Agape Kristlik Huvialakool, usuõpetuse õpetaja

Peamised uurimisvaldkonnad

Lapse lein (kaitstud magistritöö 2006. ja õpetajakoolituse lõputöö 2003. a Tartu Ülikoolis), hingehoid (doktoriõpingud Tartu Ülikoolis).

Publikatsioonid

Ivanova, Maire. "Lapse lein: kuidas aidata leinavat last" – "Kristlik kasvatus", 3/2000
Ivanova, Maire. "Õpetaja roll leinava lapse aitamisel" – "Rahvuslik ja rahvusvaheline Eesti hariduses", toimetajad Inger Kraav, Rain Mikser, Eesti Akadeemiline Pedagoogika Selts, Tartu, 2006.
Ivanova, Maire. "Mida peaks iga õpetaja teadma lapse leinast?" – "Religiooniõpetuse õpetamisest", koostanud Pille Valk, Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, Tallinn, 2007.
Ivanova, Maire. "Sõnadeta lein" – "Töid religioonipedagoogikast I", toimetaja Pille Valk, Tartu, TÜ Kirjastus, 2008.
Ivanova, Maire., Lehtsaar, Tõnu. "Hingehoid Eesti vaimulike pilgu läbi" – "Usuteaduslik Ajakiri" 2/2009 (59).

Lehtsaar, Tõnu., Ivanova, Maire. “Opportunities for church related pastoral counseling in Estonian Evangelical churches” – “International Journal of Practical Theology”, Vol 15, 2/2011.

CURRICULUM VITAE

Name: Maire Latvala
Date of birth: 28.02.1978, Pärnu
Citizenship: Estonian
Telephone: +372 515 1047
E-mail: maire_i@yahoo.com

Education

since 2006 University of Tartu, Faculty of Theology, doctorate studies
2006 University of Tartu, Faculty of Theology, *magister theologiae*
2003 University of Tartu, Faculty of Theology, Teacher of Religion
for Public Schools
2001 University of Tartu, Faculty of Theology, *baccalaureus artium*
(Theology)
1997 Cliff College (University of Sheffield), *Certificate in Biblical
and Evangelistic Ministry*
1996 Pärnu Sütevaka Humanities' Grammar School
1993 Pärnu Rääma Primary School

Professional Employment

since 2010 United Methodist Church, Board of Discipleship, project
manager
since 2007 Estonian Fellowship of Evangelical Students, general secretary
2005-2011 Pärnu Agape Congregation of United Methodist Church in
Estonia, assistant pastor
2004-2006 Estonian Fellowship of Evangelical Students, secretary of Tartu
department
2001-2005 Pärnu Agape Congregation of United Methodist Church in
Estonia, youth pastor
1998-2000 Agape Christian Learning Centre, teacher of religious education

Main interest of research

Grief of a child (defended master's thesis in 2006 and research paper in teacher training in 2003 at University of Tartu), pastoral care (doctoral studies at University of Tartu).

Publications

Ivanova, Maire. "Lapse lein: kuidas aidata leinavat last" – "Kristlik kasvatus", 3/2000
Ivanova, Maire. "Õpetaja roll leinava lapse aitamisel" – "Rahvuslik ja rahvusvaheline Eesti hariduses", Inger Kraav, Rain Mikser (eds.), Eesti Akadeemiline Pedagoogika Selts, Tartu, 2006.

- Ivanova, Maire. "Mida peaks iga õpetaja teadma lapse leinast?" – "Religiooniõpetuse õpetamisest", Pille Valk (ed.), Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, Tallinn, 2007.
- Ivanova, Maire. "Sõnadeta lein" – "Töid religioonipedagoogikast I", toimetaja Pille Valk, Tartu, TÜ Kirjastus, 2008.
- Ivanova, M., Lehtsaar, Tõnu. "Hingehoid Eesti vaimulike pilgu läbi" – "Usuteaduslik Ajakiri" 2/2009 (59).
- Lehtsaar, Tõnu., Ivanova, Maire. "Opportunities for church related pastoral counseling in Estonian Evangelical churches" – "International Journal of Practical Theology", Vol 15, 2/2011.

DISSERTATIONES THEOLOGIAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS

1. **Tarmo Kulmar.** Die Theologie der Kraft-, Götter- und Seelenvorstellungen der ältesten Schicht der estnischen Urreligion. Tartu, 1994, Autorreferat, 45 S.
2. **Toomas Paul.** Die Geschichte der estnischen Bibelübersetzung, I Teil (XVI–XIX Jahrhundert). Tartu, 1994, Autorreferat, 27 S.
3. **Kalle Kasemaa.** Semitistik ja poeetikat. Tartu, 1997, 131 lk.
4. **Arne Hiob.** Uku Masingu religioonifilosoofia põhijooned. Tartu, 2000, 186 lk.
5. **Riho Altnurme.** Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kirik ja Nõukogude riik 1944–1949. Tartu, 2000, 326 lk.
6. **Pille Valk.** Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. Tartu, 2003, 209 lk.
7. **Peeter Roosimaa.** Uue Testamendi eestikeelsetest tõlgetest ja tõlkimist toetavast eksegeesist. Tartu, 2004, 242 lk.
8. **Einike Pilli.** Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis. Tartu, 2005, 265 lk.
9. **Lea Altnurme.** Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel. Tartu, 2005, 329 lk.
10. **Aira Võsa.** Johann Georg Gichtel – teosofiilise idee kandja varauusaegses Euroopas. Tartu, 2006, 311 lk.
11. **Veiko Vihuri.** Hugo Bernhard Rahamägi, Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku teine piiskop 1934–1939. Tartu, 2007, 364 lk.
12. **Kaido Soom.** Täiskasvanute leeritöö Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus ja selle arengustrateegia koostamine. Tartu, 2007, 242 lk.
13. **Meelis Friedenthal.** Tallinna Linnaarhiivi *Tractatus moralis de oculo*. Tartu, 2008, 206 lk.
14. **Andrei Sõtšov.** Eesti Õigeusu Piiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964. Tartu, 2008, 208 lk.
15. **Jaan Lahe.** Gnosis und Judentum. Alttestamentliche und jüdische Motive in der gnostischen Literatur und das Ursprungsproblem der Gnosis. Tartu, 2009, 412 S.
16. **Roland Karo.** Eros & Mysticism. Are Mystical States of Consciousness Evolutionary Byproducts of Sexual Response? Tartu, 2009, 237 p.
17. **Olga Schihalejev.** Estonian young people, religion and religious diversity: personal views and the role of the school. Tartu, 2009, 256 p.
18. **Ingmar Kurg.** Oikumeenilise evangelisatsiooni perspektiiv euroopa kontekstis: missioloogiline ja religioonisotsioloogiline uurimus. Tartu, 2010, 354 lk.
19. **Peeter Espak.** The God Enki in Sumerian Royal Ideology and Mythology. Tartu, 2010, 284 p.
20. **Piret Lotman.** Heinrich Stahli pastoraalne tegevus Rootsi Läänemere provintsidel 17. sajandi esimesel poolel. Tartu, 2011, 180 lk.

21. **Kaarina Rein.** Arstiteadus rootsiaegses Tartu gümnaasiumis ja ülikoolis aastatel 1630–1656. Meditsiinalased disputatsioonid ja oratsioonid ning nende autorid. Tartu, 2011, 198 lk.
22. **Ain Riistan.** Ajalooline Jeesus: teaduse probleem religiooni kontekstis. Tartu, 2011, 301 lk.
23. **Ringo Ringvee.** Riik ja religioon nõukogudejärgses Eestis 1991–2008. Tartu, 2011, 234 lk.
24. **Atko Remmel.** Religioonivastane võitlus Eesti NSV-s aastail 1957–1990. Tähtsamad institutsioonid ja nende tegevus. Tartu 2011, 324 lk.
25. **Anu Põldsam.** Lazar Gulkowitsch – eine vergessene Stimme der Wissenschaft des Judentums. Tartu 2011, 293 S.
26. **Priit Rohtmets.** Teoloogilised voolud Eesti evangeeliumi Luteri usu kirikus aastatel 1917–1934. Tartu 2012, 488 lk.

